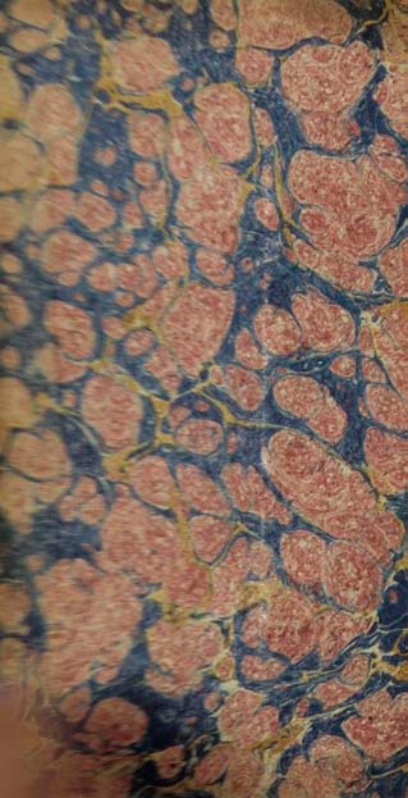
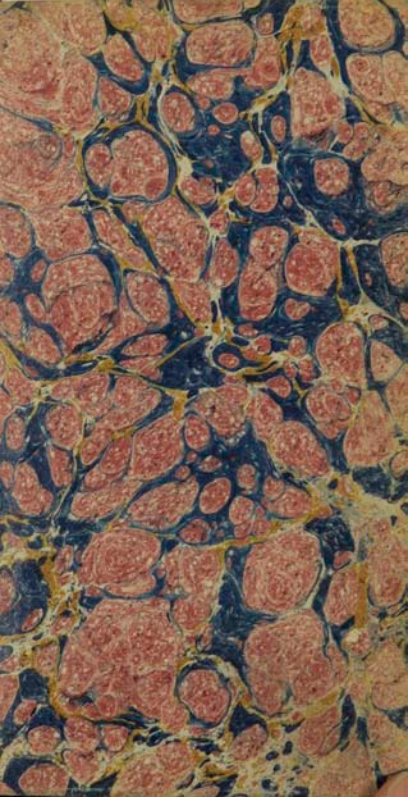
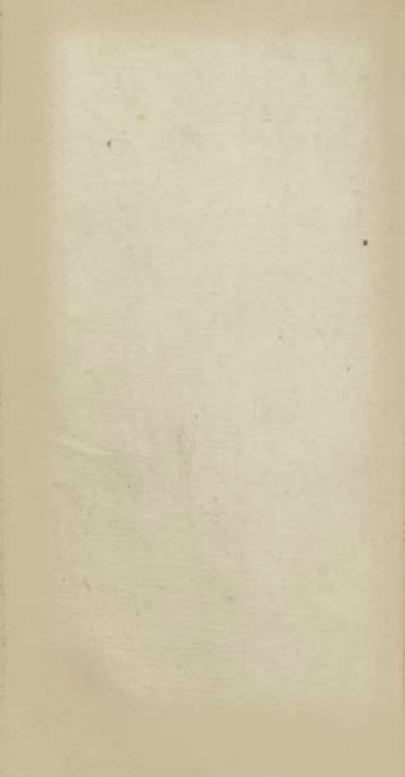

17
p-79

Handwritten text in a cursive script, likely a title or author's name, possibly in a historical or religious context.

37
=

ተወላዎች ስም

ወይን ስም

12004

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԳԼԽԱՎՈՐ

Ի ՅԻՇԱԿԱՆ

ՅՈՒՂՈՒԹՅԱՆ

ՍԵՐՈՒԲՅԱՆ - Ի

Ի 23-Ն ՀՈՒՆՎԱՐԻ 1929 Թ.

15004

ՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԱՏԱԿ

№ 37

ԱԲԵՐ

ԻՆՃԻԿՅԱՆԻ

ԹԻՖԼԻՍ

Adamo del.

Viviani del.

Unquie. & Supp. munitop iij

359

ԵՄՍԾ ՍԱՆԻՔԻՆԵ
ՄԱՏԻԿԵՅԻ

Assumptio

Viviant. etc.

Դ. Գ. Ե. Ե. Տ. Ի. Կ.
1844

658-47

37

h-43 um

n. 2. 3939

ԻՄԲՍՏՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ

ՈՐ ԿԸՍՈՐԳԵՅՆԻ ՄԱՐԴՈՒՍ
Ի ԵԼՔԸ ԵՂԵԿԻ ԲԱՆԵՑՆԵԼ,
ԿԵՏԱՐԵՅԵԼ ՄԱՐԴ ԸԼԼԵԼ,
ԵՒ ՄԵԾՈՒԹԵՅՆ ՀԵՍԵՒԼ:

Ի ԲԵՇԱՏԱԿ

ԳԵՐՈՆ ՅՈՎՍԵՓԵՑ ՄԵՐՀԱՄԷՔՆԻԱՆ

was
36228

Ի ՂԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲՆ ԳԱԶԱՐ

1844. ՌՄԴԳ.

ԿՅՄԵ.ՏՈՒ

8015

ԿՅՄԵ.ՏՈՒ

Ո՛Ձ ԱՍԵԼՆԵ, ԱՅԼ, ԱՌՆԵԼՆԵ Է
ԵՐԱՆԵԼԻՒ:

ՄԵԾ ԵՒՍ Է ԽՈՏԵՄՈՒ ԹԵԱՄԹ
ԳՈՐԾԵԼ, ՔԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒ ԹԵԱՄԹ
ԽՈՐՀԵԼ:

ԿՅՄԵ.ՏՈՒ

Փիլիսոփային մէկը ասուհօք
խելքով զուրցեց. թէ Վիլհ Ե
այն ասիւնը առասեւադէս իր օփո-
րը ինչէ, երբոր իր քնարօշը ունե-
նայ, մանգամայն և իրեն յարճար
կարդացօղը :

Շատօցմնէ զիւրք մը կըխըն-
դրէին Սերազնեայք, «Վիլրք
մը՝ կըսէին՝ շատ հարկաւոր մար-
դուս . բայց միանգամայն ամէ-
նուն ալ հասկանալի, որով և
ամէնունալ օգտակար : »

Կարծեմ՝ մենք չխախտե-
ցանք մեր մտածու թեանք մէջ,

ըսելով՝ թէ այդ շատ հարկաւոր ըսած զիրքերնին՝ ամէնուն հասկանալի, պէտք է ըլլայ, Մարտի ճարտ ընելու՝ Վերս Տե աշխարհաբար լիւնը:

Օ այսպիսի Վիրքը մենք ոչ միայն շատ հարկաւոր, այլ և առաջին հարկաւորը կըսեպենք մարդուս, որ ըլլայ իբրև Վաստաբար՝ ոչ էթէ արտաքին քաղաքավարութեան կամ մարդավարութե, այլ բուն Մարդկութե. այսինքն՝ խելք սորվելու, խելքը բանեցնելու, զինքը և զիրենները և զիւր գործքերը և զիւր գործակիցներն ալ խելքով կառավարելու, ճշմարիտ և ուղիղ Վաղաքականութիւնը (Փօլիթիկայն) ինչ է՝ զիտնալու և անով վարվելու ամէն տեղ, կառավարութեան մէջ, պաշտօնի մէջ, խորհուրդի մէջ, առուտուրի մէջ, ևն. Վասպիսի զիրք մը է առաջին՝

Հարկաւոր Վաստատեալը Մար
 դուս, բայց որ գրված ըլլայ
 ազգու և զօրաւոր կերպով, ու
 ղիղ Քաղաքահանութե (Փօ-
 լիէի Կային) կանոններով, բանա-
 ւոր սրտաճաններով, միանգա-
 մայն և կենդանի օրինակնե-
 րով, և կրցուսանք՝ թէ այս
 մեր նուաստ աշխատասիրուիք
 հաւտըեալ Վաստանոց գրված-
 ներէն՝ այսպիսի Վերք մը ու-
 զօղներուն բաղձանքը հիմա լե-
 ցրնէ :

Այս կրցուսանք դարձեալ՝ որ
 թէ թէ միայն լեցրնէ, այլ և
 իւր օգտակար վախճանին հաս-
 նի. վասն զի թէ որ ուշադիր
 կարդան, (որովհետեւ ամէնուն
 համար գրված է) ամէն մէկ վե-
 ճակի մարդիկ կրնան ասկէց ի-
 րենց պտուղը քաղել, թէ՛ ծեր
 ըլլայ թէ՛ երիտասարդ, թէ՛ ե-
 կեղեցական թէ՛ աշխարհական,
 թէ՛ հարուստ ըլլայ թէ՛ ուս-

միկ, թէ՛ արուեստաւորը և թէ՛
 վաճառականը, թէ՛ պաշտօնա-
 տարը և թէ՛ խորհրդականը,
 թէ՛ հարատակը և թէ՛ իշխանը
 կամ Վճարորդը՝ ո՛ր և իցէ՛ կար-
 դի, ևն։ Վճարը մարդիկ են՝
 ուրեմն և Վարդկութե՛ն ուսու-
 մը ամէնուն առաջին հարկա-
 ւորն է։

Արկնեցիներ շատ անգամ, թէ
 առաջին հարկաւորը մարդու՝
 այս է. վասն զի կերեւոյ թէ՛
 ինչպէս ամենխմաստն Վճա-
 ռաջ բնական օրէնքներով և
 վերջը գրաւոր օրէնքներ տա-
 լով, ասանկով առաջ տրամա-
 դրեց պատրաստեց զմարդս, և
 յարմար ըրաւ կատարելագոյն
 օրէնքին, այսինքն՝ Վրիստոսա-
 կան օրինացը և նա՛յն վար-
 դապետութեանցը, այսպէս ալ
 մարդ մը՝ որ ճշմարիտ քրիստո-
 նեայ և հոգեւոր և նա՛յն պաշտ
 ըլլալ կուզէ՛, առաջ պէտք է որ

Մարդկու թիւնը սորվի, մարդ
կատարեալ ըլլայ ըստ կարի,
մարդ ճանչնայ, աշխարք ճանչ
նայ, զինքը ճանչնայ, իւր կիր
քերուան և անոնց դեղերուան տե
ղեակ ըլլայ, մարդկային առա
քինութիւնները՝ ինչ է, խնա
նայ, սորվի և ՚ի գործ դնէ:

Մասնկ առաջ կրթութեամբ,
վերջը՝ ոչ միայն աստուածագաշ
տութեան օրէնքները և կանոն
ները պահելու աւելի յարմար
կրլայ, այլ և խելքը բացվելով
լուսաւորվելով, նաև իւր ան
ձին և իւր տանը և իւր գործո
ցը կրնայ խնաստութեամբ ա
ռաջնորդելու, և անով աշխարք
քիս վրայ առաջ երթալու, և
դեղեցիկ բախտ մը և կացու
թիւն մը իրեն ճարելու, քանի
որ կենդանի է:

Մ. յս պտուղներս ահաւասիկ
կուտայ իրեն կարգացողին և
պահողին, այս պղտիկ միանգա

մայն (կրնանք ըսել) և մեծ
 Վիրքը . ուստի և վերնագիր
 ունեցաւ . Սասարուբիան Տարդ-
 կային՝ ինչպէս աղէկի Բանեցնել, Տարդ-
 կասարեւալ ըլլաւ, և Ռեծուբեան
 հասնել :

Սարգս պէտք է աղէկ գիտ-
 նայ, որ շատ անգամ՝ մանա-
 ւանդ գրեթէ ամէն անգամ՝
 իւր խեղճ մտալուն այս աշխար-
 քիս վրայ և մեծութեան մը չի-
 հասնելուն պատճառը, կամ
 թէ մեծութեան մըն ալ հա-
 սաւ նէ, այնպէս անհանգիստ
 և թշուառ կեանք անցնելուն
 պատճառը, և Վճ առջև յան-
 ցաւոր և մարդկանց առջևն ալ
 բարի անուն և բարի համար-
 մունք չունենալուն պատճառը,
 իւր անխելքութեամբ վարսկին
 է, իւր խելքը չիբանեցնելն է,
 իւր խելքը՝ աւելի գէշին քան
 թէ աղէկին՝ բանեցնելն է . ու-
 ղիւղ Վաղարսկանու թիւնը չի-

դիանալն է, Առաքինութիւնն ը-
տաճնիս ինչ է՝ չիճաննչալն է,
իւր կիրքերուն՝ փառասիրու-
թեանն, արծաթսիրութեանն,
բարկութեւնն, ծառայ և դե-
րի ըլլալն է. ինչ ճանկում իւր
հանդիսար իւր երջանկութիւր
կրնայ զանել ըստ կարի այս ցա-
ւալից կենացս մէջ՝ ամենեկին
չիտեղն է, ևն :

Առ ահա այս ամէն բանս ա-
ղէկ կրցուցնէ և կրտորվեցնէ
այս պղտիկ Վիրքս . և ինձ կե-
րևնայ թէ՛ ինչպէս ճշմարիտ և
կատարեալ Վրիստոնեայ մը՝
պէտք չէ ձեռքէ ձգել այն ու-
կեղէն Վիրքը Սովոր գեճեացի
ըտաճնին, այսպէս ալ կատա-
րեալ մարդ ըլլալ ուզողը՝ այս
փորրիկ Վիրքս պէտք է միշտ
հետը ունենայ, կարգայ մտա-
դրութեամբ, հասկրնայ գրք-
վաճները, հերիք չիսեպէ մէկ
կամ երկու անգամ կարգալը . և

իբրև թէ Վաս մը իրեն Վարժապետէն առած՝ այնպէս միտքը առնել սերտէ և ըստ տեղւոյն և ըստ ժամանակին ՚ի գործ զնէ . անով մարդ ըլլայ , բարի օրինակ ըլլայ տեսողաց , սիրելի ըլլայ ընկերաց , բարի քաղաքացի ըլլայ , շինութիւն ըլլայ իւր քաղքին , բարի անուն հանել իւր ազգատոհմին , փառքը ըլլայ իւր Վզգին՝ օտարազգաց ղիմացը , և ՚ի վեր քան զամենայն՝ փառքը ըլլայ Վ.Յ. , ինչպէս որ Տէրն մեր կրտէ , թէ՛ Տէսցեն Տարդիի զգործս յեր Բարիս , և իստատորեացեն զՎ.Ժ :

ԻՄ ԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ

ԴԱՍ Ա.

Ուսման շրջան :

ՄԱՐԴՍ՝ որ տղայութեան հասակին անցնելով, և այն հասակին յարմար և զած մանար մունար ուսման շրջանը բաւականապէս սորվելով՝ մեծցաւ պատանի և զաւ, կրնայ անկէջ ետև աշխարհա վրայ իւր բախար ճարել զանաւ. միայն թէ խելքը բանեցնէ, և խելքին հետ՝ ջանք ալ ունենայ, և ջանքին հետ՝ գիտնայ նաև թէ ո՞ր ուսման գլխաւորապէս ետևէ պիտոր իյնայ և սորվի :

Հիմա գունն ո՞վ պատանի՝ այդ հասակիդ մէջ՝ ըսկտիս պիտոր զքեզ ցոյց տալ աշխարհի. և որպէս թէ թէ տարանխը մէջ մանաս պիտոր, ուր կրտեսնաս՝ որ սովն մէկ խաղցող մէկ բան կրձեացնէ բուկին ձեացմունքը ո՞րը արդեօք պիտոր

ըլլայ, չեմ գիտեր : Բայց որն որ պիտոյր
 ըլլայ նե, եթէ մեծ մարդու մը, եթէ իշ-
 խանի մը, կամ թէ վարի աստիճանի մար-
 դումընալ, որովհետեւ պարկէշա պատանի
 և աղէկ խելքի և աղէկ բնասորութեան
 տեր կրտսնամ զքեզ, պէտք է ջանաս
 որ վարպետ և վայելուչ կերպով մը ցոյց
 տաս զքեզ աշխարհի, և քու պաշտօնդ
 փառաւոր ընես :

Գիտնաս պիտի որ աշխարհիս վրայ սոր-
 վելու բաները անհամար են, պիտանի և
 անպիտան . դուն այն ուսմանց ետեւ, ին-
 կիր սիրով և ջանքով որ զքեզ մարդ կա-
 տարեալ կրնան ընել, մարդ առաքինի, և
 մարդ՝ ընկերութեան պիտանի և շահա-
 ւոր : Ուստի ո՛ր և իցէ ուսմանցդ մէջ նախ
 և առաջ ջանա՛ փութ բաներու և պա-
 րաստ խնդիրներու ժամանակդ չիճախես .
 խելքդ չի ծանրաբեւեւես . Օրինակ իմն՝
 թէ որ Մատթիւսի մէջ մէկ դէ՛ ձգե-
 լով ուրիշ պիտանի բաները, սկսիս խելքդ
 հոգնեցնել, ժամանակդ ծախել, ետեւ
 իյնաս իմանալ, թէ արդեօք ի՞նչպիսի հա-
 մեմատութիւն կայ Գլխի՞ և Գրգռի՞
 մէջը : Թող տուր ինչ կարծիք որ ունե-
 ցեր է այդ բանիդ վրայ Աբրիսիգէս վար-
 պետը . դուն ասով այնչափ խելք մը չես
 սորվիր, և այնչափ շահաւոր բանի մը պա-
 տուտեան ժամանակդ չես ծախեր :

Դարձեալ՝ ուրիշ հմտութեանց մէջ
 պարաստ բաներու խելքդ չի հոգնեցնես .
 և բանին կեղևներուն ետեւ չիյնաս . մի-

ջուկը ջանաս ձեռք ձգել, անոր ժամանակդ ծախես. հեղինակին մէկը այս բանս ասանկ գրեր է, այս բանս ասանկ շեշտեր է, ևն. պէտք էր ասանկ գրել, ասանկ կարգաւ. ըսկսիս վիճարանու թիւն ընել: Ասանկ փուճ բաներու ժամանակդ ծախելով գայրոցին մէջ ինչ խելք կըրնաս սորվել. ջանաս պիտոր աւելի բանին նշանակութեան և խնաման էտեկ իյնաս. ինչ արգեօք կուզէր այդ մարդը հասկըցնել՝ ասանկ գրելով, ևն:

Կարձեալ՝ պատմութեանց մէջ մէկ գիր ձգելով խելացի և պիտանի և քեզի շահաւոր պատմութիւնները և անհամար գիտութեաները և օրինակները, սկսիս պարագ և միայն զուարճողի բաներ կարգաւով ժամանակդ ծախես: Թողով ուրիշ պիտական բաները, օրինակ իմն՝ ըսկսիս փնտռել, գիտնալ, թէ արգեօք այն քաջ հերակլէսին լախալ՝ որով որ առիւծները կըսպաններ, արգեօք քանի սաս (պուտախ) ուներ, ևն. ասանկ մէ ինչ խելք կըրնաս սորվել: Խելացի պատանի մը ասանկ ոչ ինչ, ասանկ աղայական բաներու ժամանակը չի ծախեր:

Չի վայլեր փիլիսոփային և ուսումնական մարդուն սղտիկ և շնչին բաներու միտքը հոգնեցնել. այսպիսի խնդիրները և ասոր նման տեսակ տեսակ գիտութեց մէջ այլ հազարումէկ անպիտան և անշահ խնդիրները՝ սղտիկ և աղայական գաղափարներ կըխօթեն մեր մտքին մէջը, և

ուրիշ շահ և օգուտ մեզի չեն բերեր, բայց եթէ քիչ նիւթ մտածելու կուտան մեզի՝ երբոր մինակ ենք. և քիչ նիւթ խօսելու կուտան մեզի՝ երբոր ուրիշներու հետ կենցաղաւարութեան մէջն ենք: 'Նայիս պիտի՝ թէ այնպիսի գիտելիքը արդեօք մեր խելքը կազելցնեն՝ և կամ թէ լուսադոյն կացութեան մը մեզ արժանաւոր կընեն':

Գիտութիւնը՝ հոգւոյն դանձն է. ընտրողութիւնը և ուզիչ գատումը անոր բալլիքն է. և ասիկակ է՝ որ ուրիշ ամեն հմտութեանց և տեղեկութեանց գեղեցկութիւն մը կուտայ. ինչպէս քար բանելու արուեստը սայծառութիւն և գեղեցկութիւն կուտայ գեռ չիրանված անդամանգին (էլմասին):

Պէտք է դարձեալ մեզի որ այնչափ ուշադրութիւն և այնչափ ջանք ունենանք՝ առ ՚ի մտանալ և մեր մտքէն հանել մեր ծուռ սորվածները, որչափ որ ջանք կը ցնենք աղէկ բաները սորվելու: Պէտք է աս բանիս կանուխկեկ փութաջանըլլալ, քանի որ ծուռ սորվածնիս մեզի չէ ունակացած՝ մեր մտքին մէջը արմատ չէ ձգած: Ղլան զի մեր սղախկուց կըրթութեան և դաստիարակութեան սորվածնիս՝ այնպիսի բան մի է՝ որ շատ զբոստար կը վերնայ կը ջնջուի. անոնք ինչվան մեր օրորոցէն մեր հետք միտակ կաճին կը մեծան, և զմեզ չեն թողոր՝ բայց եթէ գերեզմանին մէջ:

Ա երջապէս՝ աւելի կատարեալ գիտու-
թիւն է այն գիտութիւնը՝ որ զմեզ աւել-
ի մարդ կրնէ և սուսքինի կրնէ՝ քան թէ
գիտնական . և գլխաւորապէս այսպիսի
գիտութիւնը այն է՝ (որ աս գրքիս մէջ
վարը պիտոր բաւականապէս զուրցենք),
այսինքն՝ երբոր մենք մեր ամեն բանին մէջ
խոհեմութիւնը ձեռք կառնենք, և երբոր
մեր բաղձանքները մեր ուզածները մեր
կիրքերը՝ այնպիսի կարգի կանոնի և չա-
փու մէջ կրդնենք, որ մեզ մարդկութե-
նէ գուրս չիհանեն, այլ մարդ կատարեալ
իրօք ընեն, և այնպէս ալ զմեզ աշխարքի
ցուցնեն :

Մեթաֆիզիքական ըսված պարսպ
ինդիրները և գիտելիքները, բանի չեկող
մտքի բարակութիւններ են . ամենեւին
նման են սարգիստայներուն (էօրիւմ-
ձէկ), որ որչափ ալ բարակ ըլլան և փա-
փուկ՝ շահ մընալ չունին : Առզես ալ նէ՝
այնպիսի անպտուղ գիտելիքները նրման-
ցուր այն տեսակ ծաղկանց՝ որ գրեթէ
ոչինչ արմատ մը ունենալով, անոր հա-
մար և հաստատուն և մնայուն գեղեց-
կութիւն մընալ չունին :

Այնպիսի պարսպ բարակութիւննե-
րու ժամանակ չիծախելով, պէտք է որ
այնպիսի բաներ մտքերնիս ժողվենք ու-
նենանք, ուսկից որ օգուտ մը կրնանք
տեսնալ : Օր մը ասե՛նք Մետաֆիզիկէս
փիլիսոփային հարցուցին . թէ « Ի՞նչ
շահ . ինչ պտուղ բաղեցիր գուրու ուս-
ման » :

մուկքնեբէզ : Պատասխան սրվաւ . թէ՛
 « Այն շահը , այն պատուը , որ ես մինակ
 խնդրեմնս ալ կրնամ զիս զբաղեցնել և
 մոխթարել . թէպէտ և մարդմալ չունե-
 նամ՝ որ զիս իւր քաղցր ընկերու թեամեր
 զբօսեցնէ » :

Մարդու համար պզտիկ բան չէ . մա-
 նուանդ՝ թէ որ աղէկ մը մտածես շատ
 մեծ բան է , երբոր խնդր մինակ ալ խնդ-
 րէն իւր հետք կրնայ հանդիստ և ուրախ
 կենալ , և ժամանակը բարեպէս անցնել
 իւր գեղեցիկ և խելացի մտածութիւննե-
 րով : Ահաւասիկ այս մեծ բանը՝ միայն
 կարգացող մարդը կրնայ ունենալ : Մի-
 այն թէ դու ջանաւ ուրիշ բան մընալ ընե-
 լու . այսինքն՝ քու գիտցածներուդ քու
 սորվածներուդ օգնութիւն կանչէ քեզի
 զբարվանց նաև զՎխտողութիւնը և զՊոր-
 ձառութիւնը , այսինքն՝ լսածդ տեսածդ
 միայն մի լսեր , միայն մի տեսնար , աղէկ
 գիտէ քննէ և մէկ մէկու հետ բաղդատէ
 մտքիդ մէջը և աղէկ մը հասկըցիր , այս է
 Վխտողութիւնը ըսածնիս : Ասկէց ՚ի զսա՛
 նաև դուն ալ անձամբդ գիտցած բանդ
 լսած բանդ նայէ փորձէ , այս է՝ Փորձա-
 ռութիւնը : Այս կերպ սորվելու և այս-
 պիտի ուսումը՝ այնչափ գերազանց և այն-
 չափ վեր է այն ուսմանէն որ մէկը գրքի
 մէջի եղած կանոններովը սորվի , որչափ
 որ անձամբ աշխարհ քալող խելացի և գի-
 տող մարդմը իւր աշխարհագրական գի-
 տութեամբը վեր է այն մարդէն , որն որ

տանը մէջ նստելով միայն աշխարհացոյց ներքը ձեռքը կառնե կրթատունէ և անոնցմէ միայն բան կուզէ սորվիլ :

Քու Գրքաատունդ՝ է բոլոր աշխարհս : Մարդկանց հետ կենցաղավարութիւնը նստիլ ելլալը՝ է մէկ կենդանի ուսում մը . խակ քու գիտողութիւնդ աս բաներուն մէջ՝ խիստ աղէկ Վարժապետդ է :

Գիրքը աղէկ բան է , բայց աւելի աղէկ է գիրք կարգալը . և ասկէց աւելի աղէկ է՝ ուշագրութեամբ կարգալը : Մեր միտքին առաջին գաղափարները արվօղը գիրքերն են : Օրինակով մը հասկըցընեմ . գիրքերը կուտան մեզի նիւթերը (քերտակները) գեղեցիկ մեծագործ պալատ մը շինելու . բայց աշխարհ ճանչնալը այնպիսի բան մընէ՝ որ որպէս թէ մեզի ճարտարապետութեան (մէյմարութեան) արուեստը կըսորվեցնէ . այն նիւթերուն կարգը չափը , և մէկմէկու քով գեղեցիկ դնելը շարելը մեզի ցոյց կուտայ կը վարժեցնէ . ասկէց ի զատ մեր համարմունքը կեմլեցնէ և զմեզ խելացի մարդու տեղ դնել կուտայ ուրիշներուն՝ մեր ամէն գործողութեանց մէջ :

Գիրքը աղէկ բան է ըսինք , իբրաւ է . բայց աղէկ գիրքը ինչպէս աղէկ բան մը նէ , այսպէս ալ շիկայ աշխարհիս վրայ բան մը՝ որ այնչափ փաստակար ըլլայ , և այնչափ շատ մարդկանց կործանման սրտաճառ ըլլայ , որչափ՝ շար գիրք մը : Չար գիրքերուն ելլալը աշխարհիս վրայ իրեք

սոսկալի անիրաւութի սորվեցուց մարդկան . մէկ մը առ Աստուած , որ է Հաւատքի մէջ թուլութիւնը . և մէկմընալ առ Մարդ , որ է Հպարտութեամբ՝ մեծաւորաց ջրհաստակիրը և ամէն օրէնքէ ազատ ըլլալ ուզելը : Եւ երբորդ՝ առ Ընձն . որ է իւր մարմնոյն միայն ծառայել՝ անասունի մը պէս . և մտնալով զհողին՝ բոլորովին մարմին կտրիլ : Ուրեմն այսպիսի գիրքեր կարդալէն , գու՛ն որ մանաւանդ սլաստանի ես , առաւել պէտք ես զգուշանալ , բան թէ թոյն մը խըմելէն . վասն զի այս վերջինը թէ որ մարմինըդ կըմեռցնէ նէ , առաջինը՝ հոգիդ կըմեռցնէ : Այնչափ անհամար փնասներ սրովին մարդկային ընկերութե այսպիսի շար գիրքերը . որ գժոխքէն դուրս ելան եկան և բուն Սաղայէլին շարագրած գիրքերն են . և այնչափ ալ տարած վեցան երկրիս վրայ . ինչվան վիճաբանութիւն ալ եղաւ իսելացի մարդկանց մէջ , թէ արդեօք Տպագրութիւնը՝ աւելի փնաս հասուց աշխրբիս , թէ օգուտ :

Արուեստի մը կամ ո՛ր և իցէ գիտութեան մը մէջ առաջին ըլլալը , մեծ բան է . վասն զի ետեի եղողները՝ որչափ ալ յառաջանան և որչափ ալ կատարելագործեն զայն արուեստը , միշտ իբրև մեր հեռեօղները կըսեարվին :

Տղէտ մարդ մը՝ գիտես թէ միշտ տեղ մը կեցեր է , որ ասե՛նմալ լոյս չի ծագիր , այլ միշտ խաւար է : Եստ իսեղճ

է արեւմտ մարդուն վիճակը . նման է մէկ
մարմնու մը՝ որուն թէպէտ ուրիշ ան-
գամները պակաս չեն , բայց որ հարկա-
ւորն է՝ չունի . աչքը միայն կը պակասի :

Չեմ նախանձիր մարդուն , որ քան
զիս աւելի գիտնական է . բայց ցաւակից
կըլլամ անոնց՝ որոնք որ պակաս գիտեն
քան զիս :

Չիկայ բան մը՝ որ այնչափ կատա-
րեալ ընէ զմարդը , որչափ գիտութիւնը :

Եւ չիկայ բան մը՝ որ այնչափ օգնէ մար-
դուս՝ ըլլալ այն անսակ մարդ իններէն՝ ո-
րոնց մենք՝ խելացի է կըսենք , բան գիտ-
ցող մարդ է կըսենք , որչափ՝ Պատմու-
թիւնը :

Քեզի խորհուրդ կուտամ , որ գրեթէ
ամենուսումն աւելի՝ մասնաւոր ջանքով
մը այս ուսումը Պատմութեան սիրես ե
ետեէ ինաս , բայց պատմութիւնը՝ ոչ իր-
րեւ պատմութիւն միայն կարգաս , այլ
իրրե Ուսում մը սորվիս . այս ինքն՝ ա-
ւանձին կարգաշուղ Տամանակը՝ կենաս
մտածես , խորհրդածես , բան բանի ե
մարդ մարդու հետ բողբոսես , փնտռես
թէ ինչու համար աս բանս հանգիպե-
ցաւ . տեսնաս որ բանը անանկ ընելով՝
այն շար բանը հետեւեցաւ . անանկ ջը-
նէր նէ՝ աղէկ հետեանք մը կուեննար .
քեզի մօտիկցնես կարգացածներդ , քու
գործքերուդ հետ բողբոսես , օրինակ
առնես , զգուշանաս , են : Այս է Պատ-
մութեան գեղեցիկ ուսումը :

Պատմութիւնը՝ մեզ վերջի դարումս
 դիքս կառնէ կը ասնի ինչպան առջի և
 հին ժամանակները, և անցած դացած
 անհամար դիպումները մեզի կրտնցնէ
 և կըկրթէ: Պատմութիւնը՝ գեռ մեր
 մազերը շիճեքնկցած՝ մեզ փորձ մարդ կը
 նէ, և ուրիշին շնասնեքովը՝ մեզ խելացի
 մարդ կընէ: Անհամար են պատմութեան
 գիրքեր, գուն պիտանին պէտք է որ ըն-
 արես: Սրբազան պատմութեանց մէջ՝
 գլխաւորը և առաջին հարկաւորը և շա-
 հաւորը է Աստուածաշնչին պատմութիւն-
 ասոր մէջը ամէն տեսակ խելացի և պիտ-
 վական և հարկաւոր բանը կատարեալ
 կըգանաս: Իսկ գրսի խելք սորվելու
 պատմութեանց մէջ՝ աւելի ընտրէ քեզի
 Պուտարքոսին գիրքը. որ շատ խելքով
 և կրթութիւն տալու համար շնեած գիրք
 մի է. բաւական է թէ ուշագիր ըլլայ
 կարգացողը:

Աղէկ կարգաւ, աղէկ սորվէ Բնութեան
 գիրքը: Բնութի ըսելով գիտես ինչ կիմա-
 նանք. կիմանանք այս բոլոր աշխարհիս վրայ
 եղած կերպ կերպ խնաստուն աստուա-
 ծային կառավարութիւնը՝ որ ամէն որ
 ամէն ժամ կրտնանք. բայց պէտք չէ
 անբան կենդանիներու պէտեսնալ: Այս
 գիրքը Բնութեան՝ կրտնմ՝ աղէկ կարգաւ
 և սորվէ: Այս գիրքն է առաջին գերա-
 զանց գիրք մը՝ ի վեր քան զամէն գրքա-
 տուններուն գիրքերը: Այս գիրքը ամէն
 մարդուն գիտազը բացված կեցած է, թէ

պէս և քիչ մարդիկ զայն կըկարգան, և քիչ մարդիկ զայն կըհասկընան : Տեսակ տեսակ նոր գիտելիքներ և նոր նոր գիտեր թէ արուեստից և թէ գիտութեանց մէջ՝ որ հիմա վարպետ մարդիկ գտերեն և ետեւէ ետև կըգանան, շատ կողմէ այս բնութեան գիրքը ուշագրութեամբ կարգալու և հասկընալու : Մէկ մը որ կըգտնամ կընայիմ բոլոր տիեզերքիս այս գերազանց Գիրքը, և կըգիտեմ կըքննեմ իւր ամէն բանին մէջ՝ այնչափ գերազանց գիտելիքներ, և այնչափ գեղեցիկ խրատները խոհեմութեան, գիտես թէ՛ անկեց ետև ինձի այլ ամէն գիրքերը իբրև անպիտան մը կերենան :

Բայց սա ալ գիտնաս, որ բան կայ որ մեր ընդունակութենէն մեր հասկացողութենէն վեր է, և ասոնք չիգիտնալը՝ միայն մեր տկար բնութեւնը պակասութիւն է : Ասան զի մարդուս աչքն ալ իւր հորիզոնէն անդին բան չիկրնար տեսնալ :

Ճշմարիտ գիտութիւնը այն է, որ գուն բանը տանես գատես ճանչնաս իրեն բուն ներքին ինչպէս ըլլալէն, չէ թէ գրտէն անոր ըսված բառերէն կամ արված անուններէն, կամ թէ անհմուտ հեղինակին մէկը ասանկ գրեր է, կամ թէ խենթին մէկը ասանկ մտածեր է, կամ թէ անզգոյշ մարդուն մէկը ասանկ զուրջեր է :

Քիչ մարդիկ կան՝ որ զճշմարտութիւնը ճանչնան, և աս քիչերը մէկ գիտունես,

մէկալ մնացած մարդիկները սուս կար-
ծիքներով դիմերնին լեցուցեր են :

Ջաննա՛ գու ուրիշներէն վեր ըլլալ գի-
տութեամբդ և տապիներութեամբ . մի-
ջակ ըլլալը՝ մեծ և ազնուական ոգւոյ յա-
տուկ բան չէ : Մեծ պաշտօնի մը մէջ ու-
րիշներէն վեր ըլլալը՝ հասարակ ժողո-
վուրդին կարգէն զմարդը գուրս կը հա-
նէ , և աշխարհիս վրայ եղած մեծ մար-
դիկներուն կարգը կրխօթէ : Յամ կա-
ցութեան մը մէջ ուրիշներէն վեր ըլլալը՝
է մեծ ըլլալ մը պզտիկ բաներու մէջ . և
որպէս թէ ոչինչ բաներու մէջ՝ բան մը
երկնալ :

Ջանաս ալ սիտի , որ որչափ կարեւր
է՛ բան մը սորվեցար նէ , ամբողջ ըլլայ և
հաստատուն ըլլայ : « Չեմ ուզեր (կը-
սեր ատենօք մէկ փիլիսոփայ մը իւր աշ-
կերտին) , Չեմ ուզեր որ գուն հնաժա-
ճառաց (էսկիճիներուն) խանութին պէս
ըլլաս , ուր որ ուրիշ բան չի գանձվիր ,
բայց եթէ լաթերու կտորներ . իսկ ամ-
բողջ մեծ կտոր մը՝ սրչափ փնտռես , հոն
չես կարող գանել » : Ա՛վ որ ամէն ուս-
մունքներէն կտոր կտոր կտռնէ , կամ
թէ անոնց միայն գրտի կեղևները կը սոր-
վի , այնպիսի մարդը միշտ անպիտան է ,
և ամենեկին բանի մը չի կրնար դալ :

Աւտի և գուն այնպիսի կերպով սոր-
վէ սորվելիքդ , որ ընկերութեան պիտանի
և շահաւոր մարդ ըլլաս : Արչափ ալ գրե՛-
ուարութիւն քաշես բան սորվելու , մի

յուսահատիր, սիրադ մի կտարեր. մանա-
ւանդ միշտ զօրացուր զքեզ. բաւական է
որ սրտանց ջանք ունենաս, կարողութից
թէ որ քիչ է՝ անով կըշատնայ : Ով որ
մեծ սղւոյ տէր է, այնպիսին ուրիշ բանի
կարօտութիւն չունի՝ աւելի մեծ ըլլալու :
Գիտենք՝ որ անհամար մարդկանց կոր-
ծանումը կամ խեղճութիւնը առաջ կու-
գայ սա բանէն՝ որ չկրնալով ըլլալ այն-
պիսի ինչպէս որ կուզեն, անկէջ ետե բան
մընալ ըլլալ ամենակին չեն ուզեր :

Գ. Ա. Ա. Բ .

Կ. Ը. Գ. Ի շրջ :

Թ. Ե. Գ. Ե. Տ և առաջին մեր գասը՝ դի-
տես թէ կրօնքին վրայ պէտք էր ըլլալ .
բայց որովհետե նաև կրօնքին մեջնալ ու-
սանելիք կայ, անոր համար Ռաման գա-
սը յառաջեց, ընդ հանրապէս խմայնե-
լով ըստ բաւականին ուսման եղանակը :
Որով և առաջին մեր ուսումը պիտոր ըլ-
լայ կրօնքին վրայ :

Ճշմարիտ կրօնքը՝ միայն սարդե մընէ
Աստուծոյ . որուն համար ինչպան մեր
վերջին շունչը միշտ սարածրկան ենք սըր-
տանց շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ՝ որ ըլ-
մեզ ծնուցեր է Ճշմարիտ կրօնքի մեջ . ո-
րովհետե այս է առաջին հարկաւորն մեր

ասակնոք խմաստուն և երևեղի Աստուածաբանին մէկը . « Ընդհանուր Եկեղեցւոյ մեծագոյն օգտին համար միշտ այս իրեք բանս կրրազձայի՝ որ ըլլար . այսինքն՝ Աւղղափառաց բաղմութեան՝ հարկաւոր և էական բաներու մէջ՝ Միութիւն : Անտարրեր բաներու մէջ՝ Ազատութիւն : Ամէն բանի մէջ՝ Սէր » :

Կրտսնանոք՝ որ իբրև ստոյգ և անսըխալ ճշմարտութիւն ելեր են աշխարհիս վրայ տեսակ տեսակ մոլար Աշարդասպետութիւններ : Մանաւանդ սա օրերս մեր ազգին մէջն ալ՝ Բրօզէսդանդ ըսված մոլորեցուցիչ քարոզիչներէն : Ասոնցմէ կէսը յայանապէս սուտ են . կէսն ալ վրանին առեր ծածկերէն երևութական քողք մը ճըշմարտութեան՝ որն որ սարզ միայն մարդկային տրամաբանութենէն առաջ կուգայ , երբոր յիստնարհիր չհնազանդիր աստուածային Յայանութեցը , որն որ մենք այս երկու աղբիւրէն ունինք . այսինքն՝ մէկ մը Աստուածաշունչ դրքէն հին և նոր կաակարանաց ինչպէս որ ընդ հանուր ուղղափառ Եկեղեցին կը հասկընայ . մէկ մալ՝ յԱւանդութենէ , որն որ նոյն սուրբ Եկեղեցին՝ իբրև կանոն հաւատոյ միշտ բաներ գացեր է : Այս երկու սկզբունքներով միայն՝ քրիստոնեայ մարդ մը կրնայ ապահով քայլել հաւատքի նիւթերուն մէջ :

Հաւատքը՝ մարդկային տրամաբանութենէն վեր է , բայց անոր գէմը հակա-

ապիւր չէ . ուստի և մեր զգայութիւննէ
 րէն կրնայ վեր ելլալ բարձրինալ . և թէ
 պէտ և ասանք ըստ խրեանց ըմբռնմանը
 և հասկրնալուն՝ բան մընալ առաջարկէն
 բանականութեանը , բայց մեր բանակա-
 նութիւնը պէտք է կառավարվիլ այն վեր-
 նագոյն լուսովը և ճանաչմամբը՝ որով որ
 ինքը լուսաւորված է . հաստատուն գիտ-
 նալով զայս ճշմարտութիւնը , թէ՛ Աս-
 տուածային ամենակարողութիւնը՝ ինչ
 պէտ որ կրտէ սուրբ Առաստորիչը՝ կրնայ
 ընել բան մը՝ որ մեր հասողութեանէն վեր
 ըլլայ և մենք կարող չըլլանք ըմբռնելու .
 ինչպէս որ յայտնի կրտէ անանք այս բանս՝
 Եկեղեցւոյ սուրբ Խորհրդներուն մէջը :

Չիկայ բան մը՝ որ առաւել գերազանց
 ըլլայ քան զԱրանքը . ուստի և մեծ ան-
 պատուութիւն կրլայ իրեն՝ երբոր ինչպէս
 որ պէտք է նէ՝ ամենայն խոնարհութիւն
 ամէն ժամանակ յարգութիւն չքնդունի
 մեզմէ . կամ թէ երբոր՝ առանց երկիւ-
 զածութեան՝ կենցաղավարութեան մէջ
 հասարակ բաներու պէտ նիւթ ըլլայ խո-
 սելու : Ասկէց ՚ի զսոս՝ շատ այլանդակ
 բանմընալ կերնայ , որ այն բանը՝ որն որ
 զմեզ երջանիկ պիտոր ընէ հանդերձեալ
 կեանքը , նոյն բանը նիւթ հերձուածոց
 և բաժանմանց և թշուառութեանց ըլ-
 լայ այս կենացս մէջը : Եւ այն բանը՝ որ
 մեր հոգւոյն փրկութեան համար է , ա-
 պականութիւնը և մոլորութիւնը և չա-
 րութիւնը մարդկանց առնէ զնոյնը և ալ

բէ՛ որով և պատճառ ըլլայ իւր հոգւոյն
կորստեանը և այլոց :

Ես որ ճշմարիտ Արօնքին մէջն եմ, չեմ
կրնար զիս յարմարցնել անոնց՝ որոնք որ
ինչմէ տարբեր մտածութիւն ունին ՚ի
նիւթ կրօնի . մանաւանդ երբոր կըսես
նամ որ , կամ ամենեկին կրօնք մընալ
չունին , կամ թէ ունին ալ նէ՛ իրենց
ուզած ազատութեանը և անձնասիրու-
թեանը յարմար կրօնք մը ունին : Չեմ
սորված ամենեկին այնպիսի Տրամաբանու-
թիւն մը , որ կարենայ խելքս հասնիլ ՚ի
մանալ զայն ամէն տուն տալը իղձմը
տանքի մը , որ բոլորովին ալ ապականեալ
բոլորովին ալ ծաղած ջըլայ , բայց այն-
պէս թուլ կրկենայ՝ որ ինքն ալ մէկէն
կրնայ պրըտըկիլ հիմակլան զարհուրելի
ժանտախտէն անհաւատութեան կամ
թուլահաւատութեան կամ անտարբե-
րութեան , որ կերծանումն եզաւ և կըլ-
լայ այնչափ քրիստոնէից :

Պէտք է ինձի որ գարչիմ փախչիմ նա
և ամէն տեսակ հերձուածներէ . վասն
զի Հերձուած ըսելը կըհակառակի մէկ
մասի մը իմ հաւատքիս , որ կըսորվեցնէ
ինձի թէ՛ Մի է հաւատքն , ինչպէս որ
մի է մկրտութիւնն՝ դուռն փրկութեան .
և թէ՛ Եկեղեցին՝ մի է և սուրբ է և
ընդհանրական կամ կաթողիկէ է և ա-
ռաքելական է : Թէ որ Հերձուած մը աս
չորս բանս միտտեղ ունի նէ՛ ինքք հեր-
ձուած չէ . ճշմարիտ եկեղեցի է : Վասն

զի ամէն Հերձուած հարկաւորապէս՝ ևս Ուղղափառ եւ՝ կրօնէ . բայց ասով ճշմարիտ եկեղեցի չըլլար : Այն է միայն ճշմարիտ եկեղեցի , և հեռակարար ուղղափառ եկեղեցի , որն որ վերի չորսըսածնիս միատեղ իւր վրայ կրնայ ցուցնել :

Աս ճշմարիտ կրօնքիս հեռակողները կը տեսնաս որ ետեւէ են ամենայն հոգւով ի գործ գնելու այն երկու գերադոյնն պատուիրանքները՝ որ հիմն են և պատճառ ուրիշ ամէն պատուիրանքներուն , այսինքն են՝ Աերն Աստուծոյ և Աերն ընկերին : Վասն զի կրօնք ըսածնիս՝ ուրիշ բան չինչանակեր , բայց եթէ՝ Պաշտօն մը և հպատակութիւն մը Աստուծոյ մեր ստեղծողին , ըստ որում ինքը յինքեան գերագոյն բարի է , և ըստ որում իւր բարութիւնն ալ տարածեր աշխարհէ իւր ստեղծուածոց , և ի վեր քան զամենայն՝ մարգուս . զոր իրեն նման ստեղծեց ի ժամանակի , որպէս զի կարող ըլլաւ զինքը ժառանգել ի յաւիտենականութեան :

Ամէն գործքիդ , ամէն խօսքիդ , ամէն մտածութեանդ մէջ՝ սուրբ եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը միշտ աչից գիմացդ պիտի ունենաս և զանիկայ քեզի կանոն պիտոր բռնես : Ի՛նչ որ կուսուցանէ՝ խնարհութեամբ ականճ գիր . և ի՛նչ սրբազան արարողութիւններ ունի՝ խանարհութեամբ յարգէ և պատվէ :

Ամենեկին չնայելով քու մասնաւոր կործիքդ և խնայմունքդ՝ որ կրնաս ու-

նենալ, Եկեղեցւոյ վճիռներուն զքեզ
խոնարհութեամբ հպատակէ: Այլ և
նմանօղ եղիք երկնից շրջանակաց՝ որ այս
բոլոր ընդհանուր փեղեքքիսկարդին մէջ
մէկը մէկալէն կախումն ունի:

Քու մէկ մասն հաւատքիդ աս ըլլայ,
որ հաւատաս զայն ամէն բանը՝ որն որ կը
հաւատայ Մի, Սուրբ, Կաթողիկէ, և
Առաքելական Եկեղեցին, և հաստատուն
կանոն քու կենացդ՝ ըլլայ իւր օրէնքնե-
րը և վարդապետութիւնը:

Հաստատուն հաւատքը՝ է լաւագոյն
և գեղեցիկ Աստուածարանութիւն մը:
Բարի խղճմանքը՝ օրէնքներէն չի վախ-
նար, և անոնցմէ զինքը ետ չիքաշեր: Խո-
նարհութիւն սրտի՝ է այն մէկ հափիկ
սանձը որ ամէն բանէն աւելի մեզ մեր շա-
փուն մէջը կըտրահէ. և մեր ամէն սրտա-
քրտա Աստուած, առ սուրբ Եկեղեցին,
և առ ընկերն՝ զիւրաւ մեզի ընել կու-
տայ: Առանց այս խոնարհութեան սրտի
(որ մասնաւոր Քրիստոսական պարզե-
մը ըլլալով միշտ աղօթիք պարտկան
ենք խնդրել մեզի Աստուծմէ), ճշմա-
րիտ քրիստոնեայ և ճշմարիտ հաւատա-
ցեալ մէկը կարող չէ ըլլալու:

Քու հաւատքդ հաստատուն և ան-
շարժելի հիման վերայ հաստատուած ըլլա-
լով, նայիս պիտի որ զըլլայ թէ մէկ կեր-
պով մը ըսկսի խախտիլ և սասանիլ: Ա-
ռաքելական Վատուծոյ խօսածը ըսել
է. Աստուծոյ զուրցածին վրայ կեցեր է

մեր հաւատքը , բայց ինչպէս որ զայն կը-
հասկընայ և կըմեկնէ սուրբ Եկեղեցին
լուսաւորեալ ի Հոգւոյն օրոյ : Մասնա-
ւոր մարդումը Աստուած չէ խոստացեր՝
որ իւր զուրջածը մեկնելու հասկընալու
ասենը անսխալ ըլլայ , զայս բանս՝ միայն
ընդհանուր Եկեղեցւոյ խոստացեր է :

Աստուածաշունչը՝ անդին գանձ մի է
Աստուծակ արված . ամենայն զգուշու-
թեամբ և երկիւղածութեամբ պէտք է
որ պահես զայս գանձը : Նայիս պիտոր
եթէ քու կենցաղավարութեանդ և եթէ
քու գրվածքիդ մէջ որ չըլլայ թէ՛ նաև
Ճշմարտութիւն մը հաստատելու համար,
Աստուածաշնչին մէկ խօսքը առնես քաշ
կրօտելով քու կողմդ ձգես , կամ թէ
խնաստակական մեկնութիւն մը տաս . որ
չըլլայ թէ ասանկ քեզ սորվեցնելով ա-
տեն ըլլայ որ նաև ծուռ և մոլոր մեկ-
նութիւն մը տաս և պնդես : Շատ զգու-
շանաս պիտի աս բանիս , վասն զի անհա-
մար հերձուածներ և հերեօթիկոսութիւն-
ներ ասկէջ առաջ եկեր են :

Ո՛ր և իցէ մարդու հետ որ քու Ճշմա-
րիտ հաւատքէդ չէ՝ ամենին ջրակօխ վե-
ճարանութիւն ընել Արժնքի վրայ . բայց
եթէ՛ երբոր քու պաշտօնդ զքեզ կրպար-
տաւորէ . կամ երբոր կրտեննաս՝ որ մէկը
արհամարհանօք կրխօսի և դեմ կըդնէ
Ճշմարիտ հաւատքիդ : Բայց պէտք է յա-
ռաջագոյն ալ ադէկ նայիս , թէ արդեօք
բաւական կարողութիւն և բաւական գի-

տուժիւն ունիս . որ զբարաց թէ այդ վիճարանու թեանդ մէջը յաղթող ըլլալուն տեղը՝ դուն յաղթըմիս :

Գանիք հիմա Արօնքի գործքերուն վրայ, որ Բարեպաշտու թիւն և Աստուած պաշտու թիւն կրսենք : Թէ որ կուզես զքեզ երջանիկ ընել, ամէն բանէն առաջ նայէ՛ աղէկ քննէ՛ քու մտածութիւններդ, քանի որ այդ մտածութիւններդ բաղձանք մը կամ ցանկութիւն մը դարձեր քեզի չեն եղեր, և մարդէ մընալ չես ամբշնար՝ երբոր զանոնք բերնէ՛դ ալ հանելու ըլլաս նէ :

Գէշ մտածութիւնները մէկ զի ձգելու վրոնհակելու՝ մէկ հասիկ գեղը այսէ՛ որ դուն անոնց տեղ ջանաս միշտ բարի մտածութիւններ ունենալ : Բարի բաները ըլլան միշտ քու մտածելիքդ, ուր է նաեքու երջանկութիւնդ : Սիրտդ հին կըլլայ, ուր են քու մտածութիւններդ : Եւ թէ պէտքու բնակութիւնդ երկրիս վրայ է, բայց քու կենցաղաւարութիւնդ ըլլայ յերկինս : Նայիս պիտոր որ միշտ այնպիսի ըլլան քու մտածութիւններդ, որ ամենեկին չիկրնաս ամբշնալ, գիտելով ըստոյ՛դ՝ որ Աստուած զանոնք գիտէ . նմա նապէս և քու խօսքերդ՝ այնպիսի ըլլան՝ որ զքեզ ամենեկին չիկարենան ամբշնել : Պիւժադ որաս երևելի միլիտոփային գեղեցիկ առածն է՝ որ կրսէ . « Զաստուծոյ խօսել առանց լուսոյ՝ չէ արժան » . Պէտք է՝ կրսէ՛ խոստովանիլ թէ չես կարող դու արժանապէս Աստուծոյ վրայ մտածել

առանց իրմէ լոյս մը առնելու . և Աստու-
ծոյ վրայ խօսիչ պէտք է միշտ այն երկիւ-
զած ութեամբ և այն բառերով՝ որն որ
կըլայէ իւր Աստուածային մեծ վայելչու-
թեան :

Որչափ որ սաստիկ է կիրքը՝ որ զքեզ
մեզքի մը մէջ ձգեց , այնչափ ալ մեծ և
սաստիկ պէտք է ըլլալ քու ցաւդ և զոչ-
ջումդ այդ մեղացդ վրայ :

Թէ որ դուն յախտենականութիւնը
կրտիրեննէ , ջանաս պիտի որ այսօրվան
ձեռքդ ունեցած ժամանակդ բարեպէս
գործածես : Մտածէ թէ երեկվան ան-
ցած ժամանակդ՝ ալ չէ կարող ետ դառ-
նալ . իսկ վաղվան ժամանակդ ձեռքդ չը-
լայով՝ չես կարող անոր վստահիլ . ու-
րեմն կրտիրնայ քեզի միայն հիմակվան այս
վայրկեանը , որ կրնաս գործածել , և թէ
որ մէկ անգամ մը զայն կորուսիր , յախ-
տեանս յախտենից կորուսիր :

Քու ամէն գործողութիւններդ պէտք
է որ՝ առ Աստուած ուզղին և Աստուծոյ
համար ըլլան : Բանի մը ձեռք չիզարնես
ամենեկին՝ առանց զինքը աշխարհ
ունենալու . և քու մտիթարութիւնդ աս
ըլլայ , որ ինքն ամենաբարին Աստուած՝ է
քու գործքերուդ վախճանը : Այս ըս-
տոյդ է՝ թէ ս՛վ որ կը յանդգնի աս ճամ-
բէն դուրս ելլալ և չարութեան ետեւ
կիյնայ , այնպիսին ցոյց չիտար թէ ինքը
կատարեալ կը հաւատայ յախտենական
կեանքը :

Ատենօք հեթանոս վարժապետները դպրոցներուն մեջ իրենց աշակերտներուն խրատ կուտային առաքինի ըլլալու համար և զայս կրէին . ջանացէք միշտ Աստուծոյ ձեր առջև ունենալ իրրև կանոն ձեր վարուցք . կատնէն ամբոյցէք : Այս կատոնս մէկ առաքինի փոխաբայ մընէր Հռոմայեցի : Բայց դուն մարդու տեղ միշտ զԱստուած ունեցիր աչքիդ առջևը, որուն աչքը միշտ քու վրայ կրնայի . որպէս զի միշտ սրբութեամբ վախնաս՝ թէ չըլլայ որ բան մը գործես ընդդէմ կամայ քու Աստուծոյդ՝ զոր բոլորով սրտիւ կը սիրես . և չըլլայ թէ՛ իրեն անհաճոյ բան մը ընես՝ ուսկից որ սպարտկան ես միշտ վախնալ :

Միշտ կարօտութիւն և միշտ սխտանաւորութիւն ունինք Աստուծոյ, ուստի և մեր աղօթքն ալ առ նա անպակաս պէտք է ըլլալ : Եւ որչափ որ շնորք և բարերարութիւն միշտ առատութեամբ ի՛նչեւանէ Աստուծոյ կուգան մեզի, այնչափ ալ անպակաս սխտոր ըլլայ մեր սրբաանց դոհութիւնը և շնորհակալութիւր առ Աստուած :

Աստուծոյ զործքի ձեռք զարնելէն առաջ՝ մէկ մը միտքդ բեր այն օրվան ընելի գործքերդ, և անոնց համար խընդրէ Աստուծմէ իւր օրհնութիւնը . և նոյն ստեղծող յիշէ նաև ամէն բրած զանցաւորութիւններդ և սպակասութիւններդ և խնդրէ թողութիւն : Աղէկ հա-

չիւ մը ունեցիր քու բօլոր կենացդ, և դուն քեզմէ համար ուզէ, և ջանա՛ օրէ օր քիչցնել համարդ՝ բարեպաշտութեամբ և առանց մեղաց անցնելով քու կեանքդ :

Կըհանգըպի որ սասանան չար բան մը միտքդ ձգելով փորձէ զքեզ խսկոյն դուն ան ստե՛նք սկսիր աղօթք ընել, և բարի և սուրբ մտածութիւն մը միտքդ բերելով նոյն ստե՛նք, անով զինքը ամբոջնէր խայտառակէ : Իսկոյն որ կրտեանայ Չարը, որ իւր ամէն հնարքը և փորձութիւնը քեզի պատճառ կը լլայ՝ աւելի բարեպաշտ և աւելի աղօթատէր ըլլալու, կը թողու ևս կը քաշովի քեզմէ :

Որչափ խիստ պզտիկ ալ ըլլան փորձութիւնները, դուն ջանա՛ խսկոյն մէկ զի ձգել : Ար աղէկ գիտնաս, որ որչափ ալ մեծ և զիւշազնական ըլլայ քու առաքինութիւնդ, նման է մէկ մեծ քաղաքի մը, որ շատ քիչ անգամ կը հանարափ որ անոր գէմ կ'առնին պատերազմին կամ թէ պաշարեն, և վերջապէս շտոնեն :

Նայէ, մտածէ թէ վերը երկինքը Աչք մը կայ՝ որ զքեզ կրտեանայ, և Ահանջ մը՝ որ զքեզ կը լսէ, և Գիրք մը՝ որուն մէջը մէկիկ մէկիկ անսխալ գրված նշանած են քու ամէն գործողութիւններդ և խօսքերդ և մտածութիւններդ : Այս սուրբ մտածութիւնս կուտայ քեզի այնպիսի զգուշաւոր և բարի կեանք մը վարել, որպէս՝ երբոր միշտ ամէն վայրկեան

իրբե թէ տեսնելիր դու աչօք բայօք՝ աջ
կողմից զ՚ստուած , և ձախ կողմից՝ զՄահ :

Քու ամէն գործողութեանցդ մէջը միշտ
աչքըդ ըլլայ այն բաներուն՝ որոնք որ ա-
ւելի աղէկն են և աւելի գերազանց են .
բայց զգոյշ լեր որ զանց չառնես զայն՝
որն որ քեզի պզտիկ կրնայ երևնալ : Ասան
զի մանարտիկ բաներուն զանցառութեմը՝
անզգայապէս ետեւ ետեւ կը քաշէ կրտա-
նի այն չափը , որ զանց կառնես նաեւ գըլ
խաւորագոյն բաներն ալ :

Ո՛վ որ աշխարհային շահու մը համար
կը յանգգնի երբեմն աս բանին երբեմն ան
բանին խղճմտանքը ծալել և իւր բարի
վարքը աւրել , այնպիսին վտանգի մէջ է
որ միշտ այնպէս մընայ , թէ որ մէկ մը
այդ աշխարհային շահը զօրանայ տիրէ
իւր վրայ : Իստատուն խաղ է՝ որ միշտ
պէտք է պահել . Յորմէ զ՝Պիտէս , Բի-
սոնէ : կուզէ ըսել՝ Ասանդի մէջ զքեզ
մի ձգեր :

Արապիին ունեցած բաներդ ծառայե-
ցուր ժամանակին , և ժամանակը ծա-
ռայեցուր քու օգտիդ , և զքեզ ինքդ ծա-
ռայեցուր քու հոգւոյդ բարւոյն համար ,
և բոլոր քու հոգիդ նուիրէ ծառայու-
թեան քու ստեղծողիդ :

Սիրող մի կտորեր , զքեզ անհանգիստ
մընէր ինչ որ քու վրագ ուրիշները կրնան
խօսիլ զուրցել . չես կարող արդիլել :
Ասան զի այդ բանըդ խիստ շատերէն կա-
խումն ունի : Բայց դու սուշ գիր քու

խղճմտանքիդ, որ շատ դիւրին բաներն է.
և ամէն մարդ զայդ բանդ կրնայ ընել՝ ա-
ռանց մէկ պզտիկ կախումն ալ ունենա-
լու ուրիշէն :

Ինչպա՞ծ գայա՞ծ բանէն՝ խելացի մտա-
ծութիւններով քեզի պտուղ հանէ ներ-
կայ բանին համար, որ այս ճամբով կա-
րենաս բարեպէս քու պարտքերդ կատա-
րել. իսկ գալիք բաներուն համար՝ վաղէ
դու Աստուածային նախախնամութեան
գիրկը մտի :

Եւստանակ ըսածնիս՝ պատուականա-
գոյն մասն է հասարակաց բարւոյն : Աւ-
տի այն ամէն վայրկեանները ժամանա-
կիդ՝ որ դու պարտաւ բաներու կրճատես,
անոնք ամէնը են մէյմէկ ինաս՝ որ դու
կըհասցնես քու Հայրենեացդ :

Մտածէ թէ կարճ է կեանքդ, մտա-
ծէ թէ ստոյգ է Դատաստանն, մտածէ
թէ հատուցմունք խոստացած է բարինե-
րուն, և անողորմ պատիժ պատրաստված
է չարերուն :

Աստուածապաշտութեան և բարեպաշ-
տութեան գործքերով (որոնց գլխաւորն
է՝ խոնարհ խոստովանութիւն մեղքերուդ
քահանային առջև և սուրբ Հաղորդու-
թիւնը) միշտ իջեցնես Աստուածային
բարկութիւնը. և ջանս անվրէպ ամէն ի-
րիկուն հաշտեցնես զԱստուած ճշմա-
րիտ զղջմանք մը : Այսպիսի ամէն օրվան
գեղեցիկ կրթութեամբդ կրիսալլաս այն
վտանգէն՝ որ չըլլայ թէ յանկարծ մեռ-

նեւուդ ժամանակը մէկ հասիկ միայն վայրկեան ունենաս զքձալու քու մեզացդ վրայ :

Թէպէտ և աշխարհիս ամէն խնամու թիւնը ունենաս, թէպէտ և ամէն լեզուաց կատարեալ գիտու թիւնը ունենաս, թէ որ գործքերդ չէ ըստ կանոնաց Ճշմարիտ բարեպաշտութեան և սրբութեան, գիտնաս որ այդ խելքդ և այդ գիտութիւնդ քեզի ուրիշ բան չընէր՝ բայց եթէ հանդերձ քու այդչափ խնամու թեամբդ և այդչափ գիտութեամբդ առնու զքեզ և գժոխքը ինչեցնէ :

Ճշմարիտ կրօնքը Ճշմարիտ հաւատքը կրպահանջէ մեզմէ, մէկ մը՝ հաւատալ, և մէկ մալ՝ գործել : Մտածելը, խօսիլը և սորվեցնելը իբրև Ճշմարիտ քրիստոնեայ, և անկէց ետև կեանք մը վարել իբրև մէկ հեթանոս և անհաւատ մը, ամենեին ծիծաղելի և պարասլ բան է : Եւ այսպիսի վարմունքը ահաւասիկ բաւական է հաստատել և իրաւ ցուցնել այն խօսքը՝ որ ատենօք զուրցեց հեթանոս փիլիսոփայ մը . այսինքն թէ՛ Չի՛ Ինչ Գոհնել անստեղծի մեզմէն քոյն քան զԲրիտանիայ՝ Ի Բան, և չի՛ Գոհնել անստեղծի մեզմէն քան զԵգիպտոս : Որչափ դերազանց է՝ կըսէ՝ Քրիստոնեայն խօսելուն ատենը, այնչափ ալ անարդ է՝ գործելուն ատենը :

Ո՛վ որ Աստուծոյ կրժառայէ, այնպիսին ազատ է, և ապահովութեան և հանդրատեան մէջ իւր կեանքը կանցնէ : Ա.

մէն իւր գործողութիւնները կը յաջողին ըստ իւր բաղձանացը: Աւ իրաւ որ՝ այլ ո՞ր բանին աւելի կրնայ բաղձալ մարդս, քան եթէ մէկ բարեյաջողութեան մը, և մէկ ներքին խաղաղութեան մը հոգւոյ և ուրախութեան սրտի, գիտնալով եթէ զայն բանը՝ որ ամէն բանէն աւելի գերազանց է՝ ինքը սրտին մէջը ունի և կը ժառանգէ, այսինքն է՝ զԱստուած: Ի՞նչ բան քան զայս աւելի երջանիկ կրնայ ընել զմարդը աս աշխարհիս վրայ:

Ուրեմն պէտք է որ քու ամէն հոգի և ջանքդ ըլլայ այս իրեք բանին. Մէկ մը՝ որ միշտ բարի գործքերու ժամանակդ ծախես՝ որով միշտ Աստուծոյ կը ծառայես: Երկրորդ՝ որ մտածես թէ անոնցմէ ի՞նչ գեղեցիկ հեռանքներ առաջ կուդան: Իսկ երրորդ՝ միշտ քու անձինդ վրայ անգրագառնաս մտածես: Արտէն իմաստունները. Ա՛ն՝ է՝ անգրագառնութիւն յանձնել: Կուզեն ըսել՝ թէ բանաւոր մարդուս կեանքը և ապրիւք՝ չըլլայ պիտի անբան կենդանիներուն պէս, որ միայն կապրին՝ առանց զիրենք ճանչնալու: Արտեսնաս՝ որ արեւուն ճառագայթները երբոր տեղ մը զարնելով անկէջ կանդրագառնան կը ցորանան, ալ աւելի տաք են. նմանապէս հոգիինիս այնչափ աւելի իմաստուն և առաքինի կը լսայ, որչափ որ աւելի իւր վրայ կանդրագառնայ կը մտածէ:

Ահաւասիկ քեզի Արծնքին վրայ համառոտ հարկաւոր դասը, որ գրեթէ բո-

լոր Աստուած աշնջին, և բոլոր սրբոց Հարց
 դիրքերուն, և այլ ամէն հոգեոր գրեանց
 բովանդակութիւն և համասօտութիւն
 մէնէ ասիկայ: Այս ամենահարկաւոր
 գաօր՝ թէ որ ստեղ կարգաս, և աղէկ
 մը միտքդ աւնես, և ջանաս միշտ ՚ի գօրծ
 գնել, ամէն ուրիշ հոգեոր դիրքերուն
 ըսածները՝ ըրած կըլլաս:

ԴԱՍ Դ.

Ա՛յլ է ջ-բ-ի-ն և Հ-ս-փ-մ-բ-ի-ն
 ի-ն:

ԽՈՐՀՈՒՐԴ բարի և գեղեցիկ՝ մա-
 նաւանդ թէ շատ հարկաւոր՝ զայս կու-
 տամ քեզի, որ Աստուծմէ ետե՛ հաւա-
 տարիմ ըլլաս քու իշխանիդ քու մեծա-
 ւորիդ, և ջանաս ամենայն հոգեով որ
 ջըլլայ թէ քու սրտիւդ վտանգի մէջ
 գնես ո՛ր և իցէ բանով մը՝ որ կասկած մը
 կամ հոտ մը յունենայ մասնութեան և
 անհաւատարմութեան:

Միշտ աւելի սրտաւական և յարգե-
 լի է՝ հոգատակութիւն և կախում մը՝ ա-
 սրահով և հանգիստ, քան թէ ազատու-
 թիւն և անկախութիւն մը՝ վտանդաւոր
 և խռովարար:

Մեր ազատութեան զօրաւոր և ամուր
 կռնակը՝ է նոյն ինքն Տէրութիւնը կամ

Կառավարութիւնը իշխանին: Այսին զի
ինչպէս իրեն իշխանութիւնը և կարողու-
թիւնը՝ հպատակներուն հնազանդութեն
առաջ կուգայ, այսպէս ալ հպատակնե-
րուն առանձին ապահովութիւնն ալ իշ-
խանը կըճարէ կուտայ:

Ճանա՛ ամենեկին թոյլ չիտաս, որ մէկ
կերպով անոր անձին արժանապատու-
թիւնը պզտիկնայ: Այսին զի շատ դիւրին
ճամբայ մընէ գէտ 'ի ապստամբութիւն
տանելու, երբ որ մէկը առաջ անոր պա-
տիւր կերպով մը խաւարցնէ պզտիկցնէ, և
վերջը անոր իշխանութիւնը կարողու-
թիւնը ավրէ գետին ձգէ:

Ուրեմն որոնք որ իրենց իշխանին և
մեծաւորին ուժը կրակարացնեն, գիտնաս
որ այնպիսիները նոյն ատենը նաև իրենց
յատուկ կացութիւնը և ապահովութիւնը
կրակարացնեն:

Ապստամբութիւնը՝ պարտեզի մէջ
բուսած գէշ և ամենեկին անպիտան խո-
տի մը նման է, որ որչափ որ շուտով կա-
ճի՝ այնչափ ալ երկան չիդիմանար, և
չար միտքանութիւն մը ապստամբ և մատ-
նիչ մարդիկներուն՝ կրտսնանք որ իրենց
մէջէն բուսած կռիւներէն և ատելու-
թիւններէն՝ դիւրաւ և քիչ ժամանակի
մէջ կը քակվի կոչընչանայ:

Մեծ չարագործութիւնները՝ իրենց
հետը միշտ կիպ ունին նաև մէկ վախ մը
և մէկ ուշանալ մը. և շատ անգամ կը-
հանգրպի որ խորհուրդը կրփոխեն, այն

պէս՝ որ նոյն խորհուրդը որ առաջ կը-
րենար թէ մեծ օգուտ մը պիտի ընէր ,
գործադրութիւնը ուշանալուն պէս՝ կը-
տեսնաս որ շատ և շատ փաստակար բան
է եղեր :

Շատ աղէկ բան կըլլար , թէ որ ամէն
չարագործ մարդիկ՝ մէկ մը այս բանս մը
տածէին անգրադառնային , այսինքն՝ թէ
այն անձինքը որ զանոնք առաջ գործիքի
մը պէս ձեռք առին իրենց մասնութիւր
իրենց չար խորհուրդը առաջ տանելու
համար , վերջը բանը լրջնալէն ետև՝ շատ
քիչ անգամ կը հանարալի որ միշտ աղէկ
աչքով անոնց վրայ նային . մանաւանդ
թէ երբեմն ալ կը ջանան որ զանոնք կոր-
ծանեն կորսնցնեն , իբրև գործիք մը՝ որ
որչափ որ անկէջ ետև անպիտան են՝ այն-
չափ ալ վտանգաւոր և փաստակար են :

Ատենք երբոր կախ մը բացվեցաւ
Կարողս Ե. կայսեր , և Ֆրանսիական Ա.
Ֆրանսոզներուն թագաւորին մէջ , ան
ատենը Կայսրը ձեռքը գործիք առաւ ըզ
Դուքսը Պորպոնին ընդդէմ իւր թագա-
ւորին : Երբոր այս Դուքսը բանը լրջնե-
ցուց , ելաւ գնաց Կայսեր քով : Կայսրը
ղինքը դրսովանց շատ պատուով մը ըն-
կալաւ . բայց ետքը երբոր այս Դուքսը
Կայսեր դիմացէն ելաւ գնաց , մարդ
մը խրկէց՝ կըխնդրէր Կայսերէն որ իւր
պաշտասկանաց մէկին տունը՝ իրեն տայ
որ բնակի : Կայսրը ան ատենը այսպիսի
պատասխան մը խրկէց այն մարդուն ,

պատասխան մը արժանի չտեսու . « Այդ
 խնդիրքը՝ ըսաւ՝ չեմ կրնար ես չիկատա-
 րել : Բայց Պորպոնին՝ Նուքսը զայս գիտ-
 նայ , որ խակոյն ինքը այդ տունէն գուրս
 էլլալուն պէս , ես այրել պիտի տամ զայն
 տունը . վասն զի հոն բնակելով ինքը՝ ի-
 րեն այն մասնութեամբը և անուանար-
 կութիւնը տունն ալ ես պըլլալեմս պըր-
 ծած կըհամարիմ . ուստի և պատվաւոր և
 հաւատարիմ մարդկանց բնակելու զայդ
 տունը անկէջ ետե ամենեկին անարժան
 կրեսպեմ » :

Ա՛վ որ խառվութեան և ասպատակու-
 թեան խորհուրդներ մտքին մէջը կունե-
 նայ , այնպիսին՝ որպէս թէ չունի մը
 ձեռք կառնէ և առաջ իւր վիզը կանցնէ .
 վերջը նոյն չունով կառնէ կրկապէ ձեռ-
 վընէրը այն մարդուն՝ որուն որ ամենէն
 առաջ վստահացաւ և իւր ծածուկ խոր-
 հուրքը անոր բացաւ :

Այս տեղս համառօտիկ զայս ալ գիտ-
 նանք , որ թէ որ ժողովուրդի մը երասա-
 նակը (եռւարը) շատ թուլ և արձակ թող-
 վի նէ , որ ինչպիսի ազատութիւն ունե-
 նայ գիւրաւ խառվութիւններ հանելու ,
 ալ անկէջ ետե անիկայ իւր ամէն ուզա-
 ծը և իւր իշխանութիւնը՝ շատ աւելի
 քան զբուն թագաւորները առաջ կըքը-
 շէ կրտանի : Մարդիկ բնականապէս շատ
 յօժարեալ են իրենց յատուկ կայու-
 թիւնը և կեանքը սրահելու , և զայն ա-
 մէն բանը՝ որ իրենց կործանման պատ-

Ճառ կրթնայ ըլլալ՝ ևտեկ կիյնան վերջը-
նեւ կորսնցնել :

Քու զլիսաւոր պարտքդ այս է՝ որ քու
իշխանիդ քու Մեծաւորիդ հնազանդ և
հպատակ ըլլաս . և քու խոհեմութիւնդ
այս պիտոր ըլլայ որ անոր բարեօրաունը
վստահիս՝ զքեզ յանձն առնես :

Պէտք է միշտ միտքերնիս դնենք , թէ
ինչ որ կրնէ իշխանը և մեծաւորը՝ բարի
գիտաւորութեամբ կրնէ : Թէ որ բան մը
կըհրամայէ , պէտք է միտքերնիս դնենք՝
թէ ինքը հարկաւորապէս բանաւոր պատ-
ճառ մը ունի անանկ հրամայելու . և ո-
րովհետև իւր ըրածը մեզի յայտնի է , և
իւր խորհուրդը մեզմէ ծածուկ է , ու-
րեմն մեր պարտքը այս է՝ որ զառաջինը
պատուենք յարգենք , և երկրորդին դէմ
չիղանդըտինք : Պիտնաս որ իշխաններուն
և մեծաւորներուն գիրքերը՝ այնպիսի գրե-
րով գրված են , որ քիչ մարդիկ կրնան
համարձակիկ կարգաւ զանոնք և մեկնել :
Մնոնց ըրածնին գիտես ինչ բանի կրնը-
մանի , նման է խորունկ գետերու՝ որուն
ուրիշ բանը մենք չենք տեսնար՝ բայց ե-
թէ միայն վազելը երթալը . բայց իրենց
խորունկութիւնը և սկիզբը մեզմէ ծա-
ծուկ է :

Ուրեմն իշխանին և մեծաւորին հրա-
մանին պէտք է որ յարգութեամբ հնա-
զանդինք , և ամենին դէմ չիղնենք :
Ուստի և դու հրամայած բանը լը ինքեան
մի ըսկսիր քննել , հասցա տեսար որ քեզի

հրամայվեցաւ, ջանաս միայն՝ զայն ՚ի գործ
զնել :

Չբլայ ամենեկին որ ծուռ խղճմտան
քով մը խարվիս և ըսկսիս գեմ՝ զնել
քու իշխանիդ արդար և իբառ ուղածին :
Վասն զի հնազանդութիւնը՝ որ գուն ան
որ պարտըկան ես, գիանաս որ սա Աս-
տուած քու ունեցած պարտքերուն մէկն
ալ՝ այս է :

Իբառ է՝ խղճմտաներդ պէտք է քու ա-
ռաջնորդըդ ըլլայ . բայց ոչ իբրև ամե-
նեկին անսխալ կանոն մը . վասն զի ասի-
կայ քու գործքերդ չիկրնար արդարացը-
նել, բայց եթէ որչափ որ կարդարացնէ
զանոնք Աստուած, և իւր աստուածային
բանը :

Անցած գացած Պատմութիւններուն
մէջը կարդացեր եմ, որ հաւատարմու-
թիւն պահօղ մարդիկները՝ ապրտամբ-
ներուն պէտք և զած պատիժներովը կը-
րեմն հատուցմունք դրուեր են . և ընդ հա-
կառակն՝ մասնիչ և զօղները՝ հաւատա-
րիմ մարդկանց պէս հատուցմունք տե-
սեր են : Բայց ես ՚ի վերայ այսր ամենայ-
նի՝ կըջանամ միշտ հաւատարիմ մնալ,
և ամէն ծառայութիւնս ընել իմ իշխա-
նիս, թէպէտ և տեսնամ ալ որ քաշկըտ-
երթալու ճամբաս՝ փշերով և օձերով լե-
ցուն ըլլայ :

Հաւատարիմ հպատակ մը պէտք է որ
զինուորի նման ըլլայ, որ ամենեկին իւր
տեղը իւր կարգը՝ պատերազմի մէջ չիթո-

զուր ետ չի դառնար . թէպէտ և խոցվի վերքեր ալ առնու , իրեն փառք կըսեպէ զայն վերքերը . ինչպէս վերջի շունչը կը սիրէ իւր տէրը , և անոր կընդլիրէ նաև իւր կեանքը . միշտ սրանին մէջը տըպաւորված ունի և բերնով ալ կըզուրցէ սաէպ զայն աստուածային սրտաւիրանքը , ԱՆՔԻՆ ԵՎ ԳՈՒԿԻՆ ԶԵՄԻՆՆԵՐՆԸ :

Վերջապէս աս ալ անմտաց յիշէ , թէ շատ մեծ է թագաւորներուն ուժը և իշխանութիւնը . և իրենց արված հարուածքը շատ վտանգաւոր է՝ երբոր մէկ մը կասկած միայն ունենան քու հաւատարմութեանդ վրայ :

ԴԱՍ Դ .

Կենցաղաւորութեան վրայ . թէ արդեօք ճարտար հետ ինչպէս պէտք է նստիլ ելլալ :

ՍՈՐՊԵՏԵՐ ինչպէս պէտք է քու մեծերուդ հետը վարվիլ , պէտք ես հիմա սորվիլ՝ ինչպէս պէտք է ուրիշներու հետ ալ վարվիլ :

Ընկերութեան սերը՝ բնական է մարդուս . բայց կենցաղավարութեան մէջ՝ կենցաղավարութիւն մը ընտրել որոշել և զինքը անոր կապել , առաքինութիւն և խոհեմութիւն պէտք է :

Խեղացի մարդկանց հետ նստիլ ելլալը

է խիստ աղէկ և խիստ շահաւոր դպրոց մը, որով կրնանք մեր սիրտը և մեր մտածութիւնները գեղեցիկ կարգի կանոնի մէջ դնել, և խելք և գիտութիւն ալ ձեռք ձգել: Ատենօք այն մարդիքը՝ որոնց անունն էր Մեարդորոս և Հերմասիոս և Պողիէնոս, խելացի և անլանի մարդիկ եղան աշխարհի վրայ. վասն զի իրենց ատենի եղած խնամտուն փիլիսոփաներուն հետ ստեղծ միայն կրնաստիկն կելլային, առանց անոնց դպրոցը երթալու գալու:

Խելացի մարդիկներուն խօսիլը պէտք է մեզի միշտ սիրելի ըլլալ. վասն զի անոնց հետը ընտանութեամբ կենցաղավարիլը՝ մեզի լոյս հուսայ, խելքերնիս կրբանայ, և գերազանց և ազնուական գազափարներ և ճանաչմունքներ մեր մտքին մէջ կրխօթէ:

Երբոր յանկարծ երկու իրեք խնամուն մարդկանց մէջ կրգանըվիմ, անանկ երջանիկ մը զիս ան ատենը կրսեպեմ՝ որ պէս թէ Արիստոտել մեծ փիլիսոփային դպրատունը ևս գանըված ըլլայի. կամ թէ այն երեկէ Չեննե փիլիսոփային վարժատունը երթայի գայի:

Այսպիսեաց հետ կենցաղավարելու գժամանակը, նայէ գուն ինքիրմէդ խօսք բանաս ան բաներուն վրայ՝ որ աւելի քու ճանաչմունքդ քու գիացածներդ կրնան աճեցնել և կատարելագործել: Ստոյգ գիացիր որ աս ճամբով ամէն բանիդ մէջ վաստըկով կելլաս, երբոր ասանկ վա.

Ճառականներու հետ ընտանութիւն ունենաս :

Չար և վատ կենցաղավարութիւնները՝ նման են այնպիսի քաղքերներուն , որոնց օդը մարդուս խոսքնըվածքը կավրէ կըձգէ : և գէշ ընկերութիւն մը՝ գիտես թէ ամենեկին ժանտախափ մը պէս՝ առանց մեր զգալուն մեզ կըսպըտակէ :

Բարի և անուշ ընտանորութիւն ունեցող մարդը , ամէն տեսակ տխրը՝ կակուղ մտքի մը պէս՝ իւր վրայ կառնէ : Արարատ մեն՝ թէ Աղէքսանդր կայսրը գինիի էտեկ խնայը և հարբենայը՝ Ահմեթէս իւր բարեկամէն սորվեցաւ : Եւ Ներսէս կայսրը՝ զայն իւր անգթութիւնը՝ ինչպէս որ կը պատմեն՝ իւր սափրիչէն սորվեցաւ :

Ինձի հարցընէս նէ , ես շատ բազմութիւն մը ընկերներու ինձի չեմ ճարեր : Այսին զի թէ որ բազմութիւն չորս գիտունեանամ , զայս ստոյգ գիտեմ որ տունս այնպէս պիտի չկրնամ գառնալ , ինչպէս որ անկէց գուրս ելայ : Թէ որ ոտքս գրանէն գուրս գնելէս առաջ՝ գործքի մը վրայ կարգաւորութիւն ըրեր էի , կրտեսնամ որ այդ իմ գործքս կանկ կառնէ և կուշանայ : Եւ թէ որ առաջ այն իմ մտլութիւնըս և այն իմ կիրքըս ուղղեր էի և տակ առեր էի , կրտեսնամ որ այն անուն մարդուն հետ կենցաղավարելովս՝ այն կիրքս նորանց ոտք կեւայ , և նոր ուժ ալ կառնու :

Ամենեկին նոյն բանը կըհանգըպի մեր

Հոգւոյն, ինչ որ մեր մարմնոյն . մեր մարմնը երբոր հիւանդութենէ մը նոր կազափ կրխալըսի , այնչափ տկար է այնչափ փափուկ է՝ որ ամէն բան իրեն կը գայի . և թէթեւ և անուշ հով մըն ալ երբեմն բաւական է զինքը նորանց անկողին ձգել :

Նայիս սխտոր՝ որ աւելի քու մեծերուդ հեռ կենցաղաւարութիւն ընես , քան եթէ քու տակդ եղածներուն հեռ : Այսին զի մեծերուն հեռ աւելի կենակցելովդ՝ քու պատիւդ և հեղինակութիւդ կեզկենայ քեզմէ պղտիկներուն առջևը :

Զգո՛յշ կեցիր՝ քու գործանութիւններդ չիտանես մեծ մարդկանց գործքերու հեռ՝ որոնց վրայ կասկած մը ունիս : Այսին զի անոնց կործանումը սառնառ կղեր է կործանման նաև շատ խելացի և զգուշաւոր մարդկանց՝ որ անոնց Ետե՛ն գայեր են :

Առակ մը կայ , որ կրակ թէ՛ Նայէ՛ որ թէ՛ մարտիկներու հետ մենեմիս + իրազ ըտտեւ . վստ զի իտտերը իտտեն անտտ ալ + իտ իշտտտ : Մեծ մարդիք կրակի նման են , որ բաւականապէս հեռու կենալով քեզ կրտարցնեն . բայց թէ որ չափազանց մտիկնաս նէ՛ քեզ կերեն :

Առաքինութիւն մը ունիս քեզի յատուկ . նայէ՛ որ հաստատուն պահես ՚ի քեզ . և ջանա՛ որ ուրիշներուն ալ յորդոր ըլլայ՝ որ անոր հեռակին : Բայց այս քեզի հեռողներուն հեռ այնչափ ժամանակ

նասիր ելիք, որչափ որ կրտեմնաս՝ որ քեզի նման կեանքերնին կանցնեն :

Ջանս զքեզ ակնածելի և յարդելի ընես : Աս բսկում չեմ ուզեր բսկ, թէ գուն ուրիշներէն պահանջեցուցնես քեզի յարդուծիւն և ակնածուծիւն աղայա կան և մանաք բաներու մէջ . զոր օրինակ՝ թէ Ինչո՞ւ այդ հարդը առջի Բարձր Վարդը Ինչի՞ Ինչը լեզու : Ինչո՞ւ Իմ հարուստ ժամանակը որո լեւու : Ինչո՞ւ Ինչ ալ Ինչը չի լուսու, ևն : Ասոնք պարսապ և աղայ ական պահանջմունք են . գուն Ջանս ասոնք ուրիշներու ընել, թէ որ ճշմարտասպէս յարդելի զքեզ կուզես ընել : Ուստի ըսածս այս է՝ թէ Ջանս զքեզ ակնածելի և յարդելի ընես ուրիշի այն համարմունքովը և այն սիրովը քու անձինդ վրայ, որն որ մարդըս կրնայ միշտ տանալ՝ երբ որ անկեղծութեամբ և պարկեշտութեամբ և խոհեմութեամբ և անուշութեամբ՝ ուրիշի հետ կրվարովի :

Ականջ մի կտիտեր, մի լսեր չար բանը՝ որ զուրցեն բարեկամիդ վրայ . և գուն ալ մի զուրցեր այնպիսի բան թըշնամեցող վրայ : Ամէն լսած բանիդ մի աւտար . նաև ամէն տեսած բանդ ալ մի պատմեր :

Նայէ որ միշտ բարի խօսիս, և որ բարեգոյնն է՝ զայն ՚ի գործ գնես : Այնպէս եղիք, ինչպէս որ քեզ կըցուցնես . և միշտ այնպէս ցուցուր՝ ինչպէս որ ևս :

Քու առաքինութեամբդ զքեզ գովե-

լի ըրէ ուրիշներու . և անկեղծ և յարգական վարմունքովց ուրիշներուն սիրտը վաստըկէ :

Ճանսի որ մէլամաղձտարնաւորու թիւն մը չքափրէ վրագ , թէպէտ և շատ ալ ձախորդու թիւններու մէջ ըլլաս : Բանիդ գործքիդ մէջ միշտ եղանակ մը բանէ զբուարթ և ախորժեղի : Այսին զի սաստիկ կերպ բանեցնելը նման է այն հանքային ջրերու՝ որ բժիշկները հիւանդներու խմել կուտան . որ իրաւ որ օգուտ կրնեն մեղի , բայց յաճախ գործածու թիւնը այդ բանիդ՝ փաստակար է մեր ըստանութիւն :

Խորհուրդ մի՛ տար , և քու կարծիքդ մըսեր , բանի որ քեզի շէն հարցուցած : Այդ բանդ՝ տեսակ մը յանգիմանու թիւ է ուրիշներուն՝ որպէս թէ աղէտ են . և անոնց հասկըցնել մընէ , թէ դուն զքեզ անոնցմէ շատ վեր կրսեպէս :

Նմանապէս՝ քեզ մի սորվեցներ ուրիշին գործքը դասել սողաանել (մահանա գանել) : Այսին զի՛ ինչպէս որ առաւ կը կրսէ նէ , Գոնն անոնց գործելը յօրէն . Եւ գործելն չէ :

Ակնցաղաւարու թեան մէջ նայէ որ անտարրեր բաներու գիմախօսու թիւն չընեն : Այսին զի այնպիսի գիմախօսու թիւնը՝ տեսակ մը նախատինք կրսեպովի , երբոր կրսեպի ուրիշին կարծիքը վար զարնել գաստարարուէ , և քաղցր և անուշ կենցաղաւարու թեց մէջ՝ գիտես թէ միշտ

լեզու թիւն մը կրճդէ :

Կրօնական սր մէկը քեզի շատ անասի անասի հարցմունքներ կրնէ, գուն այն պիտի մարդէն զգուշացիր՝ քեզ անոր մի աւտար . գիտնաս որ կամ աներեսս և արտասոց մարդմընէ, կամ թէ լրակս մընէ : Այսին զի այնպիտի մարդիկներ, որ այնչափ շատ հարցմունքներ ընելու իրենց բանու գործ ըրեր են, կրօնականք որ շատ անգամ ալ անըզոյշ են՝ քեզմէ լսածնին բերնէն կրճանեն :

Չարամիտ մարդկանց ըրած հարցմունքները միշտ վտանգաւոր են . և իրենց կողմանէ նման են ընծայիմը՝ որ կարօտ մարդիկ երբեմն կրնեն . ինչպէս որ Առակը կըզուրցէ, Չորսֆն Ի-ր Ի Ի-րնն արիւնէ . այսինքն՝ արված ովք բան կուզէ որսալ : Այսին զի չարամիտ մարդկանց վախճանը այն է՝ որ քու արված պատասխաններէդ պատճառ մը առնէ որ զքեզ վերջը կարենայ մատնել :

Գիտնաս որ կան այնպիտի մարդիք ալ, որոնց ականջնին ազրուկներու (սիւլիկի) պէս է . ազրուկներուն բնաւորութիւնը այս է՝ որ մարմնոյն մէջ որչափ որ գէշ և գարշելի արիւն գանրվինէ, զայն կը քաշեն կը ծծեն . այսպէս ալ ասոնց անկաճնին՝ ինչ գէշ բան մը որ կըզուրցրվի կենցաղավարութեան մը մէջ՝ զայն կառնուն կը ծոյրվեն :

Ընկերակցութեան կենցաղավարութեան մէջ՝ ջանաս գու աւելի լսող ըլլաս . քան

Թէ խօսող : Աս ճամբով աւելի գիւրաւ կրնաս գու քեզի օգուտ հանել ամէն պիտակահան խօսքերէն՝ որ կըլսես . դարձեալ և գիւրաւ կրնաս ճանչնալ դասել՝ Թէ որ բան մը ընդդէմ ճշմարտութեան զուրցեն , կամ Թէ անխելք արատաւոց բան մը խօսին :

Կենցաղազարութեան մէջ նայինք պիտոր՝ որ աղէկ ուշագորութիւն ալ ունենանք՝ ոչ միայն մեր խօսելուն կամ բան մը հարցընելուն ատենը , այլև ուրիշմէն բան մը կամ պատասխան մը լսելուն ժամանակը : Թէ որ այս ուշագորութիւնները չըլաննէ , շատ ծիծաղելի բաներ կը հանազապիկենցաղազարութեանց մէջ : Ատենօք խօսակցութեան մը մէջ՝ մէկը մէկալին կըհարցընէ , Թէ բանի զաւկի տեր է . պատասխան կըլսէ՝ Թէ Իրէ+ . բայց ուշ չիգնէր : Շատ ուրիշ խօսակցութեանց ետե , երբոր նորանց իրբև նոր հարցում մը կընէ նոյն բանին վրայ , ան ատենը միտք զայս պատասխանը կուտայ . Ա՛ի՛նչ գոհ չը սոսք՝ Իրէ+ զսոսի սնէի :

Կենցաղազարութեան մէջ՝ ամենեկին զգոյշ կեցիր նաև չափազանց ընտանութենէ : Ո՛վ որ այնպէս կրնտանենայ՝ խկոյն կըկորսնցնէ զայն յարգութիւնը՝ որ ծանր կենալովը վատաղկեր էր :

Ո՛րչափ որ աւելի հասարակ կըլլայ բան մը , այնչափ ալ պակաս համարմունք կունենայ : Ընտանութիւնը՝ սովոր է գուրս հանել յայտնել զանկատարութիւնները

և զպահասու թիւնները , որ ծանր կենալովը կրնար մեկը ծածկել :

Չափազանց ընտանի մըլլար քեզմէ մեծերուն հետ . չըլլայ թէ մնաս մը դայ քեզի : Նմանապէս չափազանց ընտանու թիւ ալ մի ցրցներ քեզմէ պղտիկներուն հետ . վասն զի այս ալ անվայելու չբան է : Մանաւանդ . սամկին հետ այս բանս աղէկ նայէ . վասն զի սամկը տգէտ ըլլալով երբեմն այնպէս աներես կըլլայ , որ իրեն տրված պատիվը ինքը չմանալով կըլլան գզնի միտքը կըզնէ՝ թէ պէտք էր որ զայդ պատիվը իրեն տան :

Այն մարդկանց դէմ՝ որ որպէս թէ քու սրտիդ կշռուին կուզեն տեր ըլլալ , մեկ հասիկ դեղը այս է . որ դուն ամենայն զգուշութեամբ՝ որչափ որ կրնաս՝ քու մտքիդ և խորհրդոցդ Բաւնիչ պահես ծածկես :

Մարդ մը իւր գիմացը ամենեկին մի գովեր . գովէ ուրիշներուն գիմացը՝ որ բարի կարծիքմը ունենան անոր վրայ : Նմանապէս մարդ մընալ ետեանց մի արհամարհեր մի նախատեր . իւր պահասու թիւնները՝ դնա առանձին իրեն խմացուր . ան տակնը զինքը շտապ ճամբան կրնաս բերել :

Չափազանց գովեստն ալ խոհեմութե չիվայլեր : Այս բանս՝ զուրիշները ամբողջնելէն ՚ի զսա՝ որոնց հետը որ կենցաղա վարիս , նաև քու ագիտութիւնդ կըլլայունէ : Վասն զի մարդ մը որ զուրիշը այն-

պիսի կերպով կը գողկ, կը ցուցնէ՝ թէ նաև կուզէ՝ որ ըսողները իւր տրված գատաստանին առանց գէմ գնելու՝ մեկն հանին :

Չիկայ բան մը՝ որ այնչափ մեծ համարմունք քեզի վասարկցնէ Տողովրդեան մէջ, որչափ խոնարհ սրախ վարմունք մը, և քաղցր և սիրեղի կերպ մը :

Ա՛վ որ բնաւ որում թիւն մը ունի խիտ, կամ թէ այսպէս ըսենք՝ անեւի և խամ, այնպիսի մարդը կենցաղավարումէ յարմար չէ, և ըսէ որ քիչ մանայ կենցաղավարումեանց մէջ, թէ որ չուզէր՝ շատ անգամ ծիծաղելի ըլլալ ուրիշներու :

Մարդկում թիւն ըսածնիս և քաղաքավարում թիւնը՝ են քու երկու պարագրդ, որ ամէն մարդու պարարկան ևս հատուցանել Քաղաքավարումեամբ խոսիլդ և մարդավարական շարժմունքդ, գիանաս որ այս երկու բանս քեզի համար ամէն ժամանակ՝ որպէս թէ երկու վաւաւոր Յանձնադատիան թղթեր են՝ ուր որ ըլլաս և կրնաս՝ թէ որ կամենաս միայն՝ ասոնք առանց մեկ դժուարումեան մը միշտ ՚ի դործ գնել : Այսին զի ուրիշ աշխատում թիւն պէտք չէ աս բանիս, բայց եթէ խոնարհական վարվիլ մը ուրիշի հետ, և անուշ խօսք մը : Արբոր մեկնը ասանցմով մենք մեր բարեկամները շահեցանք նէ, ալ անկեց ետև ինչ բան ինչ գործք որ կուզես տեսնել անանց հետ գիւրին է :

Ռամիկը՝ որչափ որ գիւրաւ սովոր է կատարել ստաբնալ մեկուսիք գէտ, այնչափ ալ գիւրաւ կը շահի՝ երբոր սիրոյ և բարեգրաւթեան նշաններ տեսնայ : Առաջին բանը՝ որ վրանիս բարի կարծիք մը ունենալէն ետե՛ մեզ առակին հետ կըրնայ բարեկամացնել, է մարդավարութիւն և առտասաձեռնութիւնը : Ատենոք Ադե սիղայոս խմաստուն թագաւորին Սպարտացուոց հարցուցին, թէ ի նչպէս կարելի է մարդկանց սիրաբ շահել, պատասխան տրվաւ . Այդ բանը առանձն իշտընէ . Քի՛ ճէ՛ բարի բաներ իտելու՛ . Քի՛ ճշտը՛ իրենց շահաւոր բանը ընելու՛ :

Քու վարքը և քու ինչ ըլլալը քու հագած զգեստեղ խնացի : Քու զգեստըդ պէտք չէ որ ըլլայ՝ ոչ չափազանց կծծի գծուծ, և ոչ չափազանց փառաւոր . այլ միջակ և քու վիճակիդ և կացութեանդ յարմար :

Կենցաղավարութեան մէջ՝ նայէ որ քեզի գէտ կըսած ամէն պղտիկ բանէ՛ մեկէն շառնըլիս . դարձեալ՝ և գիւրաւ մեկէն բարկութեանդ ձեռքը զքեզ չիտաս : Առաջինը՝ նշան է տկար խելք և դատուամի ունենալու . և երկրորդը՝ գէշ և վատ բնաւորութեանը տեր ըլլալուն նշան է :

Կենցաղավարութեանց մէջ ջանա՛ որ միշտ զգուշանաս անշահ և անլի կատակներէն . նմանապէս՝ և անհամ քաղաքավարական խօսքերէ : Խեղացի հեղինակին մէկը կըսէ թէ՛ Ա՛լիսը ճա՛ծ ի՛նչ է .

լած յայն ճշնէ . իսկ երկուքս՝ Բերնով և Եր-
 իսապալան-Յիւն ճշնէ : Առաքինութիւնը
 նման է պատուական գոհարի մը , որ ան
 ստանը աւելի գեղեցիկ և աւելի պայծառ
 կերևնայ՝ երբոր վարպետ և վայելուչ կեր-
 պով մը հաղուցած ըլլայ իւր տեղը :

Անաքարսիդէս փիլիսոփայն՝ որ մը որ
 հանդիսութեան և խրախճանի մը հրա-
 վիրեցին , երբոր հոն խեղկատակ մարդիկ
 ներ սկսան անհամ կատակներ ընել խըն-
 տացնելու համար , ինքը քթին տակէն մի-
 այն կրխնտար . բայց երբոր հոն ներս խօ-
 թեցին նաև կապիկ մը , ըսկսաւ ան ա-
 տանը բարձրաձայն ծիծաղ մը արձկել . և
 զայս բանս ըսաւ . Այս անբան ինչոքանիս ՚ի
 Բնութենէ ի-րմէ ծիծաղելի է . Բայն Բան-
 ուր յարդիս իրենց արեւոքովը և ընեովը
 ինչքն ծիծաղելի ըլլաւ :

Ամենեկին զքեզ յիտառնես այն մարդ-
 կանց հետ , որոնց գիտես թէ՛ բոլոր խել
 քերնին վարպետութիւննին ուրիշ բան
 չէ՛ բայց եթէ տեսակ տեսակ յիշոցներ
 (քիւֆիւրներ) դանտղ և զուրցել : Գի-
 տես թէ՛ չեն կրնար այսպիսիները վար-
 պետարես ըլլալ՝ առանց չարախոս հայ-
 հոյիչ ըլլալու :

Փիլիսոփային մեկը կըզուրցեր , թէ
 խելովաքալան-Յիւնն է արուարձան (Վարը)
 ընդունայնութեան . իսկ զարձանան ընդ-
 այն՝ է Բան քաղաքն յիմարութեան . Կուզէր
 ըսել թէ խեղկատակները պարտապ տեղ
 խելքերնին կըծախեն . իսկ որոնք որ ա-

նոնց ախորժեւում կրնասին մշտիկ կրնեն
և կրղուարճանան՝ այնպիսիները բուն
խենթերուն կարող կանցնին :

Մէկը որ այսպիսի բաներով կըջանայ
վարպետասօս մարդ երենալ, խկոյն խե-
լացի մարդ ըլլալու համարմունքը վրայէն
կըկորանցնէ :

Ատենօք խորհրդականաց ժողովմը մէջ՝
երբոր փաստարանմը իրեն ճառը զուր-
ցելու ատենը՝ շատ տեսակ շարժմունքներ
տարով ձեռքով կրնէր, ան ատենը Ֆլէրիս
տարբոս անունով խորհրդականներուն
մէկը՝ զուրցեց ասոր . « Պարոն, չէ՞ս մտա-
ծեր, թէ որոնք որ շատ գօտեմարտութի
(կիւլէշ) կրնեն նէ, վերջապէս ըմբիշ
(փէհլիվան) կըլլան » : Այսպէս ալ՝ ո-
րոնք որ ստեպ ստեպ զուրիշները ծիծաղ
կըշարժեննէ, իրենք ծիծաղելի կըլլան :

Կատակը պէտք է գործածել իրբն
դեղմը . ուստի ուրիշներուն ականջը պէտք
չէ չափազանց սորվեցնել անոր : Ասան
զի վարպետարան խօսքերը երբոր շատ սո-
վորական կըլլան նէ՝ խկոյն իրենց աղը
կըկորանցնեն :

Թէ որ կատակը, ինչպէս որ իրաւ է,
այնչափ է ախորժելի՝ որչափ որ մանանե-
խը (հառտալը), ուրեմն ինչպէս դու
ուրիշներուն վախնալ մը կուտաս քու
վարպետասօս և բարակ զուրցներէդ,
այսպէս պէտք է որ գունալ անոնց սո-
նրվելէն վախնաս :

Վերջապէս՝ բարւոյք կենցաղավարելու

արուեստը սորվիլ կուզես նէ, չիկայ բան մը որ այնչափ կատարեալ ընէ զմարդս, ինչպէս խելացի մարդկանց հետ նստիլ ելլալը: Գիտնաս՝ որ մարդս անկիրթ կը ծնանի. և միայն գաստիարակութեան և կրթութեան ուժովը կրնայ մարդու պէս վարվիլ:

Աշխարհիս վրայ զքեզ աղէկ կերպով կառավարելու համար, պէտք է աղէկ մարդկանց հետ ընկերութիւն ունենաս. և որոնք որ կրտսնաս՝ որ բարի բնաւորութիւններ և աւարքեր ունին: Երբոր ակաար որ քեզ շիտկեցիր, հոն մի կենար. ջանաս օրէ օր ալ առաջ երթաս: Աս աղէկ գիտնաս՝ որ առաջ երթալ չուզելը՝ ետ երթալ է:

Երբոր ակնաս որ քեզի շատ ախորժէ լի կուգայ խմաստուն և առաքինի մարդկանց հետ նստիլ ելլալը, գիտնաս որ ափկակ շատ աղէկ նշան է և շատ օգտակար սկզբնաւորութիւնմընէ՝ զքեզ վերջապէս երջանիկ ընելու համար: Իսկ երբոր կրտսնաս՝ որ այս ակակ նստիլ ելլալը չես գտնար, ան առեւոր միշտ լաւագոյն է մինակ նստիլը:

Պէտք է՝ որ միշտ զգուշանաս ընկերութենէ այնպիսի մարդկանց՝ ուսկից քեզի միտաս մի կրնայ հասնիլ. և տա ալ ըստոյդ է, թէ ո՞ր և իցէ միտասէ մը զգուշանալնալ՝ միշտ շահ մը կըտեսովի: Օր մը կատուն մարդավարութի մը ուզելով ընել. ելաւ գնաց հաւումը քով որ հիւանդ

պատկեր էր . սկսաւ հարցնել՝ Ի՞նչդէ-
 էս , աչէ՛ի էս . պատասխան տրլաւ հաւր .
 Շոք ա-եւի աչէի իջւալի . Թէ որ թէւ Իրի՛՛ջ
 Գոտն ա-իէջ հեռանայի : Անասակար ըն-
 կերնեքը նման են ցաւադար և ավերված
 ստամոքսիմը , որ ինչ բան որ ներսը կա-
 նէնէ՛ զանալ կազմէ կրճդէ . և շատ պա-
 տուական կերակուրներն ալ առնելով
 գէշ և մասսակար հիւթեր կրփոխարկէ :

Եւս առաւել պէտք է զգուշանալ սիրտ
 բանալէն : Ինչպէս կարգաւորեալ Տե-
 բութեանց քաղաքներուն դռնէն ո՛ր և ի-
 ցէ մարդ մէկէն ներս չեն խօթեր , այլ
 առաջ կը քննեն կրնային և ինչ մարդ ըլ-
 լալը կը հասկընան , այնպէս ալ պէտք չէ
 որ քու սրտիդ գուռը ամենուն բաց ըլլայ :
 Առաջ մարդը ճանչցիր , վերջը սիրտդ
 բաց : Թէ որ առտքինի միանգամայն և
 խնաստուն մարդ է նէ , գուռն ո՛չ երբէք կը
 խարվիս :

Մարդս հասարակօրէն՝ մանաւանդ եր-
 բոր գէռ պատանի է՝ այնպէս է , ինչ
 պէս որ են իւր ընկերները որոնց հեռ կը-
 կենցաղավարի : Քաղդէացւոց հին աստ-
 զարաջնները՝ պատանիներուն մուտրակը
 ըրին զՓայլածուն : Պատճառը ինձի աս
 կերևնայ՝ կրտէ հին հեղինակին մէկը ,
 վասն զի այս Մուտրակս՝ որուն հեռ որ
 կըզուգընթանայնէ , ինքն ալ ըստ այնմ՝
 բարի է կամ չար : Ասենօք փիլիսոփային
 մէկը՝ երխասարդ մարդու մը զայս բանս
 զուրցեց . Ընէ Ինձի հրդեհի , Թէ որդիսի

Տարդիանց հետ ընկերութիւն ի ընէս, և էս ան-
 ինց իմանամ՝ թէ ինչպիսի Տարդ էս :

Թէպէտև ամէն ժամանակ՝ բայց մա-
 նաւանդ կենցաղավարութեանդ ատենը՝
 ջանա՛ որ անսովոր և արտասոց բնաւո-
 րութիւն մը չունենաս ամենեկին : Գիա-
 նաս որ՝ ամէնուն զգուելի է այդ բանդ,
 և մարդ մը հաւնող քեզի չես դանար :
 Այնպէս զի անկէ այն մարդը որ չիզարմա-
 նայ չի արիւն, երբոր տեանայ մէկուն վրայ
 անանկ անճոռնի անանկ արտասոց խա-
 նրվածք մը, որ Գէմովոնա ըսած մար-
 դուն առասպելին պէս, զով տեղ կենա-
 լով՝ քրտընի, և արևուն մէջ կենալով՝
 ջրտէն սառի :

Ա երջասպէս կենցաղավարութեան մէջ
 ջանաս պիտի որ անանկ բնաւորութիւն
 մընալ չունենաս, որ կամ ամէն բանե-
 առնըվողիմը պէս կամ բանի մը չիհաւնո-
 զի պէս կամ չափազանց դիտողի և լըր-
 տեսի մը պէս, ևն . ամենեկին հոն լուս-
 կենաս : Ամի զքեզ պէտք է որ շահես,
 կամ թէ կենցաղավարութեան մէջ չի-
 մանաս :

ԴԱՍ Ե .

Խօսելու շրջան :

ՇԱՏ արթնութիւն և խելք՝ նաև խօսելու ատենը պէտք է ունենալ : Իմաստուններուն առակն է՝ որ կըսէ . Խօսելն՝ խօսք է խորհրդոյ : Կուզէ ըսել՝ թէ խելքիդ և հասուն մտածութիւններուդ անիւր ինչպէս որ կըդարձնէ նէ , այնպէս պէտք է նաև քու լեզուդ պարտիլ դասնալ : Առաջ մտածելը ըլլայ , վերջը խօսիլը :

Խենդ մարդու մը իմաստութիւն է՝ լուռ կենալը . իսկ խելացի մարդու մը իմաստութիւն է՝ խօսելը :

Հրեաներու Ռաբբիքը շատ անգ Սաղմոսին վրայ ազվոր գիտողութիւն մը կընեն , ուր որ երբայական լեզվով բառ մը գրված է , որ հաւասարապէս կընշանակէ՝ եթէ Խօսելու և եթէ Խօսելու . ուզելով մեզի իմացնել՝ թէ խօսելէն առաջ պէտք է խորհել . և խորհելէն տարբեր բան պէտք չէ խօսել :

Թէ որ լեզվին ժամացոյցը՝ սրտին անիւններէն կանոնաւորեալ կախում մը չունի նէ , ոչ երբէք շտապ կրնայ քայլել :

Խօսելէն առաջ պէտք է զլեզուն մտքին հետք յարմարցնել . և անատենը անանկ կըխօսիս՝ ինչպէս որ մտածեցիր :

Խեղացի մարդը, սրաին վրայ ունի զեղուն, իսկ անխեղքը՝ լեզուին վրայ ունի զսիրտը :

Խօսելուդ ժամանակը նայէ անանկ չափազանց մեծ մեծ բառերով ալ չի խօսիս : Այսն զի այս կերպ խօսիլը միշտ կը դադարի ճշմարտութեան, նաև խոհեմութեան ալ :

Միշտ այնպիսի ըլլայ քու խօսքդ, որ քու խեղքդ կարօզ ըլլայ զայն հաստատել ջուշնէն և պաշտպանել պէտք եղած ժամանակը : Դարձեալ՝ նայէ որ լսողներուն հասկացողութենէն ալ վեր բան չըլլայ խօսածդ, անոնց ականջին յարմար ըլլայ : Ի՞նչ որ այս վերջի ըսածս զանց առնես նէ, պարտապ տեղ հոգնեցար և խօսքըդ գեափն ձգեցիր . իսկ թէ առաջի ըսածս չիպահես, գիանաս որ դուն զքեզ կրկործանես :

Խօսիլը՝ եղանակաց տարւոյն նման է . ինչպէս այս եղանակաց ամէն մէկը միշտ իր տակնին մէջը պզկէ է և օգտակար է, այսպէս ալ խօսելը :

Արտեսնանք որ մէկ պարկեշտ և վայելչուչ և բնական կերպ մը խօսելու՝ շատ անուշ կուգայ մեր ականջին . բայց ընդ հակառակն կրտեսնանք որ անսովոր բարձր և թառցեալ և Մէլ-Քիլ-Գ-Ի-ձ ըսված կերպով խօսիլը՝ ականջնիս կը հոգնեցնէ, և գիտես թէ լսողները՝ տպաշխարանքի տեղ մտիկ կրնեն : Այսն մարդիք, որոնց խօսիլը որպէս թէ աստղերու

նման է՝ որ քիչ լոյս կուտան մեզի: Յայտնի է պատճառը՝ վասն զի չափազանց բարձր են:

Սիրէ աւելի՝ լսելը, քան թէ խօսիլը: նայե մանաւանդ գուն ուրիշներէն սորվիս, քան թէ ջցնես՝ թէ կուզես ուրիշներուն սորվեցնել:

Ասենոք փիլիսոփայ մը կըսէր. Աւելի ինչէ՛մ քրէանց պահարան ըլլաւ, քան թէ քիչ ըլլաւ. կուզէր ըսել՝ աւելի խրատ լսել և պահել, քան թէ խրատ տալ:

Ջանս աւելի որ խնաստուն մարդկանց խօսելու կերպը և խօսածը ՚ի գործ ածես, քան թէ ուզես՝ որ քու ամէն խօսածներդ՝ լսողները իբրև պատդամ մը լսեն և սեպեն:

Խոհեմ մարդը աչքը կըբանայ, և բերանը կըդոցէ. և կուզէ մանաւանդ զինքը կըթել, քան թէ ուրիշներուն վարդապետ ըլլալ: Եւ թէ որ զինքը երեցնել ալ ուզենէ, միշտ կընայի որ քիչվորներու հետ խօսի, և կընայի որ խեղացի ալ ըլլան:

Նայէ՛ ամենեկին ճշմարտութեան գէմ վիճարանութիւն չընես. այլ ջանս որ զանիկայ միշտ բեզի ընկեր ունենաս, միշտ պաշտպանես զանիկայ, կամ թէ գոնէ իրեն աղջորութեան մէջ պահես զինքը: Ո՛վ որ ճշմարտութեան գէմ կըխօսի կըվիճարանէ, այնպիսին կըհոգնի կըվատակի և վերջապէս կըյաղթըվի կըխայտատակի. կամ թէ որ երբեմն յաղթէ

ալ, ուրիշ բան չի վաստակիր՝ բայց եթէ սուս փառք մը, և այն՝ կարծասե :

Թէ որ առիթ կուզայ քեզի և կըհարկաւորիս վիճարանելու, նայէ որ սարկեշաուծք և խոնարհութեամբ ընես, և այնպիսի բառերով որ միայն քու կարծիքդ առաջարկես և յայանես. ամենևին կերպ մը չիցցնես՝ թէ կուզես իբրև Արդասպետ երևնալ և հեղինակութիւն մը բանեցնել : Չայն կերպը միշտ գործածէ, ինչ որ կըգործածէին Հռոմայեցիները՝ երբոր խորհուրդի մէջ իրենց կարծիքը կուզէին խմայնել. Անոնք ասանկ կըսէին. Աւրծէ՛ ՚ի : Թո՛ւ ՚ի : Ինչ ի՛նչնայ՝ ՚ի այսպէ՛ս է. ևն : Աս աղէկ գիտնաս որ մարդիկ չեն ասորժիր իշխանական կերպը, և չեն ալ ուզեր մէկէն գիւրաւ մտքերնին պառկեցընել բանի մը վրայ՝ երբոր կըսեանան որ մէկը հեղինակական կամ հրամայողական կերպով մը զայն բանը կըզուրցէ և կըվիճարանէ :

Խօսելուդ ժամանակը երկայնախօս և շատըրուց մըլլար, և քու ամեն գիտցածներդ ալ մէկէն մի թափեր. չըլլայ թէ շուտով ժամանակէ առաջ քու գանձարանդ սարսի : Պէտք է նոր բան մընալ միշտ վազվան համար սրահել՝ որ սէտք եղած ժամանակը զան ալ գուրս հանես : Արարեալ որսորդները թռչուններուն անշափ կերակուր առջևնին կըթափեն, որչափ որ բաւական է զանոնք որսալու : Զանա՛ նաև ամենևին ան բանին վրայ

Ճիստիս՝ որն որ քու հասկացողութենեկզ
վեր է, և որն որ քու գիացածներեկզ չէ :
Գիտնաս անտարակոյս՝ որ միշտ ծիծաղե-
լի կըլլաս : Ճշմարիտ է բանաստեղծնե-
րուն զուրցածը

« Կաւաւարն՝ ըզհողմոց ,
Անգէորդ՝ զանդէոց :
Զինուորն՝ ըզվերաց ,
Եւ հովիւն՝ ըզխաշանց » :

Թո՛ղ՝ կըսէ՝ որ նաւաւարը քամիներուն
վրայ խօսի, և գեղացի մարդը՝ կովերու
վրայ : Զինուորը թո՛ղ իրեն առած վեր-
քերը համրէ, և հովիւը՝ իրեն ոչխար-
ները :

Խօսելուդ ժամանակը նաև շատ պի-
տոր զգուշանաս կծու և սիրտ ծակող
խօսքերէ : Այսն զի որուն որ այդպիսի
խօսք մը ըսիր, շատ անգամ կըհանդըսի
որ անիկայ զայն մտքէն չի հաներ չի մոռ-
նար, թէպէտ և դուն մոռցած ըլլաս :
Անգամ մը երևելի իշխանին մէկը շատ
անզգոյշ գըրանդվելով ասիպողական խոր-
հարդի մը մէջ բերնէն խօսք մը հանեց
ըսաւ Եղիսաբեթ թագուհին, թէ ինչ
պէս մարմնով ասանկալ խելքովը ինքը
գեղեցիկ ցոյցմը չխտար խորհարդի մէջ :
Այս խօսքս ոչ երբեք կըցաւ մոռնալ
մտքէն հանել այս Թագուհիս. և վերջա-
պէս որ եկաւ որ այս խօսքին համար այն
երևելի իշխանը դուխը կորսնցուց :

Շատ խնայող և հարկաւոր առած

է որ կրակ, Տճ-ը իագանս լեզուի, իմ թէ
նա քայնէ քեզ իագանս: Լեզուդ բռնէ, ա-
պա թէ ոչ՝ անիկայ կրքունէ զքեզ:

Խօսակցութեանդ ատենը նայէ՝ ոչ մե-
ծախօս ըլլաս և ոչ շատախօս: Այսին զի
այս բանս յատուկ է խենդերուն, և խենդ-
լսողները միայն կրիշնասան կրզուարծա-
նան. բայց խելացի մարդկանց այս կերպ
խօսելը տանջանք կրբերէ՝ միանգամայն և
զղուանք: Այս բանս նաև մեծ պակա-
սութեան և տկարութեան տէր կըցցնէ
զքեզ, և լսողներուն կարծել կուտայ՝
թէ դուն ուրեմն մտքդ գրերես թէ նաև
քու լսողներդ ալ քեզի պէս նոյն պակա-
սութեան տէր ըլլալով՝ կախորժին այդ
կերպ խօսիլը:

Հաստախօսները՝ կրտեննաս որ շատ ան-
գամ ճամբէ դուրս կելլան խօսելնուն
ժամանակը, և ինչ վախճանի համար որ
ըսկասն խօսիլնէ, գիտես թէ կըմոռնան:
Որչափ ամօթ բան է (որ շատ անգամ
հանդըպեր տեսերենք խօսակցութեանց
մէջ), երբոր մէկը երկայնախօս և շատա-
խօս ըլլալովը՝ կըսկսի քովիններուն հար-
ցնելով մտքըբերել, թէ՛ Ի՞նչ պիտի ըսէ
ինչ. ո՞ր է ի՞նչ. ո՞ւրի՞նչ ըսի՞սնք ևն: Կրակ
Առածը, Որ ասիտս խորհի, Գիտա- խօսի.
Քիչ մտածողը՝ կրակ՝ գիւրաւ և շատ բան
բերնէն դուրս կըհանէ: Ազէկ խօսիլը՝
միանգամայն և շատ խօսիլը, մէկ մարդու
գործք չի կարող ըլլալ:

Ազէկ խօսէ, կամ թէ ամենեկին մի խօ.

օրը : Առա կենալով կարող էս գիւրա-
ուրիշներուն պահասութիւնները գի-
տել ճանչնալ , և քուկիններդ ալ սրբա-
գրել : Բայց խորհուրդ ալ կուտամ , մըլ-
լար չափազանց լուս և չափազանց գի-
տող . վասն զի աս ալ վաս և մէլամաղձոս
կամ ամբարտաւան բնուորութեան տէր
կըցնէ զքեզ , որ ընկերութեան յարմար
չիգար :

Նայէ որ զուրցամ բաներդ հաստա-
տուն ըլլան և լեցուն . չըլլան նման այն
նաւերուն՝ որոնց առադասանները կըտես .
նաս որ աւելի շատ են քան զիրենց բեռ-
ները :

Քու զուրցամ խօսքերուդ չիմը՝ պի-
տոր ըլլայ խելք և պատճառ . ինչպէս մէկ
պատուհան մը՝ որ ուրիշ բանի չիծա-
ռայեր , բայց եթէ աւելի լոյս և պայծա-
ռութիւն ներս մտցնելու :

Խօսակցութեան մէջ նայիս պիտոր որ
խելքդ հոգնեցնելով տարակուսական
բաները լուսաւորես պարզաբանես . բայց
այս ալ խոհեմութիւնդ պիտոր ըլլայ , որ
չըլլայ թէ պարզ և յայանի եղած բանը՝
տարակուսելի բան մը ընես :

Խօսակցութեանց ժամանակը միշտ ա-
զէկ է առաջ ուրիշներուն անկաճ գնել
լսել . վասն զի լուսութիւնը գիտես թէ հե-
ղինակութիւն մը կուտայ մարդուս , և
վերջը քու զուրցամ բաներուդ յարգու-
թիւն մը տալ կուտայ :

Խօսելուդ ժամանակը երբոր բան մը

պիտոր հաստատես, ցցնես, նայէ վարդա-
պետական կերպով չընես, կամ թէ վրձ-
ուական մէկ եղանակով մը: Պարկեշտու-
թիւնը և խոնարհութիւնը՝ քու զուրջած
բաներուդ մէջ, պիտի ըլլայ իբրև մէկ
զարդ մը ճշմարտութեան, միանգամայն
և անմեղադրութիւն մը քու սխալ կար-
ծեացը:

Աս աղէկ պիտի դիտնանք՝ որ շատ բան
կայ որ աղէկ չիլտենք կամ թէ ամենեկին
չիլտենք: Թէ որ կուզես խմանալ թէ որ
չափ չափաւոր է խելքդ և հասկացողու-
թիւնդ դերագոյն և բարձրագոյն բանե-
րու մէջ, (թողունք հիմա մեզմէ դուրս
եղած բաները), մտածէ մէկ մը թէ որ
չափ քիչ է քու ճանաչումդ քու յատուկ
անձինդ վրայ. ինչ բան է արդեօք քու
հոգիդ, ինչպիսի են արդեօք ներքին մա-
տուցները քու մարմնուդ, ինչ բանի հա-
մար են արդեօք ամէն մէկը քու ոսկոր-
ներուդ, քու երակներուդ, քու ջղե-
րուդ. և՛ որ մարդ չիկայ՝ որ ինչպէս որ
պէտք է՝ գիտնայ. ինչպէս որ զայս ճշ-
մարտութիւնը կրխոտատվանի այն երևե-
լի Վապենոս բժշկապետը:

Պրոտադորաս փիլիսոփային յայտնի
զուրցեց, թէ բոլոր այս Տիեզերքիս մէջ
եղած զրեթէ ամէն բանը՝ մեր կատա-
րեալ գիտութեանէն վեր է:

Վրդովեմ և կրչարդեմ խոնարհամը-
տութիւնը Պլատոն մեծ փիլիսոփային,
և Դեմոկրիտոսին, և Անաքսագորասին,

և Եմպեատորին և հիմակվան ալ այն ա-
մէն փիլիսոփաներուն , որ յայանապէս
զուրցեցին և կըզուրցեն և կըհաստատեն ,
[Թէ աշխարհիս վրայ բան չիկայ՝ որ մենք
կատարելապէս կարենանք ճանչնալ : Ո՞ւր
[Թողունք Սոկրատէս՝ այն մէկ հասփել փի-
լիսոփայն , որուն հեթանոսաց Պատգա-
մախօսը՝ Իմաստունի անուն տրվաւ . վասն
զի սովոր էր միշտ զայս բանս ըսել , [Թէ
Զայս Բայն գիտե՛մ՝ զի չեմք գիտե՛մ : Այս
բանիս վրայ Արքեպիղայոս փիլիսոփայն
այս կարծիքս ունէր , [Թէ մենք չենք կա-
րող աղէկմը իմանալ [Թէ արդեօք Սոկրա-
տէս ինչ բան մեզի կուզէր հասկցնել եր-
բոր ըսաւ , [Թէ Զայս Բայն գիտե՛մ , զի չե-
մք գիտե՛մ :

ԴԱՍ Զ .

Լատինեան , և Իտալացի գահելու լրայ :

ԽՈՐՀՈՒՐԻ պահելու պիտանաւորու-
թիւնը և հարկաւորութիւնը մեզի ջցնել
ուզելով հեթանոս բանաստեղծները , ա-
սանկ Առակ մը գրեցին : Ատենօք Արա-
մազդ մեծ շատուածը շատ բարկացած
ըլլալով մարդկանց վրայ , հրամայ որ ա-
նոնց գէմ մեծ բանակ մը (օսաու) զօր-
քերու պատրաստեն : Երբոր զօրքերը
պատրաստեցան , մեծ կռիւ և վիճարա-

նութիւն մը անասունը ծագեցաւ ուրիշ
 շատուածներուն մէջ, թէ արդեօք ո՞վ
 պիտոր ըլլայ զօրապետը և հրամայողը այն
 բանակին : Ոմանք կուզէին որ հերմէսը
 ըլլայ, (ասիկակէ շատուած խօսելու) :
 Ոմանք կըսէին՝ թէ Արէսը ըլլայ, (ասի-
 կակէ շատուած պատերազմի) : Երբոր
 տեսան՝ որ տարածայնութիւնը սաստկա-
 ցաւ և չէն կրնար միաբանիլ, դնացին
 Արամիոզայ հասկըցուցին այս բանս :
 Պատասխան տրվաւ մեծ շատուածնին,
 թէ ինքը ոչ մէկը կուզէ և ոչ մէկալը :
 Հրամայեց՝ որ Աստուծոյ կրթայ ըլլայ
 իւր Զօրապետը :

Եւ իրաւ որ լուռ կենալը ըստ ժամա-
 նակին և խորհուրդը ծածուկ պահելը,
 այս երկու բանս՝ են որպէս թէ երկու
 ծինիք (ակզէ), որուն վրայ կեցեր հաս-
 տաովեր են՝ աշխարհիս վրայ եղած ամէն
 մեծամեծ գործողութիւններ, և ինչ որ
 մեծամեծ ողջածներ և մտածութիւն-
 ներ կընեն մարդիկ բանի մը վրայ : Աման
 են ամենեկին մէկ պատերազմական ակա-
 նի մը (լազըմ) . որ երբոր ծածուկ չի-
 մնար և կը յայտնըվի, խկոյն ամէն պատ-
 բաստութիւնը և ամէն աշխատութիւնը
 բոլորովին պարսպ կելլայ :

Աս բանիս համար այն երևելի փիլիսո-
 փայն Պիւթագորաս կը հրամայէր իւր ա-
 շակերաներուն՝ որ հինգ տարի լուութիւն
 պահեն՝ չի խօսին ամենեկին, որ այս ճամ-
 բով կարենան անմէք սորվիլ՝ ինչպէս

պէտք է մտածել և ինչպէս պէտք է խօսիլ: Ասիական էր իրեն առաջին դասը իմաստութեան՝ որ կուտար իւր աշակերտացը . և երբոր սասնկ լռութեան մէջ կուտարեւապէս կրկարժըվէին, անկէց ետև իրենց թոյլ կուտար՝ որ ըսկսին խօսիլ:

Ո՛վ որ խօսելով մարդումը կրդայչինէ, յանդգնութիւն է ըրածը և իւր անձին ալ փնաս կրնայ հասցնել . իսկ ո՛վ որ լռութեամբ կրդայչինէ, զինքը վտանգի մէջ չիձգեր:

Ո՛ր և իցէ երևելի և վտանգաւոր բանի մէջ, առակը կրսէ՝ թէ Ո՛ր շէ, հասարակն է: Մարդ մը որ չի խօսիր, գիտես թէ մութի մէջ կը քայլէ, գժուարաւ զինքը կրնաս բռնել. կրնանք բան մը մակարերել գուշակել իւր վրայ . բայց չենք կրնար զանիկայ ինչպէս որ պէտք է՝ ճանչնալ: Արսէ առակը. իմաստունն մը քիչ քիչ է, յանձին իւրում:

Խորհուրդը ծածուկ պահելը՝ խոհեմութեան բաղիւքն է, և իմաստութեան յատուկ տունն է:

Առեւնոք շատ խելքով պատասխան տրվաւ բանի մը Գալեանին մէկը: Այս Գալեանս գրքուկ մի շինեց և հրատարակեց ընդգէմ մէկ երևելի իշխանի մը . իշխանը առաւ կարգաց՝ սաստիկ բարկացաւ . շատ ըստակ և պարզե խոստացաւ այն մարդուն՝ որ ետև է իյնայ իմանայ թէ ո՛վ է այն գրքուկին գրողը . երբոր քանիմը որ վրան անցաւ՝ և ամենեկին տեղեկու-

Թիւն մը չունեցաւ այն բանին վրայ, մէկ
 մընալ տեսան որ քաղքին հրատարակին
 մէջ սիւնի մը վրայ դրված էր այս բանս .
 Մի քնարէր, չն իւրօղ մէնեին իմանալ,
 զի իշխան : Այդ բանը ընելուս ժամանակը
 էս մասի էի : Արտէ Առակը . Զոր էնչ առ-
 նելոյ էս մի ստեղծ մէնեին հասարակ :

Բացրերան մարդը՝ խենդերուն կար-
 գէն կրտսեպի : Բացրերան մարդը ընելիք-
 նալ չընելիքն ալ կրգուրցէ : Շատ խօսող
 մարդը՝ անյարգարնուագարանիմը (սիւ-
 ղէնը ավրդված սանդուռի մը) նման է .

Վարպետութեամբ շինված ծածուկ
 կղզաքներ կան, որ որչափ փորձես շար-
 ժես նէ՝ կրտեսնաս որ միշտ աւելի դիւ-
 րաւ կրգուցվին, քան թէ կրբացվին . այս-
 պէս պէտք է ըլլալ խորհուրդ պահող
 մարդը :

Ամենակին մի յայտներ զայն բանը՝ որն
 որ քու շահուղ կրնայ վնաս մը հասցնել՝
 երբոր գիտցրվի . և որն որ քու բարեկա-
 միդ շահ մը չընէր՝ երբոր զայն գիտնայ :

Այնպէս ցուցուր զքեզ՝ թէ խելքդ
 չհասանիր այն գործքերուն՝ որն որ քու
 մեծդ կուղէ ծածուկ պահել : Գիտնաս
 որ բան մը չիկայ՝ որ այնչափ աւելի կա-
 րօղ ըլլայ զքեզ մեկէն աչքէ ձգել, և
 վերջը՝ նաև քու կործանմանդ պատճառ
 ըլլալ :

Ո՛վ որ իւր ծածուկ խորհուրդը մեկի-
 մը կաւտայ, անոր գերին կըլլայ : Բայց
 այս բանս մեծերուն մէջ երկան չիգիտա-

նար . վասն զի մարդիք անհամբեր են՝
կուզեն նորանց ձեռք ձգել իրենց կորու-
սած ազատութիւնն : Ասենոք լիւսի-
մայրոս անունով թագաւոր մը շատ սիրեր
և շատ ախորժերէր Փիլիպպիդէս ըսլած
կատակերդակին (բոժեռեաճիին) խա-
ղերը . որ մը հարցուց իրեն՝ թէ ինչ ար-
դեօք հատուցմունք մը կրինդրէ իրմէ .
սատասխանն արվաւ Փիլիպպիդէս . Ինչ
որ հրամանոցդ փերս-Բեանը համոյ է նէ . մի-
ոյն Բե ծած-ի դահելս- Բան ճշ ըլլաւ :

Չունիմ ես այնչափ վարպետութիւն
մը՝ որ կարող ըլլամ ինչվան մարդկանց
սիրտը մանալ . և չեմ ալ կրնար այնչափ
սատոխկ ընտանի ըլլալ՝ որ ըսկսիմ ինչվան
իրենց ծածուկ պահածնին ալ ուզել խառ-
նել : Արգասամեն թէ ասենոք Նգիպտա-
ցիին մէկը լեցուն կողով մը (քիւֆէմը)
կանակն առեր կրտանէր . մարդումը հան-
դըպեցաւ՝ որ հարցուց իրեն , թէ ինչ կայ
կողովիդ մէջ . շատ խելքով սատասխան
մը արվաւ Նգիպտացին . Նոբոբ իբրեան-
ըսաւ՝ որ ի՞նչ է ծածիւր են , ալ Բե իբրե-
ոյնն Գո- դահո- Բանին լըոյ :

Այս յայտնի է՝ որ մենք ամենեկին
չենք ախորժիր , երբոր մէկը համարձա-
կութիւն կառնէ առանց մեր թոյլատու-
թեանը մեր ծածուկը հարցնել գիտնալ :
Մենք ալ ուրեմն այս զգուշութիւն պէտք
ենք ուրիշներու հեաբանեցնել , ոչ միայն
ծածուկ՝ այլ նա և արտաքին բաներու
մէջ : Զոր օրինակ՝ գեղեցիկ զգուշաւո-

լուծիւն մընէ՝ որ երբոր մէկը նամակ մը առեր կրկարդայ, մենք անատենը շարժինք քիչ մը անկէց հեռանանք. կամ թէ երբոր կըտեսնանք՝ որ մէկը մէկին հետ ար ծածուկ կըխօսի: Այն երեւելի կարտինալը Ռիչէլիւ՝ մեծ համարմունք մը ունենալով մարդու մը վրայ, ըսկասու նախ իւր ծածուկ բաները անոր աւտալ և խորհուրդը բանալ. բայց երբոր օր մը տեսաւ որ իւր դրասիզանին (փեշթահատին) վրայ ձգած թղթերուն աչք անկեր այն մարդը կուզէր կարդալ, ալ անկէց ետև մէյմալ քովը յիհանդիպցուց զանիկա:

Նայէ միշտ կզպաքմը դնես քու շքթունքներուդ. բայց ան ալ նայէ զգուշութեամբ՝ որ բալլիքն ալ միշտ քովդ ունենաս:

Երբոր բազմանք կուգայ քեզի խօսելու, բարի է. բայց նայէ՝ որ միանգամայն ձեռքդ ըլլայ լեզուդ, և միշտ զգուշացուր զանիկայ ըսելով այն փիլիսոփային պէս, որ խօսելուն ժամանակը միշտ կըսեր. Հայե՞նք զ՛ լեզու, յ՛ արիւնքն է ք. Նայէ սուր տեղեր կը քալես:

Մարդ չիկայ որ ցաւի զղջայ՝ լուծի պահելուն համար. բայց ընդ հակառակն շատ մարդիք ցաւեր զղջացեր են խօսելուն համար:

Դիւրաւ կարելի է յայտնել զայն բանը՝ որն որ մէկը լուռ կենալովը ծածկէց. բայց անկարելի է՝ մէկ անգամ զուրցածը նորէն ետ գարձնել:

Բանն կայ՝ որ պէտք է ընել . և բանն կայ՝ որ պէտք է ըսել . և բանն ալ կայ՝ որ ոչ ըսելը ազնիկ է , և ոչ ընելը :

Մենք որպէս թէ հարկատու և ծառայ կրկանք այնչափ մարդկանց , որչափին որ կըլայտնենք մեր ծածուկ խորհուրդները :

Պիւժմազորասխմաստուն փիլիսոփային առանկէր , որ կըսէր . Ծիծէ՛ւնն ո՛ւր է՝ Եւ ի՞նչ է ի՞նչ քոյր , որ ի՞նչ քոյրն է քոյրն : Կուզէր ըսել և խրատել , թէ ընկերութեան մէջ պէտք չէ ընդունել շատ զբուց և շաղակրատ (լաֆազան) մարդը . վասն զի իւր զուրպածներուն մէջ չափ չունենալով այդ մարդը , չէ կարող լռել ծածկել նաև զայն բանը՝ որ իրեն հաւատցիր :

Կան մարդիք՝ որ ամենևին չեն տարբերիր կտարած ամանէ մը , որ բան մալ իւր մէջը ցկրնար պահել . ինչ որ գնես՝ գուրս կըթափէ :

Շատ ըսել և մտածել , և քիչ խօսիլ , գիւցազնական առաքինութիւններ : Առաջի այն մեծ Բանաստեղծն հոմերոս շատ իրաւամբք մտքը գրեթէր և կըսէր՝ թէ աւելի խմաստունք Յունաց աշխարհին էին այն իւր գիւցազունքն՝ Ադիւսևս և Նեստոր և Մենեղաւոս . վասն զի այս մարդիքս շատ կըմտածէին և քիչ կըխօսէին : Ասոր հակառակը Թերսիդէսին վրայ իբրև անխելքի մը վրայ կընայէր , վասն զի շատախօս և շաղակրատ էր :

Բերանբաց և անխոհեմ մարդը՝ նման

է կնիքը բացված թղթիմը, որ ամենքը կրնան կարդալ:

Պուրկօնեային գուքսը Ֆիլիպպոս անունով, շատ անգամ այս խրատս կուտար իր որդւոյն. Մասձէ՛ սօր, և շաշէ իօ՛ւէ:

Խեղացի մարդը կերթայ խոհեմութե վարագուրին տակը կրճածկըվի, այսինքն՝ Լուսնի, որպէս զի ինքը առանց տեսնելու կարենայ քաշել: Ուստի մարդմը որ շատ չի խօսիր՝ նման է գոց գիրքի մը. բանաս կարդաս նէ՛ մէջը շատ աղէկ բաներ կրնաս գտնալ:

Ասոնք ըսելով՝ շեմուզեր զուրցել թէ գուն մէկ ծայրէն մէկալ ծայրը անցնիս. ըսկսիս՝ հեթանոս բանաստեղծներուն առասպելին պէս՝ չափազանց պաշտօն մատուցանել Անդերոնայ կուռքին (ասիկա էր շատուածուհի Լուսնի), և կենցաղավարութեան մէջ ամենեկին դադրեցնես խօսիլ: Ասկէց ալ զգուշանալու է՝ որ չըլլայ թէ քու վրագ ալ զուրցեն այդ առակը, ինչ որ անգամ մը զուրցեց մէկը՝ մարդու մը երեսին որ չափազանց լուսկաց էր. Թէ՛ որ իմաստան էս, իննդ էս. ի՛նչ է՛ որ իննդ էս՝ իմաստան էս. Այսին զի ինչպէս որ վերը ըսինք՝ խենդ մարդումը իմաստութիւն է՝ լուս կենալը. իսկ խեղացի մարդու մը իմաստութի է՝ խօսիլը:

Խոհեմութիւնը ըլլայ՝ քու առաջին պահապանդ. և շուտով մէկէն շուտալդ՝

ըլլայ քու առաջին խելքդ : Բոլոր սիրտդ՝
 մի բանար , կէտք բաց . և այն՝ թէ որ ըս-
 տոյդ օգուտ մը կայ նէ : Բարեկամիդ մի
 վեր հանէր զայն բանը՝ որն որ իրեն պատ-
 ճառ կրնայ ըլլալ՝ քու թշնամիդ ըլլալու :
 Պառկած խուցդ կրնաս քու ծառաներդ
 ներս առնուլ . բայց ծածուկ դրվածնե-
 րուդ կամ խորհուրդ ընելուդ խուցը՝ մի
 հանդարցներ . վասն զի հասարակօրէն քու
 աւելի վտանգաւոր թշնամիներդ անոնք
 կըլան :

Խորհուրդը ծածուկ պահելը՝ այնպի-
 սի բարի բանմընէ , որ մէկումը նալ պէտք
 չէ հաղորդել . վասն զի որուն որ վտա-
 ճիս կաւտաս զայդ բանը՝ անոր ձեռքը
 գործիքմը կուտաս քեզ կործանելու հա-
 մար . և պէտք է որ անոր հաւատար-
 մութիւնը խմանաս հասկընաս քու այդ
 ծածուկ խորհրդէդ և ինչ համարմունք
 մը որ անիկայ ունենայ քու խորհրդիդ
 վրայ : Թէ որ դու քու քսակդ գոցես նէ ,
 անիկայ իւր բերանը կըբանայ : Յիշէ միշտ
 անմտաց՝ թէ ծածուկ բաները՝ շատ եր-
 կան չեն դիմանար : Մտածէ թէ որչափ
 թշուառ կըլլայ քու կեանքդ , և որչափ
 վտանգի մէջ կըլլայ քու բախտդ , թէ
 որ ուրիշ բանէ մը կախում չունենան
 բայց եթէ մէկ բարակ թելէ մը . այսինքն
 է՝ խօսք մը բերնէն հանելէն՝ ուրիշի հա-
 ճոյք մը ընելու համար : Այս պատճառիս
 համար պէտք էս միշտ երկու բաց աչք
 ունենալ . մէկը՝ քեզ խորհեմութեամբ

կառավարելու համար . մեկայն ալ՝ զուրիշները գիտելու համար :

ԴԱՅ Է .

Համարմունքի և բարի անուն լըս :

Ե՛ն՞ զանձ և մեծ ժառանգութիւն մընէ բարի անունը : Ասիկակ՝ որպէս թէ ծանրագին և անուշահոտ եղ մի է , որ չէ թէ մեզի միայն վայելել կուտայ՝ վրանիս ունենալով , այլ և ուր որ երթանք քաղենք՝ անուշահոտութիւնը ետնեն և կը թողունք և զուրիշներնալ կը զմայլեցընենք : Ասիկակ է մարդուս առաքինութեան առաջին և գլխաւոր պատուը :

Ազեակալոյս խնաստուն թագաւորին՝ որ մը ազաւեցին՝ որ ըսէ , թէ ինչ ճամբով կարելի է որ մարդս աղէկ համարմունք մը իւր վրայք ըստանայ , պատասխան տրվաւ . Ո՛րչո՛ր ի՛րելի է ունի ի՛րելի , և ո՛րչո՛ր ի՛րելի է ունիլ Գործելով :

Համարմունք ունենալը կախումն ունի անոնցմէ՝ որոնք որ վրագ բարի կրխօսին . բայց թէ որ գուն անբազարավար կերպերով քեզմէ խրտեցնես նաև վարի աստիճանի մարդիկները , գիտնաս՝ որ ան առանը կըսկսի պակսիլ համբաւը՝ որն որ քու համարմունքդ պիտոր եւելցնէր : Ընդ հակառակն՝ թէ որ քու քաղաքա-

վարութիւններովց զամէկքը շահիս, և նայիս որ միշտ կատարեալ ըլլաս ըստ կարի՝ օրէ օր քու համարմունքդ կըշտանայ հանդերձ քու շահովց և զուարճութիւնք :

Աւելի գիւրիսն և աւելի ապահով ճամբան բարի անուն վատարկելու՝ այն է որ արդիւնք ունենաս : Իսկ թէ որ այդ արգեանցդ հետ նաև աչքարացութիւն ունենամս՝ ճշմարտութեամբ միշտ պատմէ փախչելու և չուղենալու որ անունդ հրաշակի, գիտնաս որ այս է մէկ հտտիկ և բուն ճամբան համարմունք տանալու : Ասով քու առաքինութիւնդ ալ կըհրատարակվի և քու արդիւնքդ ալ կըճանչըր վի հանդերձ քու շահովց :

Բարի անուն և համարմունք ունեցող մարդկանց վարքը գիտէ քննէ, անոնց վարքին հետեւելով դուն ալ անոնց կարգը կըմանաս, բաւական սեպէ քեզի անոնց մէջը երկրորդը՝ երրորդը ըլլալ, բան թէ ռամկին մէջը առաջինը ըլլաս : Ռուսի անխելքութեամբ ատենօք մէկ վարպետ պատկերահան մը՝ գիտեւով թէ Գիճիանոս և Ռափայէլ՝ այն երևելի պատկերահանները, նմանապէս ուրիշներն ալ շատ մեծ անուն հաներեն աշխրբիս վրայ, միտքը գրաւ որ ինքը ուրիշ բան չի քաշէ, բայց և թէ անարդ և ցածապին բաներ : Արբոր օր մը ասոր հարցուցին, թէ ինչու ինքն ալ իւր վարպետութեամբը՝ Գիճիանոսին և ուրիշներուն հետեւելով ազէկ բաներ չիքաշեր, պատասխան տրվաւ՝

բայց անխելքութեամբ, թէ « Աւելի մեծ փառք կըսեպեմ ինձի առաջինը ըլլալ այսցած քաշվածներու մէջ, քան երկրորդը ըլլալ բարակներու մէջ » :

Բարի անուն հանելէն ետեւ, պետք է ջանալ որ միշտ նոր և թարմ պահվի անիկայ. վասն զի նորութիւնը մեծ օգնութի կրնէ անունին՝ որ խաւարելու վրայ է : Ուստի պէտք է որ միշտ նոր բան մը ունենաս, քու անունդ ապահովութեան մէջ պահելու համար : Ջանա՛ միշտ այնպէս վարվիս, որ միշտ բաղձալի ըլլաս՝ երբորքեզ չեն աւանար. եղիք նման արևուն՝ որ երբոր մեզ կը թողու մարը կըմանայ, մեզ կըտարեցնէ. և երբոր նորանց կերևայ՝ մեզ կըխնայցնէ :

Մեծ համբաւ և անուն հանել մը՝ Տէրութեան պաշտօններու մէջ, կըսես նանք որ շատ անգամ երևելի ձախորդութիւններ կըպատճառէ : Կրտէ Առաւելք. Ո՛ւ Նոսալ շա՛ր՝ Ի մեծէ, ամ էիէ Ի շա՛ր համբաւոյ. Կուգէ ըսել՝ մեծ անուն հանելը և գէշ անուն հանելը, այս երկուքն ալ՝ գրեթէ հաւասարապէս փնաս կըհասցնեն :

Մեծ արգիւնք ունենալը և շատ փառաւոր համարմունք ունենալը՝ նման են սաստիկ քամիինը և լայն առադասաներու, որ շատ անգամ նաւուն ընկրղմելուն կամ ցամաքը զարնելուն պատճառ կըլան :

Ազկիբիադէս երևելի իշխանը Աթե-

նացւոց, այնչափ մեծ անուն հաներ էր
 իրեն քաջութեամբը և իւր ծառայու-
 թեամբը հայրենեացը համար, որ ինչ-
 վան պզտիկ յանցանք մընալ ընկլով,
 խեղոյն անանողներուն և լսողներուն միա-
 քը կասկածմը կը յնար իրեն անձին և վա-
 րուցը վրայ:

Ուրեմն խոհեմութիւն է՝ երբեմն եր-
 բեմն մեծ անունին և համբաւոյն թեկերը
 աւնուլ կարտել, և չիթողուլ որ շատ
 երկրննան և իրենց չափէն դուրս ելլան.
 գարձեալ և խոհեմութիւն է երբեմն ըստ
 ժամանակին՝ ամէն դիտցածը և ամէն
 կրցածը ՚ի գործ չըդնել: Այդ անուանի
 Ազիլիւրիադէսը (որուն ընդարձակ վարքը
 դեղեցիկ խորհրդածութիւններով կը
 գանաս Պուտարքոս գրքին մէջ) կամա-
 ւորապէս երբեմն պզտիկ սխալմունքներ
 ըրաւ: Ասանկով դիտես թէ նախանձուն
 աչքին գիմացը վարագոյր մը կը քաշվի. որ
 որչափ ալ քեզ ծածկէնէ, քու ունեցած
 համարմունքիդ ոչ երբէք կրնայ շնասել:

Կան մարդիք, որ իրենց համարմունքը
 պահելու կամ աւելցնելու համար՝ կըս-
 կըսին ուրիշներուն առաքինութիւնը և
 արգիւնքը վար զարնել աչքէ հանել և
 անուննին խաւարեցնել: Յայտնի է՝ թէ
 ո՞վ որ չիյուտար իւր ընկերին առաքինու-
 թեանը հասնիլ, ետևէ կէյնայ՝ որ գոնե
 անոր բարի համբաւը պակսեցնէ: Քան
 զայս անիրաւ բան և ցած ոգւոյ գործ՝
 չիկայ աշխարհիս վրայ: Դուն պիտոր ջա-

նաս՝ չէ թէ շար խօսելով ընկերիդ վրայ
և զբազարտելով և բամբաստելով քեզի հա-
մարմունք մը ըստանալ՝ որ անկարելի է,
հասցա նաև քու թշնամւոյդ վրայ բարի
խօսելով կրնաս անատենը՝ չէ թէ միայն
ունեցած համարմունքդ աւելցնել, հա-
սցա նաև չունեցածդ վատորկիլ:

Աս ալ սխալի գիտնաս, որ չափազանց
գովէստներնալ մէկին արդեանցը վրայ
չատ անգամ աւելի շար կրնեն՝ քան թէ
բարի: Ասան զի յետ այնչափ գովելուն
և բարձրցընելուն, աշխարքս երբեմն ա-
նանկ կարծէ և կաւտայ՝ թէ այդ մարդը
աւելի կատարեալ է՝ քան զոր իրօք է. և
վերջը տեսնալով որ իւր մտքի գրածին
յարմար չեկաւ, գիւրաւ կըսկսի անատե-
նը զարմանալուն տեղը՝ արհամարհել:

Ջանս ուրեմն որ քու բարի անունդ
սպահես. որ թէ որ անգամ մը կորսնցնես
նէ, նման կըլլաս գու. անատենը մէկ գիրքի
մը՝ որուն բառերը ավերշտըկած և քեր-
ված ըլլալով անկէց ետև ալ ըսակի մը
չաժէր. կամ թէ շատ շատ՝ մեռնելէ գ ե-
տև միայն թերևս յիշեն զքեզ: Համար-
մունքը և բարի անունը՝ բարակ ապակիի
մը նման է. թէ որ մէկ անգամ մը ընկա-
լարդուբուրդ եղաւ, ալ չես կարող զա-
նի նորանց միացնել:

Համարմունքը՝ ժամանակ վրայ անցնե-
լով կըվաստըկվի. բայց քիչ անգամ առ-
ջի ուժը կրնայ նորանց ձեռք ձգել. և
մէկ անգամ մը որ ավերվի՝ ոչ երբէք նս-

բանց ազէկ մը կրնայ շտկովիլ : Աւերջա-
պէս՝ կտարած անունի համար գեղ չիկայ :

Շատ գիւրին բան է գէշ համարմունք
մը ըստանալ : Այսին զի մարդիկ շատ գիւ-
րաւ անկամ՝ կրկախեն չար խօսքին՝ որ
ուրիշը կտարելու համար կըզուրցովի :

Մարդու քաղաքական կեանքը ծո-
վու նման է . այս ծովուս մէջը ճամբայ
ընելը շատ վտանգաւոր բան է . վասն զի
լեցուն է մեծ մեծ ֆայտերով (խայանե-
րով) . և ասոնց գիւրաւ երթալով զար-
նըլեւով համարմունք ըսածնիս՝ շատ ան-
գամ կընկզմի :

Բայց թող ըլլայ՝ ինչ որ ըլլայ , դուն
քու կողմանէդ մեծ փոյթ և մեծ ջանք
մը ունեցիր՝ որ պահէս քու վարկումդ և
համարմունքդ՝ որ ըստացեր էս քու առա-
քինութեամբդ և այլ ուրիշ գեղեցիկ կա-
տարելութիւններովդ . սամկին գիտացր :
Այսին զի աւելի օգուտ կըբերէ քեզի աը
դէաներուն մէջը իմաստուն և առաքինի
սեպովիդ՝ քան թէ գիտնականներուն մե-
ջը . վասն զի շատ էվէլօք բազմաւոր են
առջինները քան զվերջինները :

Յուշիտս Աեսարը այն անվանի մարդը՝
իրեն անձին կանոն դրեր էր՝ որ վերին-
ներուն մէջ մեծը չըլլայ , հասպա վարին-
ներուն մէջ գլխաւորը ըլլայ :

Արչափ ալ մեծ ջանք և որչափ ալ շատ
փոյթ ունենայ մարդս իւր անունը և հա-
մարմունքը պահելու , գիտնայ որ շատ չէ :
Այսին զի մարդուս համարմունքը չի կոր-

սրվիր առանց նաև լնաս մը բերելու .
այնպիսի լնաս մը՝ ուսկից որ չի կրնար
խալըսիլ :

Չիկայ մարդուս աւելի մեծագոյն ճա-
խորդութիւն մը քան զայն՝ երբոր ինքը
մեծանուն և մեծահամբաւ մարդու մը
յաջորդ ըլլայ աւելի անցնի . և չիկայ աւե-
լի մեծագոյն յիմարութիւն մընալ քան
զայն՝ երբոր ինքը այդ բանին առաջ նեւ-
սի ետևէ իյնայ : Ատենօք շատ վարպեա
աղեղ քաշող մարդ մը մեծ գովեաճեճու
արժանի եղաւ . վասն զի երբոր զայս կրա-
րիճը Աղեքսանդր կայսեր գիմացը առին
բերին և իմացուցին . ինքը խոհեմութեան
համար շուղեց այդ իւր մեծ վարպեաու-
թիւնը ան ատենը ցոյց տալ կայսեր . վախ-
ցաւ զըլլայ թէ մէկ վայրկենի մը մէջ կոր-
սընցնէ զայն անունը՝ զոր ինքը այնչափ
աշխատանքով իւր բոլոր կենացը մէջ վա-
սրկեր էր : Աւելի գժուարին է կտորած
անունը նորանց շինել . քան թէ ամբողջ
և հաստատուն մնացածը՝ ջանալ միշտ
թարմ և դաշար պահել :

Համարմունքը ըսածնիս՝ կրակի նման
է . որ քանի որ վառված է՝ գիւրաւ կը
սրահի . բայց թէ որ թողուս որ մարի .
չես կրնար նորէն վառել՝ բայց և թէ աշ-
խատանքով :

Իմաստուն Առակ մը կայ , որ կը ստա-
մէ թէ՛ որ մը կրակը և ջուրը ոտք ելան .
միատեղ ճամբայ ընել , և կուզէին սիրով
մէկմէկու հետ միշտ ընկերանալ . խոր-

Հուրդ մը ըսկասն ընել իրենց մէջը, թէ արդեօք ինչ ճամբով կրնան մեկզմեկ գրանալ, թէ որ յանկարծ գիտված ըլլայ որ մեկզմեկ կորսնցնեն: Արակը դարձաւ ըսաւ ջրին, թէ գուն զիս այն տեղը կըրնաս գանալ՝ ուր որ կրտեսնաս որ ծուխ կըլլայ: Ջուրն ալ պատասխան արվաւ կրակին, թէ գուն ալ զիս ամէն ճախ ճախուս (Ճխնճխն) տեղերը կրնաս գրանալ: Բայց համարմունքը և բարի անունը՝ ձանը բարձրցնելով միշտ զայս կրակ, 'նայէ՛ աշէ՛' որ շիւ ըի՛որսնցնէս. լաւն շիւ Բէ որ անգամ ճշ այդ Բանդ հանաքդի, գիտես որ երկրորդ անգամ շիւ ըիւ իտող գործաւ:

Ջանա՛ ուրեմն ամենայն խոհեմով թից պահէլ քու համարմունքդ և բարի անունդ: Մեկ հատիկ միայն գործողութիւն մը՝ մեկ վայրկեանի մէջ կրնայ ավրել կոտորել մարդուս անունը, որ շատ քրտինք թափելով վասարկեր է բոլոր կենացը մէջ:

ԴԱՍ Ը.

Պարծենիսփոսնէան և Զուցանուսնէան
Չլայ:

ԵՐԲՈՐ մարդ մը կրտեսնամ որ պարծենկոտութեամբ լեցված՝ կրակոսի մենծ մենծ խօսիլ, չեմ կրնար ծիծաղս բռնել, և մտքս կուգայ այն ճանճին առակը.

Օր մը ճանճը կենալով մէկ սրբնթաց կառքին անխին վրայ, հոն պարծելով բարձր ձանով կրկանչեր՝ կրսեր . Տե՛ւէ՛ + Գե՛ւէ՛ + , ճըւո՛ր հո՛ւ ճըւո՛ր Ժո՛ւն Վո՛ւն Վե՛ր Է՛ր հո՛ւն : Այսպէս են ամենեին այն մարդիքները , որ միայն իրենց վրայ վարկում ունենալով և զիրենք միայն մեծ սեպելով թէ որ գործքի մը մէջ քիչմընալ իրենք իրենց մատերնին խառնեն նէ , կրսկրսին անխելքութեամբ մտաբերնին դնել թէ իրենք բոլոր գործքը գլուխ հանեցին : Այս է իրենց քաջութեան յաղթանակը , և այսչափ է միայն իրենց բոլոր արդիւնքը :

Ո՛վ որ իւր անձին վրայ վարկում ունի , հասարակօրէն իրեն պատիժը այս է՝ որ ամենքը զինքը կարհամարհեն : Ո՛վ որ ինքը զինքը կը գովէ՝ ամենուն պարտական կրնայ : Յուշամուտ թիւնը՝ երկու չար կրբերէ . մէկ մը՝ զինքը զղուելի կրնէ . մէկ մընալ՝ զուրիշը նախանձ կը շարժէ և թշնամի կրնէ :

Վստնօք Սփինջա անունով բոլոր Սպանելօլի զօրքերուն մեծ զօրավարը , և Օրանժին ազնուական իշխանը Օլանարդ ներուն զօրավարը , այս երկուքս մեծ թըշնամի էին մէկմէկու : Օրանժը արհամարհելու համար զՍփինջան՝ կրսեր թէ անոր ազգը վաճառականութենէ առաջ էկեր է , ուստի մէկ կշառքով փկրնար չափովիլ մէկ ազնուական մը և մէկ վաճառական մը : Պատասխան խրկեց անոր

Սփիննուլան, թէ վաճառական մը աւելի մեծ փառք և պատիւ ունի՝ երբոր ազնուական իշխաններու վրայ կը հրամէ, քան թէ՝ ազնուական իշխան մը երբոր վաճառական մը տակը ունենայ :

Մարդ մը ասե՛նօք արուեստովը հասարակ մտավաճառ (խառար) այնչափ մեծ ցաւ հարստացաւ որ ինչվան շատ երկիրներ դնեց առաւ . և Ազնուականութեան անուն ալ ստացաւ իրեն . մեռնելէն ետև զուկրներ թողուց, և կըսարձէին ասոնք խիստ շատ՝ իրենց ազնուականութեանը վրայ : Օր մը ասոնք՝ բուն ազնուազգի մարդու մը հետ ալ խօսելուն ժամանակը և շատ պարծենկոտութեամբ իրենց ասանը նշանը (առման) գովելնուն առանը, այն ազնուազգին հարցուց ասոնց, թէ ի՞նչ է յէր քանը նշանը : Պատասխան տրոջին թէ՝ վառ-լած ըն (ճաշաւ) ընէ : Գարձաւ ան ասե՛նը ազնուականը՝ ըսաւ իրենց . Գ. Ի. քան՝ որ ըն-լած ըն ըն-ծնիդ որ-իչ Բան չէ, ետց եկէ ի ըն-լած ըն ըն-լած որչ :

Ո՞վ որ ազէկ և հաստատուն կացութի մը կուզէ ունենալ աշխարհս վրայ, պէտք է ջանալ որ իւր յատուկ առանձին արգիւնքովը վասարկի զայն, քան թէ մտրացած անունով մը կամ պատուով :

Հասարուց պարծենկոտը նման է ամենին թմբուկի (տափուկի), որ շատ շոռաշուն (շամաթայ) կը հանէ . բայց թէ որ ներսի գին նայիս նէ՝ բոլորովին

սպարապ կրգանաս :

Արսէր փիլիսոփային մէկը . « Ես իմ աղ նուականութեանս վրայ չեմ ուզեր սպար ծիւ Եզրիստացիներուն պէս . և չեմ ալ վիճարանութիւն ընէր Արկազացիներուն հետը՝ որ լուսինէն մենք աւելի հին ենք՝ կրսէն : Թող իմ առաքինութիւնս ըլլայ՝ իմ ազնուականութիւնս և իմ փառքս և սրտիւս » :

Արսէր որ ուրիշ արգիւնք մը չունենալով կրսկսին սպարծիւ միայն իրենց ազնուականութէր վրայ և իրենց հին սրտերուն վրայ , նման են ամենեին այն մարդուն՝ որուն վրայ խնտալով ասանկ կրգրէր Արիդենոս բանաստեղծը . « Այս մարդս՝ կրսէ՝ սպարապ Թէագրոփ մը մէջ նստելով ուրախ զուարթ և ծափ ծափի զարնելով , անանկ կրկարծէր՝ թէ վարպետ բանաստեղծներուն շինած խաղէրը մօտիկ կրնէ » : Ինչպէս ասենօք ալ Վալվիսիոս անունով հարուստ տգէտ մարդ մը՝ գիտնական կարգացող մարդկանց հետ նստելով և լլկելով , զինքն ալ կրկարծէր՝ թէ շատ գիտնական մարդ մը նէ :

Կան աշխարհիս վրայ մէկ ուրիշ տեսակ մարդիք ալ , որ մտքերնին գրէր են՝ թէ իրենք միայն են ուրիշներուն վճիռ և սրտագամ արվողը , և իրենք միայն ամէն գիտութեց ակեր են : Բայց պէտք է որ գիտնանք՝ թէ խմաստուններուն մէջը ա՛նիկակ է ամենէն աւելի խմաստունը՝ որն որ միտքը գրէր է թէ ինքը սակաս գիտէ .

և խենդերուն մէջնալ անխկակ է մենծ խենդը՝ որ միտքը գրեր է թէ ինքը աւելի գիտէ :

Չիվայլեր մարգուս՝ որ իւր գիտցածներուն վրայ հըստարտանայ : Հին հեղինակին մէկը կը գրէ թէ , « Հարկաւոր է մեզի որ ճանչնանք՝ թէ մեծագոյն մասը մեր գիտցած և ունեցած արուեստներուն՝ ուրիշներէն սորվեր առեր ենք : Վարպետաշէն Մամուկը մեզի հիւսել մանել սորվեցուրեր է . Ծիծեռնուկը՝ տուն շինել սորվեցուցեր է . Մոխակը (պիւլպիւլը) երգել . գարձեալ և ուրիշներէն ալ բժշկուի սորվերենք . Արիստ կղզիին Այծերը երբոր նեաող որսորդ է մը խոց կառնուն կը վիրաւորվին . կերթան կը փրնտակն փեռփեռէն ըստ ըստ , և անով վերքերնին կը ռնայնեն : Երբոր կրկայն (Թօսպողըն) իժ մը (էնկերէկ ել ըանը) կերած ըլլայ . կերթայ կը գտնայ վայրենի զուխրակը (կիւվէյի օթուն) , և անխկայ իրեն մաքրողական գեղ կընէ : Վիշապը (աժտէրը) իր աչից տեսութիւն կը մաքրէ կը սրէ սամթիթով (ռէզէնէով) . և Առունկները իրենց կառցովը իրենց գրեխ (հօգնա) կուտան ծովու ջրով » :

Ով որ չի ճանչնար՝ թէ քիչ է իւր գիտցածը , այնպիսւոյն գիտուի շատ քիչ է :

Թէպէտև քիչ մընալ վարկուս ունենաս անձինդ վրայ , գիտնաս որ ուրիշները քու վրայ չեն ուներար : Յուշամուտիք՝ իրաւ է թէ մեզ գովել կուտայ խենդէ .

բուն գիմացը, բայց խմաստունները կա-
մըջցնէ մեր վրայ :

Անտիգոնոս խելացի թագաւորը՝ ան ա-
տենը միայն իւր գործոցը վրայ կրնար
վստահիլ, երբոր Զենոն այն խմաստուն
փիլիսոփայն իրեն բարի վկայութիւն տար :

Ատենօք բանաստեղծին մէկը օր մը իւր
բանաստեղծական խաղը կրճեացնէր՝ միս-
մնակ Պղատոն փիլիսոփային գիմացը :
Երբոր ուրիշները ըսկան ծիծաղի բերել
զայն բանաստեղծը, սպաստախան աղվաւ՝
զուրցեց . թէ « Մին՝ շՊշ-փոնը էս ստե-
ւի իւր գեղե՛հ, ստե՛ մի-փեղ զստե՛ն Անէնացի-
նէրը » :

Արոնք որ սարճենկոտութեամբ լեց-
ված են, այնպիսիները խելացիներուն՝
արհամարհանքն են, խենդերուն՝ զարմա-
ցումն են, սպաստարուծներուն (տալ-
խավուխներուն)՝ կուռքերն են, և իրենց
յատուկ ցուցամուլութեանը՝ գերի են :
Այսպիսիները իրենց ըրածնին գուրս կը-
հանեն ամէնուն գիմացը կրդնեն, ինչպէս
որ հասարակ սպակերհանները իրենց ինչ
և իցէ երևակայեալ՝ ջրով քաշածնին
աամկին գիմացը կըհանեն կրկախեն, որ
սկանան և զարմանան :

Ատենօք Արիստոտէլ փիլիսոփային գի-
մացը կեցել մարդ մը եվէլօք կըադարձեր
իւր քաղաքին մեծութեանը և գեղեցկու-
թեանը վրայ : Գարձաւ անոր Արիստո-
տէլ՝ զայս բանս զուրցեց . « Հող միայն
մի ընցնէր խօսքդ, գարձիւր քիչ մընալ

մտած է, թէ արդեօք ճշմարտապէս ար-
ժանի քաղաքացի էս այդպիսի մեծ և ե-
րևելի քաղաքի ։

Երբոր մարդ մը ինքիրմով լեցված և
ուռած է, և իւր ցուցամտութեանը
կուռքը եղեր է, ալ անկէջ ետև այնպի-
սին ո՛չ մէկէ մը ակնածութիւն ունի, և
ո՛չ մէկուն յարգութիւն մը կուտայ ։

Օր մը Արիստոտել տեսնելով երիտա-
սարդ մը, որ որչափ որ ինքնահաւան էր,
այնչափ ալ տգէտ՝ բան մը չէր գիտէր,
զուրցեց ասոր . Որտե՛սի ի՛մ, ես չափ լըբող-
թայի ըլլաւ յիշի՛նի՛ որդի՛նի որ Գոսն զտեղ
Գոգո Գրեբ ես . և Գոսն ըլլալից յիշի՛նի՛
որդի՛նի ես իբօս ։

Սոկրատէս իմաստուն փիլիսոփայն
տեսնելով որ այն երևելին Ազկիրբիադէս
չափէ գուրս հպարտանալով կրակներ
մենծ մենծ սլարծիլ իրեն հարստութեք
վրայ և իրեն երկիրներուն վրայ, որ մը
տաւա Սոկրատէս ասոր դիմացը բերաւ
մէկ աշխարհացոյց մը, և ըսաւ իրեն՝ որ
անոր մէջը փնտռէ դանայ, ո՛ւր է Ատ-
ափէ Գունաց գաւառը, երբոր զայն
գաւա՛ դարձեալ ըսաւ իրեն որ՝ նաև գա-
նայ զցնէ թէ Ատափէին մէջը ո՛ւր է իւր
ունեցած երկիրները ։ Երբոր Ազկիրբիա-
դէս սպասասխան արվաւ թէ այդ երկիր-
ները այս աշխարհացուցին մէջ նշանած
չեն . անտակնը դարձաւ սոկրատէս զուր-
ցեց իրեն . « Ուրեմն գու ի՛նչ այդչափ
հպարտութեամբ կըսարծիս այն բանին

վրայ, որ աշխարհիս վրայ երևելի մաս մը չի ձևացընէր” :

Ո՛վ որ իւր անձին վրայ վարկում ունի, գիտնայ որ շատ անգամ կըխարսի : Ատե՛նօք Յուդուրթաս անուշով թագաւոր մը մեծ փառք ըստացաւ . վասն զի շատ կըգործէր և ամենևին իւր անձին վրայ բան մը չէր խօսէր : Աս ճամբով ինքը քանի որ կապրէր՝ նախանձտաներէն ազատ եղաւ . իսկ մեռնելէն ետև՝ իւր ետէվին ներէն շատ պատիւ գտաւ, և մեծամեծ հատուցմունքներ առաւ :

Բարի և խմատուն մարդկանց հաւելիլը՝ բաւական հատուցմունք է մեր ամէն բարի գործքերուն : Տակիտոս պատմագիրը կըսէ՝ թէ Ագրիկոլաս այն երևելի զորավարը Հռոմայեցւոց թէպէտ և շատ մեծամեծ քաջութիւններ և ծառայութիւններ ըրաւ Հռոմայեցւոց կայսերութեանը, բայց իւր այն ըրածներովը ամենևին չհպարտացաւ իրէն անուանը և համբաւոյն վրայ . իրմէ առաջ եղած աւելի երևելի մարդիկները միտքը բերելով զինքը կըխոնարհեցնէր : Շատ խելացի կանոն մընէ այս մտածութիւնը՝ որ մարդս զինքը չափու մէջ պահէ :

Գերազանց կըսեստի մարդկանց մէջ՝ կատարելութիւններ ունեցող մարդը . բայց կրկնապատիկ գերազանց է այն մարդը՝ որ իւր անձին կատարելութիւնները իրէն կըպահէ, և ամենևին պարծենկոտութեամբ ուրիշներուն չհրատարա-

կեր : Այնպիսին ուրիշէն գովելու այն-
չափ իրաւամբք արժանի է , որչափ որ
խոնարհութեամբ ինքը կը ծածկէ :

Մարդ չիկայ՝ որ բոլորովին գոհ ըլլայ
իւր վիճակին՝ թէպէտ և շատ ալ երջա-
նիկ ըլլայ իւր վիճակը . և մարդ ալ չիկայ՝
որ աժ գոհ ըլլայ իւր խելքին , թէպէտ և
անկատար և սկար խելքմընալ ունենայ :

Երբոր մէկուն ծառայութիւն մը կը
նեւ՝ միշտ կը զգուշանամ որ ամենեին
պարծանք մը չիցըցնեմ այն բանին հա-
մար : Այսին զի այս բանս ճամբայ մընէ ,
անստոյգ բարեկամ մը՝ ստոյգ թշնամի ը-
նելու :

Բան չիկայ աշխրբիս վրայ՝ որ այնչափ
գովելի ընէ մեր ունեցած կատարելու-
թիւնները , որչափ պարկէշտութիւնը և
խոնարհամտութիւնը :

Բու մեծամեծ գործոցդ վրայ ամե-
նեին պարծանք մը չի հանես բերնէդ . ա-
սիկակ թէ զգործքը կը պղտփկցնէ , և թէ
զգործողը ծիծաղելի կընէ : Աս ալ միշտ
միտքդ բեր , թէ բաղէներուն (շահիննե-
րուն) մէջ՝ որոնց որ թեկըր աւելի սկար
են , անոնք հասարակօրէն աւելի բարձր
կը թռչին : Դուն քեզի բաւական սեպէ
որ մեծ մարդու պէս գործք գործես .
վերջը անոնց վրայ խօսելուն հոգը՝ ուրի-
շին ձգէ :

Մեծահոգի մարդ մը կը ջանայ աւելի՝
զարմացման արժանի գործքեր ընել , քան
թէ ինքը կենայ անոնց վրայ զարմանայ :

Մարգիք ալ կան՝ որ իրենց մեծ փառք
 մեծ պատիւ կը համարին , թէ որ իրենց
 ատենի եղած մարգիկներուն մէջը՝ իրենք
 իբրև հրաշալի բան մը սեպվին : Բայց թէ
 որ այդչափին հասնելու ըլլաննէ , դիտ
 նան որ իրենց վիճակը անասունը կը լայ
 նման աշխրբիս վրայ դանդված այն հրէշ
 ներուն , որ որչափ որ զարմանալի են ա.
 մէն տեսողաց , այնչափ ալ սոսկալի են և
 զգուելի :

ԴԱՄ Թ .

Պատգամներն լրաց (որ Քրիստոս իշխելի) ,
 և Ձեռքդ քանակի , և Բաժնուսն լրաց :

ԸՆՏ կը բազմայի , որ այս գեղեցիկ
 դասը՝ նուազ հարկաւոր ըլլար իմ Ազ
 դիս , քան թէ ուրիշ ազգերու : Բայց
 ինձ կերևնայ թէ՛ ամէն ազգէն աւելի
 (որցաւով սրտիս կը զուրցեմ) , մեր ազ
 գին աւելի հարկաւոր է : Մեր ազգը՝ ի
 բնն աղբորը կատարելութեանցը վրայ ,
 առաջ երթալուն վրայ , փառաւորվելուն
 վրայ են , նախանձելէն ՚ի զատ՝ չուրա
 խանալէն ՚ի զատ , կը ջանայ ետևէ կիցնայ
 նաև անոր անունը կտարել , պզտիկցնել ,
 կործանել : Ասիկակ առաջ կուգայ իրեք
 բանէ , մէկ մը՝ չափազանց Անձնասիրու
 թենէ : Երկրորդ՝ ՚ի պակասութենէ ՚ն
 կերտիրութեան : Եւ երրորդ՝ Անխեղքու

Թե՛նէ : Վասն զի կըկարծէ թէ զուրիշը
ցածցնելով, ինքը վեր կելլայ . որ անկա-
րելի է՝ ինչպէս որ վարի զուրցածներով
կիսմանաս :

Կան մարդիք որ գեղեցիկ գորգ մը
(խալի մը) տեսնելուն պէս , կրտսին
աչքերնին անկել՝ կըդիտեն կըքննեն ա-
ւելի եակի կողմի եզած հաստ կասկերը ,
քան թէ առջի կողմի եզած գեղեցիկ գե-
րազանց նկարները ծաղիկները : Ասան-
կով թէ որ այսպիսիները կարենան սրը-
տիկ պակասութիւններն աւել մարդու-
մը վրայ , իրենց անանկ կերանայ՝ թէ այդ-
միայն պակասութիւնը կարող է անոր ա-
մէն ունեցած կատարելութիւններուն
փառքը խաւարցնել : Բայց շատ խելքով
զուրցեց այն բանաստեղծը :

« Աւր բազում ինչ իրք
ճաճանչ արձակեն ,
Ինձ բիծք գուզնաբեայք
մըռայլ շարկանեն » .

Երբոր մեկու մը վրայ՝ կըսէ՝ շատ կատա-
րելութիւններ կըտեսնամնէ , անոր սրը-
տիկ պակասութիւնները զիս չեն գայթակ-
զեցներ :

Արովհետեւ ես ալ շատ պակասութեց
տէր եմ , ուստի ուրիշին պակասութիւնը
չեմ գատեր . չեմ ուզեր յանդիմանել
զուրիշը այն սխալմունքին համար՝ որն որ
իմ վրաս կըտեսնամ : Դարձեալ և չեմ
ալ կրնար պահանջել ես իմ ընկերէս՝ որ
բոլորովին կատարեալ ըլլայ , վասն զի զիս

ալ կրտսնամ՝ որ անանկ չեմ կրնար ըլ-
լալ :

Իսկացի մարդը՝ միայն իւր յատուկ
ունեցած առաքինութիւնն բարեգործու-
թիւնէն կրչափէ զինքը . չէ թէ՛ վասն զի
ուրիշները իւր վրայ բարի կարծիք ունին :

Հաս անգամ զարմացեր կեցեր եմ,
երբոր կրմտած եմ թէ մարդս որ բնակա-
նապէս զիւր անձը այնչափ կրտսրէ, վեր-
ջը կրտսնասս որ բուն իւր անձին սրա-
կանեալ բանին վրայ՝ ուրիշին կարծիքը
աւելի կրտսպէ՝ քան զիւր ճշմարիտ կար-
ծիքը : Չեմ ուզեր ըսել, թէ մեր ունե-
ցած պակասութիւններուն վրայ ուրիշին
կարծիքը պէտք չենք նայիլ . որովհետե
մարդս իւր պակասութիւնը՝ անձնասիրու-
թեանը համար կամ չխտենար, կամ
չուզեր տեսնալ, կամ թէ կրպրզակցնէ .
այլ կուզեմ ըսել՝ թէ երբոր դուն զքեզ
ներքուստ կրձանձնաս որ բարի չես, ալ
ինչ կուբախանաս՝ տեսնելով որ ուրիշ-
ները քու վրայ բարի կարծիք ունին :
Այս այն խօսքն է՝ որ խմատուն Առա-
քեալն Պօղոս զուրցեց . Ո՛ւր + փոքի՛ շշ-
ճարդոյն, էի՛ն փոքի՛ ճարդոյն՝ որ Ինձ :

Որուն որ աչքը իւր պակասութեանցը
վրայ դոց է, այնպիսոյն աչքը ուրիշնե-
րուն վրայ միշտ բաց է . միշտ կրտսնայ
և միշտ կրդատէ, և միշտ ալ կրբամբասէ :
Մօլութիւնմընէ ասիկայ՝ որ թէ որ մէ-
կը զինքը ունակացնէ՝ չիգագրիբ բայց է-
թէ թերևս ուրիշներուն մեռնելէն ետև :

Ատենօք մարդու մը եկան զրոյց բերին ու մանք, թէ « Այս անուն երևելի բամբաստողը քու վրագ բարի կրխօսի » : Պատասխան արվաւ այն մարդը, « Եւ ի՞նչ նշան զբայ՝ ըսաւ՝ Գրաւ (Դէս) իճմանէ՛ : Ինչ փոքր օր Բաբելոնի զարգացման է՛ ինչ էս մտած է՛ : Վասն զի փոքր ինչքանի՛ Գրգիւնն զբայ լի՛րնօր Բարի Իօսիլ » :

Ո՛վ որ մտաքը կըզնէ՛ թէ իրեն զբրկանքմը եղեր է, բամբասանքով մը, ևն պէտք է որ դառնայ ինքը իրեն զուրցէ՛ կամ արժանի էի ես այդ զբկանայը, կամ ոչ : Թէ որ արժանի էի՛ պէտք եղածը ուրեմն եկաւ հասաւ գլուխս, և հանգիստ կըննայ : Թէ որ արժանի չէի՛ ուրեմն անիրաւութի մը հանարպեցաւ ինչի առանց իմ յանցանքիս, և ասով ալ դարձեալ հանգիստ կըննայ :

Երբոր մարդու մը վրայ պահաութիւնմը կըզխաւ, անկէց քեզի շահ մը հանէ ուղղելով նոյն պահասութիւնը՝ որ քու վրագ կըտեսնաս : Եւ երբոր կընայիս՝ որ ուրիշները ծուռ ճամբայ կըքալեն, դուն անտակնը զանց մտաներ՝ միշտ քեզի աս հարցումս ըրէ : « Երգեօք ես ալ զնոյնը չեմ ըներ » :

Ատենօք առաքինի մարդու մը ազաչեցին որ ելլայ Ժողովք գայ, գատաստան ընէ անձի մը վրայ՝ որ մեղաց մէջ ընկեր էր : Ելաւ եկաւ այս առաքինին, բայց առաւ երկու ծակ տուրակ լեցուն աւազով մէկը մեծ մէկը պզտիկ, գրաւ ուսե-

րուն վրայ . մեծը ետեւէն կռնակը կախեց , սղախկնալ գիմացը ունէր , ասանկով մտաւ ժողովքին մէջ : Երբոր աստեսան , ըսկասն հարցնել՝ թէ ի՞նչ կը նշանակէ այդ կերպը : Պատասխան տրվաւ , թէ « Այդ ետեւի կախած մեծ տօպրակին վաղածը՝ իմ մեղքերս են որ ես չեմ տեսնար . իսկ այս գիմացս կախած սղախկ տօպրակին վաղածը՝ իմ եղբորս պակասութիւնն է որ կրտսնամ » : Աս լսելնուն սէս՝ ամբշցան , և ժողովքը արձրկեցաւ :

Մենք ուրիշներուն ունեցած համարմունքէն կախում ունինք : Ճշմարտութիւն մը՝ որ հեռու տեղաց ճամբայ ընելով կուգայ կրտօսիկնայ , քիչ անգամ՝ զուտ մաքուր ինչպէս է նէ՝ կը հասնի ինչ վան մեղի : Ասան զի երբոր ճամբուն մէջ հանարտած կիրքերէն գոյնմը վրան կառնու նէ , ան ասեմը այն ճշմարտութիւնը մեղի կամ հաճոյ կըլլայ կամ թէ անհաճոյ կերեմայ , ինչպէս կերպով որ շահասիրութիւնը կամ թէ նոյն կիրքերը զանիկայ հաղվըցուցած կըլլան :

Հասարակօրէն մարդիք իրենց իմացմունքը և իրենց գառաստաննին կը չափեն և կընեն՝ իրենց չարութեան չափովը և կանոնովը : Գիտնաս՝ որ որոնք որ աւելի կը գատովին և վար կը զարնըմին , անոնք միշտ չեն աւելի յանցաւորները : Մեծագոյն մասը այն մարդկանց՝ որ ուրիշներուն պակասութիւնները կը զիտեն , կը գա-

ակն և կրքամբաստեն, կրտսնաս որ իրենք
կամ աւելին ունին, կամ թէ շատ չանց-
նիր՝ իրենց պատիժ իրենք ալ ոտքով ձեռ-
քով այն պակասութեանց մէջ կիյնան :

Դարձեալ որոնք որ մեծ մեծ պակա-
սութեանց տէր են, զանոնք ծածկելու
համար՝ կամ վրանին խօսելու ասակն թող
չխաղուն համար, իրենք կրակըսին ու-
րիչին սղախկ պակասութիւնները ամ առ-
նուէ մեծցնել բարբառցնել : Բայց ասոնք
ամէնը՝ չելլալու ճամբաներ են . վերջա-
պէս իրենք կրխայտառակին : Աս աղէկ
գիտնաս . ուրիչին անունը կտարօղը՝ խէր
չխտանալէն ՚ի զսա՝ նաև անուանարկ
կրլայ աշխարհիս վրայ . վասն զի ըրածը
չատ ցած ողւոյ գործ է :

Բան մը որ մէկուն վրայ կրլսես . նայէ
մէկէնիսկ շուտ մը չաւտաս . վասն զի
ստութիւնը միշտ առաջ քալողն է, և
ճշմարտութիւնը անոր ետեկն կուգայ :
Միշտ գուռմը ևս բաց կըթողում՝ երկ-
րորդ անգամ և երրորդ անգամ լսելու
առջի անգամ լսածըս : Այս կանոնէս
գուրս բան ընելը՝ շատ վտանգաւոր բան
է : Գիտնաս որ չարութիւնը ասանկ բա-
ներու մէջ շատ մատ կրխաղցնէ . և չա-
րասիրտ մարդիկնալ կարող են նմանապէս
չատ գէշ գոյն մը տալ աւտացած բանիդ
վրայ :

Մարդ չիկայ՝ օրչափ ալ անմեղ ըլլայ՝
որուն վրայ չար բան մը չիկրնայ խօսվել :
Եւ մարդ ալ չիկայ՝ որչափ որ անխրաւ

անողգամբլայ՝ որ իրեն պաշտպաններ չու-
նենայ : Մարդու համարմունքը նման է
ծովու կամ ջուրին՝ որ թեթև պղտիկ
բաները իւր երեսին վրայ կաննէ կրվերը-
նէ . իսկ մեծ և ծանր բաները թող կու-
տայ որ վար իջնան ընկղմին :

Պէտք է առաջ մեծ տեղեկութիւն և
մեծ փորձառութիւն ունենալ, և վերջը
ուրիշներուն վրայ և անոնց վարքին վրայ
աղէկ և ուղիղ գատաստան ընել :

Հաս աւելի գժուարին բան է՝ որ մար-
դըս ուրիշին խօսելէն ուրիշին գատելէն
բոլորովին ազատ ըլլայ . ինչպէս որ այն-
չափ գժուարին չէ՝ որ ուրիշները իրեն
մէկ բանին հաւնին : Ուրիշներուն հաւա-
նելի ըլլալու համար՝ պէտք է մարդու որ
խելքով և խոհեմութեամբ շարժի . բայց
անոնց լեզուէն խաղտելու համար՝ պէտք
է որ բոլոր իւր կեանքը անարատ անցնէ
առանց ամենեին գէշ բան մը ընելու :
Բայց եկու նայէ որ անկեց ետևալ չի
կրնար խաղտիլ :

Մտածէ թէ որչափ կրնան մարդիք
խարվել իրենց գատաստանին մէջ՝ երբոր
կրսկսին մէկուն ըրածը գատել : Ատենօք
Դեմոկրիտոս փիլիսոփայն իրեն ժամանա-
կի մարդկանց ըրածներուն վրայ շատ ան-
գամ խնտալուն համար, գիտես թէ քա-
նի ժամանակ իբրև խենդ կրսեպվէր այս
խելացի փիլիսոփայս : Դարձեալ և որչափ
հողմեցան առաջները խելացի մարդիք,
որ այն խմատուն Սոկրատէսին վրայօք

արժանաւոր համարմունքը ունենալ ամեն
աշխարհիս : Դարձեալ՝ և Պապոսն այն
մեծ փիլիսոփայն քանի ժամանակ աշ-
խարհիս վրայ՝ որպէս թէ խաւարի մը մէջ
մնացեր էր, չէին կարգար զանիկայ . այն-
չափ հալածանք քաշեց, այնչափ դատա-
պարտվեցու . և իւր անդիւնքը ամենին
չիճանցըվեցաւ՝ բայց եթէ զանիկայ կոր-
սընցնէլէն ետև : Մարդ չըլլայ ուրեմն՝ որ
իւր յատուկ արդեանքը վրայ ելլայ չա-
փազանց վատահի . վասն զի քան զմեզ ա-
ւելի խելացի մարդիքն ալ մոռցրվեցան
աշխարհէս և խաւարի մէջ մնացին : Մարդ
ալ չըլլայ՝ որ չափազանց իւր յատուկ
գատողութեանը վրայ հաստատովի մնայ,
վասն զի քան զմեզ աւելի խոհեմներն ալ
կրցան խաբովի :

Արնաս արդեօք ինձի ցուցնել, ո՞վ է
այն մարդը այնչափ երջանիկ՝ որ կարող
ըլլայ բոլոր աշխարհիս հաճոյ ըլլալ : Ո՞վ
է այն մարդը այնչափ կատարեալ՝ որ ու-
րիշներուն լեզվին բոլորովին կապմը կա-
րենայ գնել :

Աթենացիք՝ երևելի Սիմոնիդէս բա-
նաստեղծին չէին հաւնիր, բարձր ձանով
խօսելուն համար : Թերայեցիք՝ Պեննի-
կողաս երևելի մարդուն չէին հաւնիր,
չատ թքնելուն համար : Վարբեղոնացիք
չար կրխօսէին իրենց այն մեծահամբաւ
Անիբազին վրայ, ինչո՞ւ համար միշտ
կուրծքը բաց կըթողու՝ կրսէին : Մար-
դիք ալ եղան, որ ծաղը կընէին զայն ան .

Վանի Յուլիոս կեսարը, իւր գօտին կողմնակի կապելուն համար :

Ամէն բանին մէջ գուն ուրիշներուն վրայ դատողութիւն (քաղիքա) ընելէդ առաջ՝ զքեզ ինքդ աղէկ մտածէ քննէ : Աս բանիս աղէկ ո՛ւշ դիր . որ չըլլայ թէ՛ քանի որ երիտասարդ ես նէ, և թէ ամէն երիտասարդներ և և թէ ամէն ծերերը քեզ յանդիմանեն . իսկ երբոր ծերանաս նէ՛ ամէն երիտասարդները քու երեսդ տան : Եւ չըլլայ թէ՛ քեզի ալ նոյն գատապարտութիւնը սոյ այն բանաստեղծը՝ որ տրվաւ բժիշկի մը, որ իւր մարմնոյն վերքերը միշտ բաց ունենալով ինքը՝ կուզէր զուրիշները բժշկել . Երբ որ Գոթն՝ ըսաւ՝ այնչափ կարճաբէս ես քու ճօթի վերջերս փնտրեալս . Բնւ այնչափ սրամիտ եղերես Գոթն Բանիւրսն շրայ :

Չեմ ուզեր զուրիշը ո՛չ գասել, ո՛չ անարդեւ, և ո՛չ ամբաստանել, և չեմ ուզեր էտեմէ իյնալ խմանալ՝ էնչ կրնէ կոր իմ դրացիս : Իմ հոգս միայն իմ վրաս է՝ որ աղէկ ըլլամ . և միայն իմ ըրածս քննեմ գասեմ, որպէս զի ըրածներս աղէկ ըլլան և արգար :

Երբոր բան մը աղէկ չեմ տեսնար, յանչանքը ուրիշին վրայ ձգելէս առաջ՝ ես զիս կրակսիմ քննել, նայիլ թէ արդեօք առաջին ես այդ բանիս մէջ յանցաւոր եղեր եմ : Ասանկով ես ամէն լտածէս և ամէն տեսածէս միշտ պատու բարի կրնամ հանել, և իմ պակասութիւններս՝ ուրի-

չին պահաու թենէն կուղկւմ :

Մէկ մարդուն սխալմունքը՝ մեկալ մարդուն աչքըբացու թիւնը պէտք է ըլլալ : Աս պատճառիս համար ատենօք վար պեա երաժշտին մեկը՝ կաններ իւր աչկերաները մեկ գէշ և ձախ ձանով երգեցողի մը քովը կըխրկէր, որ երթան լսեն, և աղէկը գէշէն հասկընան ընտրեն և իրենք անոր պահաու թիւններէն ըզգուշանան :

Մարդս ծառի մը նման է, որուն պըտուղները չեն հասուննար՝ ինչպան իւր որոշեալ ժամանակը չիըմննայ : Արեմն ինչպէս որ դուն՝ քանի որ երխասարգէիր, կըւղէիր որ քու պահաու թիւններուդ աչք գոցեն, չիդատեն, չիբամբասեն, անունդ չիկտարեն, այլ առանձին խրատեն. այսպէս ալ որ հիմա հասակդ ատեր ևս ծերացեր ևս՝ դուն ալ այնպէս վարվէ քեզմէ պզտիկներուն հետ. սպասէ որ պտուղին հասնի. չի հասած մի փրցներ : Օրվան ինչ ըլլալը՝ իրիկունովը կըըմննայ և կը յայտնըվի. և մարդուս կեանքը՝ իրեն բռնած ճամբովը և վարքովը :

Անենկին մարդումը դատող և բամբասող չըլլաս. ևս առաւել երբոր զայն մարդը չես ճանչնար : Աւելի սատանութեամբ մեղանչել մը նէ՝ բարի զուցել չար մարդումը վրայ. քան թէ չար խօսիլ բարի մարդումը վրայ :

Գիանաս՝ որ դատող և բամբասող մար-

դը՝ ամէն մարդէ աւելի ինքը գատակըւ
 և բամբատակըւ ենթակայ է : Այսին զի
 երբոր մէկը ձեռք կըզարնէ զուրիշները
 գատակըւ, խնայն ան ստենը ուրիշներուն
 ձեռքը իրաւունք կուտայ՝ կարծելու թէ
 ինքը ուրեմն աւելի կատարեալ մարդ է
 քան զայն՝ զոր կըգատէ և կըգատապար-
 աւէ . ուստի և այնպիսին պարարկան է որ
 միշտ աչքը բանայ և ամենայն զգուշու-
 թեամբ իւր ըրածը թողածը միշտ աղէկ
 նայի :

Ուրիշներուն պակասութիւնները քննե-
 լու գատակըւ տեղը , դուն քու վրայ մի-
 այն աչքդ դարձնուր , և քու պակաս-
 թիւններդ սրբագրէ : 'Նմանող էջի՛ր ի-
 մաստուն Սոկրատեսին . ասոր օր մը ա-
 զաչէցին՝ որ մարդումը շինած զիրքը առ-
 նէ քննէ և գատէ : Առաւ քննեց , կար-
 գաց և հասկըցածներուն հաւնեցաւ , և
 վերջը այս պատասխանը տրվաւ . « Իսկ
 այս դրբիս մէջը չիհասկըցածս՝ ևս անանկ
 կըկարծեմ թէ կարելի է որ աղէկ ըլլայ ,
 և հասկըցածներուս չափ ալ գովելի ըլ-
 լայ » : Ինչպցի մարդու գատաստանը ա-
 սանկ պէտք է ըլլալ :

Ախտ մը մտլութիւն մը որ տեսնամ
 մարդումը վրայ , ևս իմ ունեցած մտլու-
 թիւնս կըգատապարտեմ՝ առանց անոր-
 ինը երես զարնելու : Յանդիմանելու ալ
 պարարկան ըլլամ՝նէ , անանկ սիրտ ծա-
 կող յանդիմանութիւններ չեմ խտար՝ ո-
 բուն որ ըլլայ . գիտնալով թէ ևս ալ շատ

անգամ արժանի եւմ այնպիսի յանգի-
մանութեանց :

Երբոր ականջս կը հասցնեն , թէ այս
անուն մարդը սակսութիւններ վրաս կը-
ձգէ , կամ թէ վրաս չար կը խօսի , իրաւ-
է՛ որ ինձ անատենը տակն ու վրայ ըլլալ
մը կուգայ . բայց կընայիմ՝ որ ըստ կա-
նոնացիտոհեմութեան և սիրոյ՝ համբերու-
թեամբ տանիմ : Եւ մտածելով ան ատե-
նը՝ թէ այդ զրոյցը երկրորդ ձեռքէ ա-
կանջս հասաւ , ուստի և դժուարաւ կըր-
նամ հաւատալ . իսկ թէ որ իրաւ զուր-
ցած ըլլայ՝ անատենը սս միտքէս կանցը-
նեմ թէ ուրեմն այդ զուրցողն ալ խար-
ված է , կամ թէ անզգուշութեամբ բեր-
նէն բան մը հանած ըլլայ , կամ թէ՛ կու-
ղէ որ իմ օգտիս համար ազգարարութի
մը ականջս հասնի :

Համբերութիւնը՝ գեղ է ամէն տեսակ
չարախօսութեան դէմ : Շատ գեղեցիկ
պատասխան արվաւ ատենօք մէկ Պաշա-
տական ծերունի մարդ մը . ասոր օր մը
հարցուցին՝ թէ ինչպէս կըրցաւ այնչափ
երկան ժամանակ թագաւորին պաշտպը՝
միշտ աչք մանալ և սիրելի ըլլալ . պա-
տասխան արվաւ . Համբերութեամբ քանէ-
լով ինչի դէմ եղած և զորոյց իմեցը :

Ո՛վ որ իւր ինչ ըլլալը կը չափէ՝ իւր
ներքին ճշմարիտ խղճմտանքը ճանչնա-
լէն , չէ թէ ուրիշներուն իւր վրայ բարի
կարծիք ունենալէն , այնպիսին ամենեւին
դատողութեան և բամբասանքին երեսը
չինայիր :

Երբոր իմ վրաս չար խօսելու ըլլան նէ, ևս ան ատենը ասանկ խորհրդածութիւն մը կրնեմ մտքիս մէջ. Ես այդ չարախօսութեամբը՝ գէշ մարդ չեմ ըլլար, երբոր դիտեմ որ պարսպ տեղ կըզուրցըվի: Իսկ թէ որ իրաւ տեղ կըզուրցեն, կըջանամ զիս ուղղել. միշտ աչիցս առջև ունենալով մէկ անդամանդ մը. որ իւր շողջողելուն ժամանակը՝ փոյթ չէ թէ որ մէկը ելլայ ըսէ՝ թէ ավերված է ասիկայ, կամ թէ սուտ ադամանդ մը նէ: Եւ երբոր իմ ուղիղ խղճմտութեամբ զիս անմեղ կրսէ նէ, այլ ուրիշ անարդական զրոյցները զիս չեն կարող խռովել:

Չարութիւնը՝ իրաւ է իմ վրաս իւր թոյնը կրնայ ձգել. բայց ձգելովը ինծի մնաս մը չի կրնար հասցնել: Ո՛ր և իցէ զրպարտութիւն մը, ո՛ր և իցէ բամբասանք մը՝ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ թեթև զարկված մը մեր անձին գէմ. բայց այս զարկվածը հասարակօրէն աւելի սաստիկ ուժով մը կըգառնայ զարնող անձին գէմ. կամ թէ՛ նեւ մը՛նէ ըսենք՝ որ օգուն մէջը նետելով իսկոյն կըգառնայ գետինը կիյնայ:

Չար ամենեկին մարդու մը վրայ չիզուրցես: Թէ որ այդ բանը՝ բարի մարդումը կրնես, ամբարշտութիւն է. իսկ թէ որ չար մարդումը՝ մանաւանդ սկտք ևս աղօթել անոր համար:

Վեզվիդ վրայ սուր մի տանիր, ո՛ր և իցէ մարդու բարի անունը և համարմուն.

քը մնասելու կամ կոտորելու համար : Ար-
կու երիտասարդ մարդիք՝ ասե՛նք՝ երբոր
չար կրխօսէին Գիտնեօխոս թագաւորին
վրայ՝ իւր բանաւորութեանը համար ,
լսեց Գիտնեօխոս՝ խրկեց հրաւիրեց զա-
նոնք իւր սեղանը : Արբոր կուտէին կը-
խմէին , ինքը ուշադրութեամբ կրնայէր
կրդիաէր , սեսաւ որ անոնցմէ մէկը շատ
համարձակութեամբ մը բերանը եկածը
կրզուրցէր կրխօսէր . զասիկայ առաւ ետ
խրկեց , Հաբէեղօշ մը նէ , ըսաւ : Բայց
սեանաչով որ մէկալ ընկերը շատ շրջա-
հայեաց և զգուշաւոր մը կերննար , և
շատ չափաւոր կրխմէր , զանիկայ սպան-
նել արվաւ՝ իբրև ծածուկ մարդ մը և
կասկածաւոր և մատնիչ :

Օր մը հարցուցին Ջենոն փիլիսոփայ-
ին , թէ արդեօք իրեն գէ՛մ անիրաւու-
թիւն մը ըլլար նէ՝ ինչպէս կրվարվեր :
Պատասխան աշվաւ , թէ « Ասան ասե-
նը գետալանի մը պէս վարձունք կրնէի ,
որուն առանց պատասխան մը սալու-
առնուին զինքը ետ խրկէին » :

Ջրպարտութիւնը՝ առաքինի և ան-
մեղ մարդու իր գէ՛մ ամենեւին նոյն բանը
կրնէ , ինչպէս որ ամանով ջուր մը առ-
նէիր թափէիր ծովուն մէջ : Ելիպիոն
շատ մենծ արդիւնք ունեցող զորավար
մի էր Հռոմայեցւոց . ասոր գէ՛մ ելան
Պեաիդիոս և Վուինտոս անունով մարդի-
քը , սկսան ժողովուրդին դիմացը՝ ակասկ
տեսակ յանցանքներով զինքը ամբաստա-

նեւ : Ըսկաաւ ինքնաւ (որպէս թէ բան մը չիլսէր) պատմելիւր քաջութիւնները .
 « Այս ինչ օրը՝ ըսաւ՝ ես գէմ ելայ՝
 յաղթեցի այն քաջ Աննիրազին . անոր
 յաղթելովը՝ բոլոր Վարբեգոն մեծ քա-
 ղաքը առի Հառմայեցւոց տակը ձգեցի :
 Հինա ես այս պատկովս կելլամ կերթամ՝
 որ զոհ մատուցանեմ Վասպետուան աա-
 ճարին մէջ . և ո՛վ որ ձեզմէ ուզէ իմ ը-
 րածներուս հաւնիլ և զիս պատկել, տէր
 է » , Աս ըսաւ , սկսաւ ճամբայ ելլալ և
 երթալ . ամենեկին հոգը չըլլալով իր թըշ-
 նամեացը վրայ , ևս առաւել անոնց ըրած
 ամբաստանութեանցը :

Բան չիկայ՝ որ այնչափ զգուելի գայ
 ինձի, որչափ երբոր կըլսեմ որ կըսկսի մե-
 կը ետևանց չար խօսիլ մարդու մը վրայ,
 որ հեռուն է : Մեմնոն թագաւորը օր մը
 ըսելով որ իւր վարձուոր զինուորին մե-
 կը չար կըզուրցէր Ազեքսանգր կայսեր
 վրայ, վերցուց նիզակը՝ զարնել մը զար-
 կաւ անոր, ըսելով . Ես զե՛զ շինուոր գրե-
 յի ինձի՝ ո՛ր Աշեհունգրին Դե՛մ գաբեբաշ-
 փս՝ չէ ինչ զանիկայ Բամբուէն :

Երբոր կիմանամ՝ որ մէկը վրաս չար
 կըզուրցէ, ես զիս չեմ ջատագովեր, այլ
 զայս միայն պատասխան տալ ինձի բա-
 շական կրտսպեմ . այսինքն թէ՛ այդ վրաս
 խօսողները չեն գիտեր իմ ուրիշ պակ-
 սութիւններս, թէ որ գիտնային նէ՛ այդ-
 պէս քիչով չէին ընցնէր զուրցածնին :

Ճար՝ ճարակ չիկայ չար լեզվին գէմ .

քան զամեն սուր աւելի կրկարէ . և ես
 աւելի կրնարէի՝ որ զիս չար և սոսկայի
 օձու մը գիմաց ձգէին՝ քան թէ չարէ որ
 վին կատաղութեանը : Այնպէս խօսա և
 քու ամեն զուրցածդ ըլլայ համես լեզ
 բարի . և չար մը՝ մարդու վրայ մի խօ
 սիր : Թէ որ հեռու ըլլալուն ասեմը՝ կը
 խօսիս , այդ գործքը՝ շատ ցած մարդու
 մը գործք է . որ զուրիշը ետեանց կանը
 կէն կրխոցէ կրվիրաւորէ՝ որպէս թէ յան
 կարծակիի բերելով զանի : Իսկ թէ որ ի
 բն գիմացը կրխօսիս , այդ գործքը վերա
 ւորելէն ՚ի զատ՝ նաև շատ գայթակղու
 թիւն ալ կրբերէ հեար :

Ինչպէս բարի խօսող մարդը՝ մարդուս
 շնորք մը կրնէ , այսպէս չարախօսը և բամ
 բասողը՝ մենծ և շատ անզգամ դողի մը
 պէս մարդուս աւելի մեծագին աւելի
 սիրելի բանը կառնէ կրգողնայ , այսինքն՝
 բարի անունը . ուստի և յախտեան թո
 զութիւն չիկրնար դանալ , ինչպան որ չի
 հատուցանէ :

Գիտնաս որ մարդիք անանկ մարերնին
 դրեր են՝ թէ իրենց առնելիք պարտեն
 աւելի բանի մը իրենք արժանաւոր են :
 Աս պատճառիս համար արեմն՝ չկայ այլ
 լաւագոյն միջոց զանոնք շահելու , բայց
 և թէ բարի խօսելով անոնց վրայ : Մարդս
 նոր տեսակ և շատ այլանդակ կենդանի
 մը նէ . և աշխարհիս վրայ եղած ամեն կեն
 դանիններէն աւելի ինքը զինքը շողոր
 թող կենդանի է :

Դիտեր քններ ենք , որ աշխարհիս վրայ
 հասարակօրէն որոնք որ քիչ արդիւնք ու
 նին , և որոնք որ աւելի վաս բնաւորու
 թեան տէր են , այնպիսիները աւելի է
 տեէ են՝ որ ուրիշներուն համարմունքը
 խաւարցնեն և անուննին կտարեն : Ի վե
 լայ այսր ամենայնի՝ սէրը զիս կըսար
 տաւորէ որ միտքս անանկ դնեմ թէ այդ
 բանը անոնք կրնեն՝ ոչ այնչափ չարու
 թեան համար , որչափ՝ որպէս զի իրենք
 իրենց բարի և արդիւնաւոր մարդու մը
 անուն վասարկցնեն , (թէպէտև աս ան
 կարելի բան է) : Աւտօի երբոր կըտեսնաս՝
 որ մէկը չար կրխօսի վրադ , մի խռովի
 ամենեին . ջանա՛ դու այնպէս բարի վար
 քով կեանքդ անցնես , որ քու վրայ եղած
 չարախօսութեանը մարդիք չիկրնան հա
 ւատալ : Ասկէց ՚ի զաս աս ալ գիտցիր ,
 թէ շատ մարդիք կան՝ որ չար կրխօսին ,
 վասն զի ամենեին չեն սորված բարի
 խօսելու :

Քու անձինդ անմեղութիւնը ըլլայ քե
 ղի իրրև վահան մը . և մէկ ամուր բերդի
 մը պէս դէմ դնէ՝ երբոր չարասիրտ մար
 դիք քու վրադ յարձակին : Բայց և քու
 խոհեմութիւնդ կըսզահանջէ՝ որ միշտ
 հեադ ունենաս նաև գեղթափ մը (փան
 զէհիր մը) ընդդէմ թունաւոր և չարա
 խօս լեզուներուն :

Ջանա՛ ամենայն ջանքովդ՝ որ դու քու
 կողմանէդ պատճառ չիտաս չարախօս լե
 զուաց . և աս ըլլայ քու առաջին զօրա

որ գեղթամիդ անոնց գէմ: Չանա՛ որ
միանգամայն սիրելի ալ ընես զքեզ ամե-
նուն. վասն զի մարդ ալ չիկայ՝ որչափ
ցած և անարդ վիճակի ալ ըլլայ՝ որ օր մը
չի կարենայ քու մեծ և զօրաւոր թշնա-
միդ ըլլալ:

Միշտ բաց պէտք է ըլլալ աչքդ. վասն
զի չարամիտ մարդիկներով, դարձեալ և
միամիտ մարդիկներով լեցուն է աշ-
խարհս. երկուքն ալ՝ մեծամեծ վնասներ
կրնան հասցնել: Զգո՛յշ կեցիր կովէ մը՝
որ քու առջևէդ կերթայ. զգո՛յշ կեցիր
ջորիէ մը՝ որ քու ետևէդ կը քայլէ. ըզ-
գո՛յշ կեցիր չարախօս լեզուէն՝ որ քու աջ
կողմդ ալ և ձախ կողմդ ալ առեր է:

Թէ որ հարուր մարդու հետ քաղաքա-
վարութեամբ և սիրով վարվելով սրակը
նին շահեր ես, և մեկ հասիկ մարդուն
միայն սիրաբ խոցեր ես, գիանաս որ այս
մեկը կրնայ աւելի քու կործանմանդ սրա-
ճառ ըլլալ, քան թէ այն հարիւրը քեզ
կարենան սրաշտպանել: Ուրեմն աղէկ մը
քեզ ապահովցնել կուզես՝նէ աս աշխար-
քիս վրայ, Չանա՛ որչափ կրնաս ամենուն
հաճելի ըլլաս. Չանա՛ որ այսպէս զուր-
ցենք՝ ամենուն փոխ տաս, որ զամենքը՝
քեզի սարաբիան ընես: Աս աշխարհս
այնպիսի խանութ մը նէ, ուր որ ամէն
տեսակ տեսակ դործիք կը գանձվին. բայց
զայս դործիքները այն մարդը միայն գի-
տէ և կրնայ դործածել, որն որ աշխարհ
կրճանչնայ և անոր տերը կըլլայ:

Բարկու-Յեան Վրայ :

ԽՆԵԱՆՑԻ մարդը կընմանի մէկ մեծ
 Թագաւորի մը . իր Թագաւորութիւնը իր
 տէրութիւնը իրեն ներսն է : Իսկէքը բա-
 նականութիւնը կըհրամայէ իբրև Թա-
 գուհի մը . Թախար նստեր է , գաւազա-
 նը ձեռքը առեր է . և իւր ամէն կիրքը
 տակն ընկած հպատակեր են իրեն իբրև
 հնազանդ ծառայ մը : Թէպէտ և իրեն
 տէրութեան սահմանը (սընդուր) կար-
 ծես Թէ պզտիկ է , բայց իւր Թագաւո-
 րութիւնը շատ երևելի և անվանի է . և
 աւելի երկան կըձգվի կըտարածվի քան
 զիջխանութիւնը ան Թագաւորին՝ որ ա-
 րևելքէն մինչև արևմուտք տիրէ , և հիւ-
 սիսէն ինչպէս հարաւ : Գեղեցիկ խօսք
 է ինչ որ ըսին հին իմաստունները . « Ա-
 վելի ընդարձակ Թագաւորութիւն կու-
 նենաս՝ Թէ որ կիրքերուդ յաղթես , քան
 Թէ երբոր Ափրիկէն հիւսիսային գաւառ-
 ներուն հեռ միացնելով տակըդ առնես » :

Բարկութիւնը և բանականութիւնը՝
 մեր ներսի գին՝ իբրև Թէ մէկ քաղաքի մը
 մէջ՝ մէկ մէկու հեռ կառուելու հեռ են .
 և որչափ որ մէկը կամ մէկաքը յաղթէ նե ,
 այնչափ ալ մենք բարի կըլլանք կամ չար :
 Ա՛վ որ իր կիրքերը իր տակը կառնէ

կը յաղթէ՝ շատ ավելի փառաւոր յաղ-
թուծի մը կընէ, քան թէ երբոր իր գրօ-
շակները (պայրախները) յաղթուածեամբ
տանէր անկէր Ասիային կամ Ափրիկէին
սինա հեռու քաղաքները, և այնպիսոյն
անուճը համարմունքը՝ ավելի մեծ կըլ-
լայ, քան թէ երբոր երևելի և կարիճ ազ-
գերու յաղթամբ ըլլար:

Ֆապիոս մեծ զօրապետը Հռոմայե-
ցւոց՝ մէկ անգամ մը նալ չէր կրնար յաղ-
թել Աննիբաղ երևելի զօրապետին, թէ
որ առաջ ինքը իրեն անձին յաղթամբ չըլ-
լար:

Այն կարիճ զօրապետները թագա-
ւորները ատենօք, որ ամբողջ ազգեր և թա-
գաւորութիւններ տակերնին առին, և
մենձ մենձ բանակներ (օռտուներ) կտա-
րեցին ջարդեցին, տեսնաս որ վերջը ի-
րենք իրենց կիրքերէն յաղթը վեցան տակն
ընկան. վասն զի իրենց կողմանէ՝ իրենց
վրայ ուժերնին չիրանեցուցին՝ չընդխմա-
ցան:

Թէպէտ և Աղեքսանդր մեծ կայսրը
աշխարհս տակը առաւ տէր եղաւ, բայց
ինքը իր կիրքերուն ծառայ և գերի ե-
ղեր էր:

Երբոր դուն գեղեցիկ կերպով մը կար-
գի մէջ գրեր ևս աս քու կիրքերդ, և
խելքդ բանականութիւնդ անոնց աղէկ
չափ մը արվեր է, ան ատենը անչափ սի-
րելի անչափ ընտանի և անուշ կըլլան քեզի
ասոնք, որչափ որ (ինչպէս որ հին Առա-

կը կըստամէ) եղան ան գազան թաշուն ները և ան կատաղի գազանները , երբոր Որփէոս հին բանաստեղծին երգելը կը լսէին , և անոր անուշ քնարին ձայնին ա կանջ կըդնէին կըզմայլէին :

Գուն աս կարգաւորեալ աշխարքիս մէկ մասն էս . չեմ ուզեր՝ որ քու կիրքէ բուռ անկարգութիւնը և անկանոնաւորութիւնը՝ ասոր անուշ երգը ավրէ մըն տուէ . և գուն ան տակնը ըլլաս աս գեղեցիկ ձանով նուագարանին մէջ՝ իբրև մէկ անհամաձայն ավրոզ թէլ մը :

Ժողովէ ոսկի , Ժողովէ արծաթ , որչափ կուզես . շինվածներ շինէ , սիւներ անկէ քու սրտախուզ համար . թէ որ գու քու հոգւոյդ անկարգութիւները կարգի մէջ շիդնես , թէ որ բազմանքներուդ չափ շիդնես , թէ որ քեզ չարցիւող անշահ հոգերը մամտութները քեզմէ մէկ դի չընես , անտակնը գուն ուրիշ բան ըրած չես ըլլար , բայց եթէ շատ գինի առնես Ժողովես՝ տաս խոցնես ան մարգուն՝ որ արդէն ջերմի մէջ է :

Քու կիրքերդ գուն ան տակնը կըզրսպես տակ կառնես , երբոր զսպես քու բազմանքներդ , թէ որ անկարգ են գէշ են . իսկ թէ որ աղէկ են , այնպէս կերպով մը չափաւորես , որ անկէց ետև ալ ուրիշ բանի՝ յոյս չունենաս , բայց եթէ ինչ որ ինքիբն բաները և բախտին անհաստատութիւնը ուզեն տալ քեզի . բայց չմտնաս՝ միշտ կշիւքին մէկ կտրել յոյսդ

գիր, մէկ ալ կողմն ալ վախօղ : Այսին զի
խելացի մարդը հաւասարապէս յոյս ալ
ուենեալով և վախ ալ ուենեալով, պէտք
է որ զինքը բոլորովին բախտին ձեռքը
ձգէ՝ իր երջանկութիւնը սակսեցնելու
կամ աճեցնելու համար :

Աւելի մեծ իշխանութիւն և աւելի
փառաւոր թագաւորութիւն աշխարհա
վայ՝ է ինքը զինքը կառավարել և իւր
բողջանքները : Ասիկակ է յաղթանակը
խնասութեան :

Ես չեմ ուզեր ամենեկին իմ թշնամի-
ներս իմ վրաս խնայեցնել, իրենց նշան
մը տալով խնայեցնելով թէ բարկութեան
կիրքը ինձի օրեր է : Բարկութենէ յաղ-
թըված հողին՝ խիստ խելացի խօսքերն ալ
ստատճառներն ալ մտիկ ջրնէր մէկ գի կը
ձգէ, և իրեն կառնէ կրպակէ աւելի
գէշ անխելք մտածութիւնները և երևա-
կայութիւնները : Նման է այնպիսի հո-
ղին՝ մէկ բարակ մաղի մը, որ աղնիւ շար-
մաղուն ալիւրը կըթողու կանցնէ իրմէ,
և միայն խոշոր թեփերը իրեն կրպակէ :

Խելացի մարդիքը՝ իրենց ամէն բող-
ջանքնին իրենց բանականութեանը տակ
կըձգեն :

Մեր ամէն կիրքերուն մէջ՝ բարկութե-
կիրքը ավելի անճոռնի արտառոց կիրք
մը նէ, ուրիշ կիրքերը մեր հեալ կը կրո-
ուին կը յաղթեն և մեզ ճամբէն դուրս
կըմոլորեցնեն, բայց բարկութիւնը մեզ
իր էտեւն կառնէ կըձգէ կրտանի իր ու-

Ժողք , և բռնութեամբ մեզ կըքարշէ
կարատորցնէ՝ որ մենք ո՛չ միայն զմեզ կոր-
ծանենք , այլ և զուրիշները : Այս կիրքս
չսա անգամ՝ մէկ բանը մեկալին տեղ
կառնէ . և կը յարձակի ուժը կըթափէ
անմեղին վրայ՝ որպէս թէ յանցաւոր մը
եղած ըլլար . և թէ թէ յանցանքը՝ կառ-
նէ կը ձևացնէ իբրև մէկ ծանր յանցանք
մը : Այս կիրքս՝ բերնէ յանկարծակի ելած
խօսքն ալ կը պատժէ մեծ պատիժներով ,
զոր օրինակ՝ կապելով , բանաը դնելով ,
անուներ կոտորելով , երբեմն ալ ինչպէս
մեռցրնելով : Մարդու ժամանակ չտար
միջոցներ չտար որ զինքը արդարացնէ .
ամենեկին մտածել չինայիր . չի ինայեր
ո՛չ բարեկամի , և ո՛չ թշնամոյ . տակն ու
վրայ կրնէ ամէն բան . և անգագար կը ու-
ուոյ պատերազմի մէջ կը ձգէ մարդկոյ-
ին բնութիւնը :

Երբ որ մեկուն սաստիկ բարկութեան
կիրքը ելէր է , դուն ան տակնը գար-
ձեր նայէ ան մարդուն , կը տեսնես մեկէն
իրեն վրայ՝ ամէն կատաղի գազաններուն
գէմքը կերպարանքը : Արտէն թէ Աչաքը
(փէլէնկը) իմաս կատաղի գազանն է .
բայց աս սաստիկ կիրքին մէջ եղողը՝ անկէջ
ալէլի կատաղի է : Թէ որ աս կիրքին մէջ
մէկ մը իրեն գաչխանէ , վայ է . կը տեսնաս
մեկէն զարհուրելի բաներ . ո՛ւր կը մնայ
այն սոսկալի լեռները , որ մենք Հրա-
բուխ կըսենք , որ միշտ կը տեսնենք կայծայ-
ներ կը թափեն : Ա՛ւր կը մնայ այն սոսկա-

լի մերիկները հովերը, որ Առաական կր-
սեն, որ բոլոր օվկիանոսը տակն ու վրայ
կրնէ : Ո՞ւր կըմնայ այն զարհուրելի Գ.Ժո-
խային օգիւթը, որ տեսնելով մէկէն զմար-
դըս լեզապատառ կրնեն :

Երբոր սաստիկ բարկութեան կիրքն որ
եւերես, գարձիր դուն քեզ մէկ հայելի
մը մէջ նայէ . հոն կըտեսնաս դուն՝ որ
արիւնդ բոլոր կատաղութենէն ետք եւեր
է, աչքներդ կրակ գարձեր է, մազերդ
անկըվեր է, գէմքդ երեսդ բոլորովին ար-
տառոց դժագբութիւններով փոխվեր է .
այնպէս որ մինակ տեսութեամբը այդ
քու զգուելի ատեղութեանդ՝ դուն ին-
քիրմդ քեզմէ կըտեսնաս կըզարհուրիս :

Խիտ աղէկ դեղը՝ ինչ որ դաւեր եմ՝ այս
հիւանդութեանս սաստիկութեւր գէմ, այն
է, որ դուն քեզ մէկէն կըցածիդ չափ զըս-
պես և քու սիրտդ անուշցնես : Աս բանս
կըհանդարտեցրնէ քո հոգիդ . և այնպի-
սի վայելուչ գիրքի մը մէջ կըբռնէ, որ
յանկարծակի շարժմունքէ ազատ ըլլա-
լով թող չխտար որ կրակոտ կայծ մը
դուրս թափէ, կամ թէ վաղէ և մարմ-
նուդ ուրիշ անգամքները գրգռէ ոտք հա-
նէ, և անով քեզ այլայլէ տակնու վրայ ընէ :

Մարդուս կիրքերուն սաստիկութիւ-
նը՝ պզտոր վազող ջուրերու և ալիքներու
նման է մենձ փոթորկի մը ժամանակ :
Խեղքդ բանականութիւնդ պիտոր ըլլայ
քեզի ան ատենը վարպետ նաւապետը,
որ աստահով նաւահանգիտը քեզ առ-

նու. տանի . բայց պէտք է քեզի որ զգուշանաս , չքրայ թէ մէկ անխոհեմ խօսքով մը կամ գործքով մը փութորիկը շատ ցընես :

Արտէր ստենք Պիւթագորաս մեծ փիլիսոփան . Ձգոյն ինձի . լԵՆՍ) Թէ երբ ի՞նչ «բով մէի յի ընե» շարեւ . կուզէր ըսել . բարկութիւն ելած մարդը՝ պէտք չէ որ գրգռես , հասցա լաւ է որ ակզիք տաս զիջանիս :

Բարկացած մարդու հետ գործք մի տեսնար . վասն զի մարդս երկաթ չէ , ուրուն վրայ կընաս բանիլ խաղալ՝ երբոր որ տաք է :

Բարկութեան կատաղութիւնը նման մէկ հեղեղի մը (սելի մը) կը վազէ կերթայ , զգոյն կեցիր ակզիք տուր . թող որ իրեն սովորական վազելը վազէ՝ երբոր տաք ելէր է . կընայիս՝ որ անիկայ այնպէս չի մնար , եւ կը գառնայ իր ակզը . և դուն վերջը այնչափ խաղաղ հանդարտ կըտես . նաս զինքը , որչափ որ առաջ սաստիկ խռոված կը վազէր կերթար :

Անկարգ անզուսպ կիրքերէ եւ ավելի կը վախնամ , քան թէ թշնամուոյս նետերէն . և ավելի կը զարհուրիմ անոնց դերի ըլլալ , քան թէ զիս յաղթող մը՝ առնել երկաթի շղթաներով կապել :

Բան մը չիկայ՝ որով որ այնչափ ըստոյդ կարենանք գիտնալ մէկին քաջասըրտութիւնը , որչափ երբոր կըտեսնանք որ բարկութեան կրքին գեմ կը դնէ կը զսպէ .

ինչ որ գիպված իրեն պատահի նե :

Իսառնակուծիւն օգոցը , ամպերը , և մրրիկները , մեր միջնուրտին մէջն են , յաճ տեղերն են . իսկ տնկէց վեր բարձր տեղերը՝ բոլորովին խաղաղ և պարզ և պայծառ է : Ասիկակ է օրինակ մը քաջափրս առաքինի մարդու մը , որ իրեն կիրքը իրեն բարկուծիւնը՝ իր տակն առեր , ինքը ինքիբէն խաղաղ անխռով կրնըստի :

Նայիս պիտոր , որ բարկուծեանդ առաջին շարժմունքը մէկէն ջանաս զսպելծէ որ աս առաջինին չիկրնաս դէմ գնել , երկրորդին՝ ալ ավելի չես կրնար , և այսպէս քանի կերթայ նե՝ անոնք կրսկսին ուժ առնուլ : Դժուարուծիւնը՝ որ առջի բերանը կրնայիր յաղթել տակ առնել , վերջը քեզի , անիկայ անյաղթելի և անկարելի բան մը կըլլայ :

Մեր կիրքերը՝ մեր հոգւոյն սնունդ տրվող հիւծերն են . երբոր ասոնք կըսկըսին զինքը ուռեցընել , իսկոյն մեր հոգին կըհիւրնանայ . և թէ որ հիւանդուծիւն ինչպան բերանը գայ և գրգէ գրգռէ ըզբարկուծիւնը , անատենը մեր բանակա նուծեան ուժը կազրէ կըձգէ , և ՚ի կատաղուծիւն կըգարձընէ : Արբոր մեր ամէն կիրքերնիս կիմացվին նե , մեր կամքին մեր սրտին յօժարուծիւններն ալ գուրս կելան կը յայանըվին . և անատենը ուրիշները կրնան անոնց վրայ տիրել :

Ասոր հասարքեզի խորհուրդ կուտամ , ջանա որ առջի բերանը յաղթես տակ առ-

նես քու կիրքերդ . կամ թէ գոնէ ծածկես անչափ վարպետութեամբ մը , որ մէկ գիտող քննող մարդ մըն ալ չի կարենայ ճանչնալ խնամալ քու մտքդ քու խորհուրդդ : Այսպէս գրաբլանց ծածկեցես բանիս մէջ՝ մեծ նշան է խոհեմութեան . վասն զի ասանկ ընելով , վարպետութեամբ մը կը ծածկըվին քու ամէն անկատարութիւններդ ալ , որ մարդ մը չի կրնար տեսնալ որոշել զանոնք :

Պէտք է որ միշտ գուն քու կիրքերէդ վեր բլաս , և միշտ զանոնք իշխանութեդ տակը բռնես ունենաս , ըստ տեղւոյն ըստ ժամանակին գործածես : Ինչպէս հին Առակը կըստամէ Ոգիւսէս այն շատ խելացի թագաւորին համար , թէ հովերը ինքք՝ որպէս թէ մէկ շիշէի մը մէջ բռնած սրահած ունէր , որ պէտք եղած ատենը գործածէ : Ինչպէս որ ալ խենթերը մենք կը բռնենք կապանքներու մէջ կըստահենք , որ ջրայ թէ վտանգաւոր գիտլամ մը հանգըպի :

Բարկութիւննիս կըշարժի նէ մէկին վայ՝ խելքով պիտոր նայինք թէ մարդիկ կան որ մեզմէ վեր են ամէն կողմանէ , մարդիկ ալ կան՝ որ վար են : Մեզմէ վարիններուն հեար լցնալ սրգողիլ , անխոհեմութիւն է և ցածութիւն է . իսկ մենէ վերիններուն հետ՝ յանգգնութիւն է և խենթութիւն :

Դիտողնէս փիլիսոսփան որ մը քարոզ մը տալու ատենը բարկութեան վայ ,

անդիէն մէկ տասնակ (եռասնակ) երբ
տասարգ մը՝ ասոր երեսը թքաւ. ուղեց
փորձել նայել՝ թէ արդեօք իրեն փխլխս-
փայտեան խրատները իրեն կրնայ մտադր-
նել տալ: Դիտդինէս գարձաւ իրեն այս
բանս ըսաւ. - Քո՛ւ այդ աներեւոյթներդ
չի՛ս Բարի-Ռեւն լիւարժեր. Բայ՛ տո՛ւ լըսո՛յ
քա՛ր-ի-ս-ս-ծ կեցեր է՛մ՝ Թե՛ արդեօք Բարի-
Եւլ գե՛րք է ի՛նչի՛ Թե՛ լի:

Զգո՛յ՛ ինչ կեցիր շրջահայեաց կղեր ամէն
բանիդ՝ ինչ որ կըզուրցես, ամէն բանիդ՝
ինչ որ կըգործես. այնպէս՝ որպէս թէ
քու թշնամիներդ քու քովդ կեցած ըլ-
լային, որ մտանց քեզ դիտեն քրննեն:
Աս զգուշաւորութիւնս կըվառէ քու սրբ-
փիղ մէջը մէկ դեղեցիկ յօժարութիւն
մը, որ ամէն ջանքովդ ջանաս՝ քու ան-
կարդ կիրքերդ զոպես չափի մէջ գնես. և
կըլնցնէ քու հոգիդ տեսակ տեսակ օգ-
տակար հաստատուն խորհուրդներով և
առաքինի առաջադրութիւններով. և հա-
մեատ մարդու մը պէս կեանք վարել կու-
տայ քեզի:

Մեր կիրքերը՝ մեր բանականութենէն
չատ ալելի հին են: Ասոնք մեր հեար կը
ծնանին. բայց բանականութիւնը շատ ժա-
մանակ անցնելէն ետե՛ դինքը կըցուցնէ:

Չիկայ դեղ մը բարկութեան դէմ այն-
չափ ալելի զօրաւոր, ալելի բան տես-
նող, քան զժամանակը և քան զհամբե-
րութիւնը:

Պզտոնն փխլխոփային ծառաներուն

մէկը՝ որ մը մեծ յանցանք մը ըրաւ նէ ,
 ինքը բարկութեան մէջ ըլլալով՝ հրամայ
 իր եղբորը տղուն՝ (որ էր Սպեւսիպոս
 փիլիսոփայն՝) որ պատժէ զայն ծառան :
 Բայց Սպեւսիպոս աեանելով որ ինքն
 ալ բարկութեան մէջ է , չքաւատեց ըզ-
 ծառան : Եւ այնպէս նոյն պատճառը՝
 որուն համար Պղատոն ուրիշին յանձնեց
 պատժելը , նոյնը դրդեց Սպեւսիպոսը՝
 որ ամենեին չիպատժէ :

Երբոր կրտսնեմ , որ իմ բարեկամս
 տաստիկ բարկացեր է մեկի մը դէմ , ես
 ալ զիս այնպէս բարկացած կըձևացընեմ .
 ես ալ մէկ կըլլամ անոր հետ . չէ թէ
 միան՝ իրեն նոյն կարծիքը կունենամ ի-
 րեն եղած զգհանքին վրայ , հասցա կըցըց-
 նեմ ալ զիս՝ թէ ես ալ կուզեմ կեցեր
 եմ որ վրէժխնդրութիւնը ըլլայ . և ա-
 տանկով ատեն կըվաստըկիմ . նոյն ատե-
 նը որ իրեն խորհուրդ կուտամ որ ավե-
 լի խստութեամբ պատժէ իրեն զգհանք
 ընողը , ես աս կըվաստըկիմ որ ինքը նոյն
 վայրկեանը չքնէր այն բանը :

Առաջին բանը՝ որ պէտք էնք ընել
 մեր կիրքերը չափաւորելու համար , է մը-
 տածելը ճանճնալը՝ թէ այդ կիրքերը կըր-
 նան մէկէն բոլորովին մեր վրայ տիրել :
 Այս ճանաչմամբս կըսկսինք անատենը
 կատարեալ իշխանութեամբ մը մենք մեր
 վրայ մտնուալ քննել , և իմանալ ճանճ-
 նալ՝ թէ ինչվան ժւր պէտք է հասցընել
 այս կրակը , և վերջը այսպիսի մտածու-

Թիւններով կրնանք մանաւ բարկութեան
մէջ և ելլալ որ ասեն որ ուղենք նէ :

Թէ որ քու կիրքերդ աղէկ մը քննե-
լու ճանչնալու ըլլաս նէ , ուրիշ գեղի
կարօտ չես՝ զանոնք կարգի կանոնի գնե-
լու . մէկ հասիկ գեղը՝ մտածելը խորհրդ
գածելն է : Բռնէ զսպէ քու առաջին
յարձկովիդ՝ առաջին կրակդ . և այն մէ-
զը մտռախուզը (փուսը առամանը՝) որ
քու հոգիդ խաւարցուցեր էր՝ կրակնաս
որ մեկէնիմէկ կրփարասի :

Երբոր մէկը կրնայ առջևը առնելով
զսպէլ բռնելիւր կրից շարժմունքը , նշան
է՝ թէ աղէկ խելացի մտածութիւններ
ունի : Այսան զի աս շարժմունքը ուրիշ
բան չէ , բայց եթէ հիւանդութիւն մը
հոգւոյն . որուն մէջ խելացի մարդը պէտք
է որ խելքով վարվի , ինչպէս որ մարմնոյն
հիւանդութեան մէջը կրվարվի :

Կուզես որ բարկութիւնը քու վրադ
չխափրէ , աս է գեղը՝ որ դուն ըսկսիս
փնտռել քննել անոր պատճառը :

Ատենօք մարդ մը բերաւ մէկ իշխանի
մը վարպետ գեղեցիկ շինված բարակ շի-
նիէ ամաններ . իշխանը գնեց զանոնք .
վերջը մտածելով հրաման արվաւ որ ջար-
գուբուրդ ընեն . « Արվախնամ , ըսաւ ,
չըլլայ թէ յանկարծ բարկութիւնս բըր-
գելով սաստիկ պատիժ մը աստ՝ անոնց՝ ու
բոնք որ գիտուածով զանոնք կտարեննէ » :
Ո՛վ որ կուզէ մէկ օգտակար իշխա-
նութի մը բանեցընել իրեն անձին վրայ՝

առանց ուրիշի ծանրանալու, նայի ջանայ որ իր կիրքերը զսպէ բռնէ :

Օր մը Պղատոն փլխափայն պատրաստ ված ըլլալով որ իր ծառան ծեծէ, երբոր ձեռքը վեր վերցուցեր էր որ զարնէր ծառային, յանկարծ կեցաւ և սկսաւ ինքը զինքը մեղադրել յանգիմանէլ : Անգիլէն բարեկամին մէկը տեսաւ առ բանս, և ըսկաւ հարցնել թէ ինչ կրնէ կոր : Պատասխան արժաւ Պղատոն . Ա՞ն ի՞նչ քո ծեծ, եւ պարծել ինչե՞տ մէ՞ ճարտ ճշտութի՞ Բարձր-Ենան մէջ : Աս ըսաւ, և թողուց ծառային որ ինքը զինքը պատժէ . ետէն առ բանս ալ ըսելով . Մարտ ճարտ ի՞նչ անի՞նչ քեր չէ նէ, անի՞նչ իրանան լուսի նաւ ի՞նչ ծառային ի՞նչ փերիին չեայ :

Բայց այս կիրքս՝ տեղ կայ որ բանեցընես նէ, շատ իրաւայի և օգտակար բան մը կրնես . այսինքն՝ երբոր գուն միշտ տաքնաս բարկանաս բարկութեանը վրայ : Այսան զի այս կրակոտ կիրքը՝ այնչափ յանդուգն այնչափ անամօթ է, որ թէ որ մէկ մը տիրէ մեր հոգւոյն վրայ՝ իրեն կատաղութեամբը մեզ գրգռելով, բոլորովին անբան գազաններու մեզ նրման կրնէ :

Բարկութիւնը մինակ՝ ավելի մենծ չարիք կը գործէ քան զանիրաւութիւնը՝ որուն համար որ կը տաքնանք կը գանգըտինք : Աւելի կիրքերը ետէ ետե աստիճանաբար կաճին, բայց այս կիրքս կը վառ փ կը բորբոքի մեկէն մեկ . նման է

ասկալի զարնօղ ջարդօղ վառօղի մը . որ
իր դէմ ելլողները մէկէնիմէկ կըզարնէ
կերէ կըլափէ :

Բարկութիւնը՝ երբեմն խելացի մար-
դուն վրայ ալ կրնայ տեսնուիլ . բայց ան-
խելք անմիտ մարդկանց ծոցը միշտ ամէն
ժամ ամէն վայրկեան պատրաստական
կեցած է : Բարի մարդը չիապրնար չի
սրգոյիր՝ բայց եթէ մեղքի դէմ . և ով
որ ասանկ կրնէ նէ , այնպիսի իրեն բար-
կութեան ժամանակը չիմեղանչէր : Այս
է Սողմոսին զուրցածը , Բարձնայ , և
Քէզնէ :

Թէ որ այնպիսի բնական խառնուածք
մը ունիս որ մէկէն կըստպնաս կըսրդո-
ղիս , նայէ որ այնպիսի մարդիկներու հետ
կենցաղավարութիւն ընես՝ որոնք որ հեղ-
են համբերող են : Ատիկակ է մէկ հա-
տիկ գեղը , մէկ հատիկ ճամբան . որով
կըսորվիս կըվարժիս քեզ չափու մէջ պա-
հել առանց շատ աշխատանքի : Այսպի-
սի կենցաղավարութիւնը քեզի շատ օ-
գուտ կրնայ բերել . վասն զի սա ճամբով
առանց քու զգալուդ կըտեսնաս որ քու
սրտիդ մէջը տեղ կրնէ անուշ բարք մը ,
բաղադրավարական շարժումներ մը , և բա-
րի անուն ունենալու բաղձանք մը :

Զգոյ՛ր կեցիր , այնչափ քեզ չիցածցը-
նես որ ինչվան ծառայ գերի ըլլաս քու
կիրքերուդ : Վասն զի երբոր անոնք առ-
ջևի գոնէն մէկմը ներս մտնան նէ , կը-
տեսնաս որ խելքը խոհեմութիւնը ետևի

դռնէն՝ բոլորովին դուրս կելլայ կրփախօյն։

Որչափ ավելի մենձ է՝ ուրիշներու վրայ ունեցած իշխանութիւննիս, այնչափ ավելի մենձ իշխանութիւն պէտք է որ բանեցընենք մեր անձանցը վրայ։

Արտէ փիլիսոփային մէկը, թէ շատ զարմացերեմ, և ըստ բաւականին ալ չեմ կրնար զարմանալ Քսերքսէս Պարսից թագաւորին ըրածին վրայ. որ հեղ մը երբոր սաստիկ բարկութիւնը շարժեցաւ, ուրիշ բան չըրաւ. բայց եթէ սպառնալիք կուտար օգոյ, և ծովուն կըզարնէր կրծեճէր։ Ասով սաստիկ բարկութե՛ն կրակը թափեց, հանդարտեցաւ։

Պզտիկ ոչինչ բաներու վրայ ալ մէկէն տաքնալ սրդողիլը, մեզ ծաղրելի կրնէ անանդներուն գիտացը։ Առակը կրտէ թէ՛ թիֆէ-հը (+եփեհեփ) ի-ւ-ւի-ր Բը-նէ-ւ. չի իր-ու-ր Բ-նէ-ւ նէ, դե՛ս+ է փ-ու-ր քա՛նաս սրդողիւն։

Ավելի մենձ խոհեմութիւն է բանի ակզ չքսեպել քեզի գէմ եղած թեթե բանը, բան թէ անոր վրայ կենաս տաքնաս։ Առջինովը՝ վեհանձնութեամբ մը քեզի գալչողէն վեր կըլլաս, վերջինովը անոր հետ գուն ալ հաւատար կըլլաս։

ԴԱՍ ԺԱ .

Անիրաւոսնեան , և վրէժիմնորոսնեան
չրայ :

ԱՆԻՐԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ ըսելով հաս կիմանանք մանաւանդ մեր պատվուն գէմ եղած բանը :

Երբոր ինձի մէկ անիրաւութիւն մը կը լայ նէ , կընայիմ որ ամենևին չիտու վիմ տակն ու վրայ չըլլամ . կըսկսիմ ես ան ատենը մտածել , թէ ուսկից կուգայ ինձի այն անիրաւութիւնը : Թէ որ ազգականէս է , միտքս անանկ կը դընեմ՝ թէ այդ բանը ինքը ազխաութեամբ չի գիտնալով բրաւ : Թէ որ մէկ բարեկամէս է , միտքս կը դընեմ՝ թէ ահամայ իրեն կամաջը գէմ ըրաւ : Իսկ թէ որ իմ թշնամիէս է , ալ չեմ զարմանար , թէ ինչու ըրաւ . չընէր նէ՝ կը զարմանայի . վասն զի թշնամի ըսելը , աս ըսել է : Եւ այսպէս խելացի մտածութեանով բարի կողմը կառնեմ , ինչ որ ինձի գէմ հանազայի , և անխառով կըմնամ :

Ատենեք երբոր Արքեղայտս թագաւորին վրայ որ մը ջուր թափեցին , անգիէն իրեն բարեկամացը մէկը տաքնալով աս բանիս վրայ և եղած բանը մեծցնելով , վրէժիմնորութի կուզէր : Դարձաւ անոր այս խնատուն թագաւորը ասանկ զուր .

ցեց. « Դուն կրտսալիս . Աս ջուրս իմ վրայ՝ ո՛չ թէ զիս կարծելով թափեցին , հապա ուրիշ մարդու վրայ թափեցին . կարծելով թէ ես այն մարդն եմ » :

Հասանդամ փորձեցի նայեցայ , որ շատ անպատշաճ և փնասակար հետևանքներէ չկերցայ խալըսիլ՝ բայց եթէ համբերութեամբ տանելով ինձի գէմ եղած անիրաւութիւնը , նախատինքը , ևն :

Մենք մեր թշնամիներէն շատ վեր բէլլանիս կիսնացրնեմք , երբոր իրենց ցոյց կուտանք՝ թէ մեր սրաին հանգստութիւնը իրենք կարող չեն մեզմէ առնուլ վերցրնել :

Արնամ ես՝ ուրիշներէն ինձի եղած անիրաւութիւնը համբերել այնպիսի համբերութեամբ , ինչպէս որ մեկ բժիշկ մը կը համբերէ խելքը թուրցած կատաղի հիւանդ խնդ . կրնամ ալ համբերութեամբ տանիլ ինձի տրված սովէն նախատինքնէրը : Իմ վախճանս երկինքը հասնելն է . և միշտ կորհնեմ ես զայն ձեռքը , որն որ իմ ճամբաս ինձի կը կարծեցնէ :

Թեպէտ և ինձի անիրաւութիւնն , թէ որ ես իմ պարտը կանուութիւնս ընեմ նէ , չեմ խռովիր . բայց պէտք է որ ես չարւոյն՝ բարի հասուցանեմ . և զայն անիրաւութիւնը առնեմ ինձի սրտաճառ՝ իմ առաքինութիւնս ՚ի գործ գնելու : Իմ կենացս անմեղութիւնը հանդերձ հանգիստ բարի խղճմտանքով մը՝ չէ թէ միան անխռով կրպահէ զիս , հապա միշտ

ալ ուրախ եմ, և հաստատուն իմ կացութեանս մէջ :

Մարդ մը՝ որ խիստ բազմամարդ քաղաքի մը փողոցները պիտի քաշէ, պէտք է որ աչքը առնէ՝ թէ քաշէնինի երբեմն մէկ կողմէն մէկ ալ կողմը պիտոր զարնը վի, երբեմն հրվի, երբեմն կանկ առնէ, երբեմն վրան գլուխը մնտաի, կամ շաղախէ, կամ հոտածջուէ, առանց տեսնելու զայն ձեռքը կամ առանց որոշելու զայն մարդը՝ որ վրան գլուխը մնտուց : Այսպիսի են մեր աս կենացն գիտլածները, և իբրև այսպիսի մենք ալ պէտք է որ համբերութեամբ տանինք : Այսօր դուն՝ ուրիշի, վաղն ալ ուրիշը՝ քեզի :

Բանի որ աշխարհիս վրայ չար մարդիք կան նէ, միշտ անիրաւութիւնն ալ անպակաս է : Եւ այսպէս ան մարդը որ միշտ անհամբերութիւն կը չարացիկէ զինքը՝ տեսնելով որ ուղածին պէս բաները չեն յաջողիր, այնպիսին յաւիտեան մէկ վայրկեան մըն ալ խաղաղութիւն չունի իր բոլոր կենացը մէջ :

Բանի տեղ գրնել ամէն քեզի գէմ եղած բանը՝ է չափազանց բան մը . բանի տեղ գնել մենձ սեպել քեզի գալչող մարդը, և առաքինի մարդու բան չէ՝ վրէժխըն գրութիւն ընելը : Իմ խրատս խորհուրդս աս է . որպէս թէ չիտեանալ շիլսել եղած անիրաւութիւնը . և թէ որ կարելի է նէ, մտքեզ հանել մոռնալ . այս է լուսգոյն ճանապարհը : Այսն զի յիշելը տար-

նայր՝ ուրիշ բան չընէր՝ բայց էթէ աճե-
ցընել սաստկացնել զնորը . որ բանի տեղ
չիգնէիր նէ՝ մէկէն կրտսեցըլէր անհետ
կըլար :

Ատենօք որ մը Առիճի Գաւանդի թա-
գաւորը կըդրդէին ումանք , որ պատժէ
զայն մարդիքները որոնք որ իրեն գէմ էին՝
էրբոր ինքը գեռ . Օռլէանսին իշխանն էր :
Պատասխանարկաւ թագաւորը . թէ « Ատ
բանը՝ Գրանարդի թագաւորի չի վայլէր .
և թէ՛ իրեն փառք մը չէ վրէժխնդրու-
թիւնընելան բաներուն՝ որն որ Օռլէանս
իշխանին ըրէր էն » :

Ա՛յ որ բնաւորապէս վրէժխնդրութի
ընելու յոժարութիւն ունի , այնպիսին
հասարակօրէն միշտ իրեն վէրքերը բաց
կըսահէ . որ թէ որ գոց սահէր նէ՝ ա-
նոնք ինքիրէն այնպէս կըռնանային :

Թէ որ ես մենձն եմ և իշխանութիւն
ունիմ ան մարդուն վրայ՝ որն որ ինձի
դպաւ , վրէժխնդրութենէն ինձի շահ մը
չիկայ : Այնն զի այնչափ ցամ նուաստ
գործողութիւն մը նէ աս ընելա , որպէս
թէ ես իմ թշնամիս՝ որ ամենեկին զէնք
մը նալ չունենայ զինքը պաշտպանելու՝
պարտաւորէի որ իմ տակս իյնայ խո-
նարհի :

Իսկ թէ որ անոր գէմ գնելու այն-
չափ ուժ չունիմ նէ , ան ատենը՝ և ոչ
կրտաքնամ կըսրդողիմ : Այնն զի առանց
ուժի բարկութիւնը՝ ուրիշ բան չէ , բայց
թէ մէկ հով մը՝ որ մենձ շառայիւն (շա-

մաթայ) կրհանէ, բայց ինաս մը հասցնել
կարող չէ :

Եղած անիրաւութիւններուն թողութիւն տալը՝ է մենծ ազնուական վրէժ-
խնդրութիւն մը : Եւ կարծեմ՝ թէ ես
ներելով թողութիւն տալով բաւական
նապէս վրէժս կառնում իմ թշնամիէս :
Աիկերոն մենծ ճարտասանը՝ ավելի մենծ
գովասանիքներ տրվաւ Յուլիոս կայսեր՝
երբոր նա ներեց թողութիւն տրվաւ ի-
րեն դէմ եղած Մեակլոս մենծ իշխա-
նին, քան թէ երբոր նա շատ յաղթու-
թիւններ ըրաւ իրեն թշնամեացը դէմ :

Թողութիւն տալուն փառքը՝ ալ ավե-
լի է, քան թէ ան ամէն ախորժը զուար-
ճութիւնը՝ որ մէկը ունենայ վրէժխոն-
դրութիւն ընելով թէպէտ և փառաւոր
կերպով մը : Այն զի կրհանարալի եր-
բեմն, որ ըրած վրէժխնդրութիւնը՝ վեր-
ջը մարդուս ցաւմը ամստաւ մը բերէ :
Այն ախորժը՝ որ չար ընելէն կունենայ
մարդս, ընելէն ետե՛ պատճառ կըլլայ ի-
րեն ցաւուն իրեն տհաճութեանը :

Ինչացի մարդու բան է՝ առաջուց այն
պէս զգուշաւոր կենայ, որ որչափ կարե-
լի է՝ իրեն անիրաւութիւն չըլլայ - ըլլա-
լէն ետե՛ մեծահոգի մարդու բան է՝ վրէժ-
խնդրութիւն չընել :

Ո՛վ թէ որչափ գովելի է այն մարդը,
որ կրնալով վրէժխնդրութիւն ընել՝ չը-
նէր - և ընդ հակառակն՝ որչափ պարտա-
ւանքի արժանի է ան մարդը՝ որ զինքը

բողոքովին բարկութեանը ձեռքը կուտայ .
ասով կըցուցնէ թէ՛ ուրեմն շատ ցած հո-
գի ունի : Երբոր կիրքը զսպեւ տակ առ-
նես , և քաջութեամբ մը եղած անիրա-
ւութեանը համբերես , գիտնաս որ՝ փա-
ռաւոր յաղթութե՛ն կէսը վաստակած ես :

Աս աղէկ գիտնաս՝ որ մտորդս իրեն ա-
նիրաւութիւն կրնէ , երբոր ուրիշին կը-
նէ . վասն զի շատ անգամ էվէլջօք հա-
տուցումն կըլլայ իրեն :

Օր մը առիւծը շատ ծանար հիւրնդ-
ցաւ . աստիկն անդիկն ամէն կենդանիինե-
րը ասոր հիւանդակես եկան . միան աղուէ-
սը հոն չերևցաւ : Զարմացաւ կեցաւ ա-
ռիւծը ասոր կողմութեանը վրայ . ան
ատենը գայլը դարձաւ ըսաւ առիւծուն ,
թէ ես շատ անգամ զազուէսը իրատեր
եմ յանդիմաներ եմ իրեն աս սրակաու-
թեանը համար , բայց մէկ շահմալ չեմ տե-
սեր : Եւ այնպիսի տաք կերպովմը խօսե-
սեցաւ աղուեսուն վրայ , որ առիւծուն
կրակը բարկութիւնը շարժեց . խեղճն հրա-
ման մը իրկեց աղուեսուն , որ շուտով
գայ երևնայ իրեն : Երբոր եկաւ , սկսաւ
իրեն հարցնել . ինչո՞ւ համար զինքը այն-
պէս թողուց չեկաւ չերևցաւ , գիտնա-
լով որ ինքը հիւանդ սրակեր է : Պատաս-
խան արժաւ աղուէսը , թէ աստիկ մենձ-
ցաւ ունեցայ երբոր քու հիւրնդութիւնդ
լսեցի . ուստի մէկէն վաղեցի գայի ամէն
երևելի բժիշկներուն խորհուրդ հարցու-
ցի ընտանալուդ համար . անոնք ամէնքը

մէկ բերան ըսին՝ թէ ճար չիկայ ընտ-
նայուն , ինչպէս որ նոր մեռուցած գայ-
լուն տաք տաք կաշիին մէջը զինքը չբարը-
լեն : Առիւծը շատ շատ շնորհակալ եղաւ
իրեն այսչափ սիրոյն այնչափ հոգածու-
թեանը վրայ : Անցաւ քիչ ժամանակ՝ եր-
բոր գարձեալ եկաւ գայլը հիւանդակս
առիծուն , հրամեց առիւծը՝ որ մէկէն
բռնեն մեռցնեն , որ իրեն տաք տաք կա-
շիին պրկըվի՝ աղուէսուն ըսածին պէս :
Առիւծը աղէկ մը ընտոցաւ . և աղուէսը
այս ծառայութիւն ընելով առիւծուն՝
շատ սուղ նստեցուց գայլուն իրեն վրայ
այնպէս խօսիր :

Չգոյշ կեցիր , անիրաւութիւն չընես
մարդումը՝ թէպէտ և շատ մենծ ալ չը-
լայ քեզմէ , թէպէտ և շատ ալ քեզմէ վար-
ըլայ : Աշխարհ է . կրնայ հանարպիլ՝ որ
երբեմն կարենայ քեզի բարիք մը ընել-
չար մը ընել :

Խելացի առակը մեզի խելք կըսորվեցը-
նէ , թէ որ մը առիւծը քնանալնինի , ան-
դիէն մուկ մը հանդիատ չիթողլով զինքը
որ քուն ըլլայ՝ ընկաւ յանկարծ առիւ-
ծուն ճանկին մէջ : Սկսաւ մուկը աղա-
չել զառիւծը , որ իրեն ողորմի . « Բու
գիտացդ , կըսէր , մէկ ոչինչ ողորմելի կեն-
դանի մը եմ ես , թող տուր զիս . կրնայ ըլ-
լալ , որ կրնայ գալ , որ ես ալ քեզի քու-
բանիդ պէտք մը ըլլամ , քեզի ծառայու-
թիւն մը ընեմ » : Անցաւ քիչ ժամանակ ,
որ աս առիւծը բռնըվելով որսորդներէն՝

ընկաւ ցանցի մը մէջ (թօռի մէջ) : Երբոր մուկը աս բանըս լսեց , մէկէն շուտով մը վազեց դնաց առիւծուն քով . և իւր երախտիքը հատուցանելով ըսկաւ ցանցին հասա գլխաւոր չըվաններուն կապերը կրծեւ . և ասանկով խաւացուց զառիւծը , որ ինքիրեն մնալով իւր ամէն ուժովը աս բանս չէր կրնար ընել :

Ազէկ ուշադրութեամբ մը պէտք է լսենք քննենք այն Տապանագիրը , որ կը սեն թէ սրբոյն Բեռնարգոսի գերեզմանին քարին վրայ փորված գրված է այսպէս . “ Իրեք բան ձեզի կը թողում , եղբարք իմ , որ նայիք քննէք , և ես ձեռքէս եկածին չափ զաստիք պահեցի : Առաջին՝ որ մէկուն սրտին չի գրայ . և թէ որ երբեմն հանգը պէցաւ նէ , շուտով որչափ որ կրցայ՝ սիրաք առի : Երկրորդ՝ միշտ ուրիշին խեղճովը ամէլի վարվեցայ , քան թէ իմով : Երրորդ՝ ինձի վնաս մը անիրաւութիւն մը եղաւ նէ , ոչ երբէք վրէժ խնդրութիւն ուղեցի ընել իմ վնասողիս : Ահաւասիկ ձեզի աս իրեքս կը թողում , այսինքն՝ Սէր , Խնարհութիւն և Համբերութիւն ,, :

Նայիս պիտոր որ առաջին՝ մէկէն իմէկ ամէն բանի մէջ միտքդ չի գնես չի կարծես թէ քեզի վնաս մը , զսկանք մը , արհամարհուի մը եղաւ . Երկրորդ՝ շուտով մըն ալ բարկութեդ ձեռքը քեզ պիտոր չիտաս : Թէ որ առջինը չի պահես , կրցուցնես ըզքեզ՝ թէ խեղացի մտմաւ մը չունիս : Իսկ

երկրորդովը կրցրցնեն՝ թէ գեշ բնաւորութիւն մը ունիս :

Թէ որ մէկը քեզի գպաւ նէ , լաւագոյն եղանակը վրէժ խնդրելու առ է , որ յատենալու չըլտելու զարնես , հոգի չըլայ : Ասանկ ընելով բանը աղէկ կըսկօխս : Իսկ թէ որ մտքէդ ալ հանես մտանաս զանի՝ բանը շատ աղէկ կըլմնցնես :

Ո՛վ որ չկերնար համբերութեամբ յաղթել եղած անիրաւութեանը , անխկայտէր չէ իր անձին , և միշտ իրմէն յաղթը ված է : Աւազոյն գեղը անիրաւութեան գեմ՝ է զանխկայ մտանալը : Շատ անգամ կըլայ՝ որ մենք առ գեղը կըմտանանք , և կըսկսինք կամաւորապէս միտքերնիս բերել յիշել ան բաները որնոր պէտք էինք մտանալ : Ատենօք խենթին մէկը զարկաւ Կատոն մենծ փիլիսոփային . և երբոր քսկը սառ խենթը ցաւիլ ապաշաւել ըրածին վրայ , Կատոն եղած բանը արդէն մտցեր էր . վասն զի՝ ինչպէս որ կըսէ Սենեքա , Աստուծոյ համար չենք ինչ յաւիճելու : Պէտք է քաջութեամբ համբերութեամբ տանիս քեզի գեմ եղած բանը :

Սիրա ծակող խօսքերը՝ վերքը թունով կըլեցնեն . պարկէշտ և քաղաքաւարական խօսք մը զայն վերքը կընծայնէ . թողութիւն տալը՝ կըչորցնէ . իսկ մտքէն հանելը մտանալը՝ վերքին նշանն ալ տեղնալ բողբոսովն կըվերցնէ՝ որ առաջ կերնար :

Ատենօք Անտիգոնոս թագաւորը գիշերվան ժամանակ մը լսելով որ ամանք

իրեն զինուորներէն դէշ կըզուրցէին իրեն վրայ . (վասն զի անոնցմէ մէկ քանին պիտոր կախովէին), թագաւորը առանց անկաճ գնելու անոնց զուրցածներուն , ձանը բարձրացուց ըսաւ անոնց . « Ա՛՛վ զինուորներ՝ ելէք հեռացէք ասկից , որ ջրլայ թէ թագաւորը լսէ ձեր զուրցածները , » :

Իսկ թշնամիներս ամբոյցընելու համար՝ ամէն արուեստս ամէն խելքս կըթափեմ կըջանամ , որ ձեռքէս եկածէն խիստ մենծ բարիքը իրենց ընեմ :

Թէ որ բնութիւն մը ունիս՝ որ ամէն պզտիկ բաներէն առնըվիս , միշտ խռովեալ անհանգիստ վիճակ մը պէտք է ունենաս քու կենացդ մէջ : Կենցաղավարութեան մէջ՝ նայէ դիտէ այն անվայել անպատշաճ կիրքերը և շարժմունքները՝ որ գուն կրակունաս անհամբեր մարդիկներու վրայ , որ տեսնողներու մեծ ահաճութիւն մը կրբերէ . և գուն զգուշացիր սորվեցուր քեզ՝ որ համբերող ըլլաս :

Երբոր քեզի մէկ ձախորդութիւն մը կըհանարայի , և գուն համբերութեամբ չըտանիս նէ , ուրիշ բան չես ըներ բայց եթէ ավելցնել սաստկացնել զայդ ձախորդութիւնդ : Ա՛՛վ որ իր կիրքերուն ձեռքը զինքը կուտայ նէ , անոնց գերի կըլլայ : Հողւոյն հանգստութիւնը կիրքերէ ազտս՝ ես ավելի մենծ կրակովեմ քան զամէն թագաւորութիւնը աշխարհիս :

Ինձի եղած անիրաւութեանը համար՝
 կրնայիմ կրջանամ որ ես չի տաքնամ
 չի գանդախմ . վասն զի միշտ փորձեցի
 ուրիշներուն գիտացը նայեցայ , որ գան-
 գտելովս՝ ներսի գիտ բարկութիւն ավելի
 կրպատճառի , քան թէ ուրիշներէն ցա-
 ւակցութիւն մը՝ որով կրբնայի միտթա-
 րութիւն մը գտնալ : Այս իմ գանդառանքս՝
 լսողներուն ճամբայ մը կրբանայ , որ թեր-
 ևս իրենք ալ ընեն ինձի վնոյն վշտացուցիչ
 բաները . և գիտնալով իրենք առջի ընող
 ներուն բաները , զանոնք ձեռք առնեն՝
 իրենց ըրածը արդարացնելու : Անցած
 գացած անիրաւութեանցը համար գան-
 գախը՝ պատճառ կրլայ մարդուս ետեկ
 ետե նոր նոր անիրաւութիւններ կրելու :

Հաս գեղեցիկ նշան խոհեմութեան է՝
 համբերել անիրաւութեանցը և պակաս-
 սութեանցը ուրիշներուն : Թէ որ ուրիշ
 ներուն պակասութեանցը չուղենանք և
 չիկարենանք համբերել , վախնանք չըլլայ
 թէ մենք ալ ունենանք այն պակասու-
 թիւնները : Այսան զի խելացի մտածու-
 թիւննիս ան ատենը կորսնցնելով կրսկը-
 սինք մենք մեզի վնասել . որովհետեւ բար-
 կութեան կիրքը՝ մեկ կիրք մը նէ որ գա-
 հափթարար զմեզ կառնու կրձգէ չա-
 րեաց մէջ՝ ուսկից որ պէտք էր փախչիլ :

Արոնք որ ինձի մեկ կերպովմը կրգպչին
 նէ , ինձի ողորմութեմ մը կրբերեն իրենց
 վրայ : Այսան զի իրենք առաջ իրենց ան-
 ճանցը կրգպչին . և ավելի մեծ վնաս է .

րենց կըհասցնեն, որովհետեւ խեղճ բանե-
ցընեւին կըկորսնցնեն :

Ավելի սաստիկ պատիժը՝ որ կըքաշէ
մէկը բրած անիրաւութեանը համար՝ է
իրեն խղճմտանքին զարնելը ընելէն ետեւ :
Եւ սաստիկ կըտանջըվի այն մարդը՝ որն
որ պարտաւորեալ է ցաւիլ ասպաշաւել
բրածին համար :

Ավելի շահաւոր է հաշարվիլ մեզի ա-
նիրաւութիւն ընողներուն հետ, քան թէ
վրէժխնդրութիւն ընել : Այսին զի անի-
րաւութեան մը համար վրէժ առնելը՝
չստ անգամ ուրիշ անիրաւութիւններ
քաշել կաւտայ մեզի :

Երբոր մէկուն ձեռքը առիժ մը կանցնի
դիւրաւ վրէժխնդրութիւն մը ընելու,
այնպիսին թող առաջ մէկէն իր անկարգ-
կրքին դէմ ելլայ, և կըցածին չափ ջանայ
ամէն ուժովը բռնել զսպել :

Երբոր անիրաւութիւն մը կըլլայ ին-
ձի, չեմ խռովիր՝ հանգիստ կըմընամ :
Այսին զի աս ընողը ինձի՝ կամ իրեն հա-
ճոյիցը համար կընէ, կամ թէ իրեն մէկ
չահուն համար, և ես ան ատենը իրա-
ւունք չունիմ անոր դէմ սրդողիլ, թէ
ինչու ինքը ատանկ ընելով՝ ավելի իր վրայ
սէր կըցըցնէ, քան թէ իմ վրայ : Իսկ թէ
որ մէկը ինձի չար սրտով չարութեամբ
կըգպչի նէ, ան ատենը ես զայնպիսին
փուշ տեղ կըդնեմ, իսկ փուշ ըսածդ
ուրիշ քան չի կընար ընել, բայց եթէ զար-
նել խոցել խայթել :

Գրեթէ անպակաս կը հանտըպին միշտ խորոխաստպանծ (փա.Ֆ փու.Ֆ ընտղ) մարգէիկներ . բայց ինձի շար մը չեն կրնար ընել . վասն զի ամենեկին չեն կրնար խոռովել՝ հանգստութիս կորանցնել, կամ թէ զիս պարտաւորել՝ որ պատլուս գէմ բան մը ընեմ :

Եւ սակայն գէշ աչքովմը չեմ նայիր ես ասոնց վրայ . վասն զի ամենքն ալ նոյն բնութեան տէր են՝ ինչ որ ես . և ամենքն ալ ինձի պէս նոյն բանականութիւնը ունին, և նոյն ձիրքերը, որով որ մենք ավելի կրնամանինք Աստուծոյ ամենաբարւոյն : Թէ որ ընձի մէկ գալչիլ մը՝ մէկ նախափնիք մը կրնեն նե, կըջանամ կրնայիմ որ անկէց ինձի շահ մը հանեմ և ընեմ՝ ինչ որ պարտըկան եմ ընելու . և կրնայիմ որ փախչիմ անոնցմէն : Իսկ թէ որ կըդիտեն կըգանան իմ տկար կողմս, ուսկից որ ինձի կրնան գալչիլ և գիւրաւ զիս կործանել, անասենը կըջանամ ես անտկար կողմս ամրցնել ուժովցնել . բայց թէ որ վերջապէս՝ իշուն մէկը ինձի կից (թէքմէ) մը զարնէ նե, ան ատենը ես բանս գործքս չեմ թողուր՝ որ երթամ զայն էջը ատեան քաշեմ :

Ինձի գէմ ըլլալիք անիրաւութիւնները կամ թշնամիներուս շար խորհուրդները իմ վրայովս՝ զիս ավելի մը չեն խռովեր, քան թէ որչափ Ազէքոսանդր կայսրը խոռովեցաւ . երբոր իրեն բժշկին աջ ձեռքէն խմելիք մը առաւ, և ձախ ձեռքէն ալ

մէկ նամակ մը առաւ, որուն մէջը իր
 թշնամին Գարեհ Պարսից թագաւորը
 մենձ մենձ խտամունքներ կընէր աս բը-
 ժըշկին՝ թէ որ զԱզէքսանդրը թունա-
 ւորէ նէ :

ԴԱՍ ԺԲ .

Առօրինակն իւր :

ԱՄԷՆ բանէ ՚ի վեր կըյանձնեմ քե-
 ղի զայն գերազանց խրատը Պիւ թագաւորս
 փիլիսոփային՝ որ միշտ ջանաս ՚ի գործ
 գնել, այս ինքն . Գեշ Բան ճը լընէն , ճը
 ճընէն ճընէն , և ճընէն ճընէն ճընէն : Ե-
 ճընէն ճընէն ճընէն ճընէն ճընէն :

Անտարակոյս գիտցիր՝ որ բարի մարդ
 մը այնչափ կամըչնայ անտարափմը մէջ
 մեղանչէ Աստուծոյ դէմ, որչափ թէա-
 դրոնի մը մէջ : Այդ յաղթու թիւններս
 վը, որ ինձի դէմ կընէ Սասանան, աւե-
 լի իմ աչքս կըբանայ՝ քան թէ ինքը կը-
 վաստըկի . և ղիս իրեն գերի ընելուն աւե-
 ղը՝ աւեղի կարթընցնէ ղիս, որ ետև վէ իյ-
 նամ՝ ևս ինձի յաղթեմ : Ո՛րչափ որ մեղք
 ընելու առիթը պըղտիկ է նէ, այնչափ
 աւեղի յանցաւոր կըլլայ մեղանչողը : Եւ
 աւեղի մեղագրելի է՝ երբոր մեղք մը կար-
 գարացընէ, քան թէ երբոր զայն գործեց :

Մենձ և առաքինի հոգւոյն յասկու-
 թիւնը աս է, որ տէր ըլլայ մեղաց վրայ .

և (որպէս զի այսպէս զուրցենք) դերի
 ըլլայ առաքինութեան : Առաքինութիւնը
 որպէս թէ արև մը նէ սղտիկ աշխարհին մէ-
 ջը՝ որ է մարդս . իսկ բարի խղճմտանքը՝
 իւր քաշկը սղտարակը շրջանակն է :
 Բան մը չիկայ՝ որ այնպէս գովէ ընէ
 զմարդը՝ ինչպէս առաքինութիւնը :

Առաքինութիւնը ուրիշ բանի մը կա-
 բոտ չէ , բայց եթէ՛ իրեն՝ : Ասիկակ մեր
 բոլոր կենացը մէջ՝ զմեզ երևելի կրնէ . և
 մեր մահուան ետև՝ անմահական փառ-
 քով զմեզ կըսպասէ :

Ո՛չ ճերմակ մազերը , և ո՛չ շատ տարի
 ապրիլը , զմեզ պէտք է յարդելի ընել ,
 հասպա միայն առաքինի կեանք մը : Խեղքս
 չիհասնիր , չեմ կրնար խմանալ , թէ ինչ
 պէս մարդիք էտէ՞ կիյնան աւելի կեան-
 քերնին երկնցնէլ , քան թէ առաքինու-
 թեամբ կեանք մը վարել . մանաւանդ եր-
 բոր կըմտածեմ՝ որ կարող են առաքինու-
 թիւն գործել և միանգամայն կեանքեր .
 նին երկնցնէլ : Մեր ապրիլը՝ Աստուծոյ
 ամենարարչոյն տրված շնորք մընէ . բայց
 թէ որ բարեպէս ապրինք՝ նաև առաքի-
 նութեան ալ պարտական կըմընանք . իսկ
 առաքինութիւն գործելը՝ քան զապրիլն
 աւելի մենժ բան է :

Առաքինի մարդը՝ բարի խղճմտանքին
 կանոններովը կապրի , և ո՛չ աշխարհիս կա-
 նոններով : Ո՛վ թէ սրչափ մենժ ուրա-
 խութիւն է այն մարդուն , որ երբոր ինքը
 իրեն սրտին մէջը մտնայ ազէկմը քննէ ,

կարենայ համարձակ խոտովանիչ, թէ
խղճմտանք մը չունիմ՝ թէ ուրիշին նե-
ղութիւն մը հասուցած ըլլամ կամ թէ
ուրիշին առնը փլցուցած ըլլամ. խղճմը-
տանքս չիզարնէր՝ թէ նախանձոտ եմ ու-
րիշի աղէկութեանը վրայ, կամ թէ վրէժ-
խնդիր եմ իմ թշնամեացս, կամ խոտվու-
թեան պատճառ եմ ընկերութեան մէջ,
կամ թէ հերձուած մը կրտսրմանեմ աշ-
խարհիս մէջ. կամ թէ վերջապէս այնպի-
սի մարդ մի եմ՝ որ շարութեամբ կեղ-
ծաւորի պարտըկէ սրտին մէջ եղածները:
Իմ բաղձանքս իմ ցանկութիւնս ինձմէ
դուրս չէ, իմ ներսի դիւ փակված կե-
ցած է: Այն գեղեցիկ խօսքը իմասանոց,
Մի՛ շփե՛ք ին՝ արե՛ն յե՛ն ուրիշի, Քեզ դուր-
սը մի փնտռեր, միշտ կանոն եղեր է իմ
կենացս:

Պէտք է ալ միշտ ջանանք, որ մեր գե-
ղեցիկ առաքինութեանց երևմունքը՝ լոյս
մը տայ մեր դարուն և մեր ժամանակը
եղած մարդիկներուն:

Արտիբեմ զմարդը իւր առաքինութեւնը
համար: Այսին զի իւր կողմանէն ինքը զիս
ապահով կրնէ ամէն տեսակ անիրաւու-
թեանէ. և թէ որ ծառայութիւն մը ինձի
չիկրնար ընել, գոնեա իւր բարի սիրտը
ինձի ստոյգ գիտցնել կուտայ:

Աղէքսանդր կայսրը՝ Գարեհ սարսից
Թագաւորին հետ պատերազմ ընելով,
երբոր վերջապէս յաղթօղ ելաւ նէ, և
երբոր Գարեհին աղջիկ զուակները իրեն

ձեռաց տակը ունեցաւ նե, և ա կեցաւ և
ամենեկին անոնց չըզպաւ . թէպէտ և շատ
ալ գեղեցիկ էին : Աս բանով Աղեքսանդր
աւելի փառաւորվեցաւ , քան թէ երբոր
Հնաստանը տակն առաւ . վասն զի առ
Յինովը՝ տէր եղաւ իւր անձին . իսկ վեր
Յինովը՝ յաղթեց միայն անոնց որ արդէն
իսկ ուժի կողմանէ իրմէ վար էին :

Առաքինի մարդը՝ զաշխարհս կրճանջ
նայ իբրև իւր անցաւոր տեղը , և ղերկին
քը կրճանջնայ իբրև իւր հայրենիքը , և
զԱստուած՝ իբրև վկայ և գասաւոր իւր
ամէն ըրածին և իւր ամէն ըսածին : Ին
քը այնպէս կատրի և այնպէս կրմտածէ ,
որպէս թէ բոլոր աշխարհս աչքը անկամ
կրտեննայ իր ըրածը , և կրչսէ իւր ըսածը :

Խիստ պզտիկ չարագործ ութեան մալ
տեղիք մի տար , վախնալով չըլայ թէ
ետեէն մեծերուն դուռ բացվի : Ամէն
Զանքովց Զանս որ նման ըլլաս Արե
ուն . որ թէպէտ շատ ազտեղի բանե
րուն վրայ կրճագի կը քալէ , սակայն ին
քը միշտ նոյն կրմնայ : Եւ առաքինի մար
դը առաւել յանձն կառնու քաշել ստ
կալի չարչարանքներ , քան թէ մէկ անի
րաւ բան մը ընէ : Արչափ ալ գեղեցիկ
ըլլան մոլութեան երեսօթքը , և որչափ
ալ Զանաս ծածկել պարտրկել զանոնք ,
ի վերայ այսր ամենայնի՝ գրեթէ միշտ որ
մը գուրս կելլան կրխայտառակին :

Առաքինի մարդը հաւասարապէս հպա
տակ է՝ եթէ ուրիշներու և եթէ իւր ան

ձին : Ինքն ալ մարդու պէս կըստալի . բայց մինակ ծածուկ կենալուն համար և բոլոր աշխարհիս գիտացը չըլլալուն համար մեծագոյն սխալումըք չընէր . վասն զի միշտ աչիցը առջև ունի զԱստուած :

Արչափ ալ ծածուկ ըլլայ յանցանքը, մէկը զայն անպատիժ չիկրնար գործել : Անկարեղի է՝ թէ ամբարիշտ մարդ մը ուրիշներէն կարենայ ծածկըմիլ, երբոր ինքն իրմէ ալ ծածկըմիլ կարող չէ :

Թէ որ առաքինութեան գէմբան մը չեմ ընէր, ինչ հոգս է՝ թէ բոլոր աշխարհք գիտնայ զայն . իսկ թէ որ գէմը կընեմ, ինչ օգուտ է ինձի աշխարհիս չգիտնալը, երբոր ևս գիտեմ :

Մեղքն է միայն իրեն դահիճը : Այլ ինզրութեան վախը անդադար ետեանց կըհալածէ զանոնք, որոնք որ կուզեն փախչիլ անոր ձեռքէն : Տանջանք և սուկալի չարչարանք մը գրեթէ բնութիւնը՝ չարերուն խղճմտանքին մէջը :

Արուն որ խղճմտանքը կըզարնէ մեծ մեղքի մը համար, այնպիսին անդադար ահու գողու մէջ է . և պատժուն պատուհասին սպասելուն ժամանակը՝ կըտեսնաս որ ինքը զինքը կըսպաստէ : Ա՛յ որ պատժըմիլու արժանի է՝ ժամէ ՚ի ժամ անոր կըսպասէ . և զեռ մեղքը դուրս չելած չիյայտնըված, կըկարծէ անդադար թէ յայտնըված է :

Մեղաց վարձքը՝ մահն է . և վարձք մը՝ որ չէ կարող մարդուս կեանք սալ

չառ պահաս վարձք է : Կնչպէս որ առա-
քինութիւնը իւր հեար միշտ հասուց-
մունքը ունի . այսպէս ալ մոլութիւնը
միշտ հեար ունի իւր պատիժ պատուհա-
սը : Թէ որ ազէկ մը նայիս քննես չար և
մոլի մարդուն կացութիւնը , կրտսնաս
անոր սրտին խոր և դժնգակ վերքը , որ
անդադար զինքը կրտանջէ կըչարչարէ՝
նաև իրեն բախտին աջողութեան և մե-
ծութեան ժամանակը : Առաքինի մարդ
մը՝ յախտեան չիկրնար ոլորմելի ըլլալ .
նմանապէս շարագործ մարդ մալ չիկրնար
երջանիկ ըլլալ :

Կան մարդիկ՝ որ զմոլութիւնը կրտի-
րեն իրենց վրայօք . բայց քիչ կան՝ որ ու-
րիշն վրայօք զանիկայ սիրեն :

Կարծես թէ մարդիկ այնպէս մը մեկ-
մեկու հեա խօսք գնելով միարաներեն
առաքինութեան գէմ , որ գիտես թէ
մարդ մը առաքինութիւնը չիկրնար ՚ի
գործ գնել՝ առանց ծանր ծանր վտանգ-
ներու մէջ մանալու . և թէ՛ սւրիշ տեղ
չա՛ մը չիկրնար գանալ՝ բայց եթէ մո-
լութեան մէջ :

Առաքինութիւնն է՝ որ զմարդը ան-
յաղթելի կրնէ , և բախտին ձախարգու-
թիւններէն զնա կրպաշտպանէ . թէպէտ
և շառ անգամ զայս չիկրնար ուղածին
պէս ընել նաև շարութեան գէմ : Օր մը
գնաց մէկը ջենոն փիլիսոփային , ձա-
խարգ լուր մը արվաւ , թէ ամէն իւր ու-
նեցածը չունեցածը ընկզմեցան կորան :

Պատասխան արվաւ Չենոն . Բա՛հէ, ինչ
 շէ ուրիշք Բա՛հէ շէ՛ն Ի՛նչիւնիւն : Ընէլ :
 Բան մը չէ կարող տակը առնել զայն մար-
 դը՝ որ բախտին ձախորդութեանցը գի-
 տէ յաղթել . և իմաստուն առաքինի մարդ
 մը ամենեկին չկուսահատիր սիրար չի-
 կտարիր՝ որչափ ալ մեծ ըլլան ձախորդու-
 թիւնները . վասն զի Աստուծոյ ձեռքէն
 եկածի պէս զանանք կրնդունի :

Թէ որ քեզ առնուն զնեն կայսերնե-
 րուն կարգը, կամ թէ առնուն զնեն ուս-
 միկներուն կարգը . գու առջինին համար
 մի հարստանար, և երկրորդին համար
 մի ամչնար : Այնչափ գոհ կրնաս պառ-
 կիլ քնանալ մէկ տաղաւարի (խօլխօլայի)
 մը մէջ, որչափ՝ մէկ պալատի մը մէջ . և
 այնչափ երջանիկ սեպէ քեզ գերութեան
 մէջ, որչափ՝ գրախտին մէջ :

Ճշմարիտ երջանկութիւնը՝ չեզանըվիլ
 հոգուն տակերը, ուր որ մեկը կրփորենք
 կրփնտակնք որ զոսկին գանանք . և ոչ
 ծովուն տակերը՝ ուր որ զմեզ հազար ու
 մէկ վտանգի մէջ կրձգենք որ գանձ գրա-
 նանք . հապա՛ կրգրանըվի միայն մարտը
 և առաքինի սրբախն մէջ :

Օր մը հարցուցին Սոկրատէս մեծ փի-
 լիստիային, թէ արդեօք Պարսից թագա-
 ւորը երջանիկ է . պատասխան արվաւ,
 Չէ՛՛ գիտե՛ր է . Թէ ուրիշք Ինչուն է՝ ինչ
 հասնի անոր առաքինութիւնը : Ազեկ մտա-
 ծէ այս խօսքս . կուզեր ըսել, թէ Ճշմա-
 րիտ երջանկութիւնը առաքինութիւն մէջն

է, չէ թէ բախտին անցաւոր բաներուն
մէջ, ինչպէս են աշխարհիս վրայ եղած փառ-
քը, պատիւը, հարբասութիւնը, ևն :

Առաքինութիւնը միշտ փառաւոր կեր-
պով մը պարզերես և համարձակ զինքը
կրցուցնէ ամեն ժամանակ՝ երբոր բախ-
տը իրեն կը դպչի : Մարդ մը՝ որ պիտոր
գառապարտով՝ միայն թէ ինքը անմեղ
ըլլայ՝ ամենեկին չիստովիւր և չիցաւիր-
իսկ թէ որ իրաւ յանցաւոր է, ինքն ալ
զինքը այնպէս ճանչնալով՝ գործակից կը
լայ արգարութեան :

Գիանաս որ առաքինի մարդիկ շատ
բան ունին քաշելու և համբերելու. բայց
առաքինութիւններ նման է արևուն, որ
որչափ ալ մութ և միգասպատ ըլլայ օդը-
ինքը չի կենար միշտ իւր քաղվածքը կը շա-
րունակէ :

Առաքինի մարդը՝ գեղեցիկ դալար խո-
տէ չինած պատ մի է. որ որչափ որ կը
արտես, ալ գեղեցիկ կը ըլլայ և աւելի կը
բողբոջէ :

Վստաւոր և մոլի մարդը՝ ինքը զինքը
յիշելէն ալ կը վախնայ. և իրեն վարքը
քննելով մտածելով, բան մը հոն չի գրա-
նար՝ բայց եթէ անկարգ անկանոն ցան-
կութիւններ : Իր ժամանակը կը ծախէ
ծաղիկներ թողվելու՝ ծաղկանց փունջեր
(թէսթէնէր) չինելու. չիստած էր չի գի-
տէր որ նոյն խի թողվելու ժամանակը՝
անոնք կը շօրնան. իւր ամեն հաճոյքը ու-
րախութիւնը մէկ տեսակ բան են նոյն

բնութիւնը ունին . վասն զի ամէնն ալ
մէկ վայրկեան մը միայն կը գիտնան :

Ախար մուտթիւնը՝ շատ կարճ է
խիստ չափաւոր ժամանակ մը ունի . ան
կէջ ետե՛ կը փոխվի կը լայ մէկ անբժշ
կելի չար մը . իսկ անոր ետեէն՝ գըրարվանց
ըրած բարի գործքերն ալ անցած գացած
ըրած չարիքներուն յիշատակը չեն ջնջեր
չեն վերջներ . զոր օրինակ՝ մարդ մը ետե
ետե նոր պարագեր չնելուն համար՝ ա
սով առջի ըրած իւր պարագերը չեն մոռ
ցըվիր :

Արոնք որ գըրարվանց միայն երբեմն եր
բեմն զառաքինութիւնը՝ ի գործ կը գնեն ,
կըտեսնաս որ անոնք շատ անգամ չարու
թեամբ զանի ձեռք կանեն իրենց իր
բե կանոն մը՝ որուն հնազանդ կըցուցնեն
զիրենք : Այտք է որ առաքինութիւնը ե
րկնայ ամէն չար գործքերու մէջ՝ սրով
որ ստանք կը ջնջըվին կը վերջըվին աշխարհս :

Ամէն բարի անձինք՝ յայանի համար
ձակ կը գովեն կը յարգեն զառաքինութիւնը .
իսկ չար մարդիկ՝ ի ծածուկ :

Առաքինի մարդուն սիրտը մէկ գեղե
ցիկ պարտեղ մը նէ . որուն մէջը օձուն
մանաչն ալ , վանսվին ալ մէկ կը լայ :

Առաքինի անձինքը՝ մենք պէտք է որ
ձեռք առնենք մեզի իրրե առաջնորդ մեր
ամէն գործքի ամէն վարմունքի մէջ , ինչ
պէս մէկ վարպետ նաւապետ մը ծովուն
մէջ :

Խիստ պզտիկ յանցանք մըն ալ՝ առա

քինասեր մարդու մը վրայ, իւր ուրիշ ամէն աղէկութիւններուն՝ իբրև թէ շուք կը ձգէ կըմտնցնէ . և այս որպէս թէ արևուն խաւարմունքն է՝ որ չիժամկեղծի և բոլոր աշխարհիս աչքին կը զարնէ :

Բարի և առաքինի մարդը՝ Աշէի Բանէիէն՝ ի՞նչու մէծն է, և մէծ Բանէիէն՝ ի՞նչու աշէիէն է :

Որպէս զի կարող ըլլանք առաքինութեան հասնիլ, պէտք է որ շատ աշխատութիւն քաշենք . և որպէս թէ՛ ճանկատենք ելլանք բարձր լեռներուն վրայ՝ ուր որ ինքը ելած նստած է : Մեծ ջանքով հողալու ենք զանկկայ ձեռք ձգելու . վասն զի անով այնպիսի բարիք մը ձեռք կը ձգենք, որ մէկը չէ կարող զայն մեր ձեռքէն հանել, թէ որ մենք չիկա մենանք :

Առաքինութեան գործքեր ընելը գիւրին է, բայց առաքինութեան հասնիլը գժուարին է : Ասիկայ՝ բնութենէ արված մեղի շնորք մը չէ . շատ ջանք շատ քրտինք թափելու է՝ որ զասի ձեռք ձրգենք, և մասնաւոր արվեամ մը նալ պէտք է առաքինի ըլլալու համար . « Ի՞նչ օգուտ է՝ անհամար բաներ գիտնալ և անհամար գիրքեր գարձնել, երբոր դուն ետ կենալու բաները՝ կընես, և ընելու բաներէն՝ ետ կը կենաս » . ինչպէս կը զուրջեր տակնոր փիլիսոփային մէկը իւր աշկերափին :

Թէ որ դեռ չես գիտեր չես ճանչնար՝

ինչ որ պէտք է քեզի ընել, նայէ դիտե
ուշագրութեամբ՝ թէ մէկ առաքինի և
խելացի մարդը ինչ կրնէ, ինչ կեանք
կանցնէ, ինչպէս կրվարվի իրեն գործքե-
րուն մէջ. և գուն միտքդ անանկ դիր թէ
այդ մարդը միշտ քու դիմացդ կեցեր քեզ
կրնայի: Ամէն գործքերդ այնպէս գոր-
ծէ՝ որպէս թէ այդ մարդը կրդիտէ կը-
քննէ քու ամէն գործողութիւններդ:
Անասենը կրտեսնաս որ այն յարգութիւնը
այն սատկառանքը՝ որ գուն անոր վրայ
ունիս՝ քեզ կրբունէ քեզի թող չխտար որ
անոր կամացը դուչիս և չար գործք մը
ընես, վախնալով չըլլայ թէ նա խկոյն
ըսկի դատել և յանդիմանել զքեզ:

Թէ որ այսպէս աչքիդ դիմացը ունե-
նայիր այն անցած գացած առաքինի մար-
դիկներն ալ՝ որոնց վարքը սատմութիւնը
գրեանց մէջ կարգացեր ճանչցերես, չե-
իր համարձակիր անասենը այնպէս գիւ-
րառ առաքինութենէ ետ կենալ և մտու-
թեանց ետէ իյնալ:

Ամէն որ նայիս քննես, և թէ որ մտ-
լութիւններն են արդեօք՝ որոնց շնորհօքն
Աստուծոյ գէմ կեցար յաղթեցիր. և այս
միջոցովս կրտեսնաս որ անոնք օրէ օր կը-
քիչնան, և գու օրէ օր առաջ երթալով
աւելի առաքինի կըլլաս:

Միշտ կը յարդեմ և կը յիշատակեմ
զայն խնաստուն փիլիսոփայն՝ որ խրատ
արվառ մարդկանց զայս բանս, ՄԻ Ինչ
Իւրի, այսինքն՝ բան մը չափազանց չըլ-

լայ : Ասիկայ այս երկու բառովս մէկէն
 մեզի հասկըցուց սորվեցուց ամէն առա-
 քինութեանց ամբողջ գումարը : Աւան-
 զի ինչպէս մեզի բարոյականը կըսորվեցը-
 նէ , Առաքինութիւնն 'ի մէջն իայանայ . այս
 ինքն՝ Առաքինի կուզես ըլլալ նէ , նայէ
 որ ոչ մէկ ծայրը անցնիս , և ոչ մէկալ
 ծայրը . միշտ մէջ տեղը կեցիր : Չեմ կըր-
 նար չյիշել միշտ նաև այն իմաստուն ճրգ-
 նաւորին զուրցածն ալ , որ ըսաւ թէ՛ Ոչ
 տէրիս է՛ 'ի շարէն է :

Գիւրբին բան է՛ առանձնութեան մի-
 նակութեան մէջ բարի մարդ ըլլալ , և ա-
 ռանց վկայի՛ առաքինի ըլլալ : Ես առա-
 քինութեան համար այնպիսի բնական իղձ
 և յօժարութիւն մը ունիմ՝ որ առանց ալ
 պարտական ըլլալու՝ (որ միշտ պարտական
 եմ՝) իրեն նշանազգեստը վրաս առնել ,
 կուզեմ զիս իրեն միշտ գերի ընել : Այն-
 չափ գեղեցիկ և ըսւ բան է առաքինու-
 թիւնը :

Օր մը հարցուցին Արիստիպպոս փի-
 լիսոփային թէ ի՞նչ բանով փիլիսոփանե-
 րը ուրիշ մարդիկներէն վեր են , սրասառ-
 խան տըվաւ , թէ , թեղեք և մէն օրէն
 մէն իմունք աշխրհեւ լեբնային ընձեղնէին ,
 անոնք՝ ան ասենն ալ միշտ արդար իճնային և
 միշտ զնայն իեանեբնին իճարեին :

Առաքինութիւնը մեզ ազնուական կը-
 նէ՛ առանց ազնուականութեան մեր ազ-
 գատոհմին և առանց նշաններու . մեզ
 յարգելի երկրպագելի կընէ՛ յառաջբան

զԱտորք ըԸսար . մեզ գովելի կընէ ամէն
տեղ և ամէնուն դիմացը : Աւ այն հա-
մարմունքը՝ որ մենք ունինք առաքինու-
թեան վրայօքը , նման է Չեփուռի մը .
այսինքն՝ քաղցր և անուշ քամիի մը՝ որ
բուսոց և ծաղկանց վրայ կուգայ կըփռէ-
և վերջը ազնիւ գոյնը կուտայ անոնց և
գեղեցիկ կընէ :

Քու սրտիդ մտքութիւնը և քաջու-
թիւնը՝ պիտոր ըլլայ ինչպէս նաւաթիճը
(նաւու զափրա) , որ նաւուն պինտ վա-
րի կողմը կըլէցընեն կըդնեն՝ որ հաստա-
տուն հաստարակչութեան մէջ պահէ
զնաւը . իսկ առաքինութիւնը՝ պիտոր ըլ-
լայ նաւուն բեւը : Արնայ գիպուած ըլ-
լալ՝ որ գու թեպէս և ամէն ջանքովդ
գեմ գնես՝ ի վերայ այսր ամենայնի ու-
նեցածէդ չունեցածէդ և քու պատվուդ
ալ զքեզ զրկեն . բայց գիանաս որ յա-
խտեան չեն կարող զքեզ քու առա-
քինութենէդ զրկել , թէ որ գուն չու-
զենաս :

Ատենօք Աթենացիք երեքհարիւր
վաթսուն արձան կանգնեցին ՚ի պատիւ
Գեմեարիտի Փաղերիտի իրենց երեսելի
իշխանին . վասն զի տասը տարի ամբողջ՝
չատ խոհեմութեամբ և արգարութեամբ
գիրենք կառավարեց : Ատենեղաւ որ նա
խանձանները յարձկիկեցան և զայն ար-
ձանները ջարգուբարգ գեափն զարկին .
երրորտ առտեաաւ Գեմեարիտս , զայս բանս
զուրցեց . իբարձ այդ արձանները կենն Գի-

բաւ իբր ծանկիւ . բայց իմ տալսն իննս եւ իմ
արգիւնս՝ որոնց համար այս արժաննէր իննգ.
նէր իննս իննս՝ յաւիտեան լիբերաւ իբր
ծանկիւ :

Ձգոյշ կեցիք , ջրայ թէքու առաքի-
նութեանդ նմանման պատկը տաս փոխուս՝
սակայ կամ արծաթոյ հանքի մը հետ :

Առաքինութիւնը միշտ պարզերես է
և համարձակ , վասն զի ամբողջաբար կամ
վախճանաբար բան մը չունի : Իմաստալից ա-
ռակ մը մեզի խելք կը սորվեցնէ , թէ ա-
տենօր՝ թագաւոր մը ճամբան երթալի-
նի՝ տեղ մը արձան մը կանդնած կը տես-
նայ . կը փոխիկնայ անոր՝ կուզէ խմանալ
որոնք արձանը ըլլալը , կը կարգայ տակի
դրվածը՝ Առաքինութիւն , կիմանայ որ Ա-
ռաքինութեան արձանն է եղեր . բայց
տեսնալով զնա դիտէն ինչքան սուրբ բո-
լորովին մերկ , իբրև թէ ցաւակցելով
ինքն ալ Առաքինութեան պատիւ մը ու-
զելով ընել՝ կը հանէ վրայէն ինք թագա-
ւորական ծիրանին , այն արձանին վրայ
կը ձգէ կը ծածկէ : Ան ստեղծ Արձանը
կը դառնայ իրեն՝ խմեարհութեամբ շնոր-
հակալութիւն մը ընելէն ետեւ , սս բանս
ալ կը զուրցէ . Ես՝ մէկ Բագաւոր , ծածկելու-
արժանի բան ճշ լուսնի՝ ուսիկոյ որ մէկ լուսն .
եւ փոփելսն իննս ճշն ալ լուսնի՝ որ փոյ պատեն :

ԴԱՍ ԺԳ .

Բարեխման խնամ, և Բարեխման
 շնորհ :

Պէ՛տք չէ մարդուս զինքը բարերապ
 սեպել՝ իր բարեկամներուն մէջէն միան
 մէկի մը հեռ համարձակ կենցաղավարե
 լով . հասցա սէտք է հողայ ջանայ՝ որ
 ամէն բարեկամներն ալ բարի ըլլան :

Զգո՛յշ կեցիր՝ քեզի բարեկամ ջրնեւ
 մէկ ծոյղ մարդմը, և կամ հարբեցող մարդ
 մը : Առջինը՝ վասնդի ժամանակը քեզ
 կրթողու կերթայ . խսկ երկրորդը՝ ինչ ծա
 ծուկ որ իրեն բացեր էիր՝ բոլորը դուրս
 կուտայ կրգուրցէ : Արհա՛քնալ քաղա
 քահան ընկերութեան մէջ շատ վնասա
 կար են : Միշտ յիշես յիմունտս այն խե
 լացի խոսքը . Պարե՛նքի՛ն՝ «իբր, արե՛նք»
 չի՛ն՝ լ՛ըն՛ն . այսինքն՝ որչափ որ զգու
 շութեամբ սարկեշտ մարդմը սրտին մէջը
 բանը կըստահէ՛նէ, այնչափ ալ անզգուշու
 թեամբ՝ արբեցողը զանի դուրս կըհանէ :

Զըլլայ թէ արտորնաք քեզի բարեկամ
 ներ ընես . վասն զի թէպէտ և առաջին
 յօժարութիւնդ մէկումը վրայ՝ մենծ ար
 սուտութիւն կրնէ սրտիդ մէջ, սակայն
 ավելի հաստատուն է այն սերը՝ որն որ
 կամայ կամայ ետեւէ ետեւ կրմանայ մեր
 սիրտը, ժամանակ տալով մեր փոխա

զարձ բարեկամական միաւորութեանը :
Մեկէնիմէկ շուտով կատարած բարեկա-
մութիւնը՝ կրնաննի այն ծառերուն՝ որ
ձեկէնիմէկ շուտով մը կաճին կրբարձր-
նան . բայց կրտեսնաս որ այնչափ ուժով
չեն , ինչպէս այն ծառերը՝ որ մենծնալու-
համար ավելի շատ ժամանակ կուզեն :

Ճշմարիտ բարեկամ մը իմ հետս դեռ
չկատարած՝ ինձի ժամանակ պէտք է . բայց
յեւ որոյ որ նայեցայ որոշեցի . ալ ան-
կէջ ետե բարեկամս կատարեալ իշխա-
նութիւն մը ունի իմ վրաս և իմ հոգւոյս
վրայ . և ես սիրաս կրբանամ իրեն այն-
պէս՝ ինչպէս ինձի :

Հաւատարիմ բարեկամ մը ուրիշ բան
չէ , բայց եթէ՝ Մեկ " - իշ է " իշ . ա-
նոր համար այնչափ ալ պէտք չէ շա-
ցնել : Ամուսնութիւնը՝ որ բարեկամու-
թենէն ավելի պինդ կատարնէ , մէկ հա-
տիկ ունի . ուրեմն ճշմարիտ և անկեղծ
բարեկամութիւնն ալ քիչ ավելի պէտք է
ունենալ : Այս կանոնը չխափահեւով զար-
մանք չէ երբոր կրխարովինք , և շատ ան-
գամ ալ կրզղջանք կրցաւինք . որ այս
բանս ճշմարիտ բարեկամութեան հետ ա-
մենեկն չկրնար յարմար դալ :

Բարեկամ քեզի ընարէ միշտ բարի և
աւարինի անձ մը : Այսն զի ախտաւոր և
մոլի մարդը ոչ սիրել կրնայ և ոչ սիրովի
կրնայ՝ երկար ատեն :

Չոր մարդկանց բարեկամութիւնը՝ չոր
միաբանութիւն մը նէ ավելի՝ քան եթէ

Տշմարիտ և անկեղծ բարեկամութիւն մը :

Ամէն մարդ կրնայ մեզի թշնամի ըլլալ, բայց ոչ ամէն մարդ կրնայ բարեկամ ըլլալ : Վասն զի քիչ մարդիկ կան որ կարողութիւն ունենան մեզի բարիք ընել, և գրեթէ ամենիքն ալ կրնան վրաս մը մեզի հասցնել :

Բարեկամութիւն ըսածնիս՝ շատ յարգելի և սրբազան բան մի է, և արժանի է՝ որ մենք բոլորով սրտիւ սիրենք զայն և սպասուենք :

Աշխարհս ստեղծվելէն 'ի վեր՝ սիրով կառված միացած կեցեր է, և մարդիկ բարեկամութեամբ, մենք առանց ատր կրգտունայինք կըլայինք իբրև մէկ սոսկի և անսպաս մը : Չիկայ աշխարհիս վայայնչալի մենծ ակորժ մը, մենծ հանդըստութիւն մը սրտի, բան զմէկ ըլլալը և շահ ունենալը :

Մէկ կարծիք, մէկ խորհուրդ ունենալը՝ բարեկամութիւն կըծնանի և կը պահէ ալ : Իսկ տարբեր տարբեր կարծիքներ, յոժարութիւններ ունենալը՝ նման է երաժշտութեան (մուղիկային) անկարգ և սխալ խաղերուն, որ ուրիշ բան չեն, բայց եթէ ավրել ձգել անուշ երգեցնուէքք, և լսողներուն անկարծը զարնել խայթել :

Քիչ անգամ կըհանալալի՝ որ տարբեր տարբեր կարծիքներ ունեցողներուն մէջը բարեկամութիւնը հաստատուն մընայ : Բայց ես աս բանս՝ որուն հետ որ ըլլայ՝

այնչափ չեմ հոգար . միայն թէ բարի
մարդ ըլլայ բարեկամըս , կրնամ ես իրեն
վստահիլ , կրնամ ես զնա խմ սիրտս առ-
նել գնել . երբոր աղէկ մը ճանչցերեմ
իրեն բարութիւնը՝ ուրիշ բանէ չեմ վախ-
նար :

Բարեկամը՝ մտիթարութիւն է մեզի
մնտկութեան մէջ , օգնական է՝ գործքի
մէջ , պաշտպան է՝ վտանգներու մէջ .
խորհուրդ արվող է՝ սարակուսանայ մէջ .
կառավարիչ է՝ խղճմտանքի մէջ , և սպաւ
ւինելու (սրգընմիշ ըլլալու) տեղ է՝ ձա-
խորդութեանց մէջ :

Չիկայ բան մը՝ որ ավելի գժուարա-
գիւտ ըլլայ , ավելի մեծագին ըլլայ , և
ավելի հարկաւոր ըլլայ՝ բան զճշմարիտ
բարեկամը :

Օգոստոս մեծ կայսրը ինչ որ կորսն-
ցուցնէ կրակի պատճառաւ , ջրի պատ-
ճառաւ , և ուրիշ ձախորդութեց պատ-
ճառաւ , կրնար քիչ ժամարակի մէջ տե-
ղը լեցնել , բայց երբոր կորսնցուց այն ի-
րեն երկու ճշմարիտ բարեկամները՝ որ
ունէր , բոլոր իրեն կենացը մէջ անմտի-
թար միշտ լալու հետ էր այն երևելի
կայսրը :

Աշխրբիս բաները ամէնը ընդունայ-
նութիւն է՝ բայց ՚ի հին բարեկամներէն՝
որոնց հետը նստիս կենցաղավարիս , և
բայց ՚ի աղէկ գիրքերէ՝ որ առնես կար-
գաս :

Հաւատարիմ բարեկամը՝ կենդանի

դանձ մի է . քանի որ ձեռքերնիս է՝ ան-
դին է անոր դինը . իսկ երբոր կորանցնենք՝
արտասունք չի բաւեր որ արժանապէս
լանք զնա : Չիկայ մարդուս բան մը ավել-
ի հեշտ և դիւրին՝ քան զհասիլը իրեն
բարեկամացը վրայ . և բանմալ չիկայ ա-
վելի դժուարին՝ քան զգանալը մէկ ան-
կեղծ բարեկամ մը , և կատարեալ տեղե-
կութիւն մը ունենալը անոր վրայ :

Երբոր կրդանաս մէկմը , որուն որ կա-
րենաս զուրցել հազորգեւէքու վիշտդ քու
նեղութիւնդ , մէկէն անատենը կրսկսիս
միտիժարվիլ թեթեանալ . բայց շատ ցա-
ւակցելի է ան մարդը՝ որ հաւատարիմ
բարեկամ մը չունի՝ որուն որ կարենայ
վստահիլ սիրաբ բանալ :

Բարի սիրաբ իմ բարեկամիս՝ կանուշ
ցնէ կըթեթեցնէ իմ քաշածներս . և իմ
վրայովս եղած իր մտմտութիւնքը՝ իմիններս
կըքիցցնէ : Թէ որ անոր բախաբ յաջողու-
թիւնը բացվի , ևս կրինտամ կուրախա-
նամ այնչափ որչափ որ ինքն կրնայ ու-
րախանալ . և ասով իմ երջանկութիւնս
կտիւնայ կրչաանայ : Շատ գեղեցիկ ըսին
հին ճիւղաստիաները . Ն՛մն ճը երբոր ն՛մ-
նի ճը հեք իջիտոր՛նի , երիտուն աւելին եր-
ջունի իջումն : Դարձեալ՝ Թէ որ լըւում
որպէս ես , լե՛ս իրնոր ըւում այլ որ ես :
Արտրեմ իմ բարեկամս՝ որչափ զիս . և
ինձի կերնայ թէ՛ նաև ասով բաւակա-
նասէս չեմ սիրեր :

Երաւ որ շատ մեծ գովեստի արժանի

եղաւ այն փիլիսոփայն, որ մեռնելուն ժամանակը հրամեց՝ որ իր ամէն ունեցածներուն ցուցակին մէջ գրեն զ'նենհան իր բարեկամն ալ :

Օր մը Աղեքսանդր կայսեր աղաչեց մէկը, որ ունեցած գանձը իրեն ցըցնէ. ան ասելը հրամեց Աղեքսանդր իր ծառաներուն՝ որ երթան ցուցնեն ան մարդուն չէ թէ ունեցած ըստակը՝ հասկա իր բարեկամները : Ասով Աղեքսանդր բաւակահասակս ցոյց արվաւ՝ թէ ուրեմն ավելի մեծ կրտսէր իր բարեկամները, քան թէ իրեն անհուն հարստութիւնը :

Բարեկամս՝ իմ ամէն ունեցածիս վրայ՝ ինչպէս որ ինքը կուզէ՝ կրնայ հրամեւ կարգաւորութիւն ընել : Ասան զի ինչ բարիք որ ունենամ ես, թէ որ զնա ալ մասնակից ջնեմ ինձի, ախորժ մը չեմ զգար մինակ ունենալուս համար : Թէ որ Սամիգի ըսված հարուստ ազգին բոլոր գանձը ինձի տային, կամ թէ բոլոր աշխարքս ալ ինձի տային, բայց այս գաւառս՝ որ մինակ ես զանոնք վայելեմ, պէտք էր ինձ հրաժարիլ ամենեկին :

« Հասարակ կերակուրն՝ (կրտսէր մէկը) որ կուտեմ բարեկամիս հետ, գիտես թէ ինձի մեծ խնճոյք (զիաֆէթ) մը նէ : Իսկ երբոր մինակ կրնասիմ կուտեմ, նաև շատ համեղ կերակուրնե ընալ ինձի ախորժելի մը չիգար, և այնպէս կը կարծեմ զիս՝ թէ մէկ սոսկալի անապատսիմը մէջ եմ :

« Արդմայիմ կուբախանամ՝ երբոր գոհ

և ուրախ կրտսնամ իմ բարեկամս . բայց
ուրախութիւնս ավելի կըշատնայ՝ երբոր
կարենամ ավելի օգնութի մը ընել իրեն :

« Երբոր բարեկամիս գործքին համար
կսկսիմ միտքս բանեցնել , և ետեւ կիյ-
նամ իրեն շահը ելեցնել , ևս ան ատենը
այնչափ կաշխատիմ անոր համար՝ որչափ
որ ինձի համար » :

Բարեկամը՝ մէկ խտտակ պայծառ հայ-
ելի մը նման է , որ մեզի մեր պակասու-
թիւնները կատարելապէս կըցրցնէ :

Ատենօք փոկիսն ըսլած շատ առաքի-
նի մարդը որ մը Անտիպատրոս մեծ իշ-
խանին զուրցեց աս բանս . թէ ոչ միտ
բեր է՝ ինչ էս ոչ ոչ . հետք այնպիսի բարե-
կամ մի է՝ որ շահութիւնս ինձի շահի
չափ ինչոք է :

Թեպէտ իր պարտքը ինձի ցուցնելու
չատ ալ պակասի իմ բարեկամս , ևս աս
բանիս համար իմ բարեկամութիւնս իւր
վրայօքը չեմ պակսեցնէր . և թէ որ ինքը
մէկ զի ձգէր է բարեկամութեան պարտ-
քերը , ՚ի վերայ այսր ամենայնի՝ պէտք է
որ ես նոյն առաջին բարեկամութեան սե-
րը հետք ունենամ :

Ամէն կերպ նկատուները , ամէն կերպ
պէտք եղած բանը կըջանամ ևս բարե-
կամիս բանեցնել . բայց երբոր կրտս-
նամ՝ որ ճամբէ գորս ելեր է , ան ատենը
ամէն պատշաճաւ որ միջոցները , գեղերը
ձեռք կառնեմ որ զինքը ճամբայ բերեմ :

Ես կըբով խոհեմութեամբ մարդավա-

բուժեամբ վարովի բարեկամի հետ՝ այն-
չափ գեղեցիկ պատվավոր բան մը նէ, որ
չափ որ ցած անվայել բան մի է՝ իրեն պի-
տոյից ժամանակը չուզել իրեն օգնութի
հասնիլ :

Բարիք ըրէ քու բարեկամիդ, որպէս
զի միշտ ավելի հաստատուն կապով հետդ :
Նմանապէս բարիք ալ ըրէ քու թշնա-
մեոյդ, որ զինքը պարտաւորէս բարեկամ
ըլլալ հետդ :

Ամէն ջանքս կրբանեցնեմ՝ որ բա-
րի խօսիմ իմ թշնամեացս վրայ, և պաշտ-
պանեմ իմ բարեկամներս : Ասոնք առաջ
սիրելէս ետե, կարգը յետոյ ուրիշներուն
կուգայ, զսան զի անոնք առաջ իմ պակ-
սութիւններս ինձի ճանչնալ կուտան :

Ազէկ բարեկամ մը որ ունիս, զգոյշ
կեցիր մի ուզեր որ ան բարեկամդ շատ
հարստութիւններ ձեռք ձգէ, կամ թէ
մեծ մեծ պաշտօններու և իշխանութե-
հասնի : Ասան զի թէ որ ատ բաները
ձեռք ձգելու ըլլանէ, կամ քու բարե-
կամութիւնդ կարհամարհէ ոտքի տակ
կառնէ, կամ թէ կըզառնայ քեզի թըշ-
նամի կըլլայ : Ատենք իշխան մը՝ թագա-
ւորին ներքին իշխաններուն մեջէն մէկը՝
իրեն մեծ բարեկամ ունէր . և զայս իշխա-
նը երբոր թագաւոր ընտրեցին, լսեց մէ-
կալ իշխանը և ըսաւ . « Այս բարեկամ
իշխանը որ թագաւոր եղաւ, ինձի մեծ
թշնամի պիտոր ըլլայ » : և իրաւ որ այն-
պէս եղաւ՝ ինչպէս որ մարդարեւոյաւ :

Թէ որ կրնայիս որ չես կրնար քեզի բարեկամ ընել երես լի անձ մը, ջանաս այն պէս կերպով մը վարվել հետք, որ քեզի թշնամի չընես. սա քեզի բաւական սեպէ : Ասան զի թէ որ էտե՛վէ իյնաս ուղենաս՝ ապահովու թեամբ վայելել բարեկամութիւնը այն մեծ մարդիկնեքուն՝ որոնք որ բարի մարդիկ չեն՝ առաքինի չեն, դուն ան ստե՛նը կրնամանիս մուկի մը՝ որ կատուին անկաճին մէջք ուզէ իր բոյնը (եռվան) դնել :

Քեզի բարեկամներ մի փնտռեր պաւտաներու (սերայներու) մէջ, և մեծ մարդկանց առններուն մէջ :

Քիչ բարեկամ կայ՝ մարդուս անձին, բարեկամ շատ կայ՝ մարդուս բախտին և յաջողութեանը : Շահու համար եղած բարեկամութիւնը՝ այնչափ կը զխմանայ որչափ որ կը զխմանայ շահը. և մենք ամէնքս ակամայ սա բանիս փորձը առեքե՛նք, Անկեղծ անշահասէր բարեկամութիւնը՝ անդամանդին (ելմասին) բնութեանը կրնանի, որ խիստ շատ կը զխմանայ. և խիստ զժուար է զանիկայ հալել կորսնցնել :

Միայն վաճառականութիւնը և առուտուրը պէտք է շահու համար ըլլալ, և ոչ եթէ բարեկամութիւնը : Բարեկամք պէտք չէ որ նմանին կշառքի, որուն մէկ կողմը որ վեր կելլայնէ, մէկալ կողմը վար կիջնայ. հասա պէտք է որ նմանին համբանքներու թուարանական

հաշիւներուն , որոնց խիստ պղտիկ թիւերն ալ խիստ մեծերուն պէս ուրիշ բանի չեն ծառայեր՝ բայց եթէ գումարը շապնել :

Չգոյշ կեցիք ամենեկին՝ որ ընծայ առ լով՝ քեզի բարեկամներ չընես . վասն զի թէ որ այդ ընծայներդ չիշարունակես նե անոնց , անոնք քեզ սիրելէն կրդաղբին :

Բարեկամութիւնը պէտք է հաստատ վիլ՝ կարծեաց յօժարութեանց բնաւորութեանց հաւասարութեանը և միակերպութեանը վրայ , չէ թէ ընծայներու վրայ , որ շատ անգամ կրտրվին՝ մեզ կաշառելու կուրցնելու համար , և որչափ աւելի տաս , այնչափ պակաս հաւատարիմ կըլլան բարեկամներդ :

Թշնամի մը՝ որ խելքովդ և մարդավարութեամբդ շահեցար վաստրկեցար , շատ անգամ այնպէս աղէկ բարեկամ մը կըլլայ , որ ինչվան կրնաս ալ վատահիլ սիրտգրանալ իրեն :

Նրբոր մեկմը բարեկամութեան կասկէ կը քակվի նե , ալ անկէց ետև բարեկամներու մէջ եղած ծածուկ բաներուն գուռն ալ կը բացվի . և կրտեանաս որ ասոխանգին ելեր վազեր կը թռչտին այդ ծածուկները , որպէս թէ վանգակէ (խաֆէսէ) մը գուրս թռչունները արծըկած ըլլայիր : Նմանապէս՝ որ ատեն որ բարեկամք մեկմեկու հետ կապրվին , կրտեսնաս որ անգիէն ծածուկ թշնամիները՝ որ միշտ արթուն կեցեր կրդխտեն անոնց ը-

բաժնին, կերթան իրենց մահաբեր շնչովը կրփչեն կրքորոքեն զկրակը, և մեկ մը որ պատերազմը յայանի բացվի, կրտեսնաս՝ որ հին բարեկամները դարձեր եղեր ևն ավելի լտանդաւոր թշնամի :

Երբ որ ընտրեցիր քեզի բարեկամ մը, պէտք է որ ջրցունես իրեն ամէն կարելի հօգդ և ջանքդ : 'Ի վերայ այս ամենայնի՝ խոհեմութիւնը կուզէ որ մտքերնիս ալ դնենք՝ թէ անիկայ մարդ է. կրնայ ըլլալ՝ որ օր մը թշնամի ալ ըլլայ մեզի :

Երանի ան մարդուն՝ որ իրեն կարօտութեան մէջ կրնայ գանալ բարեկամ մը, որ իրեն օգնութիւն հասնի : Բայց շատ աւելի երանի՝ ան մարդուն՝ որ կարօտ չըլլար :

Բարեկամ չեն անոնք՝ որոնք որ զքեզ կրպարտաւորեն կրխօթեն ան բաներուն մէջ՝ որ քու շահուդ դէմ են. ինչպէս որ դուն ալ բարեկամ չեիր ըլլար քու անձինդ, թէ որ քու իրաւունքդ մեկ զի ձգեիր՝ ուրիշին իրաւունքը պաշտպանելու համար :

Քեզի բարեկամ մը ընտրելու՝ ուշ եղիր մի արտորնար. բայց աւելի ուշ եղիր, երբ որ կրասիպիս կրպարտաւորիս բարեկամ մը թողու ձգելու :

Ամենուն հետ քաղաքավար մարդավար եղիր, բայց քիչերու հետ ընտանի եղիր :

Ո՛րք և իցէ՝ մի արհամարհեր իրեն ջած կացութեանը համար. և չափազանց

ալ յարգանք և պատիվ մի ցըցներ մեկին՝ իրեն հարստութեանը համար :

Յաջողութիւնը՝ արդար կշիռք չիկըրնար ըլլալ . հասկա ձախորդութեան մէջ կրնաս կշառել ճշմարիտ բարեկամները՝ իրենց արդար բուն կշառքին չափովը :

Պղատոն այն երևելի փիլիսոփայն շատ փառաւոր գովասանքներու արժանի է , որ ինքը ամենեկին չեթողուց չեձգեց զիր բարեկամը Վապրիասը՝ որ ամբաստանովեր և գառապարավեր էր , և ամենքն ալ զինքը թողուցեր ձգեր էին : Երբոր Պղատոն աս Վապրիաս իրեն բարեկամին հետ ընկերակցելով կերթար ինչպան բանար , անտակն Արտուշու անունով մէկ շողորթմիչ հանաղաղեցաւ Պղատոնին ճամբան , և ըսաւ .
 Կերթաւ դուն , որ ուրիշի զփնփն հոսին .
 Բայց փիտո՞ր՝ որ Սուրբաբե-ի-Բա-նը քեզի համար ալ դաբարաբոված ինչե՞ր է :
 Պատասխան աղվաւ իրեն Պղատոն այսպէս .
 Ես պապերազմեր էմ իմ հայրենեաց համար , և ինանգս ալ լքանփի մէջ յգեր էմ .
 այոյեւ ալ հիմա զեղեղ ինչեմ ընել իմ սիրելի Բարեկամիս համար :

Ճշմարիտ բարեկամներուն մէջի եզամբ բարեկամութիւնը՝ պէտք է որ նմանի ամենեկին այն հին աստեղական շինված Տաճարին , որ կըսվէր Տաճար հասարակութեան . աս տաճարը առանց ծածքի չինված ըլլալով և վերի կողմէն բաց ըլլալով , միշտ պայծառ և լուսաւոր էր : Կուզեին հասկըցնել շինողները , թէ ասանկ միշտ

պայծառ և լուսաւոր պէտք է բլլալ հաւատարմութիւնը, և ծածուկ կեղծաւորութիւն մը չիվայլեր որ հետը խառնըվի:

Բարեկամութիւնը՝ մեր սրտին ուրախութիւնը կտէլցընէ, և մեր կենացը թշուառութիւնը և ձանձրութիւնը կը փարստէ:

Կան բարեկամներ՝ որ իրենց վարմունքովը կընմանին ան մուկին՝ որ կըսվի Կրտստեան Մուկ: Եւ պատմութիւնը այս է. Ատենօք Կրտստ անունով մէկը իրեն տունը ունէր մէկ մուկ մը. աս մուկս քանի որ առատապէս կը գանար հոն իրեն կերակուրը, ամենեկին չիհեռացաւ յիժողուց Կրտստին տունը: Եկաւ օր՝ կրակ ընկաւ տունը ըսկաւ էրիւ, մուկն որ աս տեսաւ խկոյն ցաթկեց փախաւ, թողուց զտունը դընաց: Աս տեսնելով Կրտստ՝ ըսկաւ մտածել ըսել, թէ որչափ անհաստատ է շահուն համար եղած բարեկամութիւնը, և նստաւ աս երկու տող բանս դրեց. «Աեցար ասրեցար հետս՝ ո՞ր բարեկամ, անհաստատ բախտին ժամա նակը: Հիմա ինձմէ կրփախչիս կերթաս. բայց կընայիր՝ յաջողութեան հետ ձախորդութիւնն ալ կրէլ»:

Արսէ նոր հեղինակին մէկը՝ այսպէս. «Ես երբէք չեմ թողուցած չեմ ձգած զիմ բարեկամս քանի որ ինքը առաջինը չէ եղեր՝ որ զատվի ինձմէ, զատվի նաև յաւապինութենէ, այն դեղեցիկ և ճշմարիտ կասկանքէն՝ որ զմեզ մէկմէկաւ հետ կա-

պեր էր : Աւ թէպէտ հիմա իրեն ընտա-
նութենէն ետ կրկենամ, սակայն և մաս-
նաւոր սեր ունիմ իրեն վրայ . և իրեն
միշտ բարկքը կուղեմ՝ մտածելով այն մեր
հին բարեկամութիւնը և մեր սիրայիբ
միտքանութիւնը ։

« Աս զիս կըխոսասովանիմ՝ թէ քաղա-
քացի եմ աս աշխրբիս . ուստի և կըդանիմ
կըզգուիմ և թշնամի եմ այն ամէն բանի՝
որն որ չիվայլէր որ մարդկանց մէջ ըլլայ .
և ուրիշի գեմ եղած անիրաւութիւնը՝
իրրև ինձի եղած կրտեպեմ ։

ԴԱՎ ԺԴ .

Չտխոր - գրտտի , և խիւլ - լրայ :

ՄԱՍԵՆՈՐ հող պէտք է որ ունե-
նաս չէ թէ միայն վաստրկածդ պահելու
համար , հապա թէ որ կարելի է՝ նաև
չափով աճեցնելու օրինաւոր և արդար
ճամբով : Ըստակը՝ բախտին ժառանգն է ,
և մենծ տերութիւն ունի աշխրբիս վրայ :

Մտխող մարդը՝ պէտք է ազէկ գիանայ
թէ ըստակը մենծնալու բալլիքն է . ճամ-
բայ կըբանայ և գիւրաւ ներս կըմտցնէ
խելացի մարդը՝ պաշտօններ ձեռք ձգելու
քաղքին ծառայութեանը համար : Թէ-
պէտ և որչափ որ մենծ խելք ուղեւ նէ՝
ունենաս , թէ որ հեօը ամենևին գոյն

մըն ալ ոսկւոյ չաւնիս, աշխարքս հասա-
 բակօրէն իբրև ոչինչ կըսեպէ զքեզ: Ան-
 խելք է այսպէս սեպելը. պէտք չէր ա-
 տանկ ըլլալ. բայց աշխարքս սասանկ կեր-
 թայ: Մտրտոս ինձե՛ր ծննդն է. կըսեր
 մէկ փիլիսոփայ մը, փորձնոսոսողե՛ք ը-
 փոխ է: Թշտոս նասփնացո՛ւիին ինն՛
 մէջը շտնի զայս նասողե՛ք: Այս խօսքե-
 բով չէ թէ կուզենք ըսել՝ թէ արծաթա-
 սեր կզիր, որ չար է և ամենայն չարեաց
 պատճառ է. այլ թէ մոխոզ մի ըլլար,
 վասն զի ասկէց ալ շատ չարիք կըհեանին:

Կըստամեն՝ թէ աստե՛նօք Ա՛նէտիկցի
 ազնուական իշխան մը ըսելով թէ Կողի-
 մոս Մէտիկեան այն փառաւոր Գուքսը
 Ֆիարենցայի՝ քովը ունի կզեր Փ՛լէ՛ո-
 շոյա՛ն ըսլած Քո՛րէ: Ելաւ գնաց ասոր
 քով, և շատ կաղաչէր որ իրեն ցրցնէ զայն
 Քարը: Այս աղաչանացս շատ մարդա-
 վարութի մը պատասխան տրվաւ. Գուք-
 սը, ըսաւ. « Իբաւ է ըսածդ, ունիմ քովս
 զայն հրաշալի քարը: Ահա քեզ իմ ծա-
 ծուկս: Ես օգնութիւն ամենեկին չեմ
 խնդրեր մէկէ մը՝ այն բաներուն մէջ որն
 որ ես կրնամ ինքիրէնս ընել: Ես այսօր
 կըցած բանս՝ վաղվան չեմ ձգեր: Ես խիստ
 պղտիկ բաներու մէջ ալ՝ զգուշաւոր եմ
 հոգունակ եմ: Ասոնք ըսելով Ա՛նէ-
 տիկցին՝ աղէկ հասկըցաւ. դուրս ելաւ
 Գրոսին գիւմարէն՝ շատ շատ շնորհակալու-
 թիւն ընելով իրեն: Գնաց իր քաղաքը,
 սկսաւ ինքնալ ՚ի գործ գնել ըսածները:

եղաւ խիստ հարուստ և խիստ խելացի
քաղաքացի Վէնէտիկու մէջ: Դուն ալ
ջանաւ այն ծածուկ փիլիսոփայական քա-
ղը ՚ի դործ գնել, թէ որ կուզես վատաբ-
կածդ սրահել և առնդ տեղդ խոհեմու
թեամբ կառավարել:

Յայանի է, որ մեծահոգի առաջա-
սիրտ մարդը այնչափ մենծ հոգ մը չունի
ըստիկի համար. բայց երբոր ասիկայ կը-
հասնի նէ, անտակներ կըսկսի կարօտու-
թիւնը ըզգալ:

Մարդ մը՝ ամենևին առանց ըստիկի՝
որչափ որ ալ աղէկ աղէկ ձիրքեր ունե-
նայ, նման է նաւու մը որ զարգարված
պատրաստված ըլլայ ամէն չուաններով
կազմածներովը. բայց չկիրնար առագաս-
տը բանալ երթալ առանց յաջող քա-
միի մը:

Թէ որ բաղձանքդ և յոճարութիւնդ
բան մը ընելու՝ ունեցած ըստիկեզ ավելի
անգին կանցնի, ջանաւ ամէն ջանքովդ՝ որ
այդ բաղձանքդ հաւասարես քու ունե-
ցածիդ:

Զգոյշ կեցիր, չինմանիս ան մարդուն՝
որ էտե՛վէ իշնալ ջանալնինի որ ուրիշին
նաւը վտանգէն խալացնէ, իրենինը ցա-
մայր կըզարնէ կըկտարէ:

Նայէ գիտէ այն տեղերը՝ ուր որ ու-
րիշները մենծ վտանգով նաւերնին զար-
կին կորսնցուցին, որ դուն կարենաս ըզ-
դուշանալ՝ հեռուէն քալել այն վտան-
գաւոր տեղերէն:

Արտնք որ իրենց ունեցած չունեցած
 ըստակը շնայլու թեամբ անառակութիւն
 տուցին նե, կրտեմնաս՝ որ անոնք զոր
 մանալի հոգունակութեամբ մը էտեղէ են
 խորհուրդ կուտան քեզի՝ որ դուն ալ
 քուկիններդ հասցնես : Նման են ասոնք
 այն Աղուէտին՝ որ Առակը կըստամե՝ թէ
 ասիկայ երբոր փորձանքի մը եկաւ և իւր
 պօշք կորսնցուց, ուրիշ աղուէտներուն
 խորհուրդ կուտար կըհամոզէր, որ իրենք
 ալ իրենց պօշքերնին կըտրեն. և կըսէր ա.
 նոնց՝ թէ այս պօշք աւելորդ բան մընէ
 մեզի, և ուրիշ աղուէտութիւն մը չունի՝
 բայց եթէ ծանրութիւն և անհանգըս
 տութիւն մը տալ մեզի :

Ատենոք աղնուական մարդ մը՝ յետ
 որոյ որ մտնէր էր իրեն հարստութեանց
 մեծագոյն մասը, որ մը գնայ Աղիսարեթ
 թագուհիին՝ աղաչեց հրաւիրեց զինքը իր
 տունը. Եւ էր այս տունս մենծ գեղեցիկ
 և շատ փառաւոր սաշտա մը. և այս սա.
 շտախ գոտան վրայ գրված կար մեկ վեր.
 նագիր մը, այսպէս. Աճ՝ այ՝ Ինչ.
 Ի՛նչ է : Արբոր թագուհին ներս մըանա.
 լու եղաւ, կարգաց աս գիրը, գարձա.
 հարցուց աղնուականին, թէ ինչ կուզէ
 ըսել այս գիրս : Արբոր գրածին մեկնու.
 թիւնը աղէկ մը լսեց անոր բերնէն. սա.
 տասխան տրվաւ թագուհին, ըսաւ. Ի՛նչ
 գրած է : Աճ՝ այ՝ Ինչ.
 Ամենայն ինչէ, և այսպէ՛ երկայ՝ Երե Ու.
 նայնութիւնդ : Եւ այսպէս այս սաշտաւ.

խանութիւն՝ սաստիկ և ազգու յանդիմանաւթիւնն մը արվաւ այն մտխոզ ազնուականին :

Հին կապաշաներուն գիրքերէն կը յիշեմ մէկ պատմութիւնն մը, թէ անգամ մը անառիմը մէջ կաղնի ծառումը վրայ գրերէն եղեր մէկ շատուածուհիինը արձան . և ժողովուրդը երկան ժամանակ մենձ պատիւներ մենձ զոհեր կրնեն եղեր աս շատուածուհիին : Օր եկեր է, ժողովուրդը կրտսնէ՝ որ այն ծառը իյնանալու կործանելու մտ է . թէպէտ և գեռ չինկած, թէպէտ և գեռ շատուածուհին վրան կեցած, սակայն մարդմընալ անկեց ետև իրեն շխտիկնար :

Հաս թիչ կըպատահի՝ որ սիրվին և պատվովին ան մարդիկները՝ որ բախտերնին աջուութիւննին կորուսեր են . և նմանապէս շատ թիչ կըհանդրալի՝ որ ձախորդութիւնը մէկ տեղ կապված մընայ բարեկամութեան հետ : Այն բանը որ Բարեկամական սէր կըկոչենք՝ կրտսնաս որ շատ անգամ՝ մանաւանդ Հասասիրութիւն է . և շատ անգամ մէկըմէկ կը սիրենք՝ որ կարենանք հասնիլ այն վախճանին՝ ինչ որ միաբերնիս գրերէնք :

Հաս մարդիկ կան աշխրհիս վրայ՝ որ կատարեալ կրնանին Արեադարձ ըսված ծաղկին բնութեանը . աս ծաղիկս ան տանը կըբացվի՝ երբոր արևը վրան կըծագէ, և երբոր իրիկուն կըլլայ՝ շուտ մը ինքն ալ կըդոյզի :

Հաւատաս ինձի, խիստ մեծ թշնամիք
բու ձախորդութեանդ ժամանակը կը
լան քեզի անոնք՝ որոնք որ բարեկամ կե-
լենային քեզի յաջողութեանդ ժամա-
նակը :

Մտադայ շահուդ և վաստակելուդ
յոյս ունենալուն համար՝ պէտք չէ որ
ունեցածդ շուտովմը ծախես մոխես :
Խելացի խոհեմ վաճառական մը՝ իրեն
ամեն օրվան ամեր ծախքը չիչաացներ և
ունեցածը չի մոխեր : Վախնալով որ ցը-
լայ թէ իրեն ավելի չարագոյն բան մը
հանաղախ բան զայն՝ որ ի վասնդ ձգե-
րէ իրեն ասորանքը :

Ծոցը եղած ըստակն է՝ որ մարդուս
համարմունք մը կուտայ աշխարհս առ-
ջեր, իսկ խոհեմութիւնը խելքը՝ զնա ա-
մեն աստեն դովելի կրնէ, և թէ մէկը և
թէ մէկալը՝ կարտութեան ժամանակը
իրեն մենծ օգնութիւն կըհասնին :

Հասցլութիւնը մոխելը՝ նման է իժի,
որ իրեն ճնողայ փորը կըծակէ դուրս
կելլայ : Իսկ չափաւոր ասորուսոր և ար-
դարութեամբ շահեցնելը, են իբրև եր-
կու բազուկք և երկու ձեռք բախտին և
աջողութեան :

Օր մը Չենոն փիլիսոփայն տեսնելով
մէկ քանի երխտասարգներ որ ունեցած-
նին կըմոխէին, սկսաւ խրատել և յան-
դիմանել, անոնք ուզելով զիրենք արդա-
բացնել, ըսին՝ թէ մենք այնչափ ունեոր
ենք՝ որ կրնանք այսպիսի կեանք վարել :

գարձաւ ան տակեր սա պատասխանս ար-
 վաւ փիլիսոսփան . Գոտտ արտէտ խրտտ-
 բանէիք շոյն խոհարարը (աշխիւ) . որ ին-
 բանիւնէրուն մէջ առնէր շոքաւանդ աշխիւնը ,
 շոք աղ առնէնալուն համար :

Շուայլ մոխոյ մարդը կրնաս նմանցնել
 ան թղկնինկերուն , որն որ բարձր գահա-
 վեժ (ուշուրում) տեղերը կրբուանին ,
 որանց սրտուղը միան ագուաները և ան-
 դըլները (ազպապաները) կրնան ուտել .
 Գիտվածն է բախան է՝ որ երբեմն կը-
 վատակցնէ . բայց վաստրկածը պահապը՝
 դիտվածը չէ , հապա խոհեմութիւնն է
 և առարինութիւնը :

Ա՛վ որ ամէն տեղ ամէն բանի մէջ կը-
 խնայէ , կատարեալ ագահ է . և ո՛վ որ
 բան մը չիխնայէր՝ շուայլ է : Գուն նայէ՝
 նուազ հարկաւոր բաներուն մէջ խնայել ,
 որպէս զի պատշաճաւոր եղած ժամանա-
 կը՝ կարենաս ավելի առատութեամբ մը
 բանեցնել ունեցածդ :

Ա՛վ որ ստեն մը կըմտիս , այնպիսին
 պէտք է որ ստենմընալ խընայէ : Ա՛յան
 զի քիչ կըհանաքալի՝ որ առնեքնին չիկոր-
 ծանեն ան մարդկրը՝ որ ունեցածնին չի-
 տեն խոհեմութիւն բանեցնել և խնայել :

Թէ որ բարեբարութեան մը համար
 մեկին փոխ ըստակ տվիր , ջանա՛ որ շա-
 շուշացնես քեզի գարձընէլ արվածդ :
 Ա՛յան զի հասարակօրէն խօսելալ , հին
 պարտքերը միայն՝ անշնորհակալութեամբ
 կըհասուցանեն մարդիք :

Թէ որ ըստիկի մը Տառանգութիւն
մըտար, չուտով մը հաշիւը ունեցիր . ար.
դար ճամբով ջանաի որ աճեցնես, և միտ
քրդ միշտ անմոռաց պահես՝ Թէ առանց
ամօթոյ և խայտառակութեան չիկրնար
մարդս իր կայութենէն իյնալ :

Օր մը Պղատոն փիլիսոփայն անանկ
լով հարուստ տունէ զուակ մը, որ ա.
մէն ունեցածը չունեցածը մտխելով, մէկ
պանդակի (լոտարեային) մը դուռը կե.
ցեր՝ չոր հացը կուտէր և ջուրը վրան կը
խմէր . մօտիկցաւ ասոր քով, և աս բանս
խրատելով ըսաւ մտխոյ զուակիին . Թէ ոչ
միշտ ինչեւէլ միշտ ոչեիք ՚ե, ասով ը.
հիշե ոչեւիք՝ կարօք չեիք ըւտալ :

Կան ոմանք Տառանգներ, որ կարծեն
Թէ խելացի բան մը կրնեն, երբոր ունե.
ցածնին չունեցածնին միշտ իբրև Թէ ի.
րենց վրանին առած բեռցուցած կրտա.
նին, վախնալով չըլայ Թէ զանանք իրենց
անտեսները մտխեն :

Նայէ որ չափազանց առադատաներով
չիկեցրնես չիծանրացնես քու նաւդ, որ
չըլայ Թէ զնա ընկղմեն :

Շատ օգուտ է՝ որ մարդս կանուխկեկ
ըսկսի խնայող ըլլալ, վասն զի ամէն բա.
նը հասցնելէն ետև խնայող ըլլալը՝ Տա.
մանակէ դուրս է և չափազանց ուշ է :

Ճառանգներ ալ տեսներվեցան, որ ի.
րենց ծնողքներէն շատ բան թողված ու.
նէին . և իրենք այն առատութեան մէջ՝
օր կզաւ որ ծով պահեցին, և աղքատու.

Թեամբ միանգամայն և անուանարկու-
թեամբ ճաշերնին ընթրիքնին կուտէին :

Հափաւոր ապրուստը՝ ուրիշ բան չէ
բոս ինքեան , բայց եթէ մէկ վաստըկիլ
մը՝ որ ետեւէ ետե կաճի՝ թէ որ հետը
ունենայ արդարութիւն շահեցնելն ալ :

Արդէս զի կարենաս մենձ գումար մը
ընել հաշուի համրանքի մէջ , պէտք է որ
շատ սղտակներ մէկմէկու վրայ դնես միա-
ջընեա : Արչափ շատ մենձ կուզեանէ ըլլայ
գումար մը , ըստկին խիստ սղտակ կտո-
րեն միշտ կըսկոխ մենձնալ :

Ահա՛նգիտի երբեմն՝ որ մէկը շատ քրք-
տինք թափէ՝ ինչվան որ շափաւոր բան
մը վաստըկի . բայց երբոր զայս վաստըկի ,
դիմնայ որ մենձ բան վաստըկեցաւ : Այն
զի երբոր բախտը աջողութիւնը այնչա-
փին իրեն սղեցնէ , ալ անկէջ ետե իւր
հետն է և շուտով բանը կը յաջողէ :

ԴԱՅ ԺԵ .

Հ-ր-դ-ն-ն-ն-ն-ն-ն և արծաթ-ի-ր-ն-ն-ն-ն-ն-ն լըայ :
Ե-ն-ն-ն-ն-ն-ն-ն-ն-ն-ն-ն-ն լախմանը որը գեղ-
է ըլլաւ :

Չոք ծընած ևս հարուստ ըլլալու .
բայց այս բանիս համար անհանգիստ չեմ
ըլլար : Մանաւանդ երբոր կըմտածեմ ,
որ մարդս որչափ աւելի բան ունենայ ,

գիտես թէ՛ այնչափ ալ աւելի կարտու
 թիւն կունենայ :

Իրաւ որ խելքով կրնայինք հարստու
 թեան բաղձանք ունենալ ամէն բանէն
 աւելի սա աշխարհիս մէջ, թէ որ հարստու
 թիւնը մեզի կարենար աալ այն հաճոյքը,
 գո՛հ ըլլալը, որով որ միան կրնանք հա
 րուսա ըլլալ աղքատութեան մէջ : Իսկ
 թէ որ հարստութեան կրցանկանք՝ մեր
 կարտութիւնը միան լեցընելու համար,
 անասունը քիչ բան ալ ունենալով կրը
 նանք մենձ հարուստ մը ըլլալ. և ստով
 աւելի կրնանք մտախնալ Աստուծոյ ամե
 նակարողին հարստութեանը և լիութեանը,
 որ մէկ բանխնալ կարտութիւն չունի :

Մարդկանց մէջը աւելի անարժան և
 քողները կրտեսնանք՝ որ շատ անգամ կը
 վայելեն բախտին բարիքը, ինչպէս են՝
 հարստութիւնը, պատիւը, ևն. բայց
 մարդս ճշմարիտ մենձ ընողը՝ սասնք չեն
 մարդուս իրեն բուն արգիւնքն է, ներ
 քին արժանաւորութիւնն է՝ որ զինքը
 մենձ կրնէ :

Վան մարդիկ, որ կրտեսեն թէ ալ
 նուականութիւնը և հարստութիւնը կրը
 նան զմարդս երջանիկ ընել. բայց սա բա
 ներս այսչափ գովասանքի արժանի չեն,
 վասն զի ուրիշներէն կանցնին մեզի. Իսկ
 առաքինութիւնը և բարի վարքը, որ ին
 քիրէն սիրելի և արժուական բաներ են,
 նաև շատ երևելի մարդկանցն ալ մասնա
 ւոր կերպով վաստքը պատիւը կա՛վելը
 նեն :

Արեւոս մենձ հարուստ թագաւորը՝ ան
մարդը հարուստ կըսեպէր՝ որն որ կրնար
ոտքի վրայ սրահել մէկ բանակ (օստու)
մը : Բայց սա բանս կըցօղ մարդն ալ կա-
րօտութիւն ունի մէկ ուրիշ բանակի մը՝
որ իր ունեցածները կարենայ սրահել :

Թէպէտ և բոլոր աշխրբիս տէր ըլլաս,
'ի վերայ այսր ամենայնի' (ինչպէս որ ա-
տենք կըսէր Արքիդամաս խելայի թա-
գաւորը Սպարտայուց) թէ որքաւ շուք-
չափելու ըլլաս նէ, ան ստենն ալ առա-
ջինէն մենձ սխաի շքանաս :

Դանիկէլ մարդարէն տեսիլքի մը մէջ
տեսնալով չորս երեւելի կայսերութիւն-
ները՝ որ եզան աշխրբիս վրայ, և մտա-
ծելով անոնց վրայ, հարցուց Հրեշտա-
կին, ու ըսաւ . Ի՞նչ էն սանս : Հրեշ-
տակն ալ սրատասխան արվաւ, Աստ՜ էն
լըս ստի՛նէր : Աս բանով հրեշտակը ու-
զեց իմացնել, թէ ամենայն հարստու-
թիւն, ամէն փառք սրտով սա աշխրբիս,
ուրիշ բան չին՝ բայց եկող դաշտը և ան-
ցաւոր բաներ էն :

Արեւ հեղինակին մէկը՝ թէ Քրիստոս
Տէրն մեր ալ՝ մեզի բաւականապէս իմա-
ցուց սորվեցուց, թէ ի՞նչ համարմունք
ի՞նչ կարծիք պէտք է ունենանք ըսակի
վրայ, երբոր Առաքելուց մէջէն Յուդային
յանձնեց՝ որ ըստրկի սրնակին հոգը և
պահպանութիւնը ինքը ունենայ :

Աստուծոյ նախախնամութիւնը մեզի
էվէլքք արվեր է ան ամէն բանը՝ որն որ

մեզի հարկաւոր է մեր բարւոյն համար :
Իսկ զոսկինն և զարծաթը՝ (որն որ Ստեղծօղբ գոցեց պահեց երկզիս տակը խորունկ տեղերը՝ հողու հետ խառնած կեցած ,) ազահութիւնը և փառասիրութիւնը մարդուս՝ առաւ զատեց վեր հանեց՝ երեցուց :

Ո՛վ որ կրթաղձայ հարուստ ըլլաւ, բաւական է որ գոհ ըլլայ . Այս գոհ ըլլալս այնպիսի մէկ բարիք մը նէ , որ ամէն բանաւոր մարդ կրնայ ձեռք ձգել տէր ըլլալ , միայն թէ ուզենայ . Մենք հարուստ չենք ըլլար , մեր եկամուտը շատցընելով, հապա միան մեր բողձանիքը մեր ցանկութիւնը չափաւորելով . ուստի չէ թէ եկամտիդ չափը նայելով անչափ ալ հարուստ կամ աղքատ սեպեա պիտոր քեզ , հապա բողձանիքիդ չափը նայելով :

Շատ հարուստ է այն մարդը , որն որ քիչով գոհ կրլայ : Պէտք չէ աղքատ սեպել այն մարդը որն որ քիչ ըստակ ունի . հապա զայն մարդը՝ որ ըստակ ունենալով , ալ ավելի կրթաղձայ ունենալ :

Կան մարդիկ , որոնց պէտք էր որ գոհ ըլլային մէկ չափաւոր վիճակով մը . բայց որովհետեւ ետեւէ կիյնան պաշտօններ և պատիւներ ձեռք ձգելու , և կրտեսնան որ ուրիշները զանոնք ձեռք կը ձգեն , ասով թէ ուզած են կրթիկրվին , և թէ առաջուց ունեցած հանդսաւթիւննին ալ կրկորանցնեն .

Թէ որ քու պիտանախորութենէդ ա-

վելի բան ունիս նէ, աւելորդ բան է քեզի ասիկայ . ուստի և միշտ նեղութիւն մը քեզի պէտք է որ բերէ : Ասան զի թէ որ կաշխատիս քրտինք կը թափես՝ որ զայդ աւելորդ բանդ շատցընես աճեցընես, ան ստենը զանիկա կորսունցուցածի մը պէս կըլլաս . որովհետեւ իբրու քու յատուկ բանդ՝ զայն միան պիտոր սեպես, որն որ ըստ կամացդ կրնաս գործածել : Ասկէց ՚ի զատ, աս ալ գիտցիր որ մէկ անխելք հարուստ մը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ խելացի մարդուն գանձապետն է :

Թէ որ ապէկ խելքով մը մտածես մարդուս կեանքը, ուրիշ բան չես գանար բայց թէ բան մը լեցուն տեսակ տեսակ անձոտնի մտածութիւններով և սրտագողով . առաջին իր հոգը զբաղմունքը է՝ ետեւի իյնալ փնտռել թէ ի՞նչ միջոցներ կրնայ գանալ որ ստակ վասարկի . երբոր վասարկեցաւ նէ, կը հոգայ կը փնտռէ թէ ի՞նչպէս զանոնք՝ չէ թէ միան պահէ, այլ և աճեցընէ շատցընէ . ուրիշ հանգիստ չունի՝ բայց եթէ երբոր կը տեսնայ որ ստակը շատցաւ, և ունեցածը անովը տանդ ապահովութեան մը մէջ է : Մէյ մընալ կը տեսնաս՝ որ վերջապէս աս ունեցածները կամ գիտուածով մը (որ ան պակաս են աշխարհիս մէջ) կը փրձանան կը կորսորդին, կամ թէ ինքը ուզէ չուզէ կը պարտաւորի զանոնք թողուլ երթալ, վասն զի մարդ մահկանացու է :

Արժամթասեր հարուստ մարդը՝ որ

Միշտ ախ ու՛ վախ կրնէ ըստակ վառարկել լու՛ և Միշտ սրտադող ունի՛ որ չըլլայ թէ կորսընցընէ , այսպիսին անպակասնեղու թիւն չարչարանք կրելու հետ է իր կէնացը մէջ : Աղքատը՛ իրեն աղքատութիւն մէջ ալ հարուստ է , երբոր իր պիտանա վորութեան չափովը իր բազմանքին ալ չափ կրղնէ . անչափ կուզէ՛ որչափ որ իրեն պէտք է նէ , ամենեկին չիվախնար բանէ մը , վասն զի բան մը չունի՛ որ իրեն նեղութիւն մը տայ , և սրտադող ալ չունի՛ թէ չըլլայ թէ կորսընցընէ :

Թէ որ մինակ վախնար՛ թէ չըլլայ թէ ունեցածնիս կորսընցընէնք՛ ասչափ մեծ անհանգստութիւն մեզի կրբերէ նէ , հասա օրչափ մեծ ցաւ , օրչափ սրտի կտորտուք պիտի ունենանք ան վայրկեանը՛ երբոր ուղէնք չուղենք՛ զանոնք կորսընցընէնք պիտոր : Եւ որ ավելի շարն է , ազահ մարդը իրեն մեծ կորուստ մը կրսեպէ նաև ան զխոլուածն ալ՛ երբոր կրսեանայ որ չիկրցաւ շատընել իր ոսկիները :

Գողութիւնը անչափ մեծ մեղք մը կրսեպփի , որ ավելի խստութեամբ սաստի՛ կուտան անոր՛ քան թէ շնութեան մեղքին : Ատոր պատճառը փիլիսոփայ մարդ մը ասանկ կուտայ . “ Ես կարծեմ , կրսէ , աս բանիս մէջը ազահութիւնը շատ ձեռք ունի . և ուրիշ պատճառ աս բանիս չեմ կրնար գտնալ , բայց թէ ըսել թէ մարդս իր կնիկը սեպելով միան իր

ըն Ուր իբնն ուրնէրէն և Տարն իբնն Տար-
նէն (ինչպէս որ սուրբ գիրքը կրտէ),
խոյ իւր ըստակը կրտէպէ՝ իբրև հոգի մը
իրենն հոգիէն ,, : Եւ իրաւ որ ագահ հա-
րըստին սակին՝ գիտես թէ իբնն հոգին է :

Բոլոր աշխարհիս գեղալաճառներուն
քովը անկարելի է որ դանաս գեղը, որ
կարենայ ըսնայնել ագահութիւն և վաշ-
խին հիւանդութիւնը :

Այս նոր աշխարհս կերպով մը սոքի
տակ առաւ և սպականեց ավելց զ՛ին
աշխարհը : Վասն զի առաւ ցանեց մեր
սրտին մէջ զագահութիւնը, և գիտես
թէ բոլորովին քչեց հանեց մեր սրտէն
զսէրը և զբարեկամութիւնը, որ առաջ
ունէին մարդիկ : Ասանկով խեղճարար
տաին սրտերնին կասեցին մարդիկ ու-
կիին և արծաթին հետ. ծառայ եղան,
գերի եղան անոր. և կուսքի մը պէս պաշ-
տելով, գարձան եղան կուսպաշտ սակոյ
և արծաթոյ :

Հարուստ և ագահ մարդը՝ կարծես թէ
չատ զարմանալի հրաշալի բան մը նէ,
պատճառաւ իբնն այնչափ ունեցած ու-
կիններուն : Բայց թէ որ աղէկ մը ըսկսիս
գու փնտռել քննել, թէ ունեցածները
ինչպէս կը գործածէ՝ ինչ կընէ, ինչ
պէս կը վայելէ, կընայիս կրտեսնաս՝ որ
քան զայն ավելի խեղճ ողորմելի մարդ չի
կայ աշխարհիս վրայ :

Պէտք չէ արհամարհել ըստակը՝ եր-
բոր արգար ճանրով վաստակիլերէ : Բայց

այն մարդը՝ որ իր պատիվը իր անունը ավրելով այնպէս կը հարսանայ, այնպիսին ավելի կը կորսնցնէ քան թէ կը վաստակի :

Բնութիւնը՝ միայն ըստակին հետ չէ կապեր մեր բախար մեր աջողութիւնը : Արնայ մէկը խնտումով ուրախութեանով անցնել իր կեանքը, իր ժամանակը, առանց ըլլալու մէկ ամիրայ մը, առանց ըլլալու մէկ հարուստ մը, մէկ իշխան մը :

Քիչ բանի բազմանք ունենալը՝ զաղքատութիւնը հաւասար կրնէ հարստութիւն հետ : Այն մարդը որ փտուվախ կրնէ կը ցանկայ, հարուստ չէ . և նմանապէս այն մարդն ալ աղքատ չէ, որն որ աւելորդ բանի մը կարտութիւն չունի : Ճշմարիտ բարի պէտք ենք կոչել միայն ան բանը, որն որ բացարձակապէս հարկաւոր է . և աս հարկաւոր բանը արդէն իսկ բնութիւնը՝ իրրե մայր գթած և առատ՝ արվեր է ամէն մէկ մարդու : Մեզի բարեպէս ապրելու համար քիչ ըստակ կօզակ . մանաւանդ բարեպէս մեռնելու համար :

Ավելի օգտակար է քիչ ունենալ, քան թէ շատ : Ա՛յ որ շատ ունի նէ, ալ ավելին կը բաղձայ . որով ցոյց կուտայ, թէ ուրեմն գեռ իրեն բաւականը չէ ունեցած : Իսկ այն մարդը ունի շատ, և բաւականէն ալ ավելի ունի, որն որ հանգիստ սրտով կեանքը կանցնէ :

Յետ որոյ որ Ազգբանդը մեծ կայսրը գրեթէ ամէն ազգ իր ասկը առաւ, կը

զանգակեր թէ ուրեմն ուրիշ ապշ ալ չմընաց ասկ առնելու : Ամէն բանը իր ձեռաց ասկ առնելէն ետեւ , դեռ կըրբազձար ավելի բանի մը . և այն բանը որ բաւական էր բոլոր մարդկային բնութեանս , բաւական չկրցաւ ըլլալ մէկ հատիկ մարդուն :

Կրնաս հարուստ ըլլալ ու զածիդ պէս , միայն թէ կամենաս զքեզ աղքատ ընել բազմանացդ կողմանէ : Ան ատենը միայն սեպէ թէ մէկ մարդ մը ավելի հարուստ է , կամ թէ ավելի աղքատ է , երբոր կրտեսնաս սր ավելի կամ պակաս բարեկրօն մարդ է :

Խելացի մարդը՝ աւելի մեծ մը չի սեպեր Աբուլէոս հարուստ թագաւորին էջը , որն որ շատ ոսկի կոնակը բեռացած կրտաներ : Եւ ոչ Աղեքսանդր կոյ սեր Չին՝ մենծ բան մը կրտեպէ՝ իրեն այն փառաւոր հարուստ կաղիածին (ըռահափն) համար :

Հարստութեան փառամոլութիւնը ըստ ինքեան ինչ բան է , բայց եթէ՝ (խելքով մտածելով) մէկ փառփիլի մը՝ որ աղոյ կամ խենդերուն աչքը կտանէ : Պիլիսոփային մէկը կրտեր թէ , « Ես այս աշխարհս արտապին բաները , հարստութիւնը , փառքը , ան , կուզեմ գործածել մէկ բարակ թեթե թռչող զգեստի մը պէս . որ թէպէտ և վրաս ըլլայ , բայց միշտ իմ մարմինէս հեռու կրկենայ » :

Հարուստ մարդը՝ իւր ըստիին միայն

Հասուածները համար՝ մի սեպեր . թէ ուրիշ մարդիկներէն աւելի այլ մեծ բան մը ըստ ինքեան ունի , բայց եթէ միջոց մը գիտուկուծիւն մը՝ ուրիշին բարիք ընելու , ուրիշին կարօտուծիւնը լէցնելու իւր հարստուծեամբբ : Աւ Աստուած ամենարարին ասոր համար մէկին հարստուծիւն տրվեր է , մէկայլ ազքաստուծեան մէջ թողուցեր է . որ հարուստը ազքաստին ողորմելով իւր մեղքերը քաւէ և հոգին փրկէ . և ազքաստն ալ համբերելով իր մեղքը քաւէ և հոգին փրկէ :

Հարստուծիւնը և մեծուծիւնը՝ ազեկ մտածես նէ՝ ուրիշ բան չեն ընելը , բայց եթէ իրրև թէ մէկ առժամանակեայ փայլունուծիւն մը տալ մեր բնական նըվանատուծեանը և ազքաստուծեանը : Ասան զի ամէն մարդ հաւասարօպէս մերկ ծներ է , և հաւասարօպէս մերկ հոգը պիտոր մանայ :

Մէկ ձի մը գեղեցիկ կօզմածքով զարգարված և վրան ալ մէկ գեղեցիկ ծիրանի կապայ մը , այնպէս յաղթանակի մէջ յաղթօղ զօրավար մը վրան վերցուցած տանելու ժամանակը , արդեօք կրնայ մի իրաւամբք հարստանալ՝ երբոր անդիէն ժողովուրդը ըսկօի կանչելով ուրախութենով ծափ ծափի զարնել : Աստ թէ արդեօք կրնայ մի զինքը մեծ սեպել վրան եղած զարգարանքներուն պատճառաւ , որ իրեն համար նայիս նէ ավելի ծանրու-

Թիւն են, քան եթէ զարգարանք : Այն, որչափ քիչ մարդիկ կան, որ քեզի տեսութիւն գան՝ բուն քեզի համար . քու հեռոց խօսին կենցաղավարութիւն ընեն՝ բուն քեզի համար . վասն զի ամենուն տրված պատիւը խոնարհմունքը քեզի չէ՝ քու ոսկիիդ միան համար է : Այլ թէ, որչափ քիչ մարդիկ կան, որ բուն քեզի գլուխին ծռեն՝ հնազանդին քու անձինդ . վասն զի միան քո ամոռոց պատիւ կրնեն՝ գրլուխ կրծռեն . ուստի և բուն քեզի՝ ալ ավելի բան չիմնար, բայց թէ այն վերի ըսած ձիւն բանը . այսինքն՝ մեծ աշխատութիւն մը, և մեծ ծանրութիւն մը :

Հարստութեան վախճանը՝ ըստ ինքեան ուրիշ բան պէտք չէր ըլլալ, բայց թէ ավելի հանգստութիւնով վայելցնել մարդուս իր կեանքը և ուրիշներուն կարօտութիւնը լեցնել : Բայց հիմա ասիկայ եղաւ մարդուս պատճառ իրեն անհանգրստութեանը, իրեն չարչարանքին, և որչափ ավելի կըշտանայ հարստութիւնը, այնչափ ալ ավելի կըշտանայ մարդուս մտմտաքը, զբաղանքը, և սրտադողը վախը՝ որ չըլլայ թէ ավելի բան կորսնցնէ : « Բան զաղքատութիւնը ուրեմն մենծ հարստութիւն չի կայ, (կըսէր մեկ վիրի սովայ մը) . և ևս՝ որ քիչ բան ունիմ, կըսէր, կրնամ աս բանս հաստատութեամբ զուրցնել և պնդել : Ասան զի քանի որ ևս հիմա կտտարեալ հողուոյս խաղաղութիւնը

կընկայելեմ՝ թէպէտ և աղքատ, այնչափ
գոհ և ուրախ եմ՝ որպէս թէ աշխարհիս
ամէն ոսկին ունեցած ըլլայի . ։ Առգէր
ըսել՝ թէ երբոր իրօք ալ այն ոսկիները
ունենայի նէ, արդեօք զնոյն խաղաղու-
թիւնը հոգւոյս կրնայի վայելել :

Կան մարդիք՝ որ ոսկիի և արծաթի
կառապաշարք են . կան ալ՝ որ պատվոյ և
փառաց : Գուն գոհացիր օրհնէ քու
սասողք քու վիճակդ, որ զքեզ երբէք չք-
զրդեց՝ որ սա շատուածներուն ծախս
երկրպագութիւն ստու :

Այնչափ համարմունք ունեցիր ըսող-
կի վրայ, որչափ որ քեզի կըծառայէ քու
պիտանալորութեանդ համար : Բնասկը
եղաւ՝ քեզի ծառայելու համար . ուստի
և գու պէտք չէ որ գլուխդ ծռես՝ ի
բնէ ծառայութիւն ընելու, ևս առաւել
իրեն գերի ըլլալու :

Մարդուս ազնուական հոգին և սիր-
տը՝ պէտք չէ որ ըլլայ այնպիսի տեղ մը,
ուր որ տանես լեցրնես այսպիսի ցած ու-
անարդ բաներով : Աւ իրաւ որ շատ ար-
տառոց հրէշայի բան մը՝ նէ, երբոր կրտես-
նաս՝ որ մարդիք սա հանքերուն սա հոգե-
բուն սա մոխիրներուն այսչափ սիրահա-
րեր են :

Ատենօք թէմիատեղէս անվանի իշ-
խանը և զօրապետը Զունաց՝ որ մը փոր-
ձութեան մէջ իյնելով ու բաղձալով վեր-
ջրնէլ տանէլ տեղաց մը մեծ գանձ մը,
ինքն իրեն եկաւ՝ ամբոջաւ իրեն սա սա

կատու թեան աս սխալանացը վրայ, դարձաւ իր ծառաներուն մէկին ըստ. Դասն
 աս վերստի աս ըստ իւր. իսկ շի Դաս թե
 Դասն իւր ըստ :

Իստա մեծ փիլիսոփան՝ իրեն բոլոր աս
 բեցածը շուեցածը ինք իրեն թողլով մէկ
 դի ձգելով, այնպէս զինքը հարուստ մե
 ծառան կրտսեր, կրտսեր այս անուանի
 փիլիսոփան միշտ աս խօսքը : Ընդ իսկ իւր
 ըստնայն, ևս իմ հետս զամեն բանս կը
 վերցնեն իմ կրտսանին : Կուզէր ըսել. մար
 դուս հարստութիւնը՝ միան իրեն աստ
 քիմութիւնը իրեն բարի վարքն է. և խե
 լացի մարդը իրեն հարկաւոր եղածը նայ
 ելով քիչով գոհ ըլլայ, և ասով գրեթէ
 ամեն բան կուեննայ : Աս այս գեղեցիկ
 խօսքը այս փիլիսոփայիս՝ իրեն իրեն թէ
 մէկ փառասոր սիւն մը կանգնեց, որ ե
 անի եկողները անպակաս զինքը պատվեն,
 և միշտ յիշեն. Ընդ իսկ իւր ըստնայն :

Տակիստս խելացի սպասմագիրը հասկ
 մայեցուց կրտս թէ՛ Ալեալաստիանոս այն
 երեկ ի կայսրը իրաւ որ հաւասար կըլլար
 իստա մեծ և անուանի Հառմայեցուց,
 թէ որ իւր ազատութեամբը չարքեր
 չմտաւ իրեն ուրիշ ազէկ բաները :

Պերսեոս թագաւորը կորսնցուց իրեն
 գանձը, և իրեն թագաւորութիւնն ալ,
 չարազանց սէր հարստութեան ունենա
 լուն համար. գերի բանը վէցաւ Հառմայ
 եցի զօրապետէ մը, և զինքն ալ իրեն աս
 կիներուն հետ խախտարար ժողով անցուցաւ :

ցին յաղթանակին մէջ Հոսմ քաղաքը :

Եվանդրոս հին թաղաւորին խօսքը որ երբեմն ըսաւ Անէասայ , միտք պահելու և մտածելու խօսք է . համարյալն : հիւրը , արհամարհեալ զինչ , և զգէզ ինչն յայնժամ արժանի համարեալ Աստուծոյ . այս ինքն՝ Սիրոս ան զօրացիր բարեկամ , բանի տեղ մի գնէր ասկին արծաթը . երբոր աս ընես նէ՛ անասենը միտքդ զիր՝ թէ սիրելի կը ըսաւ Աստուծոյ :

Հարուստ մարդը ան ասենը միան էր . ջանիկ և գոհ կեանք մը կանցրէ , երբոր աղէկ կերպով և աղէկ բաներու կրդոր ծածէ իր ըստակը : Եւ աղքատ մարդը ան ասենը մեծ հարուստ մը կըսեպօք . երբոր իր կարօտութեանցը մէջ առանց գանդակելու համբերութեամբ կը լարվի , միշտ գոհութիւն ապրով Աստուծոյ :

Գիտես թէ՛ փիլիսոփայ մարդու մը բաղձանք կուգայ՝ իրեն ջուր խմելու գաւաթն ալ մէկդի ձգել , երբոր կըսեանայ որ աղքատ մը երկու ամսովը ջուր կը խմէ . ինչպէս ասենօք ըրաւ Գիողինէս փիլիսոփան : Գարձեալ՝ բաղձանք մը նալ ունենայ , (ինչպէս ասենօք Արատէս փիլիսոփան ունէր) , որ ինչպէս որ ջուրը պատրաստական խմելիք է մարդուս , այսպէս ալ բան մըն ալ ըլլար աշխարհիս վրայ պատրաստական կերակուր մարդուս . որպէս զի ուրիշ ալ բանի կարօտ չըլլայինք , բայց եթէ ինչ որ բնութիւնը ապահովապէս առանց ուրիշ հոգ մը ունենալու

մեզի միշտ պատրաստէ : Եւ աղէկ նայիս
նէ՛ Ստեղծողը ասանկ մեզի պատրաստե-
րէ . միայն թէ մարգս գոհ ըլլայ . ինչպէս
որ սուրբ Պօղոս առաքեալը կրխրաստէ .
Ուրի՛ն ինչա՛ն որ եւ հանդէրէ , եւ այնու շու-
րանո՛ւն :

Քեզի բուն հարկաւոր եղածէն ավելի
ինչ որ ալ ուրիշ բան քովց կայ նէ , անի-
կայ քեզի անախտան բան մը սեպէ : Թէ
որ չորս ըստակ ծոցդ ունիս նէ , գոհա-
ցիր փառք տուր Աստուծոյ . թէ որ ըզ-
գեսող քեզի բաւական է , որ զքեզ տա-
քէն պահէ , ջրտէն պահէ , և քու տունդ
քեզ բաւականապէս կըստաշարանէ օրոց
խառնակութենէն , բամբակէն . Եւ , ալ
ավելին ունենալու հոգդ ըլլայ . և թէ
որ անկէց ավելի բանմալ ունենաս նէ ,
մեծ բանի մը տեղ մի սեպեր :

Արտէր ասենօք փիլիսոսփայ մը . « Ամե-
նեին բանի մը տեղ չեմ գներ ասկոյ
արծաթոյ գանձը Սամիրգացի ըսած ա-
տենօք հարուստ մարդիկներուն . երեսն
ալ չեմ նայիր տեսակ տեսակ անուշ հա-
մադամ կերակուրներուն՝ Արիկիտս ը-
սուած ատենօք անուանի որկրամալ Հոռ-
մայեցիին . և թէ որ տէր ըլլայի՛ ամենեին
վարձք մը չէի տար ան մարդիկներուն՝ ո-
րոնք որ տեսակ տեսակ նոր հեշտութիւն-
ներ փափկութիւններ կըգանեն կըճա-
րեն . ինչպէս որ ատենօք կուտար Ղիո-
նեոիտս Սիկիլիոյ թագաւորը : Ետէ չեմ
իյնար որ մեծ ըլլամ , ինչպէս ատենօք

Շխափոն մեծ Հռոմայեցին . կամ թէ ա-
մենէն մեծ ըլլամ՝ ինչպէս աստեճոյք Գա-
սխոս ըսված զօրսպեալ Հռոմայեցոց .
և հոգ չունիմ ոչ ըսակի , և ոչ ստափոյ
փառաց . այլ աս բաներս իմ գիտացս իր-
բև խաղալիկ փուճ բաներ են . որ բախ-
ալ մարդկանց գէմը կըհանէ կուտայ , որ
կըթան խնտան զբօնուն . ինչպէս որ
տըղաքներուն մենք կընենք . որոնց նման
ամենեին այն մարդիկները՝ հոգւով մարմ-
նով ետևէ են որ շատ տեսակ բան , և շատ
փառք ունենան , որպէս զի կըբոս մէկ
բանէն կը յափրանան (սըխմիչ կըլլան)
նէ , մէկալին ձեռք զարնեն ” :

Շատ բան ունենալը՝ անհանգստու-
թիւն կըբերէ . կարօտ ըլլալը՝ թշուա-
սութիւն է . պատիօլը՝ ծանրութիւն է .
պաշտօններու մէջ մանալը առաջ կըթա-
լը՝ վտանգաւոր է . վայելուչ բարական
կեանք մը ունենալը՝ կըջանկութիւն է :
Դուն որչափ բանի որ կըբաղձաս նէ՝ ու-
նիս , թէ որ ունենաս՝ որչափ որ քեզի
պէտք է քու կարօտութիւնդ լեցընելու :
Ի վերայ այսր ամենայնի՝ շատ անգամ
թերևս եզեր է որ զարմացեր կեցեր էս ,
տեսնելով որ արժանաւորութենէդ ավել-
ի բան ունեցեր էս . և աս բանիս համար
հարկաւորապէս գոհացեր միշտ շնորհա-
կալ եզերես քու Ստեղծողիդ :

Ո՛վ որ խաղաղութեամբ կասարի , բա-
րեպէս կասարի . և ան մարդը մեծ մարդ
է , որն որ մեծ է իւր առաքինութեամբը :

Ազէկ զուրցէց փելիստփային մէկը : Մէծ
 մէծ գանձերու եւ զարմացած աչք չեմ
 անկեր, և ոչ շատ և մէծ երկիրներու :
 Այսին զի երբոր կրնամեմ որ մարդս
 ծներ է՝ աշխարհի տէր ըլլալու համար,
 ան ատենը եւ ալ իմ իրաւունքէս եւ չի
 կենալով, կրսկըսիմ ինտուսմով վայելել
 զուարճանալ ան կտոր բանին վրայ, որ
 չափոր ինձի բաժին հաներ է Աստուած : :

Չափազանց ախորժանքով մը մի զնայ
 լիր աս աշխարհի տեսակ տեսակ զուար
 ճութեանցը : Այսին զի գուն ալ այն աչ
 քով կրնաս նայիլ անոնց վրայ և գործա
 ծեղ, ինչպէս որ կրնեն թաղաւորները,
 որոնք թէպէտե կրտեսեն կրնային և կր
 վայելեն ալ, բայց ետքը որպէս թէ բանի
 մը տեղ չքակելով ալ չեն մտնար ան
 ոնց վրայ : Ի՞նչ զմայլմունք, ի՞նչ զուար
 ճութիւն ալ ունենաս աս աշխարհի վրայ,
 ջանաս պիտոր՝ որ գու տէր ըլլաս քեզի,
 չէ թէ ծառայ և գերի ըլլաս անոնց, ի՞նչ
 տեսակ ալ գեղեցկութիւն տեսնաս աշ
 խարհի վրայ, ջանաս պիտոր միտքդ ստեղ
 ճողին տանիս՝ որհնէս զինքը, չէ թէ քու
 սիրտդ գերի ընես անոր : Քու զուար
 ճութիւնդ, քու զմայլմունքդ պիտոր ըլ
 լայ քու սրտիդ խաղաղութիւնը և քու
 մտքիդ ուղղութիւնը, որ կըլլայ աս իրեք
 բանով, այսինքն՝ մէկ մը ստեղծողը ճանչ
 նալով, երկրորդ՝ սիրելով, և երրորդ՝ է
 բեն հաճոյական գործքեր ընելով : Ա՞յ
 իրեք բանը ընես, ինչ վեճակի մէջ ալ ըլ

լաս, միշտ երջանիկ ես. և ուր տեղ որ
ըլլաս, գիտես թէ, միշտ գրախոտի մէջ ես:

Այս իրեք բանը ունենաս, միշտ ճշը
մարիտ հարուստն ես: Իսկ թէ որ աս ի-
րեքս չունենաս, թէպէտ և աշխարհիս
ոսկին բոլոր ունենաս, միշտ խեղճ ոչոր-
մէլի աղքատն ես: Թէ որ աս իրեքը ու-
նենաս, անապատ տեղ մըն ալ քեզի այն-
չափ զուարճայի է, ինչպէս մէկ զարմա-
նայի գեղեցիկ պարտեզ մը: Քու հոգիդ
ամէն տեղ կրնայ դանալ իրեն հանդիստ
անխռով տեղ մը. և խիստ վառաւոր
հանգիստ-թեւանց մէջ ալ, և շատ բազ
մամարդ քաղաքներու մէջ ալ կրնաս գու-
ղքեզ անանկ բռնել, որպէս թէ մէկ ա-
նապատի մէջ ըլլայիր:

Քիչով դո՛հ եղող մարդը երբոր կերթայ
գեղեցիկ անտառ մը կըմբանայ, հոն կըլլ-
ուէ անուշ անուշ երգելը սոխակին (պիւլ-
պիւլին), գիտես թէ իրեն նախանձ մը
կուգայ անոր երջանկութե՛ր վրայ. վասն
ղիայն թաչունը՝ կարծես թէ այն անտա-
ռի մէջ քաշվելով առանձնանալով, ալ
անկէջ ետև ինքը իր խիստ մեծ բախար
աջողութիւնը գտածի պէս և իբրև ա-
զատ ամէն հոգէ և մամաութէ, կըսկսի
անուշ երգելովը զուարճանալ զմայլի
իրեն այն սիրելի մինակութեանը մէջ:

Խաղաղութիւնը՝ է այն մեծագին և
մէկ հասակ գեղը, որ դուն պէտք է՝ որ
միշտ աւնուս՝ քու առողջութիւնդ պա-
հելու, և երջանիկ կեանք մը ունենալու:

Այս խաղաղութիւնը կըլլայ քեզի՝ այն
Փիլիսոփայական ըսված Քարը, որ սակիի
գոյն կուտայ ամէն ուրիշ հանքերու ո-
րոնք որ սակի չեն, և կըբժշկէ քու հո-
գւոյդ ամէն հիւանդութիւնը:

Խեղացի մարդը՝ այն մարդիկները ավէ-
լի երջանիկ կըսեպէ, որոնք որ թէպէտ
քիչ կըվաստրկին, բայց միշտ պատրաստ
են և կուզեն քիչ բանով գոհ ըլլալ:

Վերջապէս ինչ որ է նէ, նայիս միշտ
անմտաց պահեստ այս տրված խորհուր-
դըս. այսինքն՝ նայէ քանի որ կենդանի
ես, գործածես չափով քու ունեցածդ:
Վասն զի ըստոյդ գիտցիր՝ որ թողուս
ձեզես պիտոր զանոնք քու մեծ թշնամի-
ներուդ, որոնք նաև քու կենդանութեդ
ժամանակը՝ քու մահուանդ կըցանկան
կըսպասեն:

Մեր մեռնելէն ետե, մեր թողուցա-
ծին համար այնչափ կըյիշեն զմեզ, որ-
չափ որ մեր ծնանելէն առաջ. անոր հա-
մար պէտք է հոգալ, որ հանգստութե-
նով ապրիս, և բարեպէս ապրիս: Մեծ
խենդութիւն չէ, որ մեկը զինքը տանջէ
չարչրկէ՝ սովէն մեռցնէ, որպէս զի կա-
րենայ իր էակէն եկած ժառանգը հարըս-
տացընէլ, և բարեկամ մը՝ իրեն թշնամի
ընէլ. որուն խնամումը ուրախութիւնը մի-
այն ան ատենը ավէլի կըշաանայ, երբոր
կըտեսնա՝ որ ավէլի բան թողվեցաւ իրեն:

Ո՞վ քու այդ աշխատանքներուդ բըր-
տինքներուդ պատուը պիտոր ժողվէ վայ-

ելէ . դիտենս ան՝ անտնք՝ որոնք որ բու վրաց հիմա կրինտան կոր : Աւ իրաւամբք . վասն զի գուն չափազանց հոգով կըրողգըղաս ունեցածիզ վրայ , որպէս զի չափազանց վայելմունք ուրիշներուն կարենաս թողուլ :

Շատ անգամ տեսնելեցան մարգիկներ , որոնք որ ավելի տեղոհ էին իրենց հարստութեան մէջ քան թէ աղքատութեան մէջ :

Թագէս փիլիսոփայն կրտեր թէ ամեն ճշմարիտ փիլիսոփայ թէ որ ուզէ նէ՝ թէպէտ և աղքատ՝ կրնայ միշտ հարուստ ըլլալ : Պէտք է փիլիսոփայութիւնը սորվել այսպիսի հարուստ ըլլալու համար . նաև ժողոված հարստութիւնը ծախել այսպիսի փիլիսոփայութիւն սորվելու համար :

Երաւ է՝ աշխրբիս վրայ այս երկու բանս , այսինքն՝ իշխանութիւնը և հարստութիւնը , են իբրև թէ երկու ծինիք (սեղէ) , որոնց վրայ բոլոր աշխարհս կեցեր կըպտըտի : Բայց սակայն ասանք են նաև երկու այն ստատճառք՝ բոլոր մեր անհանգստութեանը հոգւոյն և տեղոհութեանը : Ինչ օգուտ է աշխրբիս տեր ըլլալը , երբոր մէկը իւր անձին տերը չէ .

Մե՛ բաղձար շատ բան ունենալու . գոհ է զիր այնչափով միայն՝ որչափ որ կրնաս արդարութեամբ վաստըկիլ . Նախ՝ որպէս զի քեզի համար չափաւորապէս գործածես և վայելես : Արկրորդ՝ որպէս զի ու-

բիշ կարօաներու ալ և ժառանգներու գանկէց չափաւոր բաժին հանես: Եւ երբ որդի՝ որպէս զի առանց մեծ ցաւու և առանց գժուարութեան թողուս:

ԳՆԱ ԺԶ.

Փրօօսիբոսի և Բեթաբեթ Պաշտօններու
Հրոյ .

ՓՆՌԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ չափ չիկայ: Ա՛րչափ ալ մեծ ըլլայ փառասէրը, միշտ կըջանայ ետեվէ կիշնայ որ աւելի բարձրանայ: Եւ այն կայութիւնը՝ որ առաջ իրեն իբրև գերագոյն բան մը կըսեալէր, կըսեմնաս որ հիմայ իր գիմացը ուրիշ բան չէ, բայց և թէ առաջին աստիճան մը, առաջին քայլ մը: Եւ այն բանը՝ որ առաջ բոլոր ցանկութեամբ անոր սիրտը բոլոր գիտես թէ իրեն առեր քաշեր էր, երբոր մէկ մը զանի ձեռք կըձգէ, անկէց ետև սղափի բան մը կերևնայ անոր .

Ա՛վ որ հասարակ իշխան մը՛նէ, ախու վախ կընէ մեծ իշխան մը ըլլալու . մեծ իշխանը աչք կըանկէ կըցանկայ՝ ալ աւելի մեծ ըլլալու: Եւ ամենեկին չմտնալով իր վրայ՝ թէ առաջ ինչ էր, միշտ կըխորհի կըցանկայ ըլլալ ան՝ ինչ որ հիմա չէ:

Յուշիտս կետարուն և Պանդկոսին փառասիրութիւնը այնչափ մեծ էր, որ ի

րէք մասը աշխարհիս բաւական չեղաւ լե-
ցնել իրենց սրտին երրորդ մասը : Այս
փառասիրութեան կիրքը՝ աշխարհիս խիստ
երևելի խիստ խելացի մարդիկներն ալ
գերեց կործանեց :

Աղեքսանդր կայսեր փառասիրութիւն
այնչափ մեծ էր . որ մեկ ամբողջ աշ-
խարհս չիկրցաւ զինքը յադէցնել : Այս
փառասիրութիւնը՝ հպարտութեամբ , գո-
ւաղութեամբ , և անխելքութեամբ ալ
կրլեցնէ զմեզ . և փառասէր մարդ մը
միշտ ցաւելու մշտանալու հեռ է , նա-
խանձելով ուրիշին կացութեանը վրայ՝
տեսնալով որ իրմէ առաջ կանցնի :

Կան մարդիք այնչափ փառասէր , և
այնպիսի սրտով կրցանկան պատվոյ , որ
մանաւանդ կուղեին մեծ ըլլալ՝ քան թէ
բարի :

Ատենօք երրորդ Յուլիոս կեսարը՝ Կա-
տուղոս անուշով իշխանի մը հեռ ինքն
ալ էտէվէ ինկեր էր որ երևելի պաշտօն
մը ձեռք ձրգէ , ան ատենը Յուլիոսին
մայրը սկսաւ խրատել զի որդին՝ որ այդ
բանէն ևտ քաշվի : Պատասխան արվաւ
Յուլիոս մօրը . Կամ մեծը ինչէ՞մ ըլլաւ
հոգեւորաց մէջ , իմ թէ հոգեւորաց ելլամ
+չիմ :

Իտէվէ ամենեկին միշտար որ չափա-
ւոր ստախձանէն պատվոյ՝ անդին անցնիա :
Վասն զի աս ուրիշ բան ուղեւ չէ՝ բայց
եթէ թշնամիք շատցնել , նախանձտաներ
էվէլցնել , միշտ պատերազմիլ , միշտ շար-

չիկիւ, և վերջապէս կործանիլ :

Արն որ կուզէ չափազանց թռչիլ բարձրինալ ինչխան արևը, կրտսանայ վերջը՝ որ իր այդ փառասիրութիւնը կերէ կրմըրկէ իւր թևերը :

Արչափ որ կրնանք ամէն ջանքով զգուշանանք փառասիրութենէ, վասն զի այս կիրքս իւր երթալուն վաղելուն ժամանակը սանձ մը չընդունիր, և սկաք է որ վախնանք՝ չըլլայ թէ վտանգաւոր կործանման մը մեզ հանազայնէ :

Կան տմանք, որ ամենեկին նման թրուշուններու մը՝ կրնային կրջանան որ միշտ աւելի վեր թռչին բարձրնան, առանց դիտնալու թէ ո՛ւր կերթան, ինչքան ո՛ւր կը հասնի իրենց թռչիլը :

Այսպիսիները երբոր կը հասնին իրենց մեծութե կանկ առնելու ակզը, ալ անկէց ետև անոնց ամէն մէկ քայլը՝ Աստուածային նախախնամութիւնը չափումը կը դնէ, և կրտսանաս՝ որ ան ատենը որչափ ալ թեթև ըլլայ այսպիսեաց ի յնիլը կործանումը, վերասին սոք ելլալ բարձրինալ կարող չեն ամենեկին :

Գու գլխաւոր փառասիրութիւնդ այն պիտոր ըլլայ՝ որ ջանաս աւելի խելացի ըլլալ, աւելի օրինակ բարի քու ատենի մարդիկներուն ըլլալ, և քոյ խելքդ և խոհեմութիդ՝ միշտ հեար ունենայ նաև բարութիւն սրտի : Մէկ գի ձգէ ամէն առեսակ կողմնակցութիւր, և կըլլաս գուն ան ատենը իրրի նաւ մը, որ ապահով

անխանդ նաւահանդիսաք հասած մասն
ըլայ :

Խեղացի մարդը՝ նման է գնաակի մը ,
որ կըօրակ է և որ կողմն որ գարձընէս՝
հաւասար է :

Նայինք խեղքով մասնէնք , ի՞նչ բան
է արդեօք այս պատիւս , այս փառքս , որ
այնչափ էտէվէ ընկեր կըխընառէ փա-
ռասէր մարդը . ուրիշ բան չէ՝ բայց էթէ
մէկ ըստուեր մը , մէկ շուք մը , որ կանց-
նի կերթայ : Նման է ամենեկին վարդի
մը , որ իրիկվան գէմ իրեն գերեզման
կըլայ նոյն գեղեցիկ կարմիր գոյնը , որն
որ իրեն առաւօտը օրորոց եղեր էր :

Մեծերուն բախար աջողութիւնը չի
քալեր չերթար խատորնակ ծուռ գծի մը
վրայ , որ միշտ ետեւ ետեւ լայննալու
մենծնալու հետ է . հասկա կըքալէ բոլր-
րակ կըօր գծի մը վրայ , որ երբոր մէջ
տեղը կըհասնի՝ կըսկսի վար իջնալ , և
վերջը գեափնը կիյնայ :

Աշխարհս մէկ թէաարոն մի է . առ
թէաարոնին մէջ խիստ ազէկ խաղցօղները
անոնք են՝ որ ավէլի բնական կերպով մը
կըձեացնեն : Բայց խեղացիները ամենեկին
յանձն չեն առներ թագաւոր մը ձեացը-
նել , մեծ իշխան մը ձեացնել . և քիչ ան-
գամ յանձ կառնեն քաջ կարիճ մարդ մը
նալ ձեացնել :

Գխանաս՝ որ պատիւը և մեծամեծ պաշ-
տանները միշտ արժանաւոր մարդկանց չի
արվիր . շատ անգամ արվողին կողմնակ-

ցուծիւնը և գիտուածն ալ՝ սա բանիս
մէջը մասս ունին : Քիչիսպոս կամինեան
բախած պատմագիրը կըսէ, թէ այն պա-
տերազմին մէջ որ մէկ մէկու գէմ ըրին
լուիմի յԱ. Ֆրանսըզին թագաւորը, և
Կարոլոս Պորկոնեային Գուքսը, և զան
մարդէր՝ որ իրենց պատվաւոր պաշտօննին
կորսնցուցին՝ վն զի պատերազմէն փախ-
չելալ այնպէս կեանքերնին խաղացուցեր-
էին. բայց նայէ որ, կըսէ, նոյն պատվա-
ւոր պաշտօնները յետոյ արվեցան անոնց՝
որոնք տասը մըն ալէլի հեռու առաջին
ներէն՝ փախեր էին այն պատերազմէն :

Եւրիպիդէս մեծ բանաստեղծին հայ-
րը որ մը եկաւ կըսէր իր որդւոյն - գիտ-
նաս որդի՝ որ Ասպետուծեան անուէր
պատիվը առեր կմ : Պատասխան արվաւ
Եւրիպիդէս . Ունի ուրէն Գուքս այն Բու-
նը՝ որն որ մէն Գարդ իրնոյ ունենաւ իր ըս-
րելու :

Քանի քանի խաղցողներ տեսնուիւր են
թատրոնի մէջ, որ իրենց արժանաւորու-
թեամբը պէտք էին ազնուական ըլլալ. և
քանի ազնուականներ տեսնուիւր են, որ
հազիւ թէ կրնային ազնուական մը ձե-
ացնել :

Բախար շատ անգամ զանոնք կրնարէ
կառնու իրեն ընկեր, որ հազիւ թէ ար-
ժանի են իրեն նշանազգեստը վրանին առ-
նուլ հազնիլ :

Հասարակօրէն բախար խելացիներուն
երեսը այնչափ չինայիր. բայց խելացիք

աս միայն իրենց բաւական կրտսեպեն՝ որ իրենք արժանի ըլլան անոր շնորհացը՝ թէպէտ իրօք ալ չվայելեն : Աւ իրենք ավելի պատվական ձիրքերով հարուստ ըլլալով երեսնաւ չեն նայիր այն բաներուն, որոնց վրայ որ միայն ռամիկները ազէաները զարմացած կըզմայլին :

Մարդկանց տեսակ տեսակ կացութեանցը այն բանը կըհանառապի, ինչ որ ամեն որ կրտսեանանք կշառքներուն վրայ, որոնց ծանօթ կողմը վար կիջնայ, և թե թե կողմը վեր կելլայ : Բայց գիտնաս որ այնպիսիները կապիկներու նման՝ որչափ աւելի վեր ցաթկեն նե, այնչափ ալ իրենց մերկութիւննին կերնցնեն կրխայտառակին : Ասով թէ՛ կրնաննին թագաւորական պատկերքի մի՛ որ սղնծէ ըսալ կի վրայ սպված ըլլայ : Թագաւորը կըրնայ անոնց պատվոյ անուաններ տալ, որչափ ուղենե, բայց զիրենք պատուաւոր չի կրնար ընել :

Ո՛վ որ քիչ ժամանակի մէջ մեկէն մեծ կըլլայ, քիչ կըհանառապի՝ որ գիտնայ զինքը կառավարել իրեն այն յանկարծական փոփոխութեանը մէջ :

Արտաքոյ կարգի պատիւները շնորհները՝ որ կըտրվին անարժան անխելք մարդկանց, զիրենք կավրեն կըձգեն և կըհպարտացնեն, և ուրիշներուն տաքնալունախանձելու ալ պատճառ կըլլան :

Երբոր կրտսնաս որ մեկը խիստ բարձր չափը փառքին հասեր է, գիտնաս որ ան

ասուներ խիստ թեթե սահիլ մին ալ ասքին՝
 զնա կառնու կործանե կըձգէ ինչպան
 խիստ ցած ողորմելի կացու թիւն մը :

Կուզէս այս զուրցածնիս աղէկ մը ի
 մանալ, ուշագրու թեամբ կարգան Պու-
 տարքոս այն մեծ փիլիսոփային և պաա-
 մագրին գիրքը, որ աշխրբիս խիստ երևե-
 լի մարգկանց վարքը սկզբնե ինչպան վեր-
 ջը՝ խեղացի խրատներով տեղն ի տեղն կը
 պատմէ . և աղէկ կիմանաս աշխրբիս մե-
 ծերուն փառասիրու թիւնը, և միանգա-
 մայն ունայնու թիւնը և կործանումնդը :
 Ուստի և ամեն կարգացողներս հիմա մեկ
 մը գառնան մտածեն . Ի՞նչ էր արդեօք
 այն փառքը պատիվը և համարմունքը
 Պարմենիոն իշխանին, բանի որ Աղէք-
 սանդր կայսեր քովն էր : Այն փառքը
 Եւսեմիդէս իշխանին՝ Պաղտմոս թագա-
 ւորին քովը : Այն փառքը Արագոս Սի-
 կոնիոսին՝ Փիլիսոփոս Մակեդոնացիին քո-
 վը : Այն մեծ անունը համբաւը՝ որ ու-
 նէր Այէգիոս զօրավարը, բանի որ Վա-
 ղենախանոս կայսեր աչքն էր, ևն : Գար-
 ձիւր մտածէ, կըսեմ, վարձքը հատուց-
 մունքը, և ձախորդու թիւնները թշուա-
 ոու թիւնները, որ պատասէկցան այս մեծ
 և երևելի մարգկանց . յեա որոյ որ իրենց
 այնչափ արդիւնքովը, այնչափ ծառայու-
 թեամբը, այնչափ քաջու թիւններովը վայ-
 լեցան աշխրբիս վրայ : Կայէ թէ ասոնք
 այնչափ զարմանալի այնչափ արտասոց
 բաներ տեսնելէն ետև իրենց կենացը մէջ,

արդեօք իրուեալքք կրնան մի ըսել իրենց վրայ այն բանաստեղծին խօսքը, թէ
 « Այսչափ քրտանցս այսչափ աշխատա-
 նացս վարձք ունեցայ այս երկու բանս
 միայն . Առաջին՝ շատ ուշ ճանչնալ , երկ-
 րորդ՝ սպառչաւել » :

Շատ քիչ կրհանարալի , որ մեծ պա-
 տիւ մեծ պաշտօններ ունեցողները՝ դժ-
 բախտ ձախորդ բախտին ձեռքէն խալը
 սին : Ինչպէս բարձր անմտաչելի և սպա-
 ռած լեռներուն վրայ կրականաս որ եր-
 կրնքէն կրակոս կայծակներ ավելի կը
 թափին կըզարնեն , և փոթորիկներ և
 կարկուտներ հսն անսպակաս են , այսպէս
 ալ որոնք երևելի բարձր պաշտօններու
 իշխանութիւններու հասեր են , անոնք
 ուրիշներէն ավելի թշուառութեամբ ձա-
 խորդութեամբ կըկործանին . Եթէ իրենց
 հպարտութենէն , եթէ չար մարդկանց
 ձեռքէն , և եթէ նախանձոտներուն որո-
 գայթններէն :

Արոնք մեծ երևելի պաշտօններ մէկնը
 որ ձեռք ձգեցին , սկտք է որ մէկ մը դառ-
 նան մամտան . Թէ այդ իրենց եղած չք-
 նորքը իրենց թագաւորէն իրենց մեծէն՝
 երկարատե չէ . և թէ՛ երկար ժամանակ
 տառին վրայ քալելը և չիյնիլը՝ շատ դժ-
 տարին բան է . վասն զի թէ որ մէկ ոտ-
 քը միայն յանկարծ քիչ մը սահն , բոլոր
 մարմինն ալ մէկէն հեար կիյնայ : Եւ
 տես գուն հիմա՝ որ մէկ մը որ ընկան նէ ,
 խկոյն ան ատենը հաղար թուք ու մուր

անհամար ամբաստանութիւններ աստիճան
անդիճան վրանին կրթութիւնն . անոնց ամեն
խիստ ազգոյիկ ըրած գործքերնին ալ կըս
կըսին քննիչները ճշգիւ քննել նայիլ՝ ըստ
չափու իրենց կրթին և նախանձին և թըշ
նամուժեանը , որ ունեին անոնց վրայ .
աս բաւական չէ՝ նաև կըտեսնաս որ վրա
նին կըձգեն ալ ամէլի մեծամեծ պակա
սութիւններ՝ քան զոր իրօք անոնք ըրած
ըլային :

Արագամեն՝ թէ Գեմուժեանէս այն է
բեկի խնաստուներ և մեծ ճարտասանը
Յունաց , յետ որոյ որ երկան ժամանակ
իշխան ըլլալով կառավարեց իրեն ազգը ,
որ մը երբոր իր բարեկամները գացին իրեն
տեսութիւն՝ ուրիշ խօսքերուն մէջ աս
բանս ալ ըսաւ անոնց : Թէ որ առջի բե
րանը իմ կառավարութեանս իմ իշխա
նութենս՝ առջևս գնէր մէկը երկու ճամ
բայ , մէկ ճամբան տանի հանկ ինչպան
ճայրագոյն իշխանութեան ակտոր , մէ
կալ ճամբան տանի խօթէ ինչպան գե
րեղմանը . թէ որ ևս ան ասեմէն կարե
նայի նախատեսանել այն չարիքը , այն
զրպարտութիւնները , այն վախը սրտա
գողը , այն մամուռը , այն նախանձը ևն ,
որ իշխանութեան հետ կիսց են , ևս միշտ
առաւել կընարէի գէպ 'ի գերեզման տա
նող ճամբան , քան թէ գէպ 'ի իշխանու
թիւն տանողը :

Մարդ մը որ մեծ պաշտօն մը իշխա
նութիւն մը ձեռքը ունի , պէտք է որ

չառ ու շառ համբերութիւն ալ ունե-
նայ, որ կարենայ կրել համբերել ուրիշ
ներուն չարութեանը և զբարատութեը :
Այնպիսոյն խոհեմութիւնը կուզէ՝ որ
միշտ իր քովը պահէ ունենայ նաև մէկ
զօրաւոր փառասէր մարդ մը. որ իրեն իր
բև ամուր պարիսպ մը ըլլայ, և զինքը
սրաշտպանէ զբարատութիւններէ, անար-
գանքներէ, նախատինքներէ . ևն :

Ով որ մեծութեան մը հասեր է, ան-
կարելի որ նախանձոտներ շունենայ . նա
խանձառ ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ ու-
րիշին պատվուն թշնամի : Աչան զի ա-
ռաջ երթալը՝ մեծ իշխանութեան հաս-
նիլը, նման է ամենեկին ան ծառերուն՝ որ
չառ կրքարձրնան և շառ ալ կը ըսյննան
կը հասարնան լեցուն մեծամեծ ճուղ-
քով . այսպիսի ծառերը հարկաւորապէս
չառ մենծ և ընդարձակ շուք ալ կը ձգեն .
և ասով իրենց քովի եզած բոյսերուն
աունկերուն թող չեն խտար, որ արևակա-
նան՝ անին բարձրնան : Ահա այս է՝ որ
մեծերուն մէջը նախանձ կը ձգէ, և ա-
նոնցմէ վարիններուն մէջը՝ յուսահատու-
թիւն կը ձգէ :

Արտճեակն շառ մարդիք կան՝ որ է
տէ՛վէ ևն կըցանկան պատվոյ հասնիլ, ու-
րեմն բացարձակապէս հարկ է որ պատվոյ
ցանկացողը՝ նախանձոտներ ունենայ, և
իւր ասաջ երթալը շուքողներ :

Արոնք որ ավելի բարձրցած են և ու-
րիշներուն վրայ իշխանութիւն և կուսա-

վարութիւն ունին, միշտ հաշած վերու
չարչրկվելու հետեւն այն մարդկանցմէ՝ որ
ավելի բարակ կրնային կրդատեն անոնց
արդիւնքը արժանաւորութիւնը՝ քան թէ
անոնց իշխանութիւնը :

Չարսիրտ մարդիքը միշտ հետեւնին ու-
նին մէկ ծածուկ հնարք մը վարպետու-
թիւն մը, որ սլաավաւոր մարդ մը ստեղծ
ընեն և անոր հաշածանք քաշել տան :

Ո՛վ որ մեծ իշխանութեան մը հասեր
է, այնպիսին պէտք է որ այնչափ աչք
ունենայ, որչափ ունէր՝ Բանաստեղծնե-
րէն հնարած Արդաս անունով մարդը՝
(որ հարիւր աչք գլխուն վրայ ունէր),
որպէս զի միշտ արթուն ըլլայ նայի ո՛չ
միայն իրեն ըրածը թողածը՝ այլ և ու-
րիշներուն : Պէտք է որ ունենայ այնչափ
ձեռք ալ՝ որչափ որ ունէր անոնց Տիւ-
փէոս հրակայն, այսինքն՝ հարիւր ձեռք .
որ կարենայ կարգի կանոնի գնել և կա-
ռավարել զամեն բանը : Պէտք է որ ունե-
նայ հարիւր բաղուկ ալ, որչափ որ ու-
նէր իրենց Բրիարէոս մեծ հրակայն, որ
կարենայ զինքը սաշտապանել չարութեց
և զրպարատութեանց դէմ :

Մեծութիւնը՝ վեր ելած կեցած է որ-
պէս թէ մէկ բարձր գահավեժ տեղի մը
վրայ և աջողութեան վրայ : Թէ որ ըզ-
մարդս քիչխփիկ մընալ իրեն կշառքէն ան-
դին շարժէ տանի, խկոյն կըձգէ կըկոր-
ծանէ և հազար ու մէկ կտոր կընէ :

Ավելի ապահով բան է՝ չափաւոր կա-

ցումթեան մը մէջ կէանքը անցնել, քան
թէ էակ վէ իյնալ թողաւ որումթեան :
Վասն զի ասոր շէս կրնար համեմել՝ առանց
հետո ունենալու նաև շատ անհրաժեշտ
(չիտալըսելու) վտանգներ :

Չի կարող մէկը վեր ելլալ բարձրնալ
պատիւներու մէջ, բայց եթէ՝ իբրև սան-
դուղքէ մը սոք սոք վեր ելլալով : Այս
սանդուղքիս վրայ՝ հասարակօրէն իրօսե-
լով կրտսնաս որ անհամար հնարքներ
ստուանութիւններ վարպետութիւններ կան,
չարն ալ բարին ալ խառնըված են մէկմէ-
կու հետ : Թէ որ արդարութեամբ առա-
քինութեամբ քու պաշտօնդ քու իշխա-
նութիւնդ ՚ի դորձ գնես, ժողովուրդին
աչքէն կելլօս. իսկ թէ որ անարդարութիւն
զանցառութեամբ վարես պաշտօնդ, Աս-
տուծոյ աչքէն կիյնաս : Եւ մարդիք ալ
դիտենք, որոնց առաքինութիւնը ավելի
քան թէ իրենց մոլութիւնները՝ պատ-
ճառ եղեր է աշխրփիս առջևը՝ իրենց ան-
կանգնելի կործանմանը :

Վուզէս իմանալ՝ որ մէկը փառասիրու-
թեան կիրքէն շարժեալ երևելի պաշտօն
մը ձեռք ձգեր է, նշանը աս է՝ որ խկոյն
կրտսի ուսուցիչ վերանալ : Երբոր ասանկ
աղէկ մը իւր հպարտութիւնը գոռոզու-
թիւնը յադեցուց, առաջին ըրած բանը՝
այս է. այսինքն՝ թողուլ ձգել իւր բա-
րեկամը : Ասոր համար աստեղծ Գալեա,
նին մէկը՝ բարեկամ մը ունենալով որ իշ-
խանութե մը հասեր էր, աս բանս գրեց

իրեն . և Շատ մենձ խնտում ունեցայ ,
լսելով որ իշխան եղեր էս . բայց շատ ալ
ցաւեցայ՝ որ նոյն ասեմը կորուսի էս
այսպիսի լաւ բարեկամ մը ։

Փառասէր մարդմը՝ երբոր կուզէ մէկ
պատիվ մը ձեռք ձգել՝ ամենուն գիմացը
կըցամնայ կրխոնարհի . բայց երբոր մէկ
մը ձեռք ձգեց , իսկոյն կրտեսնաս որ
կտարտութեամբ մը կրմերթէ մէկուն երե-
որ շինայիր . և թէպէտ և իւր պաշածնն
ալ բերէ պարտաւորէ զինքը՝ անուշ մար-
դավար քաղաքավար ըլլալ , բայց իւր գո-
ւոզութիւնը հպարտութիւնը զինքը զգուե-
լի կրնէ անոնց՝ որոնք որ հեար բան մը
ունին տեսնալու ։

Փառասէր մարդիքը՝ ամէն մարդիքնե-
րէ ավելի ասկերջանիկ թշուառ են ։ Այն
զի միշտ նոր նոր մտմտութիւնք ունենալով
մենձնալու , և անստոյգ ալ ըլլալով կր-
նան արդեօք ձեռք ձգել , ասով միշտ
անգաղար կրտանջըվին կըչարչըվին . և
տեսնելով որ վերջապէս պարտաւոր ելաւ
իրենց յոյսը , որպէս թէ անմիտութեամբ այն-
պէս կեանք մը կանցնեն ։

Մտմտութիւնք միանգամայն և ձախար-
գութիւնը՝ գրեթէ միշտ չեն զատվիր մե-
ծութենէ , և մեծ ամեծ պաշածններէ ։

Աշխարհիս վրայ բարձր դաստաները՝
բարձր տեղիանքը գրեթէ ոչ երբէք ազատ
կրտեսնաս օգոց խառնակութիւններէ ։
Եւ աշխարհիս մէջ եղած պատիւնները փառ-
քերը՝ ըման նաւու մը պէս՝ միշտ բեւցու-

ցած են մեծ մեծ հողերով և ծանր ծանր մտմտութեամբ :

Արոնք որ այնչափ ախուժախ կրնեն պատիւներու և երեւելի պաշտօններու , թէ որ անգամ մը զանոնք ունեցողներուն սիրաբ կարենային մանաւ կարգաւ , որչափ արդեօք սաստիկ կը զարմանային կափշէին ան ստեղծ , տեսնալով այնչափ ծանր հող մտմտութեամբ այն մեծութեան այն պատժուն՝ որ փառասիրութեան կը բէն միայն շարժելեր են ձեռք ձգել և պահել :

Իրաւ է՝ որ երբեմն երբեմն ախորժ մը նալ խնտումներնալ ունին . բայց միշտ հետք կիս ունին սոսկալի մտածմունքներ՝ նաև այն իրենց վայելելուն ժամանակը : Իրենց անուշութիւնը միշտ լեզու թե նով լեցված է . և անգագար ուրիշ զուարճութեան մըն ալ կարօտ են՝ որ կարենան ունեցած զուարճութիւննին վայելել :

Ամէն շարիք ամէն ձախորդութիւն որ կը հանարայի մեծ պաշտօններ ունեցողներուն , այնչափ անպատուութիւն կը պատճառէ անոնց՝ որչափ որ զանցառու կամ անիրաւ գանդակեր են անոնք իրենց պաշտօնին մէջ . և զիրենց ձախորդութիւնները կը սեպեն մարդիք՝ իրբն արժանի պատիժ իրենց յանցանացը :

Իխտա փառաւոր կացութիւն մըն ալ , որչափ գրարվանց փայլուն պայծառ և բննայ մեր աչքին , բուն ներսի դին ինքը անանկ չէ : Վասն զի բուն զայն կացութիւնը ունեցողը զայգ.բու կարծիքը չու-

նի իրեն կացութեանը վրայ . քանի որ կր-
տեսնայ՝ որ անհանգստութիւնը սրաին և
մտատուր աւելի է քան զիւր վայել-
մունքը :

Ո՛վ որ հրատարակական պաշտօնի մը
մէջ է, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հրա-
տարակական ծառայ մը: Իրաւամբ կըր-
նայ ուրեմն մէկը անոր ըսել այն խօսքը,
որն որ ասե՛նօք օր մը պառաւին մէկը ը-
սաւ Ազգիանոս կայսերը . Ե՛ք ի՛նչե՛ր +
-Բ-Գ-Ե՛ր . Ի՛նչե՛ր + Ե՛ք ի՛նչե՛ր + Ի՛նչ +
Գ-Ե՛ր + Ե՛ք ի՛նչե՛ր :

Մարդիք՝ որ մեծ մեծ պաշտօններու
մէջ են, իրենք զիրենք ինչպէս որ պետք
է՝ չեն ճանչնար: Ասան զի քանի որ այն-
չափ ուրիշ անհամար գործքերու մէջ ըն-
կղմեալ գրազամ են, իրենցինք մտածե-
լու ժամանակ չեն գտնար: Շատ խել
քով զուրցեց խնատուն մը . Մեծ Բ-Գ-
Ե՛ր մէջ, ԴԵ՛ՐԻ՛ + Գ-Ե՛ր + Ե՛ք ի՛նչե՛ր :

Կեսնիք մը՝ որ անգագար քրտնելու աշ-
խատելու հետ է, նման է մեկ երկան ճա-
նապարհի մը՝ ուր որ չըզըմովի ամենեկին
օթեման մը, կերակուր մը առնելու կամ
քիչ մը հանգչելու :

Պատիւ փառք ըսածդ՝ մէկ Պալատ մի
է որուն առջևին երեսը շատ գեղեցիկ մե-
ծագործ փառաւոր է . բայց չէ այսպէս
ետևի կողմը: Իշխանութեանց և պաշ-
տօնից մէջ մտնալը՝ գիտես թէ մէկ յաղ-
թանակաւ մտնալ մը նէ . բայց անկէջ եւ
լալը՝ շատ անգամ խեղճ և ցաւալի կըլ-

լայ - և ով որ յաջողութեան գանձն կը մըանայ, հասարակօրէն ձախարդութեան գանձն գուրս կը լայ :

Արատաց բան չէ մի, որ մտրդիկ այն շտափ էակվէ ի յնան իշխանութի մը ձեռք ձգելու, որ ուրիշ բանի իրենց չի ծառայէր՝ բայց եթէ ազատութիւնին ձեռքէ հանեն : Գէպ ՚ի մեծամեծ պաշտօնները տանօղ ճամբան՝ շատ զառխփէր զըժուար ելլալու և փշալից ճամբայ է. բայց եթէ՝ մէկը ուզենայ անարժանութեամբ հասնիլ իշխանութեան մը :

Մեծութիւն ըսած՝ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ՝ Գեղեցիկ Վերջ է : Որոնք որ կրկենան կրնային թագաւորական թագիմը վրայ և վրան եղած մեծագին գահարներուն փառփփիլը, իրաւ է որ աչքերնին կրզմայի կրզուարձանայ, բայց թէ որ կարենային տեսնալ ճանչնալ և իմանալ այն անհամար հոգը մամսուքը՝ որ այդ թագին բոլորաիքը առեր պատեր են, իրաւամբք ան ատենը իրենք ալ այդ իտքը կրզուրցէին, ինչ որ ատենօք զուրցեց իմաստուն թագաւոր մը . Այդ Թագ թէ որ ճամբու՛ն իւրայ ընկած փենային, հազի՛ն անգնային, ծախ թեւեւեւ անու՛ն :

Այս մեր ամէն ըսածներուն ցաւալից փորձը ինքիքն աննկող այն արեւելի Յուլիոս կեսարը իր կենացը մէջ, որ մը հարկադրեցաւ աս բանս բերնէն հանեց՝ ըսաւ . Արեւի Կոստան Բացաբէլ իմացնէլ շտափ է ի հոգեբուն, խմբուփնէրս, շտափն իմանէ :

բա, իբարձէ զՅարութիւն իւրաքանչէր :

Թէպէտ և տեսնաս՝ որ այս աշխարհիս մեծերը աստիս անդին տանուն խրկին անհամար նաւերու խումբ . տեսնաս որ կեցեր կըհրամայեն անհամար զօրքերու վրայ . տեսնաս որ չորս դինին տուր սուտեր են մեծամեծ իշխաններ և հաւատարիմ պահապաններ . ՚ի վերայ այսր ամենայնի՝ մի կարծեր թէ ամենքը գոհ և ուրախ կեանքերնին կանցնեն , կամ թէ ամենքը մէկ իրական զուարճութի մը վայելմունք մը կըվայելեն . վասն զի այդ ամէն բանգ՝ ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ ծաղրական պերճութի (տալթմանաթ) մը , և ամենեին մէկ երազ մը : Այսիք սրտադողը և հոգը մամուսքը՝ փայլուն փայլուն զէնքերու շարժիլը շողշողիլը բանի տեղ չի գներ , և ոսկոյն արծաթոյն փայլութեանը կամ փառաւոր ծիրանիին երեսը ամենեին չի նայիր , հազա վաղելով յարձկվելով գազանաբար կուգայ կըմտնայ ներքը՝ ինչպէս թագաւորներուն սիրտը , և հոն (Բանաստեղծներուն սճովը խօսելով) պատասօզ անդեղներու պէս կընստի կուտէ կըկրծէ և հալէ կըմտչէ :

Ինչ կընշանակեն այն ամէն փառաւոր պատվոյ անունները : Արդեօք ավելի բան մի էն անոնք բան զմէկ սղնուական ձայն մը հնչում մը : Թէպէտ և իշխանին և թագաւորին պատվաւոր ծառայները սպասաւորները՝ փառաւոր բան մըն ալ

ըլլան, սակայն խեղճը և դատումը կրակ մեղի և կիմացնէ, թէ ուրիշ բան չեն ա- նոնք՝ բայց եթէ մէկ գեղեցիկ երևոյթ մը: Թէ որ աս աշխարհէս վեր ելլայինք եր- թայինք ինչպէս աստղներուն մէջը, և ան- կէց երկնքէն մէկ մը աչքերնիս գէտ ՚ի վար նայէինք երկրիս վրայ, որչափ ար- դեօք կափշէինք կըզարմանայինք՝ միտքեր- նիս բերելով մտածելով աշխարհիս մեծե- րուն այս մեծագործ պաշտաները, իրենց չորս դին եղած իշխաններուն փառաւո- րութիւնը, իրենց աչք անկած փառասի- րութեան բաները, և իրենց մտածմուն- ճը համարմունքը՝ որ ունին պատվոյ փա- ռաց համար:

Կրտէր ատենօք փիլիսոփային մէկը . « Ես մէկ պատվոյ անուն մըն ալ չունիմ, բայց ՚ի վերայ այսր ամենայնի՝ մեծ եմ . և մեծութիւն մըն ալ կըվայելցնեմ իմ պզտիկ աշխարհիս մէջ . վասն զի աէր եմ իմ անձինս »:

Իմաստուն է ան մարդը՝ որ յետ որոյ որ պատվոյ փառաց հասաւ . և յետ որոյ որ փառաւոր գործքեր ալ ըրաւ կատա- րեց, անկէց ետև կընայի սպահովցնել իրեն իւր փառքը՝ առանց ժամանակին սպասելու՝ վասն զի յաջողութիւն մը՝ որ առանց միջահատութեան կըշարունա- կէ՝ միշտ կասկածելի է:

Վարպետ և խորագէտ խաղցողը՝ եր- բոր աջողութեամբ խաղը կըվաստողի, կրտեսնաս որ խաղէն կելէ կըթողու: Վն

զի թէ որ շարունակէ՝ անտարակոյս գիտէ որ աջողութիւնը փոխովելով պիտոր կորսնցնէ :

Կարողոս է . այն մեծ և փառաւոր կայսրը , զորն որ բախար աջողութիւնը՝ տէր ըրաւ աշխրբիս և ամենուն յաղթել տրվաւ , այս կայսրը իրեն այնչափ փառացը հեռա՛ այնչափ ալ խելք ունենալով , վերջապէս բախտին ալ վրան ելաւ , անոր ալ յաղթեց : Այսան զի իր փառասիրութեան իշխանասիրութեւն չափ զնեկով ելաւ ինքիրէն փառաւորապէս քաշվեցաւ ետ կեցաւ :

Չեմ կրնար բաւականասպէս յարդել գովել այն Հռոմայեցւոյն քաջութիւնը և մեծութիւնը ոգւոյն , որ իր վրայ ասանկ կրսեր . « Ես երեւելն ընելն առջի իշխանսն իննեւ յեռն . և վերջն որիննեւ զեռննեւ երեւել լինիմ » եւ իսննի զաննն իւրոցի :

Մի բաղձար , մի ցանկար , ոչ պատիւ , ոչ փառք , և ոչ փառաւոր պաշտօններ , սպա թէ ոչ՝ աստվ յայտնի կրնես՝ թէ ուրեմն գուն զայն բանը՝ որ ուրիշները քեզի կրնան սալ , ավելի մեծ կրսեպէս քան զայն զոր գու քեզմէ ունիս . և գուն աղէկ գիտցիր որ ավելի քան զառաքինութիւնը քան մի չիկայ՝ որ զքեզ կարենայ բարձրացրնել և փառաւոր ընել : Գուն զքեզ մեծ սեպէ՛ , քանի որ ոտքի վրայ զքեզ կրբունես , և առանց բանէ մը զախնալու կրնաս ամենուն երկնալ : Թէ

որ առաքինի ես չես ծնած պատիւ սիրելու համար, այլ գործք սիրելու համար: Խոնարհութիւնը պատուէ կրփախփ, և խոնարհութեան ճամբով պատիւը ձեռք կը ձգվի:

Փիլիսոփային մէկը մտածելով մարդկանց փառասիրութիւնը նաև մեռնելէն ետև, իրեն համար կասկ մը գրեց այսպէս. « Ի՞մ մեռնելէս ետև չեմ ցանկար ունենալ հարուստ գամբարան մը, փառասիր գերեզման մը կամ մէկ գեղեցիկ շինուածքով աման մը որ սոկորներս մոխիրներս հոն դնեն պահեն. և ոչ կազեմ որ անունս պղնձի վրայ կամ մէկ մարմարիտն քարի վրայ փորեն դնեն: Թէ որ Աստուածային նախախնամութիւնը ինձի տայ շնորհէ մէկ հասարակ քարտէնալ որ զիս ծածկէ, ուրիշ բան չեմ ուզեր որ վրան գրեն, բայց թէ այս բանս.

ԱՉԱՏ ԵՂԷ՝ .

Այսինքն՝ փախչելով ամէն պատուոյ և փառաց՝ ես ազատութիւնս վայելեցի:

ԴԱՍ ԺԷ .

Ի՞նչ ճօճօճ իբրևան, երջանիկ ըստ - շերտի վրայ:

ԵՐԶԱՆԻԿ ըստիւ խիտ սիրելի կացութիւնն է՝ որ կրնանք ցանկալ առ աշ

խորիս վրայ . և ամեն մարդ կրնայ երջանիկ ըլլալ՝ միայն թէ կամենայ :

Արդէս զի երջանիկ կարենաս ըլլալ , պէտք է որ բանականութիւնդ առաջնորդ ըլլայ քեզի քու երեւակայութիւնդ շակելու , իսկն թուանն թ մտածմունքները մէկ զի ձգելու , և վերջապէս կէտնք մը վարելու՝ ինչ որ իսկէքը և պարտրկանութիւնք քեզի դաս կուտայ :

Հանգստութիւնը հոգւոյ և մարմնոյ՝ են երկու խիստ մեծ վաստակը և շահք մեր կենացը :

Ճշմարիտ երջանկութիւնը թագաւորութեան վրայ չէ կառված , և ո՛չ իշխանութեան , և ոչ հարստութեան վրայ . այլ երբոր մենք կատարելապէս կարգի կանոնի գնենք մեր բաղձանքը մեր ցանկութիւնը , և երբոր մեր ամեն գործս զութեան մէջ իսկէքով վարվինք , այն տեւոր երջանիկ ենք :

Վտիւր և ցանկութիւնը՝ են երկու գըլխաւոր հիւանդութիւնք մեր հոգւոյն : Բարեխառնութեան առաքինութիւնք պէտք է որ ձեռքդ առնուս իրրե վահան մը՝ որ կարենաս զքեզ պաշտպանել ցանկութեանցդ գէտ : Իսկ արիութեան առաքինութեանքը՝ վտիւր մէկ գի կրդնես : Առաջինը ամուր կրբանե զհոգին՝ երբոր ցանկութիւն մը վրան կըվազէ կրհաննի . իսկ երկրորդը՝ ամեն տեսակ վախերու յաղթող կրնէ զհոգին :

Բանականութիւնը մեզ կըպաշտպա-

նէ՛ երբոր ցանկութիւնը և վախը վրանխուժով մը կըյարձկին . մեզի դաս կուտայ կըսորվեցնէ՛ որ քաջութեամբ կրենք զամէն ձախորդութիւն . և դէպ ՚ի հանգըստութիւն տանող ճանապարհը մեզի կըդիւրացնէ :

Այնպէս մը զքեզ կանոնաւորէ , որ կարենաս քու ամէն աւելորդ ցանկութիւններդ չափաւորել . և ինչ որ բնութիւնը քեզի կըստատուիրէ , անոր չափէն դուրս մի ելլար : Իրեն ստատուրածները ան բաներն են միայն՝ որոնք մեզի բացարձակապէս հարկաւորք են . և այս հարկաւոր բաներուն թիւը այնչափ քիչ է՝ որ խիստ մեծ ձախորդութիւն ալ վրանխուժայ նէ՛ անոնցմէ մեզ չիկարեր զրկել : Իսկ ո՛վ որ աւելորդ և անսխալական բաներու էտէվէ կիյնայ նէ , այնպիսին հազիւ թէ հարկաւորը ձեռք կըձգէ : Ամէն տեղ կրնանք մեր հարկաւոր սխառոյքը ձեռք ձգել . բայց աւելորդին համար՝ կարծեմ մէկ ամբողջ թագաւորութիւն մըն ալ բաւական չէ : Միայն խելքը՝ կարող է զմեզ անապատի մը մէջ ալ՝ երջանիկ ընել :

Չարը աս է , որ մարդկանցմէ շատը ախուժախընկելով քարձրագոյն բաներու կըցանկան , և ստորնագոյն բաները չիյանն գործածել : Յանկալը այն բանին՝ զորն որ չունինք , մեզ կըզրկէ ախորժական վայելմունքէ ան բանին՝ զորն որ ունինք :

Միշտ դիմացդ ունեցիր զայն խօսքը՝

ինչ որ խեղացիին մէկը հնուց զուրցեց իրեն համար . Բանի է ը ը Լուսնայ ըն ը Գան . գուն այս խօսքովս՝ ինչ բանի որ ցանկաս նէ՝ միշտ ունիս . վասն զի բանի մը չես ցանկար՝ աւելի քան զայն զոր կրնաս ունենալ :

Ո՛վ որ սրտին մէջը անբանաւոր ցանկութիւներ ունի , հարկաւորապէս պէտք է որ իր միտքը դրած յոյսերէն պարսապ ելլայ :

Մէկն որ չափաւոր է իրեն ցանկութեանցը մէջ , նշան է թէ խոհեմ է . և մեծ անխելքութի է՝ Գնալ Գնել շոյոց :

Վաննին էտէվէ պէտք չէ խնալ անբանին՝ որն որ չենք կրնար ունենալ . և միշտ ուրախ պէտք է ըլլալ ունեցածովը :

Այն մարդը միայն հարուստ է՝ որն որ գոհ է : Վասն զի գոհ ըլլալը՝ ամէն հարստութիւնը աշխրբիս ունեցածի պէս է , ինչպէս որ վերը բացատրեցինք :

Հողւոյն հանգստութիւնը՝ աւելի յարգելի է քան զամէն ոսկի հնարասանուն . և ո՛վ որ տէր է իր անձին և քաջված տեղ մը անմեղութեամբ կեանքը կանցնէ , այն պիտին այնչափ գոհ է՝ որչափ թէ որ ամէն բարիքը և ամէն հարստութիւնը աշխրբիս ունեցած ըլլար :

Ներսի եղած խաղաղութիւնը՝ կարող է մեզ բաւականապէս զըրսըվանց ալ գոհ ընել :

Արսէր ատենոք փիլիսոփային մէկը .
 " Ուրիշին երջանիկ վիճակին չեմ նախան .

ձիր, վասն զի խմբնովս գոհ եմ. և ալ ուրիշ բանի չեմ ցանկար՝ բայց որն որ ինձի բացարձակապէս հարկաւոր է. այնչափ որ թէ որ կարելի ըլլար ինձի ուզել որ բոլոր աշխարհս վայելեմ, չէի ուզեր ։

Ի՞նչ բան է հարստութիւնը . բայց և թէ գիծ մը, կամ զբոյ մը . զբոյներուն շասնալը՝ գումար մը չի գործեր . իսկ քն է այն համբանքը՝ որ վրան եկամին պէս գումար մը կը շինէ : Ի՞նչ բանի պէտք է մեր ունեցածները՝ երբ որ մենք անոնցմով գոհ չենք . աւելի ունենալ ուզելը՝ կրտսնանք որ ունեցածներուն արտօժնալ մեզմէ խկոյն կտանէ կը վերցնէ : Ալեքսանդր կայսրը իրեն թախտին վրայ իւր փառասիրութեան հոգովը մասնաւորապէ միշտ չարքկած ըլլալով, աւելի խեղճ ու զորմելի կայսրութեան մը մէջ էր քան ըլլար իրողինէս փիլիսոփայն՝ որ կարասի մը մէջ գոհութեամբ կրնասկեր :

Ա՛վ որ չափաւոր վիճակ մը ունենալով գոհ չէ իւր կայսրութեանը վրայ, այն պիտին՝ միշտ խեղճ ու զորմելի է, թէ պէտք և դատնայ հարուստ իշխան մը ըլլայ . վիզի խեղճութիւնը միշտ ցանկութեան և անգոհութեան հետ կպած ընկեր մը նէ, անկէջ չիրաժներ վիր : Աւելոյն իսկ անխելք կարծիքը՝ որով որ այնպիսին մէկ մը մտքը գրաւ թէ բաւական եկամուտ չանի, պէտք է որ նաև մտքը դնել տայ անոր թէ բոլոր աշխարհս ալ բաւական չէ իւր պիտոյիցը . և այսպէս՝ որչափ աւելի ու-

նենայ, այնչափ աւելի կուզէ ունենայ
մինչև յաւիտեան:

Ո՛րչափ ալ աղնուական, գեղեցիկ և
փառաւոր ըլլան հագած լաթերդ. կար-
ծեմ՝ աւելի ախորժ մը չեն կրնար աւել-
ջնել անոնք քու հոգւոյդ. մանաւանդ
երբ խելքով կրնաս յաճեալ թէ հագուստ
ըսածդ ուրիշ բանի համար եղած չէ՝
բայց և թէ մեր մերկութիւնը ծածկելու
համար:

Արեւը փիլիսոփայ մը տակնօք՝ այս բանս
ի խրատ իւր աշակերտացը. « Արնամ-
տանու զրատ հագնիլ մէկ գործածած
հագուստ մը, այնչափ ախորժանքով որ
չափ թէ այն նոր եղած ըլլար, Աւ ևս ա-
մենին չեմ լսած, թէ թագաւորական
թագ մը՝ դիտու ցար անցուցած ըլլայ.
կամ թէ՛ մէկ գեղեցիկ վարպետաշէն մա-
ճակ (փասուճ) մը՝ փոտակուային չար-
քրկող ցար թէ թէ կցուցած ըլլայ »:

« Զերմը՝ մէկ փառաւոր անկողինի մը
վրայ այնչափ կրտանջէ անհանդիստ կը-
նէ զմարդը, որչափ խտտէ անկողինի մը
վրայ »:

« Երբոր հասարակ հագուստ մը ու-
նիմ, որ զիս ցուրտէն կրպահէ և կրտա-
քրցնէ, ալ ուրիշ բանի կարտուութիւն
չեմ պար. ուստի և անպիտան կրճանջ
նամ անկէց ետև, թէ ծիրանի ըլլայ,
թէ սաղով բանած ըլլայ, թէ լայն փա-
ռաւոր ըլլայ, թէ վրան անգամանդ ու-
նենայ, կամ մարդրիտ, կամ թէ ուրիշ

« և իցէ մեծագին գոհար » :

Ո՛վ որ գիտէ չափու կանոնի մեջ գընել իւր ցանկութիւները , այնպիսին հանդրատութիւն և ախորժ ունի այնչափ որչափ որ իրեն չեն կարող տալ Քերու ըսված Ամբիքային հարուստ հանքերը ոսկւոյ և արծաթոյ : Արնաս դու այնպէս գոհ կենալ բնակիլ մէկ պղտիկ քաղաքի մը մեջ , ինչպէս թագաւորական մայրաքաղաք մը :

Օր մը մասածելով վիկիստոփայ մը աչխորքիս ունայնութիւնը և մարդկանց աւելասիրութիւր , այսպէս կըզուրցէր քովի եզոզներուն . « Աչքիս բան մը չէրենար՝ երբոր Սիկիլեան ըսված բազմասորտիկ սեղանը ես ալ գըտնելիմ . կամ թէ երբոր Ղիսնեսիս հարուստ թագաւորին փառաւոր սենեակը պառկիմ քնանամ : Թէ որ ես պնակ մը ընտեղէն ուտելիքս ունենամ , և մէկ խոտէ անկողին պսակելուս համար , ալ անկէջ ետե թագաւորին չեմ նախանձիր » :

Ինչպէս որ խմատուն մարդ մը պէտք չէ որ աւելորդ բանի մը ցանկութիւն ունենայ՝ այլ միայն հարկաւոր բանովը գոհ ըլլայ , այսպէս ալ արխասիրտ մարդ մը պէտք չէ որ թուլ կենայ՝ որ իւր հոգւոյն խաղաղութիւնը տակնուվերայ ըլլայ « և իցէ թէպէտ և սաստիկ և մեծ ձախորդութենէ :

Աշխարհս կարող է մարդ մը ազբաս ընել , բայց ներսանց խեղճ ողորմելի զնա չիկրնար ընել :

Մարդ մը երջանիկ չի կրնար ըլլալ աս
աշխրհիս վրայ, թէ որ մեծ արիութիւն
մը մեծ սիրտ մը չունենայ՝ որով կարող
ըլլայ արհամարհել և համբերութեամբ
տանիլ ամէն վշտաց և նեղութեանց՝ որ
վրան կրնան գալ իւր կենացը մէջ . և աս
մէն պատահած ձախորդութեանց ասե-
նը՝ կարող ըլլայ ըսել ինքը իրեն՝ այս
բանս, « Իրաւ որ դո՛ս կըլլայի, թէ որ
բանը ասանկ եղած ըլլար նէ . բայց որով
հետե իմ ուղածիս պէս բանը առաջ չը-
գնաց, օրհնեալ եղիցի Աստուած » :

Ա՛վ որ կուզէ գո՛հ և ուրախ ապրիլ,
պէտք չէ որ իւր բարի և աջող կացու-
թեանը վստահի, և ո՛չ թշուառ և ձա-
խորդ կացութեանն սիրտը կտորի յուսա-
հատի . այլ միշտ պէտք է՝ որ արթուն և
պատրաստ ըլլայ զինքը պաշտպանելու աս-
մէն ակասկ թշնամիներէ :

Իմաստուն մարդը միշտ գո՛հ և երջա-
նիկ է ո՛ր և իցէ կացութեան մէջ : Այն-
պիսին ամէն բան ենքը իւր կամոցը տակը
կըձգէ . վասն զի իւր կամքն ալ բանակա-
նութեանը տակը կըձգէ . և բոլոր զինքն
ալ՝ Աստուծոյ ձեռքը կը յանձնէ . և կը-
նայի որ իսկէքը խոհեմութիւնը զինքը կա-
ռավարէ, չէ՛ թէ իւր կիրքերը :

Ա՛վ որ գո՛հ է ամէն ակասկ կացութե-
մէջ, նոյնպէս գո՛հ կըմնայ՝ թէպէտ և
ամէնէն ալ զըրկըմի : Վասն զի պակա-
սութիւնը՝ ըստ ինքեան բանին մէջը չէ,
այլ միայն մեր հոգւոյն մէջ :

Արի և քաջասիրտ մարդը՝ ուրիշ առ
կը առած ունի զբախար : Արչափ որ կա
բերի է քիչ ասկնու վայ ըլլայը՝ մեծ գի-
տութիւն մը նէ . և ահաւասիկ այս գի-
տութեանս կը վերաբերի բոլոր երջան
կութիւնը մեր կենացը :

Վուզնս՝ ըստ կարի երջանիկ ըլլալ կե-
նացդ մէջ, նայէ որ ներկայ բանովդ մի-
այն ուրախանաս վայելէս . և զքեզ սուգ
գային համար անհանգիստ մընէր . վասն
զի կրնայ ըլլալ՝ որ ամենեկին ալ չի՛հան-
արպի : Յոյսը և վախը՝ զքեզ անհան-
գիստ պէտք չէ որ բնէն չարչարեն . գուն
գոհ կզիբ հիմուկու հիմս ունեցածովդ .
և այսպէս բան մի քեզի սրահաս չըլլար :

Գլխէդ անցած դացած չարիքները յի-
շելով շքեղ պէտք չէ որ ցուեցնես , և
գալիք չարիքներուն համար ալ հոգ մու-
նենար : Ասան զի առաջիններէն հիմս
բան մը չես զգար . իսկ վերջիններուն ձեռ-
քէն միշտ կրնաս զգուշանալ և խաղտիլ :
Ամէն ժամ պատրաստ կրնանք ունենալ
մեր կողմանէ՝ գալիք չարիքներուն գեմ
գեղերը . վասն զի անոնք մեզի չիտօտիկ-
ցած՝ գեռ մեր գլուխը չեկած , առաջուց
միշտ նշաններ կուտան : Այս է հասա-
բակօրէն աշխարհիս կարգը և Աստուա-
ծային նախախնամութիւնը՝ մեր բարւոյն
համար :

Վախնալը ան բաներէն՝ որուն գեղը
կրնայ ըլլալ՝ խենդութի է : Ո՞վ որ ժա-
մանակէն առաջ զինքը կրտանջէ , այնպի-

սին նաև պէտք եղածէն ալ աւելի զինքը
կրնեղէ կրցաւեցնէ : Վասն զի այն իւր
տկարութիւնը հողւոյն և խելքին՝ որ ի-
րեն այնպէս կանուխ առջևը բերաւ իւր
ձախորդութիւնը , նոյնը աւելի ալ մեծ
կրկարժեցնէ անոր զայն ձախորդութիւ-
նը՝ որ իրօք այնպէս չէ :

Խելացի մարդ մը կրզօրանայ կը քաջա-
լէքի բանականութեամբը , և անմիտ մարդ
մը՝ յուսահատութեամբը :

Ծաղրական բան մի է՝ թէ որ մէկը ըս-
կրսի կանուխ զինքը խեղճ՝ ողորմելի ընել ,
վախնալով թէ չըլլայ թէ իրեն ձախոր
դութիւն մը հանարպի : Ասան զի մարդս
գալիք բանին ըստասելով՝ ներկայ բանին
վայելմունքը կրկորանցնէ : Ավախնալով թէ
չըլլայ թէ բանմը կորանցնեմ , այնչափ
գէշ բան մը նէ՝ որչափ նոյն խակ կորսըն-
ցնելը : Մեր խեղճութիւնները պէտք է
որ անհուն անհամար ըլլան , թէ որ միշտ
հանարպելու բաներէն վախ ունենանք :

Երբոր գալիք ձախորդութեան վախ
մը վրայ կուգայ , միշտ ջանա՛ որ այդ վա-
խին հետը մէկ բարի յոյս մըն ալ տաս քե-
զի : « Այս միջոցս միայն գաայ ինձի ,
կրսէ նոր փիլիսոփայ մը , որով թէ որ
բոլորովին ալ չիկարենամ բժշկել իմ
տանջովկա՛ գոնեա կը թեթեցնեմ » :

Նայէ որ կանխել զտաս քու ձախոր-
դութիւններդ . վերջը շատ երկան ժա-
մանակ քաշելիք կունենաս՝ երբոր գը-
լուխդ գան նէ : Քաշէ միայն այն չա-

րիբը՝ որ հասանք քեզի . և քաշէ միայն այն վախը՝ որ բանաւորապէս բանի մը համար կունենաս : Աղէկ գիտցիր , որ այնչափ ստոյգ հանարպելիք մը չէ այն բանը՝ ուսկից որ կը վախնաս , որչափ ըստոյգ է՝ թէ շատ այլ բաներէն կը վախնաս՝ որ յաւիտեան պիտոր չի հանարպին :

Ի՞նչ պէտք է հիմակուց ըսկսիս ասն ջնս զքեզ բանի մը համար , որ թերևս ասկէց քառասուն տարիէն ետև պիտոր հանարպի : Այսպիսի բնաւորութիւնը՝ տեսակ մը նէ ասպտամբ հոգւոյ . նշան է թէ զինքը աստուածային նախախնամութեան ձեռքը բոլորովին չէ յանձներ : Գանդախը տանջը վիշտ ձախորդութեան մը համար՝ զոր գեռ չես զգար , մէկ նոր զարմանալի գիւտ մը նէ քու ասկերջանիկ և թշուառ կացութեանդ :

Վեցիր ըստասէ որ հասնի այդ չարիբը՝ ուսկից որ կը վախնաս , և վերջը ըսկսէ տանջել զքեզ . բայց հիմակուհիմա որչափ որ կրնաս ուրախ կեցիր : Ասան զի ի՞նչ գիտես դու թէ արդեօք պիտոր հանդրափ կամ չի հանդրափ . կամ թէ արդեօք մարդ պիտոր ըլլայ՝ որ զայդ չարիբը ուշացնէ կամ թէ բոլորովին խափանէ :

Ատենօք մեծ իշխան մը Աբալ անունով Ափրիկեցի , որ Վրանագոյի թագաւորին եղբայրն էր և միանգամայն Տառանդ թագաւորութեան , երբոր բախար չիրանելով ասիկակ բռնը վեցաւ բանար մտաւ , հոն բանափն մէջ՝ զինքը զբոսցնէ .

լու համար և ձախորդութեան վիշտը իրեն մտցնելու համար, կրնաոէր շատ անգամ գիմացը կառնէր Նարար (սաթրանճը), կրսկսէր խաղալ. խաղ մը՝ որ աշխարհիս փոփոխութեանց՝ ձախորդութեանց և աջողութեց պատկերքը՝ մարգուս ազէկ մը գիմացը կրբերէ : Օր մը երբոր ասանկ պատրաստովեր էր նստիլ և խաղալ, տեսնաս անդիէն յանկարծակի ներս մտաւ պատգամաւորմը. չար զրուց մը բերաւ՝ ըսաւ իրեն, թէ ասկէց ետեալ բանը բուսեր է, պէտք է որ մեռնի. ուստի և զինքը մեռնելու ըսկտի պատրաստել : Աս բանս որ լսեց Աբալը, ազաչէց անոր, որ չարտորնայ՝ երկու ժամ իրեն շնորք ընէ, ինչ վան որ ըսկտի խաղմընալ նարտին և Ղմնցնէ : Պատգամաւորը՝ թէպէտ և քիչ մը չափազանց երկան ժամանակ սեպէց այս շնորքը, ՚ի վերայ այսր ամենայնի այս խեղճ իշխանին վերջին ազաչանքը լսելով, գթացաւ և թող արվաւ՝ որ խաղմընալ ըսկտի և լըմընցնէ : Սկսաւ Աբալ խաղալ խաղաց և վաստը կեցաւ. կեանքն ալ՝ թագաւորութիւնն ալ. վասն զի գեռ չիլըմնցուցած զխաղը, մէկ մալ տեսնաս անդիէն մէկ ուրիշ պատգամաւոր մը վաղեց մտաւ ներս, իմացուց իրեն՝ թէ մեռաւ թագաւորը իրեկըրայրն, աս ըսաւ և գիմացը գրաւ. Արա նազայ քաղաքին բալլերէնրը :

Մարդ մը իրաւունք չունի գանդըտելու, վասն զի ամենքս ալ մի և նոյն կա-

յութեան մէջ ենք : Աստի և դուն ալ
ջանա՛ որ ամենեկին չխցանդախս ո՛ր և իցե
կացութեանդ համար :

Մենք մեր կողմանէ միշտ սրտորաստ
կենանք ընդունել զամէն ձախորդութի՛ն
որ գլուխնիս կրնայ դալ . միշտ սպասենք
ամէն կարելի եղած բանին :

Արդեօք աղքատ մը պիտոր ըլլանք ,
հողերնիս չըլլայ . ընկերներ ալ կունե-
նանք , որ զմեզ մտիթարեն : Արդեօք ու
բոշլամծ է մեր վրայովը , որ զմեզ պիտի
արտօրեն քչէն , հող չէ . մենք միտքեր-
նիս անանկ գնենք՝ թէ այդ արտօրանաց
տեղը՝ մեր ծննդեան տեղն եղեր է . և միշտ
անխառով կրմնանք քանի որ կրմնածենք՝
թէ դէպ ՚ի երկինք երթալու ճանապարհ-
հը՝ ամէն տեղ և ամէն թամանակ միշտ
նոյն է :

Արտեսնանք՝ որ աստիէն անգիէն մե-
զի անիրաւութիւններ , նախատիքներ
կըլլան . փոյթ չէ . մենք այնպիսի բաները
սեպիւնք մեզի՛ իբրև մէյմէկ պատվազար
փառասոր զգեստ մը՝ որ ուրախութենով
վրանիս կառնունք կը հագնինք : Մեր խիստ
մեծ ձախորդութիւներէն մենք մեծ յաղ-
թանակներ չինենք՝ մեզի փառք . և այս
մտիթարութիւնը ունենանք , որ ուր որ
երթանք ալ՝ միշտ նոյն բնութիւնը ու-
նինք . միշտ նոյն Աստուածային նախախ-
նամութիւնը ունինք հեռերնիս , և միշտ
նոյն առաքինութիւնները կրտանինք հե-
տերնիս :

Թէ որ բան մը կորսնցնես, մտածէ ըսէ՝ թէ այս կորուստս կարելի հանար պելի բան մի էր: Արչափ քիչ է մեկուն ըստակը, այնչափ ալ քիչ է սրտին ան հանգստութիւնը, այնչափ ալ քիչ է նախանձը: Ի՞նչ այս աշխատանքը տառապանքը, ի՞նչ այս քրտինք թափելնիս. ի՞նչ այս հոգը մամուռքը. որովհետեւ քիչ բանմալ մեզի բաւական է, որովհետեւ մեր սխտոյքն ալ այնչափ երկարատե չեն կարող ըլլալ:

Ի՞նչ որ ալ հանարայի, ամենին չի խռովինք, չի զարմանանք: Այսան զի միշտ գիտենք և կաւտանք, թէ ամէն կարելի բան՝ կրնայ հանարայիլ, և թէ՛ որն որ կրնայ ամէն ժամանակ հանարայիլ, կրնայ նաև այսօր հանարայիլ:

Ամէն ձախորդութիւն, ամէն վիշտ և նեղութիւն քեզի կը դիւրանայ, թէ որ անսնց քեզ սորվեցնես: Ի՞նչ զարմանալու, ի՞նչ տակն ու վրայ ըլլալու բան է, թէ այս կամ այն ժամանակը բան մը կորուսինք. որովհետեւ որ մի սխտոր գայ՝ որ զամենը մէկէն պէտք է որ կորսնցնենք:

Երբոր կրտսնաս՝ որ մեկուն գլուխը ձախորդութիւն մը յանկարծակի եկաւ, դուն ան տակնը մտածէ ըսէ՝ թէ ուրեմն այդ եղանակաւ նաև իմ գլուխս կրնար գալ, ուստի և չեմ այլայլիր: Այլ մենք մեզի ձախորդութիւն ընդհանուր զայս բանս միայն ճանչնանք՝ որ այսչափ անհամար կարելի վտանգներու մէջ ենք:

Կարիճ՝ և արի սիրտ մը , որչափ ալ մեծ ըլլան գլուխն եկած նեղութիւնները՝ ամենեկին շիտաովիր . և նշան է զօրաւոր խելքի և ոգւոյ՝ թէ որ վրայ հասած ճախորդութիւններուն յաղթէ :

Ո՛վ որ իր կենացը մէջ հանորպս ճախորդութիւնները կարհամարհէ՝ երեսը չենայիր , այնչափ կըտրիճ՝ կրնաս ըսել զայն մարդը՝ որչափ ստե՛նօք էր այն քաջ երեւելին շեկտր Տրոյացւոց զօրավարը . և զայնպիսին իւր արիութեանը և քաջութեանը համար կրնաս հաւատար սեպել նաև այն մեծ Յուլիոս Աեսարին :

Ո՛րչափ ալ երկայն ըլլան հիւանդութիւնները աս մեր կենացը մէջ , ասե՛ն ասե՛ն թող ալ կուտան , և ասով մեզի միտթարութիւն մը և թեթևութիւն մը կը սրտածառեն : Թէ որ այդ հիւանդութիւններդ կարճ են և խիտ սասախկ , կամ շուտով մը մեզ կըմեռցնեն , կամ թէ ինքնիրեկնց կըփարատին կանցնին . այնպէս՝ որ կամ արված թեթևութիւնն՝ զհիւանդութիւնը համբերելի կընէ , կամ զանոր վերջի ծարր հասնիլը՝ մեզի զգալ չտար :

Պէտք չէ որ վրայ հասած ճախորդութիւնները՝ քաջ և առարկինի մարդուն սրտին տալաւորութիւն մը ցաւ մը տան աւելի քան զայն ծեծը , որ Պարսկները կուտային իրենց աղնուահաններուն : Այս Պարսկները սովորութիւն մը ունէին , որ երբոր իրենց մէջէն մեծ տունէ

ազնուական մարդիք ծեծի արժանի կըլ-
լային նէ, դաւազանը ձեռք կառնէին և
իրենց մարմնոյն զարնելու տեղը՝ իրենց
վրայի եղած հագուստին կըզարնէին կը-
ծեծէին :

Քաջասիրտ մարդ մը՝ պէտք է որ խը-
ուզածին և մտքին գրածին գէմ եղած
բաներուն քաջութեամբ գէմ գնէ . ինչ
պէս որ ծովու մէջ անկած մեծ ժայռերը
քարերը՝ գէմ կըգնեն սոսկալի ալիքնե-
րու սաստիկ փոթորկին ժամանակը :

Այս մեր կենացը մէջ եղած ձախոր-
դութիւնները՝ տեսակ մի կըթուծեան և
խրատու են մեզի՝ որ մենք մեզ ուղղենք
շիակենք . և թէ որ ճամբէ գուրս ելե-
րենք՝ խելքերնիս գլուխնիս ժողվենք :

Մարդուս կեանքը փոթորիկներով
մրրիկներով լեցուն է . և խոհեմութիւնը
մեզի կըսորվեցնէ՝ որ ելանք քաշվինք
մանանք մէկ ապահով նաւահանգիստ մը .
և հոն կենանք սպասենք ինչպան որ անց-
նին հանգարաին :

Թէ որ երևելի ձախորդութիւն մը
վրագ եկաւ, նայէ որչափ որ կարելի է՝
ջանաս անկէց քեզ խալցնես : Չանաս
դանալ քեզի ապաւեն մէկ անտառ մը՝
ուր որ քիչ բլան փուշերը :

Որոնք որ բախտին անկարգութիւննե-
րէն քիչ վախ ունին, այնպիսիներն են
վերջապէս աւելի առաքինի մարդիք :

Խելքով կըզրէ նոր փիլիսոփային մի-
կը . « Երբոր, կըսէ, արտառոց գիպուած

մը վրաս հասաւ, եւ անտակներ երկու միջոց ձեռք կառնեմ՝ որ խմ սրտիս անհանգրասութիւնը հանգարակեցնեմ: Առաջինը աս է՝ որ ան անոր վրայ չեմ մտածեր: Արկրորդը աս է՝ որ խելքս միտքս կրգարձնեմ կուտամ ան բաներուն՝ որոնք որ զիս կրնան զբուեցնել: Միշտ կանուամ կրվերցնեմ միտքս խորհուրդս ամպերէն վեր, ուր որ փոթորիկներ չեն կրնար հասնիլ, և քամիներ ինձի չեն կարող գուչիլ, և կայծակներ զիս չեն կրնար զարնել”:

Մեր սրտին անհանգստութիւնը մեր ահաճութիւնը՝ որ ձախորդութեան մը համար մեզ կրասնջէ, ասիկակ ըստ ինքեան չէ թէ ՚ի բնութենէ առաջ կուգայ, այլ միայն մեր անոր վրայօք խնայմունքէն. այնպէս որ ինչպիսի համարմունք ունենանք անոր վրայօք՝ ըստ այնմ ալ՝ աւելի կամ պակաս մեծ կըլլայ անիկայ: Եւ թէ որ մեր խնայմունքը ըլլայ արդար և բանաւոր, ան ասե՛նը մեծ բանի մը տեղ չենք սեպեր մեզի հանազարած ձախորդութիւնները. այլ մեզմէ գուրս եզած բաներուն տեղը կըզընենք՝ որ մեզի չեն կարող տուչիլ. վասն զի և ոչ արտաւոյ կերպով մը կըստածենք անոնց վրայ, և ոչ չափազանց զնոյն կարծիքը կու՛նենանք անոնց համար՝ զորն որ առաջ ունեցանք:

Զոր օրինակ՝ զնե՛ք թէ գուն մէկ նստմը ունեցած ըլլաս ծովուն վրայ բեւ-

յուշամ հարուստ ապրանքներով, և այս նաւը ընկզմամ ըլլայ : Դուն այս ձախորդ գիտութեամբ ըսածիդ պէս, իրաւ՝ թէպէտ և քու հանգստութիւնդ և ուրախութիւնդ նայնչափ չիկրնար ըլլալ՝ որչափ թէ որ բան մընալ քաշամ ջըլայիր . բայց սակայն թէ որ քաջասիրտ և առաքինի ես նէ, և աշխրբիս ինչ ըլլայը խելքով ճանչցեր ես նէ, այնչափ չափազանց տակնու վրայ ըլլալով խելքիդ զէն մը չես բերեր այդ կորուստիդ համար : Այսպէս խնայիր նաև ուրիշ բաներուն վրայ :

Իսկ լացի մարդուն խոհեմութիւնը կը պահանջէ, որ որչափ կարելի է՝ նախատես ըլլայ ձախորդութեանց՝ դեռ վրայ չեկամ . իսկ քաջասիրտ մարդուն խոհեմութիւնը այս է՝ որ յետ որոյ որ վրայ հասան՝ ըստագոյն՝ դեղը ձեռք առնէ անոնց գէտ :

ԴԱՍ ԺԸ .

Եւստի և Վաստի և Վաստի և Վաստի :

ԵՍՏԻՎԱՍՏԻՎԻՆ ԸՍԵՂՈՎ ՀՈՍ՝ կիսմանանք մանաւանդ չափաւոր և պարկեշտ ուտելը և խմելը : Աւտի և այս Դասը՝ որկրամուտութեան գէտն է :

Պրատան մեծ փիլիսոփայն ստեղծք Աթենք քաղքէն ճամբորդութիւն մը ըրաւ դէպ ՚ի Սիկիլիայ . վասն զի Դիոնե-

սիսս թագաւորը շատ անգամ իրեն գրե-
լով զինքը հօն իրեն՝ քովը հրաւիրեք էր՝
որ իրեն իմաստութիւնը լսէ : Երբոր Պղա-
տոն գառնալու եղաւ անկէց, եկաւ հա-
սաւ Աթենք իրեն քաղաքը, հօն ոմանք
փիլիսոփայք այս հարցումը ըրին իրեն,
թէ արդեօք ինքը ՚ի Սիկիլիա նոր զար-
մանալի բան մը տեսաւ արժանի գիտա-
ղութեան : Պատասխան արվաւ Պղատոն.
Տեսայ մէ՛ շարժանալի Հրեշ ճշ Բնութեան .
այսինքն յորդ ճշ՝ ոչ երկու անգամ օրը կեր-
նուի : Ասիկակ էր Գիտնեօսոս բրո-
նաւորը Սիկիլիոյ . որ որչափ որ կրնար՝
կըջանար կուշա մը ուտել կէս օրը, և
վերջը իրիկունն ալ գարձեալ կուշա մը
կուտէր :

Հին Ժամանակ (նաև հիմայ՝ տեղ տեղ)
իրիկուան հացը կուտէին, կէս օրը չէին
ուտեր : Միայն Եբրայեցիք էին՝ որ կէս
օրը կըճաշէին . իսկ ուրիշ ամէն ազգեր
իրիկուան գէժ հացերնին կառնուին :

« Մենք հիմա (կրսէ նոր հեղինակին
մէկը) վրայէ վրայ կըլեցնենք . ճաշը ըն-
թրիքի վրայ, և ընթրիքը՝ ճաշին վրայ .
և ծախք կրնենք որ աւելի զմեզ խեղճ ո-
ղորմելի ընենք՝ քան թէ կատարելապէս
գոհ : Մեր կեանքը, կրսէ, նման է կա-
տակերդութեան (բոճեակայի) . Առա-
ջարանութիւնը՝ մեր նախաճաշիկն է . մե-
ջի եղած խաղարկութիւնը՝ մեր ճաշն է .
իսկ մեր ընթրիքն՝ վերջարանութին է » :

« Մենք չենք ուտեր մեր բազը լեցը-

նելու համար, այլ միայն՝ մեր անժուժ-
կալութիւնը և մեր փառասիրութիւնը :
Եւ այնչափ իրաւ է՝ թէ մեր առնեցը
մեզի գերեզման եղեր են, որ ինչպէս մեր
աանցը ամէն գոներուն վրայ կրնայինք
գրել զայս վերնագիրը . Մէն՝ Բէր զգոյս-
նէան հնչոս-նիւնէրէն Բոնան-որված էն ,
և հազար ու մէկ հիւանդոս-նիւնց վասնֆի
մէջ էն . Վասն զի ի ըմանտն՝ միայն ոչ ֆոհ
ընէն՝ Բէր ոչիւրը ։

Ամէն մէկը իրեն անձին վասնդ և կոր-
ծանումն բերողն է . և իւր անժուժկա-
լութեանքը՝ իբրև իւր ձեռքովը ինքը ի-
րեն կենացը թէլը կրկրարէ : Արնաս ընձի
արդեօք ցուցնել մարդ մի միայն, որ իւր
կերակուրը առնու՝ ինչպէս որ մէկ հի-
ւանդ մը իրեն գեղը կառնու, առողջու-
թիւնը միայն գտնալու համար : Մարդս
ինքը՝ ճշմարիտ բժիշկ է իւր անձին . և
ասպացոյց այս բանիս՝ է իւր բարեկարգ և
կանոնաւորեալ կեանքը :

Ազէկ սուշ գիր և պահէ Կատոն փի-
լիսոփային կանոնը . Ուրէն՝ ազբէլու- հա-
մար . և սու ին ազբիլ՝ ուրբէլու- համար :

Մենք մեր չափազանցութիւնը՝ բնու-
թեան չափէն անդին կրցաթիկենք կանց-
նինք . և կարծես թէ՝ հարկաւոր բանով
գոհ ըլլալը՝ ուրիշ մարդկանց չափայլեր
բայց եթէ մուրացկան աղքատներու :

Զքհեղեղէն առաջ՝ հասարակ կերա-
կուրը մեր Նախահարց՝ ընտեղէններն էին
և պատուներ . և հին Հռովմայեցիք ալ

վեց հարիւր տարիէն աւելի ընտելէնով
կապրէին :

Եւ այլ ուրիշ անհամար ազգեր , ու
րոնց մէջը ճեարօնացիք , Ափրիկեցիք , և
Չինուամաչինցիք զանազան դաւաւաներու ,
մեծագոյն մասամբ ուրիշ բան չեն ուտեր ,
բայց եթէ բրինձ և պտուղ . և սակայն
կասարեալ առողջութիւն մը ունին , և
երկար ալ կապրին :

Ա՛լ թէ սրչամբ պատուական , սրչամբ
սգասկար քաղց է այն քաղցն , որ բաւա-
կան կըսեպէ իրեն հաց մը կամ բանջար
մը և հեան բանիկ մընալ . և ի՞նչ անուշ և
առողջարար ծարաւ է այն ծարաւն՝ որ
ջրով միայն կանցնի կերթայ : Երբոր որ
մը Գարեհ թաղաւորին դաւաթ մը պաղ
ջուր գինացը բերին արվին , շատ մեծ
չնորհակալութեամբ առաւ խմեց . և վը-
կայեց հաստասեց՝ թէ և ոչ անդամ մը
այնչամբ ստասիկ ախորժանօք ինքը խմած
ըլայ ո՛ր և իցէ պատուական անոյշ խմելիք
մը : Ա՛յնն զի այնչամբ ծարաւ ալ չէր
քաշած Գարեհ ուրիշ ատեն՝ ինչպէս ան
ատենը պատերազմին մէջ :

Խրատ . և յանդիմանութիւն կուտար
ատենօք Տուժկալ փիլիսոփային մէկը՝
որկրամոլներուն , այսպէս . « Ես , կըսեր ,
երեսը չեմ ուզեր նայիլ Պարսկական ըս-
ված անոյշ համադամ կերակուրներու ,
և ո՛չ Ազիկեան ըսված փափուկ ուտե-
լիքներու , և ո՛չ Վալիանեան ըսված աղ-
նիւ գինիներու . և ո՛չ Իրկանեան ըսված

պատուական ձկներու : Ասոնք ոչ այնչափ
 ձեր քաղցը կը լեցընեն . որչափ որ ձեր
 ստամոքսը հրակարացնեն և առողջու-
 թիւննիդ կազրեն : Իսկ ես հասարակ կե-
 րակուր մը ուտելուս ատենը , այնչափ ա-
 խորժանք մը կը զգամ՝ որչափ թէ տեսակ
 տեսակ փափուկները կերած ըլլայի , ա-
 սանց ախորժանքը կը զգամ , բայց իրենց
 արված ձևաւոր չեմ քաշեր ։ :

Ատենօք Արտաշէս՝ Ախւրոս թագաւո-
 ըին եղբայրը , երբոր պատերազմի մը մէջ
 յազթըմէցաւ և բոլորովին տակ ընկաւ ,
 կարօտ եղաւ և կերակրոյ տեղ հարկաւ ո-
 թեցաւ ուտել թուղ և դարբիէ հաց : Այն-
 չափ համ և շահ կը զգար այս իւր ուտե-
 լիքէն , ինչպէս կափստաւոր թէ ինչպէս
 տաաջ չի գիտցաւ չի ճանչցաւ զայս : Եւ
 չէր կրնար՝ ինչպէս որ կուղէր՝ բացա-
 արել իւր հաճութիւնը և իւր առողջու-
 թիւնը . առնելով ուտելով ինչ որ բնու-
 թիւնը մեղի պատրաստեր է անխառն և
 անխնաս և առողջարար կերակուրներ ,
 մանաւանդ երբոր մէկը քաղց ունենայ :

Ժուժկալու թիւնը՝ մեղի հաճոյ և ա-
 խորժական եղած բաներն ալ կը բազմա-
 պատկէ : Եւ ժուժկալ և առողջ և կա-
 նանաւորեալ կեանքի մը՝ իրեն այն հանա-
 պազօրեայ անուշութեան և հանդատու-
 թեանը համար՝ չի կայ բան մը աշխարհի
 զուարճալեացը , որ անոր հաւասարի :

Աղբրէ նոր Հեղինակին մէկը՝ առող-
 ջութեան վրայ խօսելով , այսպէս . և թէ :

որ ինձի հարցնես, երբոր ես առննէ շինած աղէկ հացս ունիմ, և աղէկ ջուրս ալ ինձի պատրաստ է, կրնասիմ կուտեմ մէկ տեսակ առողջարար կերակուր մը, և երբեմն ալ, (երբոր փառաւորացէս զիս կուզեմ յարգել նէ) բան մալ վրան կաւելցնեմ՝ զոր օրինակ մարսողական պանիր մը և պաուղ մը, անասենը ես՝ որպէս թէ իմ երջանկութիւնս գտածի պէս եմ, և փառաւոր սեղանները գրանդօղներուն ալ կրնամ համարձակիլ հարջընել, թէ արդեօք իրենք ալ զնոյն ախորժը զնոյն անուշութիւնը կրնան զգալ, ինչ որ ես կրղգամ իմ կերակրիկս ուտելու տակնը. կամ թէ զնոյն իմ սմէն օրվան առողջութիւնս կրնան վայելել ։

Երանի՛ այն մարդուն, որ քաղց ունենալուն համար կուտէ, և միայն ծարուր անցնելուն համար կրիսմէ : Երանի՛ անոր՝ որ բնութեան և բանականութեան կանոններովը կեանքը կանցնէ, և ո՛չ կրճետեի այն օրինակներուն՝ որ զօր ամէն աչքին առջևը ունի կրտեսնայ : Երանի՛ ան մարդուն՝ որ միայն իւր պիտոյքը և հարկաւորութիւնը կրնայի կրհոգայ, չէ թէ իւր փառափնեգրութիւնը և աւելորդը :

Թէ որ մարդիք՝ առանց աւելորդ բաներու հոգ տանելու՝ միայն զբնութիւնը գոհ ընել նայէին նէ, կրտեսնայիր ան տակնը որ վարպետ վարպետ խոհակերները այնպէս անպիտան բան մը կրլային աչքիբրբիս վըայ, ինչպէս որ զնուորները՝

խաղաղութեան ժամանակը : Ամէն մարդ
չատ գիւրաւ կրնար իւր պիտոյքը իւր կա-
րօտութիւնը լեցնել, թէ որ այնչափ ջան-
քով ետևէ չի յնար իւր անկարգ անկանոն
բաղձանքները լեցնելու :

Ատենօք Ագաս անուհով պարխայի թա-
գուհին Աղէքսանդր կայսեր ժամանակը,
որ մը պատիւ ընելով Աղէքսանդրին, ա-
ռաւ խրկեց իրեն ազնիւ ազնիւ ախորժ
բացօղ բաներ, վարպետաշէն ապխաններ,
նոր զարմանալի քաղցրաւենիներ (աէշէլ-
ներ) խիստ վարպետ խոհակերներէ և
արուեստաւորներէ զարմանալի փափուկ
կերպով շինված : Տեսաւ սասնք ամէնը
Աղէքսանդր և պատասխան տրվաւ բե-
րողին . « Ունիմ ես , ըսաւ , քովս անուշե-
ղէններ , որ շատ աւելի ասոնցմէ վեր են
և ազնիւ : Այսինքն՝ իմ գիշերվան ըրած
ճամբօրդութիւններս՝ ինծի կէսօրվան կե-
րակուրիս անուշութիւններն են : Իսկ կե-
սօրվան կերած իս քիչութիւնը՝ իրիկուան
կերակուրիս անուշութիւնն է » :

Ատենօք երբոր Ագեսիղայոս իմաստուն
թագաւորը Սպարտացւոց անցնելու ե-
ղաւ Թրակացւոց գաւառէն , տեղացիքը
իրեն պարգև առին բերին ցորեն , սագ
(խաղ) անուշեղէններ , պանիր , և այլ-
ուրիշ տեսակ տեսակ ազնիւ ուտելիք և
խմելիք : Ասոնց վրայ մէկ մը աչքը դար-
ձուց նայեցաւ Ագեսիղայոս , և միայն ցո-
րենը առաւ իրեն , և հրամեց անոնց որ
այլ մնացած բաները առնուն ետ տանին՝

Իբրև ամենեին անպիտան բան մը, նաև
 փրատակար մարդուս առողջութեանը :
 Աս որ տեսան բերողները, գոհ չեղան
 սկսան շատ բռնադատել և շատ ալ աղա-
 շէլ որ զամեն բերածնին ընդունի : Ազե-
 սիզայոս յանձն առաւ ընդունեց զամենը,
 բայց խեղոյն հրամայ՝ որ զայն ամեն բանը
 առնուն բաշխեն գերիներուն : Երբոր աս
 բրածին սրածառ հարցուցին նե, սրա-
 տասխան տրվաւ ըսաւ . « Արոնք որ կու-
 ղեն և կըջանան քաջ և կորիճ ըլլալ, տեղք
 չէ որ այսպիսի փափուկ բաներ ուտեն .
 և այն ամեն բանը՝ որ գերիներուն կըվայ-
 լէ, չիկրնար հաճոյ և ախորժական ըլլալ
 քաջ և առաքինի և սրատվար անձանց » :

Արչափ որ սարդ անխառն ըլլայ ուտե-
 լիքդ, այնչափ ալ ստամոքսին մէջը աղէկ
 կըլլայ մամայը : Աւ սրածառն այս է՝
 որ տեսակ տեսակ կերակուրներ և տե-
 սակ տեսակ խմելիքներ կըսրածառեն
 տարբեր տարբեր սղիքներ, որ չեն կա-
 րող այնպէս զխրաւ մեկմէկու հետ յար-
 մարիլ :

Չափաւոր ուտելը մարմնուն ուժը կը
 պահէ և կեղեցնէ, մարդուս սղիքները
 աւելի կըզօրացնէ և սոք կըհանէ, հիւ-
 թերը կըցրուէ կըփարատէ, անմարտ-
 դութենէն և ճամբաներուն դոցութե-
 նէն և շատ այլ հիւանդութիւններէն կը
 պահէ, արիւնը կըզբաւէ, ստամոքսը կը-
 մաքրէ, ախորժը կըբանայ, և մարսողու-
 թիւնը կըղխրացնէ :

Թէպէտ և այնչափ շատ հիւանդու-
թիւններ ունենաս, որչափ որ մէկ մեծ
հիւանդանոցի մը մէջ կրնայ գանձովիւ,
միայն մէկ հասիկ Ժ--Յ--Է--Է--Է--Է գեղը
կարող է զամենքը բռնացնել :

Կարիտիէշիք ըսված ազգը՝ իրենց մաս-
նաւոր պարկեշտութեամբք և արասքոյ
կարգի ժողովարութեամբք՝ ազատ են ան-
համար հիւանդութիւններէ, որ ուրիշ
ազգերուն մէջը կրտսնանայ : Աւելին լը-
սել կուզես նէ, այնչափ ալ ուժով են, որ
ինչպէս խիստ ծերութեան հասակի մէջ
ալ, ինչպէս է հարուր տարին՝ և աւելի
ալ, անոնք՝ կրտսն թէ՛ ճերմակ մազ մը
հազիւ ունին, և զաւակ ալ ունենալ կա-
րող են :

Հին Եգիպտացւոց խելացիներն ալ կը-
պարծէին իրենց ժողովարութիւնք, ազնիւ-
ջութք խմելով իրենց Նեղոսին : և հասա-
րակօրէն բրինձ ուտելով և բնակէին :

Նաև Գարսիկները՝ որ հին ասկներ շատ
ուժով էին, ուրիշ բան չէին ուտեր՝ կը-
սեն՝ հացին հեա, բայց եթէ քիչ մը կո-
տեմ ջրային (սու թէրէսի), կամ թէ
վայրի անանուխ (նանէ) :

Բայց հին Ժամանակը հիմակվանին
հեա բազդատես նէ, եթէ սան կառա-
վարութիւնը, եթէ սպրելու եղանակը,
և եթէ մարդկային կենաց գործողու-
թիւնները, շատ փոխված կրտսնաս :
Թէ որ մեր ուտելիքը երբեմն ժողովար-
ութեամբ կըչափաւորենք, զայս բանս չէ

Թէ պարզապէս բնութեան պիտոյքը լե-
ցնելու համար կրնենք, հասար բերնէ
կրկնարենք՝ որ կարող ըլլանք ուրիշ բա-
ներու մէջ մեր շնայլութիւնը և մեր փա-
ռասիրութիւնը ՚ի գործ գնել :

Արստամեն՝ Թէ մէկը տակնօք իւր ա-
ռանձնական կենացը մէջ ուրիշ բան չէր
ուտէր, բայց եթէ միշտ հաց, և ուրիշ
բան չէր խմէր՝ բայց եթէ միշտ ջուր. և
սովոր էր միշտ այս կերակրոյն վրայ իւր
չինամ ոտանաւորը բսել,

« Ինձ հաց և Ջրբիկ՝

Է կեանք երջանիկ » :

Ատեն եկաւ, բախտը բացվեցաւ այս մար-
դուն, հասաւ մեծ և երևելի իշխա-
նութեան մը և աստիճանի. ինչպէս որ
վիճակը փոխվեցաւ, ասանկ ալ սովորու-
թիւնը փոխեց. չէր ուզէր անկէց ետև
զայն իւր հասարակ կերակուրը ուտել.
սպառճառ կրբերէր և կրսէր, փոխելով
զիւր ոտանաւորն այսպէս,

« Միշտ հաց և միշտ Ջուր՝

Է շան կերակուր » :

Հիմակվան տակնս ջուրին տեղը, որ
հասարակաց խմելք էր ջրհեղեղէն առաջ,
և աւելի յարմար մարդուս խառնուա-
ծոյն, կրխմվի կոր ամէն տեսակ ոգելից
խմելքներ. զոր թէ որ մէկը առնու անց-
նի, ո՞վ կրնայ սպասուել թէ որչափ վնա-
սակար որչափ մահաբեր են ասոնք մար-
դուս կենացը : Ասոնք մեր բնական ջեր-
մութիւնը կալբեն կապականեն, ձայնը

կրօնական, մարմնոյն կազմուածքը կայ-
 լայլեն, և արամագրութիւն մասանցը կը-
 խանդարեն, ուսկից առաջ կուգայ նի-
 չարութիւնը, հալիլ մաշիլը, ջգաց ակա-
 րութիւնը, անդամներու գողգողալը, որ
 կըստատճառի անկանոն շարժմունքներէ
 մեր կենսական ոգիքներուն՝ որ իրենց բը-
 նութիւն գեմբանութիւն կըցնցին այն ոգե-
 լից խմելիքներուն շարժմունքէն: Չենք
 ուրանար՝ թէ գինին պատուական խմե-
 լիք մի է. որ թէ որ չափաւորապէս խմելի
 նէ, կենդանութիւն և զօրութիւն կու-
 տայ՝ նաև ուժածափ ծերերու. գիտենք
 աղէկ՝ որ ուժ կուտայ ստամոքսին, բնա-
 կան ջերմութիւնը կաւելցնէ, մարսողու-
 թեան կօզնէ, կերած կերակուրը և սը-
 նունգը աստիս անդին մարմնոյն ամէն մա-
 սանց մէջ կառնու կըտանի, սիրտը կու-
 բախացնէ, և մասնաւոր կերպով մը ո-
 գիքները կըզարթցնէ և սոք կըհանէ:
 Բայց աս ալ գիտենք՝ թէ զայս ամէն օգ-
 տակար և շահաւոր պտուղները այն մար-
 դը միայն կըզգայ, որն որ չափաւորապէս
 գինին կըխմէ:

Բան մի չիկայ՝ որ այնչափ աւելի վը-
 տանդաւոր ըլլայ մարդուս ամէն կողմա-
 նէ, որչափ հանապազօրեայ և անչափա-
 ւոր գործածութիւնը գինւոյն:

Խեղքը և խմաստութիւն՝ կըսէ Ղաւ-
 կը՝ իւր բնակութիւնը ցամաք երկիրները
 ունի, և ոչ թաց տեղեր: Ինչպէս որ փի-
 լիստիային մէկը կըսէր, « Խմաստութիւն

բնակի յանջրդոջ, և ոչ ՚ի ճահիճս և ՚ի լիճս ։

Երակլիոս իմաստասէրը զայս Առածս մեղի թողուց . Լոյս՝ մնչո՞ւր՝ մնչո՞ւր՝ մնչո՞ւր . Մասց լոյսը՝ որ չոր է, շատ խելացի կրնէ զհոգին . բայց գինւոյն ուխքը զնա կըթրջէ և ապուշ և անխելք կրնէ :

Ուժը և գեղեցկութիւնը՝ մարմնոյն բարիքն են և օրէ օր կըսպակսին . բայց ժուժկալութիւնը և շափը և խոհեմութիւնը՝ ծերութեան ժամանակը զմարդը կըսպակեն, ան ատենը կիմանայ մարդս ասոնց յարգը :

Իտալացիք Առակ մը ունին, կրսեն թէ « Երբոր գինին զեկ (ախմէն) չունի, ալ անկեց ետև խելքը՝ մարդուն նաւապետը չէ . և բանականութեան լոյսը՝ որ պետք էր ըլլալ իրրև բեկեռական աստղը մը որ ապահովապէս տանի ըզնաւը, իրմէ շատ հեռացած է » :

Գինին իրեք ներդարձութիւն ունի : Առաջին՝ ախորժանքը : Երկրորդ՝ արբեցութիւնը : Եւ երրորդ՝ ապաշաւը :

Հրեից Ռաբբինները՝ բան հասկըցնել լով կրսեն, թէ Մովսէս առաջին որթը (ասման) որ անկեց, իրեք բանով ջուր տրվաւ անոր . մէկ մը՝ բուֆն (պայղուշին) արիւնը . մէկ մը՝ կապկին արիւնը . և մէկ մընալ առիւծին արիւնը : Ուստի և երբոր մարդիք կըգինսովեան, ամանք կըլլան իրրև բու՝ որ բոլոր գիշերը արթուն կըկենայ, բան կորսայ կըխածնէ կուտէ :

Սմանք իբրև կապիկ՝ խենթութիւններ և խեղկատակութիւններ կրնեն : Եւ սմանք ալ՝ կատարի գազան մը կըլլան իբրև ա-
սիւծ :

Հեղինակին՝ մէկը՝ շատ խմելուն վրայ խօսելով՝ կըզուրցէ այս բանս . « Թէ որ գիտուած եղաւ կամացդ գէմ, և չափազանց գինի խմեցիր, անասունը դուն Սատուրնեան ըսված գարրոցին կանոնը պահէ, որ կըպատուիրէ այսպէս . Երբոր կրտսնաս՝ որ գիշերային շատ գինի խմեց մտասեց քեզի . դու գարձեալ երբոր առաւօտ կըլլայ՝ քիչ մը գինի խմէ . այս է ապահով գեղը » :

Ժուժկալութիւնը՝ ամէն տեսակ հիւանդութեանց գէմ կըպաշտպանէ ըզքեզ, և քու կեանքդ քեզի ուրախ զրուարթ անցնել կուտայ : Մեծագոյն մասը տեսակ տեսակ հիւանդութեանց՝ անժուժկալութենէն միայն առաջ կուգայ :

Չափաւոր ուտելը կըպատճառէ կատարեալ մարտդութիւն մը : Եւ ուտելքը թէ որ աղէկ մը եփած են ինչպէս որ պէտք է նէ, կըլլան իբրև ամուր հիւմ մը առ ՚ի սրահէլ մարմնուն առողջութիւն արիւնը մաքուր կըլլայ, և մարմնուն հիւթերը կունենան իրենց ամէն յատկութիւնները այնպէս՝ ինչպէս որ բնութիւնը կըպահանջէ : Բայց թէ որ ամէն մասունքը մարմնուն տակն ու վրայ կըլլան անժուժկալութեան պատճառաւ, թէ որ անունդ արջող հիւթերը իրենց մաքրու-

Թե՛նէն կրօնօրէն կազմին , ան ասե՛նը արիւնն ալ բոլոր և հիւթերը կասկա-
նին , և բոլոր մարմնոյն կազմածքը ան-
կարգութեան մէջ կըլայ :

Ուտելեաց խմելեաց կողմանէ զգուշա-
ւոր և չափաւոր ըլլալը՝ հիւանդութեց
պատճառը իբրև արմատէն կըկտրէ : և
բնական խառնուածքին կուտայ կարգա-
ւորեալ և կանոնաւոր վիճակ մը :

Ժուժկալութիւնը կրնէ՛ որ մարդիք
վերջ տան իրենց կենացը՝ ինչպէս մէկ
ճրագ մը մէկ կանթեղ մը՝ որուն եղբ պա-
կասի , այս ինքն կրմնանին , վասն զի ար-
մատական թացութիւնը կըհասնի , ա-
ռանց մէկ ցաւ մը և վիշտ մը զգալու :

Թէ որ՝ նաև այս աշխարհս կեցեր է
կրգիմանայ պատճառաւ այն գեղեցիկ և
սքանչելի կարգին՝ որ Աստուած ամենա-
բարին իրեն տրվեր է , և թէ որ՝ մեր
կեանքն ալ կախումն ունի այն աղէկ կար-
գաւորութե՛նէն՝ որ պէտք է մեր մարմ-
նոյն հիւթերուն մէջը ըլլայ , ուրեմն զար-
մանալ պէտք չէ՝ թէ ինչպէս կարգը զա-
մէն բան կրպահէ նէ , ասանկ ալ անկար-
գութիւնը զամէն բան կազրէ կըձգէ :
Խելքով կառավարութիւնը մարմնուն և
չափաւոր սնունդը՝ շատ կօզնէ մարդուս
կեանքը երկնցնելու :

Օգոստոս մեծ կայսրը 76 տարւան մե-
ռաւ . և այս բոլոր միջոցին մէջ՝ կրսէն
Թէ՛ անդամ մալ մաքրողական մը չա-
ռաւ , և ոչ արիւն առաւ , և ոչ երևելի

դեղ մը առաւ : Բայց ամէն տարի քանի մը օր ջուր կրմանար, և շարժուն մէջք օր մի բան չէր ուտեր, և ամէն օր ժամ մի քաշէլու կէլար : Թէ որ կատարեալ առողջութի մը վայելէլ կուզեսնէ, ժուժկալ և չափաւոր եղիր :

Հրեաներուն մէջք ատենօք Յէւնէանք ըսվածները՝ որ երեւելի ընկերութիւն մի էր, հասարակօրէն հարուր տարի կապրէին՝ պատճառաւ իրենց ժուժկալութեանը և չափաւոր ուտելուն :

Վանանապէս՝ ինչպէս Վայերախոս հին հեղինակը կը պատմէ, Սաոյիկեան և Աինիկեան ըսված փիլիսոփաներն ալ շատ երկան կապրէին :

Արագամեն՝ թէ ատենօք Աւրոպա քահանայ մը՝ պատճառաւ իւր հանապազօրեայ սակաւակերութեանը և ժուժկալութեանը՝ հասաւ ինչվան 186 տարի : Ուտի և մեռնելէն ետե՛ իրեն տապանագիր մը գրեցին՝ այսպէս . « Հոս է Ադենտուղոս Աւագերեցը : Ասիկակ կրկին անգամ ակուայ հանեց, և կրկին անգամ մտղերը բուսան . և հիմայ հոս կը հանդի » :

Պրավ անուետի ալ մէկ Իռլանտացի մուրացկան մը՝ պատճառաւ իրեն ժուժկալութեանը շատ երկան ժամանակ ատրեցաւ . ուտի և մեռնելէն ետե՛ պատուեցին զայս մուրացկանս՝ այսպիսի տապանագիր գնելով գերեզմանին վրայ . « Հոս պառկեր է Պրավ ամենուն ծա-

նօթ երևելի մութացկանը . Ասիական կը սեր՝ թէ տեսեր եմ հարուր քսան ձմեռ , և աւելի ” :

Եւ իրաւ՝ թէ որ մարդիք ապրեփն այն պէս՝ ինչպէս որ բնութիւնը կը պահանջէ , և հասարեալ պահէին առողջութեաննները , շատ երկան ժամանակ կապրէին :

Թէ որ արմատական թացութիւնը մարմնոյն և բնական ջերմութիւնը պահովին , ինչպէս որ պէտք է և ինչպէս որ գիւրաւ կրնայ պահովիլ . ալ անկէց ետեւ պէտք է որ շատ տարիներ տեսնայ մարդս :

Արտէր ատենեք ժուժկալ մարդուն մէկը . « Եղանակ իմ ապրելուս՝ կարծես թէ ինձի մշտնջենաւոր դարունը մը կը պատճառէ . ևս աշունք չեմ տեսնար վրաս՝ այսինքն տերևները թափելու ժամանակ . ուժս և խելքս՝ լման իրրև արև մը որ ամէն օր նոյնպէս աշխարքիս վրայ կը ծագի՝ իրենց տեղն են և ամէն օր նոյնպէս ինձի կօզնեն . և ևս մէկ պարզ կերակուր մը ուտելէս ետեւ՝ բոլոր գիշերը հանգիստ կը քնանամ . առաւօտը լալուն պէս՝ կար թըննամ կելլամ այնպէս զուարթ այնպէս նորագեալ՝ ինչպէս նոյն իսկ առաւօտեան ժամանակը ” :

Պատճառ մեր գրեթէ ամէն հիւանդութեանց և մեր կենացը կարճութեան՝ ուրիշ բանէ այնչափ առաջ չեգար , որչափ աւելորդ ուտելն և աւելորդ խմելն :

ԴԱՍ ԺԹ .

Դ-թի լւայ . որ է Տ-լայ :

Թե որ կուզես երջանիկ և հանգիստ կեանք ունենալ, և ըստակդ ալ ոչ միայն պահել՝ այլև աւելցնել, խորհուրդ կուտամ քեզի՝ որ ամէն տեսակ դասէ՝ որչափ որ կարելի է՝ ետ կենաս մտախիտ : Թէպէտ և մէկ դասի մըն ալ ձեռք զարնես, մտքդ գիր թէ բոլոր հանգստութիւնդ կարսնցնելէն ետև, և շատ քրքրափնք թափելէն ետև, նաև շատ վնաս ալ պիտոյ հասցնես քու քանկիդ :

Երբոր դաս մը վաստակեցար, կրակու նաս՝ որ ոմանք կուգան կրմօտիկնան քեզի, շատ շատ ուրախակցութիւններ ընելով շատ ալ գովելով բարձրացնելով քու յաղթութիւնդ . յայանի է միտքերնին : Բայց դուն ալ անաստենը յիշեցուր իրենց, որ քիչ մընալ միտքերնին դարձնեն մասձեն, թէ ինչ վտանգներու մէջ ձգեցիր քու ունեցածներդ, քու տունդ տեղդ, ևն, այդ դասին համար :

Թէ որ դիպուած ըլլայ՝ որ կամացդ դէմ բռնադատիս դաս մը բանալ, աղէկ նայէ որ ջըլայ թէ ոստիդ՝ անխելք հարուստ մը ըլլայ : Քան զայն շար բան չիկայ, երբոր մէկը այսպիսի անձանց ձեռք իյնայ . նոյն էր՝ թէ շատ զորաւոր դա-

զանի մը ձեռք իյնար : Գազան է՝ վասն զի անխելք է . և զօրաւոր է՝ վասն զի հարուստ է :

Ասկէջ 'ի զաս՝ աղէկ գիտէ նաև փաստարանին ինչ ըլլալը . նայէ թէ ձեռքը քանի գատ ունի, նայէ թէ անոնցմէ վաստակածները ինչ կրնէ . նայէ թէ արդեօք խաբերայ մարդ մի է . թէ որ ասանկ է՝ գիտնաս որ քեզի շատ վնաս, շատ ձուռ գլուխդ կրբերէ :

Ատենօք երկու վարպետ փաստարանը որ մը երկու մարդկանց դասը մէկ մէկու գէմ կրխօսէին կրպաշտպանէին շատ տաքու թեամբ, և այնպիսի ջանքով որ երկուքն ալ շատ գոհ էին իրենց փաստարաններէն : Իսկ երբոր դասը կարեցին ըմբօւցին, դատաւորները, ասերկու փաստարանք գուրս ելլալուն պէս դատատանէն, տեսնաս որ մէկէն սկսան մէկ մէկու հետ գրրկրվիլ և մէկ մէկու սրագարվիլ : Դատ ունեցող մարդիքն աս որ տեսան՝ շատ զարմացան՝ ամիշեցան կեցան . ելաւ մէկը հարցուց փաստարաններուն մէկին, ինչ է աս ըրածնիդ . այսպէս շուտով մէկ մէկու հետ հաշարվիլ բարեկամանալ : Այս հարցմանս վրայ սրգողելով փաստարանին մէկը՝ դարձաւ սրտաստան արվաւ . ինչ կարծեցիր, ըսաւ . գիտցա՛ր թէ մենք մէկ մէկու թշնամի՛ ենք : Գիտե՛ս մենք ինչ ենք . մենք փաստարանքս ամենեւին նման ենք մկրտափն (մախաափն) . որ բանալու գոցելու ատենը միշտ կար-

Տես թէ երկաթները մէկ ըզ մէկ պիտոր
կարեն . բայց անոնք ուրիշ բան չեն ըներ՝
բայց եթէ իրենց մէջի գանձված բանը
կարել :

Յիշէ միտքդ բեր առիւծուն և անգե-
ղին առակը : Անգղը ծառի մը վրայ նրս-
տեր էր , և անդիկն առիւծը և արջը զայս
տեսնելով մէկմէկու հետ կրկուտեին այն
որսոյն համար , նայիլ թէ որուն ծանկը
պիտոր իյնայ այդ թռչունը : Յիշէ և ըզ-
գուշացիր՝ չըլլայ թէ քեզի ալ յարմար
գայ այդ առակը :

Այսպիսի դիպվածներու մէջ գուն
Աւետարանին խրատը լսէ և բռնէ , որ
ապահով ըլլաս . թէ որ մէկը կուզէ հետդ
կազմել՝ որ զգեսագ առնէ քեզմէ , գու-
առանց կախ բանալու հետը՝ թող իրեն
նտե վրայի հաղած լաթդ : Գիտնաս որ՝
թէ որ կախ բանաս , և փաստարաններ
մէջ մանան , ինչպան նաև ներքին շապիկդ
ալ քեզմէ կառնեն կրվերցընեն և մերկ
կըթողուն :

Երբոր գտա մը կըրացվի , այնպէս
միտքդ դիր թէ մէկը բախտի խաղ մը կը-
խաղայ կոր , (ինչպէս թավու են) . ուր
թէ որ շատ ջանքով և տաքու թեամբ խա-
ղը շարունակվի նէ , հասարակօրէն կը-
տեսնաս՝ որ վարպետները ավելի կըվա-
տրկին : Աս ըսելով չէ թէ փաստարանու
թեան արուեստին քար կըզարնենք . այլ
փաստարաններուն շատ տեսակ մատեր
խաղցնելին կըհասկըցնենք , որ գուն

գաստ բանալէն զգուշանաս :

Գիտենք , որ փաստարաններուն մէջը կրգանըվին նաև զարմանալի և շատ արգար մարդիքներ ալ . և մեծ երջանկութիւն մը նէ մարդուս՝ թէ որ այնպիսի փաստարաններու ձեռքը իյնայ :

Ատենօք Ալէնէտիկցոց տերութեանը մէջ՝ որ շատ զարմանալի և շատ խմաստուն կառավարութի էր աշխարհիս վրայ , իրենց մեծ Ատենանը փաստարաններ իրեն ընտրէր որոշէր էր . ամենքն ալ ազնուական մարդիք բան և շորս թուով : Ասոնց ամենուն՝ տէրութիւնը մասնաւոր սարվէ սարի եկամուտ կապէր էր և կը վըճարէր . ուստի և ամեննին թող չէր խտար որ ուրիշներէն կամ մէկ ընծայ մը առնեն կամ թէ ստակ . որպէս զի այդ ազնուականները՝ որ փաստարանութեան արուեստը կրբանեցնէին՝ չըլլայ թէ կաշառքով կուրնան . և որպէս զի ամենքն ջանան էտէվէ իյնան՝ որ գաստերը որ մը առաջ շուտով վէջջանան :

Սաղմոսին աշն խօսքը որ կրտէ , Անի՛նի՛ն ի վէրայ նոյն ոչ ոչայնէ , Ռարբիին մէկը կը մեկնէ այսպէս . մարդկանց Ռչ ոչայնէ՛ + է կրտէ , ևն այսչափ բազմութիւն փաստարաններուն , ճարտասաններուն , գործակալներուն . ասոնք ևն կրտէ՝ ցանց մը ուսկան մը որ ներս ձգեն բաննն զժողովուրդը :

Եւ իբրտ՝ անզգամ և անիրաւ փաստարանքն ուրիշ բանի նման չեն , բայց և

Թէ բնութեան միջումներուն որ ուրիշի
անպիտանք՝ բանի մը չեն իդար, միայն
իրենց հասար ազէկ են. բայց շատ ալ
փնաս կուտան սարսեղներուն :

Թէ որ ասոնց քով վազես ապաւինիս,
ինչպէս որ ոչխարները կը վազեն կապա-
ւինին փշալից թփուտ տեղերը փոթոր-
կին ժամանակը՝ որ երթան հոն ապահով
ծածկը վէլու տեղ մը գտնան իրենց, ըս-
տոյդ գիտցիր որ անկէց սորք գուրս չես
կրնար հանել խալըսիլ՝ առանց կռու-
լու (իլիշմիշ) ըլլալու և սլատուելու կամ
թողու հոն մեծագոյն մասը քու լաթե-
րէդ :

Վեննեին քառօրեայ ջերմին ալ նման
են այնպիսիները. ոչ երբէք կը թողուն
ձեռքէ կը հանեն զքեզ՝ քանի որ հիւթ
մը (որ է ստակը), կը գտնան քու վրայ :

Հասանդամ զարմացերկեցերեն սառ-
մութիւն կարգացողները, քանի որ կը
մտածեն՝ Թէ արդեօք ինչ սղուոյ կը ծա-
ռայէր ստե՛նօք մէկ երևելի մարդ մը, որ
իրեն զուարճութիւն մը զբօսանք մը բրե-
կը՝ որ բոլոր աշխարքս շարքրկէ տակնու-
վրայ ընէ տեսակ տեսակ դատերով : Աս
մանդուս վրայ լսեց Վուիճի Գրանսպին
Թագաւորը, կանչեց որ մը իւր քովը . ը-
սաւ իրեն՝ ևս քու գտտերէդ քեզ կրխա-
լըսցնեմ՝ ևս իմ անձամբս գտնոնք լսելով
և կարելով : Աս որ լսեց այն մարդը,
մամտաւքը սուտ զինքը . բայց մէկէն
խանարհութեամբ մեծ շնորհակալութիւն

մը ընելէն ետև թագաւորին այս շնորհացս համար, ըսկաւ անկէց ետև շատ ալ խնդրել աղաչել զթագաւորը, որ չընորհք ընէ իրեն և այն դատերէն եռսուն մը քառասուն մը առանց կարելու թողու իրեն, որով որ ինքը կարենայ միտ թարմիլ և զքօսանքով անցնել իւր Յամանակը :

Խորհուրդ կուտան քեզի խելացիները. որ Տէրութեան որ տակն են, այն տէրութեմէ օրէնքները կանոնները քննես կարգաս ըստ կարի և սորվիս : Այսին զի այդ ունեցած տեղեկութիւնները օրէնքներուն վրայ՝ քեզի շատ կօզնեն և շատ աչքդ կը բանան՝ որ կարենաս դուն քեզ պաշտպանել քու թշնամիներէդ, շատ անգամ առանց կարօտ ըլլալու փաստաբաններուն ձեռքը իյնալու :

Թէ որ սա խորհուրդ այս չուղենաս մտիկ ընել, ան տակնը պէտք է որ դուն ունեցած իդ չունեցած իդ երրորդ մասը ծախես հասցնես՝ որ կարենաս մէկ ալ երկու մասը պաշտպանել պահել. և թէ որ զայս ալ աչքդ չառնես՝ ան տակնը քեզ բողբոլիմ կը կործանես :

Առակով մը լրմնցնենք այս Դասն ալ : Օր մը երկու ձեռքը ըսկասն մեծ վիճաբանութիւն մեծ կախ մը ընել մէկ մէկու հետ. ձախ ձեռքը առաջ սկսաւ ըլլալ կախը. կըսէր կամբաստանէր աջ ձեռքին վրայքը՝ թէ սա բանութեամբ վրաս իրաւունք մը բանեցնելով միշտ ինքը կառ-

նէ : Այս ամբաստանութիւնս լսելով
 գառաւորները՝ իրաւացի գատեցան ձախ
 ձեռքին գանգըտանքը և անոր կողմը ըլ
 լալ կերկնային : Սկսաւ անդիէն աջ ձեռ
 քըն ալ խօսիլ և ըսել, թէ ես շատ հին
 և անյիշատակ ժամանակէ՛ ՚ի վեր այս ար
 ածնութիւնս ունիմ, ուստի և արդարու
 թիւն չէ՛ որ այս իրաւունքէս զիս զտկէք :
 Աջ ձեռքին սպառճառն ալ լսելով գառա
 ւորները՝ ըսին ան տակնը, ուրեմն մենք
 ալ մեր գթութիւնը մեր սղորմութիւնը
 ցուցնելու համար, կը յանձնենք մէզմէ
 ետև եկողներուն՝ որ այս բանիս ճար մը
 գեղ մը գըրանան : Ուստի և այն ժամա
 նակէն սկսեալ, գառաւորներուն, փա
 տաբաններուն, գործակալներուն, և այլ
 ամենուն որոնց ձեռքը որ ըստակ կիյնայ,
 միշտ այս սովորութիւնը եղաւ՝ որ անխը
 տիր երկու գիաց ալ բռնեն առնուն . և
 այսպէս երկու ձեռքն ալ, թէ աջը թէ
 ձախը հաւասարապէս գործածեն բանի
 բերեն :

ԴԱՍ Ի .

Խաչի վրայ :

Ինչպէ՞ս գատ բանալը կործանումն
 կրբերէ, այսպէս ալ ըստըկով խաղ խա
 զալու չար սովորութիւնը : Ուստի ինչ
 պէս գատեն, այսպէս ալ խաղէն պէտք

է զգուշանալ և ամենակին փախչիլ : Դա-
ղին մէջը ուրիշ հաճոյք մը ուրիշ ատարտ
մը չի գտնելիր , բայց եթէ մէկ ցամ և ա-
նարդ բաղձանք մը ուրիշին ըսակին , կամ
թէ մէկ անկարդ մտխել մը մեր ըսակին :

Կենճ խենդութիւն մը նէ՝ (որ նաև
բոլոր աշխարհիս գեղերովը չի կրնար բժըշ-
կրվիլ)՝ այն խենդութիւնը , որ մէկը
նարա մը (զար մը) ձեռք առնէ ձգէ առ
'ի գիտել՝ թէ արդեօք ի՞նչ որ ըստակ հի-
միկուհիմա ինքը ձեռքը ունի կը վայելէ՝
իրենն է թէ չէ :

Թէ որ գուն խաղէն ետ չի կենաս չըզ-
գուշանաս , խելքով մարդ մը նաև ա-
ռանց մարդարեական հողւոյ մը՝ ստոյգ
և անտարակոյս գիտցնէ քեզի՝ զլուխդ
գալիք վիճակը և ըսէ քեզի . թէ բոյ ու-
նեցած ըսակիդ այդ բանը պիտոր հան-
արպի , ինչ որ կը անաս ամէն օր՝ որ փո-
շիին և աւաղին կը հանարպի , որ երբոր
հով մը անոնց վրայ փրչէ զարնէ , կառ-
նու կը տանի կը ցրուէ մէկ վայրկեանի մը
մէջ , աներևոյթ կընէ՝ որ տեղն ալ չես
կարօղ գանալ՝ ուր արդեօք գնացին :
Այս՝ ունեցած ըսակիդ մարդարեութիւն
է : Իսկ խաղէն վատարկած ըսակին վրան
ալ անտարակոյս գիտցիր , որ այդ ճամ-
բով վատարկած ըստակը այնպէս գիւրաւ
և շուտով կը հալի կը փաշի , ինչպէս ձունն
չինամ բարձրցած սուն մը , սիւն մը ևն .
որ անզգալի կերպով ետեւ ետեւ կը սկսի
կակրղնալ մաշիլ հալիլ և վերջապէս ջուր
կարիլ :

Արսէ: Հեղինակին մէկը . « Հաւասար
ինձի, որ խաղը՝ որ կուգայ կըլլայ քեզի
այնչափ մեծասակար, այնչափ վտանգա-
ւոր որչափ որ եօթը մահացու մեղքերը »:

Միտքդ դիր հաստատուն . թէ քեզի
աւելի պատիւ կրնէ ծոցդ եղած մէկ գա-
հեկանդ, քան թէ տասը գահեկանը՝ որ
պէտք չեղած ժամանակը մոխեցիր:

Ատենոյ Պղատան մեծ փիլիսոփայն որ
մը տեսնալով մէկ երխտասարդ մը՝ որ
նստեր նարտ կրխաղար, ըսկաւ յանդի-
մանեւ զնա: Գարձաւ երխտասարդը պա-
տասխան աղվաւ և ըսաց. Աստի՛ գրտի՛
Բանի համար ւէ՛ այւլտի՛ յայն Բարձր-
յան յանդիմանել ի՛նչէ՛: Պատասխան աղվաւ
Պղատան . « Ունտի՛-Բիտնը շար ու շար ունի՛
գրտի՛ Բան լե »:

ԴԱՍ ԻԱ.

Աճումնութեան վրայ:

ՄԱՐԻՍ՝ կեանքը գոհ և հանգիստ
անցնելու համար և բախար աջողութիւն
աւելցնելու համար, կրնայ նաև ուրիշ
կացութեանմընալ ձեռք զարնել և այս
է՛ երբոր մէկը բարեպէս կրտասարաստի
ամուսնութեան մը: Բարեպէս կրսեմ՝
վասն զի այնպիսի գործողութիւն մը նե
այս, որ շատ մեծ ուշադրութիւն և շատ
արթնութիւն կրպահանջէ:

Չգոյշ կենալու է՝ որ մէկը այս բանիս
մէջ չարտորնայ, և մէկ երկու բան միայն
մտածելով՝ մէկէն ձեռք զարնելու չէ :
Այս ճանապարհս՝ վաղելով սկսելու չէ .
վասն զի կրնայ ըլլալ, որ այդ ճամբուն
վերջը հասնելուն պէս՝ զքջայ ապաշուէ
թէ ինչու ըսկսայ :

Մէկը որ ամուսնանալ կուզէ, ընա-
րելու է պարկեշտ առաքինի կին մը :
Վասն զի միայն շատ գեղեցիկ ըլլալը՝ նը-
ման է մէկ ասնավաճառի մը (բանայիրի
մը), որ աստիէն անդիէն ամէն կողմանց
կանչէ կըհրաւիրէ իրեն վաճառորդներ
(մուշտերիներ) :

Խորհուրդ չեն տար խելացի մարդիք՝
որ միայն գեղեցկութեանը համար մէկը
կին առնու : Վասն զի այդ բանդ՝ աշնա-
նային պրտուղներու նման է՝ որ երկարա-
տե չեն, և դիւրաւ կատականին :

Գլխաւոր վախճանը ամուսնանալու,
ըլլայ մէկ պարկեշտ և առաքինի կեանք
մը անցնել, և Աստուծոյ ծառաները շատ
ցնել : Այսպիսի մեծ և սքանչելի ըլլա-
լով վախճանը ամուսնութեան, պէտք է
ուրեմն յառաջ քան զամենայն՝ առ ԱՅ.
տուած ասպաւինելով աղօթիւք՝ հանգերձ
ճնողացը օրհնութեամբ ձեռք զարնել այս
ճանապարհիս :

Գեղեցիկ կին մըն ալ առանց օթիտի է
իրբև թէ մէկ գեղեցիկ տուն մը մերկ ա-
ռանց կահու առանց կարասիներու (թէ
ճէմիլէթի) . կրնայ մէկը իրաւ՝ այդպի-

սի տուն մը նայելով տեսնալով զուար-
ձանալ, բայց ներսը բան մի չի գտնար՝
որ կարենայ զինքը ցրտէն պաղէն պաշտ-
պանել :

Թէ որ մարդ մը առնու իրեն այնպի-
սի կին՝ որ թէ ազգատոհմին կողմանէ և
թէ ունեցածին կողմանէ իրմէ վեր ըլլայ,
ալ ան ասենք բանը ինքիրէն անանկ կու-
գայ՝ որ ոչ այնչափ անոր էրիկը ըլլայ՝
որչափ գերի անոր ամբարտաւանութեւր
և հարստութեանը :

Սէրը՝ զուար է խենդութեան . և ա-
մէն կիրքերուն մէջը՝ այս է աւելի զօրա-
ւորը . և կրտսնաս որ տկար ոգիներուն
վրայ այս կիրքը աւելի կրտիրէ :

Երիտասարդ մարդիքը՝ սիրող կրլան .
չափահաս մարդիքը՝ բարեկամ կրլան .
Ծերացեալ մարդիքը՝ տղայ կրլան :

Հաս մեծ տարբերութիւն կայ ՚ի մէջ
որպիսութեան կնկան և ՚ի մէջ իրեն հա-
րստութեանը : Որչափ ալ շատ և երեւ-
լի ըլլայ իւր բերած օժիտը, թէ որ ինքը
առաքինի չէ՝ գիտցիր որ գունքու բախ-
արդ չես գտած :

Ատենօք ազնուական Հռովմայեցի մը
հարցուցին որ մը, թէ ինչո՞ւ ձգեց իւր
կնիկը՝ որ այնչափ գեղեցիկ էր, և այն-
չափ հարուստ էր : Ան ասենք Հռովմայ-
եցին ծակցաւ հանեց ոտքէն հագած մու-
ճակը (փասպուճը), առաւ ձեռքը, և
դարձաւ հարցնողին կողմը, առ բանս
զուրցեց . « Այս մուճակս՝ գեղեցիկ և

չատ փարպեւառչէն մուծակ չէ . և սա-
կայն՝ ինձմէ՛ ՚ի զսա ուրիշ այլ մարդ չի-
տէ , թէ ոտքիս սր կողմը կըզարնէ կը-
ցաւցնէ կոր ։

Ո՛չ փայլուն գեղեցիկ սակին , ոչ շող-
չողուն անդամանդները , ո՛չ մարդըրխար ,
ո՛չ զմբուխար , և ո՛չ փառաւոր ծիրանին ,
կրնան զարդարել կամ վայելչացնել մէկ
կնիկ մը : Իւր ամէն զարդարանքը՝ է մի-
այն իւր ծանրութիւնը , իւր տանտիկնու-
թիւնը , իւր խոնարհութիւնը , և իւր
պարկեշտութիւնը , և իւր հնազանգու-
թիւնը իրեն երկանը :

Ինչպէս որ բանի մը տեղ չենք գներ
զայն հայելին՝ որ թէպէտ և վրան սակի
զարդեր ունենայ և մեծագին քարերով
լէցված ըլլայ , բայց ինքը ինչպէս որ պէտք
է՝ աղէկ չիցուցներ ո՛ր և իցէ բանը՝ որ մէ-
ջը կրնայիս . այսպէս ալ բանի տեղ գնելու
չէ կնկան բերած մեծ օժիտը , երբոր ա-
նոր օրպիտութիւնը , խառնըվածքը , բնա-
ւորութիւնը , յարմար համաձայն չէ կա-
մացը և յօժարութեան իւր երկանը . և
երբոր էրինը իր ոգւոյն աղէկութիւններուն
պատկերքը՝ կատարելապէս չիտեսնար իւր
հարսին աղէկութիւններուն մէջը :

Նայելու ընտրելու է կին մը , որ եր-
կանը ձախորդութեանց Տամանակը՝ կա-
րենայ իւր մտայր իւր կամացը համաձայն
ըլլայ : Վասն զի ամուսնութիւնը նման է
ամենեկին ծովու ճամբորդութեան մը .
ով որ այս նաւուս մէջը մտնայ՝ անտարա-

կոյս պէտք է որ կամ այս անգամ կամ մեկալ անգամ՝ ալեկոծու թիւններու և փոթորիկներու հանաքովի :

Ատենօք Վիւդիա ըսված այն շատ և ընկելի քանդակագործը՝ անգամ մը Չաստուած ուհի մը արձան շինեց մէկ իշխանի մը, և այն արձանին մէկ ոտքը առաւ կեցուց Արխայի մը (Թօսպաղըի) ամսնին վրայ : Ասով խելացի արուեստաւորը ուզեց խնայնել թէ պարկեշտ առաքինի կնիկը պէտք է որ այս իւր երկու մեծ պարօքը աղէկ նայի : Մէյ մը՝ որ տունը կենայ՝ երեսի վրայ չիձգէ : Եւ երկրորդ՝ որ ըստ տեղւոյն և ժամանակին լաութիւն պահէ :

Թաղէս փիլիսոփային մայրը՝ օր մը որ գւոյն հարցուց, թէ ինչ պատճառի համար ինքը չիկարգըմիր : Պատասխան արվաւ մօրը՝ թէ Շոք Է Է : Աւրիշ անգամ մըն ալ երբոր կըհարցնէր և կըստպէր ալ՝ որ կին առնու, պատասխան արվաւ փիլիսոփային, թէ Շոք Է Է :

Թէպէտ և ընդհանուր աշխարհիս պէտք է ամուսնութիւնը, և մեծ օգնականութիւն է մտրգուս ամուսնական ընկերութիւնը՝ ինչպէս որ Աստուած ըսաւ . բայց սակայն և ամէն մէկ ընտրօքը զայս կացութիւնս՝ պէտք է յառաջադոյն աղէկ մտնայ : Օր մը փիլիսոփային մէկը աշխարհիս վրայ եղած տեսակ տեսակ վնասներուն վրայօքը մտածելով, կըսէր . « Երբոր մէկ մը միտքս կըգարձնեմ, կը

մտածեմ ամուսնութեան հոգերը, մշտ-
 մտութիւնը, պարտքերը և անհամար զբա-
 ղանքը, երբեմն բաղձանք մը կուգայ ինձի,
 որ բաշվիմ աշխարհէս՝ երթամ կուսա-
 կրօն ըլլամ. երբեմն ալ միտքս բան մը կու-
 գայ, ախ թէ կրսեմ՝ բնութիւնը՝ մարդ-
 կային ազգը շատցնելու համար, այլ ճամ-
 բայ մը ունենար՝ առանց կարօտ ըլլալու
 ամուսնուէ : Այնչափ մեծ է պարտքը,
 մտմտութիւնը, զբաղանքը ամուսնութե՞ն :

Եւ թէ նեղութիւնք անհանգստու-
 թիւնք՝ ինչ որ կրպատաճառեն միայն զա-
 կրները : Իսկ անոնցմէ ունեցած մխիթա-
 բութիւնքը և օգնութիւնքը շատ սղո-
 փիկ են :

Ի վերայ այսր ամենայնի՝ Ամուսնու-
 թիւնը Աստուծոյ սահմանված բան ըլ-
 լալով, պէտք է, մարդկանց ազգը պահե-
 լու և Աստուծոյ ծառաները շատցնելու
 համար. և որչափ մեծ է ամուսնացելոց
 նեղութիւնք՝ շատ դիպայ, այնչափ ալ մեծ
 կըլլայ իրենց արդիւնքը առաջի Աստու-
 ծոյ, նմանապէս և հասուցմունքը, եր-
 բոր մէկ մէկու եղած պարտքը և առ զա-
 ւակս ունեցած պարտքերնին՝ ջանան որ-
 չափ կրնան՝ կատարել :

Օր մը Պղատան փիլիսոփային տեսնելով
 մէկ երիտասարդ մը, որ չափազանց հա-
 մարձակութեամբ կրխօսէր կըվարովեր իւր
 հօրը հետ, զուրցեց իրեն. Ինչ- Դ- Բ-
 նի Գեղ լե- Դնէր լե- , որ Դ-Գ-Դ-Դ- Է՝ -Դ-
 Դ- -Էլի ի-ԴԻ- ԷԷԷ՝ Է-ն լոր Է- :

Մարգա՛ իւր ծնողացը աւելի պարտը-
կան է , քան թէ բոլոր աշխարհի : Ասան
զի որչափ ալ բարիք ուրիշներէն առնու
ունենայ , բայց իւր ծնողացմէ ունի ինքը
զինքը . ուստի թէ որ դէպ ՚ի ուրիշ մար-
դիւր եղած աստրախառութիւնը՝ շատ գա-
նելի բան է նէ , դէպ ՚ի ծնողքը եղած
աստրախառութիւնը խիստ սոսկալի և շատ
նզովելի բան է :

Այն զաւակները՝ որ իրենց ծնողա-
ցը չեն հնազանդիր , չեն պատուեր , չեն
օգնութիւն հասնիր , ստոյգ և անտարա-
կոյս գիտնան որ երբոր իրենք ալ մենծնան
և իրենց ծնողաց ձեռաց տակէն ելա-
լով իրենք ալ զաւակաց տէր ըլլան , ան
տակեր իրենց զաւակաց ձեռքէն քաշե-
լիքնին պիտոր չմնայ :

Թէ որ մինակ գլուխ՝ ասրելու բաւա-
կան ըստակ ունիս , և ուրիշ գիաց ալ
պարտք մը չունիս , և ուղեցիր կարողովել
զգոյճ կեցիր ան տակեր՝ չըլլայ թէ մեռ-
նելուդ Տամանակը կնկանդ չափազանց
բան թողուս ասրելու՝ և մանաւանդ եր-
բոր զաւակներ ալ ունենաս : Ազէկ գիտ-
նաս՝ որ այդ բանդ պարտքէն աւելի վը-
տանդաւոր և կործանումն է քու տանդ :

Չափաւոր ասրուստ մը նայէ որ թո-
ղուս քու այրի կնկանդ՝ առանց աղքատ
ցնելու քու յատուկ զաւակներդ : Եւ
թէ որ ասանկ չքնես՝ նոյն էր թէ դալար
ծառ մը կրտրէիր հանէիր , որպէս զի տե-
ղը չորը անկես :

Թէ որ զաւկներ ունիս, դիտնաս՝ որ շատ պարտքեան կրմնաս առաջի Աստուծոյ, թէ որ իրենց չխորվեցնես և չի կրք, թէս նախ՝ թէ ինչ է իրենց պարտքը առ Աստուած : Երկրորդ՝ թէ ինչ է իրենց պարտքը առ ընկերս : Եւ երրորդ՝ ինչ է իրենց պարտքը իրենց անձանցը համար : Ասանցմէ ետե՛ս աւելի լաւ է որ իրենց վայելուչ բաւական ապրուստ մը ձգես հանգերձ մէկ արուեստ մը սորվեցնելով, քան թէ մեծամեծ գանձեր հարստութիւններ ձգէիր անոնց՝ առանց դորձք մը արուեստ մը ունենալու ձեռքերնին : Առջինովը՝ միշտ խելք բանեցնելու և արգարութեամբ վաստակելու կացութեան մը մէջ կրդնես զանոնք . իսկ երկրորդովը՝ զանոնք անպիտան անպատու ընելէն՝ ի զատ, ձեռքերնին ալ կրթողուս՝ որ այսպէս զուրցենք՝ որպէս թէ մէկ զի մը (լէշ մը՝) որ աստիէն անգիէն որասցող գաղան թռչունները կրկանչէ կրճրաւրէ՛ որ զան ուտեն :

Ո՛ր ծնող որ բարեպէս կրանուցանէ կրմեծցնէ իւր զաւկները, այնպիսին թէ պէտ և քիչ բան ալ անոնց թողու կամ թէ ոչինչ, ՚ի վերայ այսր ամենայնի՛ մեծ Ժառանգութիւն կրթողու իրենց :

Գիտուն աստուածաբանի մը գնահ մօտիցիր՝ խղճմանքդ շեակելու և մարքելու համար, և քու պարտքեանութիւններդ առ զաւակս՝ ազեկ խմանալու համար, բարի և խելացի դատաւորի մը մօ-

տիկցիր՝ գործքերդ ազէկ մը կարգի դնելու համար . խոյ պատվաւոր և առաքինի տան մը հետ ազգակցանութիւն կապէ՝ ըզքեզ ազէկ կացութեան մէջ պահելու համար :

Իրիկ կնիկ՝ պէտք է որ մէկ սրտով մէկ հողւով ամեն բանի մէջ համաձայն երթան մէկմէկու հետ : Ատենօք այն խելացի և երևելի Ողիւսէս և իւր կնիկը Պենելոպէ այնչափ սաստիկ միացեր էին մէկըզմէկու հետ , որ Ողիւսէս՝ (ինչպէս որ բանաստեղծները բան հասկցնելով կը սեննէ) աւելի յանձն առաւ հրաժարել անմահութենէ՝ որ իրեն կուտար Քալիփոսէ շատուածուհին , բան թէ իրեն սիրելի ամուսինը թողուլ ձգել : Կարգաթելէմոքին գիրքը :

Ատենօք Ռուբիոս անուճով երևելի մարդ մը՝ հրամայեց որ իւր գերեզմանին վրայ գրեն դնեն ասպանագիր , այսպէս .
 Թէ « Կննիս անուճով կնկանը հետը կեցեր ասրեր է այս մարդս քառասունվորեք տարի և ութը ամիս՝ առանց մէկ սղափկ կախ մըն ալ ընելու » :

Հին կաաղաշաները՝ շատուածուհւոյ մը արձան կրգնեին Հերմէս շատուծոյն արձանին քովը : Կուզէին ասով խմայնել , թէ ամուսնութիւնը պէտք է հետը ունենալ միշտ անոյշ կենցաղավարութիւն մը : Հերմէս ըսածը մէկ անոյշ ճարտասան խօսող շատուած մի էր :

Հին աստեղը հեթանոսները՝ որ զոհ կը

նէին Հերային՝ (որ չաստուածուհի ամուսնութեան կըսեպէին), զոհած կենդանւոյն լեզին ոչ երբէք գիմացը կըհանէին ուրիշ կտորներու հետ, այլ զայն կտորը կառնուին կըձգէին սեղանին ետեր : Աուղէին խնացնել՝ թէ բարկութիւն կաիւ և լեզի խօսքեր՝ պէտք է որ հետու ըլլան ամենեկին այն տունէն, ուր որ ամուսնական բարեկամութիւնը և սէրը կըբնակի :

Առաքինի կինը, մանաւանդ երբոր մինակ է, կամ էրիկը իրմէ տեղ մը հեռացեր գացեր է, անասներ մանաւանդ շատ պիտոր ռանայ որ աւելի գուրս ցածկեցընէ իւր ողջախոհութիւնը, իւր պարկեշտութիւնը, և իւր հաւատարիմ սէրը երկանը վրայ :

Թէ որ երջանիկ կուզեն ըլլալ ամուսինք, պէտք է որ մէկ սիրտ մէկ հոգի մէկ մտքովն ըլլան մէկմէկու հետ : Եթէ որ ասանկ չըլլան, չիկայ աշխարհի վրայ՝ այնչափ խեղճ և այնչափ թշուառ վիճակ մը՝ որչափ այնպիսի ամուսնացելոց վիճակը :

Թէ որ երջանիկ կուզեն ըլլալ ամուսինք, պէտք է որ այն վախճանին միայն ծառայեն՝ որ վախճանի համար որ Աստուած գրեր է ամուսնութիւնը . սպա թէ ոչ՝ ամէն կողմանէ թշուառ կըլլան :

մութիւնը՝ ըլլալ քու վահանըդ :

Բարի խղճմտանքը՝ մեծամեծ գործ-
քերու ձեռք զարնել կուտայ . և ո՛վ որ
մաքուր սիրտ մը ունի՝ նման է այնպիսին
ամուր բերդի մը որ չիկրնար աւերվիլ :

Աւելի գիւրին է և աւելի ապահով
է՝ արդար և առաքինի ըլլալը՝ քան թէ
չըլլալը : Միտքդ գիր հաստատուն՝ թէ
ո՛վ որ իր գործքերուն մէջը հաւատար-
մութիւնը մէկ գի կըձգէ , այնպիսին՝ եր-
բոր գործքը աջողեցաւ նև՝ նաև ամէն ա-
մօթը մէկ գի կըձգէ : Այլ իրաւ որ՝ չի-
կայ այլ ախա մը՝ որ մարդուս այնչափ ա-
մօթալի ըլլայ՝ որչափ որ անիրաւութիւնը
և ստութիւնը , և միտքդ աս ալ գիր հաս-
տատուն՝ թէ Աստուած ամենարարին
թէպէտ և երբեմն ուշացնէ սրտով և
նիրաւ գործքերը , բայց վերջը օր մը ան-
տարակոյս կըստատէ , և էվէլօք ալ :

Դուն ամէն քու գործողութիւնդ այն-
պէս սեպէ՝ որպէս թէ քու կենացդ վեր-
ջին գործողութիւնները ըլլային . ուստի
ան ստե՛նը կըջանաս կընայիս՝ որ միշտ ար-
գար և կատարեալ ըլլան :

Արիջ այլ բան մի մտածեր՝ բայց ներ-
կայ կեանքդ առաքինութեամբ վարել .
անցածը՝ մոռցիր , խեղ գալիքը՝ ամենայն
խոնարհութիւն բոլորովին Աստուածային
նախախնամութեանը յանձնէ :

Երբոր դուն քու սարսքդ կընես , ալ
անկէջ ետև միտքդ մի դարձներ մտածեր՝
ինչ որ քեզի գէմ ուրիշները ըսեն , մտա-
ծեն , և բնեն :

Բանէ մը մի վախնար, բանի մը մի
ցանկար, երբոր մէկ մը միտքդ կըզարձ.
Նես կընայիս որ ըրած գործքդ առաքինի
և անուշահամ գործք է : Բայց ս և իցէ
աջողութեան մը հասնելու համար՝ ամե.
Նեխն յանձն մի առներ ցած և անուշ-
նարկ գործողութիւն մը ընել . և թէ որ
ընես՝ ան ասեմք չես աւտար թէ Աս-
տուածային նախահնամութիւնը զքեզ
կրկառավարէ :

Պէտք է քեզի այնչափ դարչիլ այնչափ
զըզվիլ այն ամէն բանէ՝ որ մեզայ հոս մը
ունի, որ թէպէտ և (որ անկարելի է)
Աստուած ալ չիղխանայքու չար գործքդ,
և թէպէտ և մարդիք՝ զքեզ պատժելու
տեղը՝ բարի հասուցմունքներ ընէին, ան-
կարելի ըլլայ՝ քեզի ընել տալ զայն չար
բանը :

Պէտք է այնպէս ճշմարտութեամբ մը
սիրտդ մտքուր ըլլայ . որ նաև միշտ ցան-
կաս՝ թէ երանի թէ Բնութիւնը կուրծ-
քիդ վրայ ապակիէ մը պատահան բա-
ցած ըլլար, որպէս զի ամէն մարդիք՝ ո-
րոնք որ հեարդ գործք ունին՝ կարենային
տեսնալ քու սրտիդ անկեղծութիւնը և
մտքբութիւնը :

Թէ որ չանաս սղտիկ բաներու մէջ
արված խտրդ պահել, նաև մեծ բանե-
րու մէջ չես խաբեր : Խոստացած բանը՝
է պարտք մը, որ պարտքիան ես կատարե-
լապէս հասուցանել . և անոր երաշխա-
ւորքն են քու անձինդ պատիւը և առա-
քինութիւնը :

Բան մը խօսելէ՞ք առաջ՝ մտածէ՛ ժամ մի և բան մի խոստանալէն առաջ մտածէ՛ օր մի : Արտօրնօք եղած խոստումնքէն ետև հասարակօրէն անմիջապէս ապաշաւ մը կուգայ :

Ատենօք հին հռոմայեցիք՝ իրենց մեծութենէ ոգւոյն և առաքինութենէն յորդորվեցան՝ ձեռք զարկին շինեցին մեծ և գեղեցիկ տաճար մը հաւատարմութե :

Գուանձինդ պատիւը շիպահէլով կրքնաս քեղի ըստակ ճարել գանալ, բայց մէկ կաթիլ փառք մըն ալ չես կրնար ճարել :

Ո՛վ որ տրված խոստումնքէն կրտակասի, նաև հաւատարմութեան առաքինութենէն կրտակասի՝ որ գլխաւոր պահապանն է խոստումնքին :

Ատենօք Գէորգ անունով Գրանարդ զօրավար մը՝ երբօր Սպանեօյներուն յաղթելով անհամար եկեղեցիները անոնց երեց մրկեց, հարցուցին այս զօրավարին թէ ինչ պատճառի համար ըրաւ զայդ բանը : Պատասխան տրվաւ, թէ Որո՞ք որ հասարակութեան շինքն, այնպիսիքը եկեղեցիք ալ իբրօքս շինքն :

Խարել զայն մարդը՝ որ ամենեին ուրիշ գիաց մը պարտրկան չէ հաւատալ քեղի, մենծ չար է . իսկ շատ մենծ չարութիւն է զրկանք ընել անոնց՝ որոնք որ գու անգամ մը յուսացուցիր քու գեղեցիկ խոստումնքներովդ : Եւ ասով գու զքեզ նման կրնես այն մարդուն՝ որ յեա

որոյ որ խորհուրդ կուտայ մէկի մը որ
 իւր զէնքը վար գնէ՝ կելլայ անատենը
 վրան և կրասպաննէ զնա :

Օր մը կատուն ըյնելով մեծ կարասի
 մը մէջ քաղցւոյ (շիրայի), և գրեթէ
 խղզւալէլու մօտ ըլլալով, որչափ որ ձայն
 ունէր կրճըվար և օգնութիւն կրկան-
 չէր : Աստիէն անգիէն մկները ասոր ձա-
 նը լսելով մէկ կրլան կրվազէն կուգան,
 կրտեսնան վտանգը այս խեղճ կատուին :
 Ասոնք որ կրտեսնայ կատուն՝ կրսկսի ա-
 զաչել որ իրեն օգնութիւն մը ընեն . կա-
 զաչէ կրազաղասի և հաստատ կրխտտա-
 նայ կրսէ՝ թէ « Օր կուգայ որ ես յիշե-
 լով զձեր բարիքը որ ինձի կրնէք՝ մենձ
 հաստուցմունք ձեզի կրնամ ընել » : Աս
 լսելով մկները և հաստատ աւտալով մէկ
 կրլան և զկատուն այն վտանգէն կր-
 խալցցնեն : Վանցնի ժամանակ, որ կու-
 գայ մկներուն ձախորդութեանը՝ որ կա-
 տուն պէտք էր ան օրը իր խոստմունքը
 կատարել . մկները ասոր իրենց ազերսա-
 գիրը (արդուհալը) կուտան, կազաչեն
 որ հաստուցմունքը գրանան՝ ինչ որ իրենց
 խոստացեր էր : Վատուն ըսկսաւ ուրա-
 նալ իր խոստմունքը . մկները թէպէտ և
 շատ զօրաւոր յայանի պատճառներով ալ
 կրքրցընէին իրեն զուրցածը, բայց կա-
 տուն միշտ հակառակը կրպնդէր՝ կուրա-
 նար . վերջը իրենց աս բանը զուրցեց,
 « Տէ, թէպէտ և զուրցածնիդ չխտակ
 ալ ըլլայ, և ես այսպէս խոստացած ըլ

լամ՝ որ ամենեկին միայն չի գար . պէտք է ուրեմն որ ևս այն ասե՛նք այն կարասին մէջը շատ խորմած ըլլամ . ուստի այդ խոստ մունքը՝ գինովցածի մը խոստմունք սեպելու է՝ : Աս զուրցեց և բարկութիւն յարձկվեցաւ մկներուն վրայ : Հասուց մունք բարի ընելուն տեղը, զամէնքը հոն բռնեց ջարդեց :

Ամէն կարգացող թող աղէկ մը նայի քննէ զայս առակը :

Մարդուս տրված խօսքը և ետեւն կատարումը բանաւոր բաներու մէջ, այն պէս մէկմէկու հետ պէտք է կզած ըլլան, ինչպէս կրակը և իւր տաքութիւնը : Եւ ասան այս բանս է որ հին խմաստունները մեզի կուզէին սորվեցընել՝ մէկ պատկերքով մը . այս ինքն՝ կրնկարէին մէկ ըզու մը ամենեկին կզած մէկ սըրտի մը հետ :

Ասորվան օրս բաւականատէս ամէնքը գիտեն՝ թէ ինչ ըսել է տրված խօսքը պահելը : Կան ալ՝ որ կը պահեն . բայց այնպիսիները՝ հիմակվան նորելուք (մտտայի) մարդկանցմէ չեն սեպվիր : Արտեփիլիստոյի մէկը . « Մեծերը՝ կըխոստանան , և սամիկը՝ կը պահէ : Ամէն մարդ՝ խոստմունքներովը կրնայ հարուստ սեպվիլ » :

Միգամ մը հին ասե՛նք հարցուցին Եւկրատիգէս անունով խելացի մարդու մը , թէ ինչո՞ւ համար Վակեդեմոնացւոյ խմաստուն իշխանները՝ ամէն օր կընային

որ խոստամունքի կամ դաշանց վրայոք է
 զած բաները՝ մեկէն ըստրկեն ըմնցնեն :
 Պատասխան տրվաւ Աւերատիդէս, թէ
 « Արտէս զի մենք մեր թշնամեաց ալ տը-
 ված խօսքերնիս՝ սովորինք և կարենանք
 պահել » :

Հաստատուն գիր միտրգ՝ թէ հաւա-
 տարմութիւնը և սրտի աղէկութիւնը են
 առաջին սրբազան բարիք ՚ի մէջ մարդ-
 կանց : Չայս երկու բանս՝ ոչ հարկ մը
 բանութիւն մը պէտք է որ յաղթէ տա-
 կը առնէ, և ոչ ընծայ մը կամ կաշառք
 մը պէտք է որ աւրէ ձգէ :

Մեծ և առաքինի մարդու մը միշտ
 փռագը այս է՝ որ ինքը այնպէս ըլլայ, որ
 թէպէտ և հաւատարմութիւն ըսածնիս
 բոլորովին ալ աշխրբէս վերջած ըլլար,
 բայց իւր սրտին մէջը միշտ անպակաս
 դանքի :

Չանաս միշտ այնպէս քաջասիրտ ըլ-
 լաս՝ որ ամենեկին ձեռքէ չիձգես չիթո-
 ղուս զայն բանը՝ որն որ արգար է, այլ
 իբրև քու բուն յատուկ բարին՝ այնպէս
 սեպէ զանի :

Ո՛ւր են ասորվան օրս՝ այն գեղեցիկ
 այնուական մտածութիւնները և գործ-
 քերը մեր նախնիքներուն : Ո՛ւր է այն
 հռոմէական առաքինի մեծանձնութիւնը,
 որով որ Հակոբուղոս անունով այն երևե-
 լի հռոմայեցին պարտաւորեց զինքը նա-
 րէն դառնալ երթալ իրեն թշնամեացը
 քով : Թշնամիքը զինքը բաներ կին, ինքը

իրենց խօսք արվաւ թէ՛ թէ որ զինքը արձը կեն, ինքը կերթայ Հասմայեցւոց հետը կրխօսի և վերջը դարձեալ ինքիրեն իրենց քովը կըդառնայ : Անոնք արձկեցին զնա, ինքը եկաւ իրենցնէրուն հետը խօսեցաւ խօսելիքը, և արված խօսքը պահելով նորանց դարձաւ՝ զինքը թշնամեաց ձեռքը արվաւ որ չարաչար մահուամբ զինքը սպաննեցին : Աւելի ուշեց՝ առաքինու թեան զոհ ըլլալ, քան թէ թող տալ որ թշնամիք բերաննին բանան և թուքու մուր տան Հասմայեցւոց հաւատարմութեանը :

Հաւատարմութիւնը՝ հիմն է արդարութեան . իսկ արդարութիւնը՝ խիստ ամուր և անյաղթելի բերդն է մէկ Տէրութեան մը :

Պատվավոր առաքինի մարդ մը՝ միայրը դնէ պիտոր՝ թէ իւր արված խօսքը իրեն ունեցածներէն աւելի պատուական և աւելի յարգելի է, և իւր խոսամունքը սրբազան բան մի է :

Ատենոք արդար և խնաստուն թագաւորին մէկը սովոր էր զուրցել զայս բանս, թէ « թէպէտ և աշխրբիս վրայէն հաւատարմութիւնը վերցած ալ ըլլար, սակայն իմ տված խօսքիս մէջը զայն կրնայիր գանալ » :

Արտեանանք թագաւորները՝ որոնք որ աւելի լաւ են և աւելի երեսելի են, միշտ իրենց խոսամունքը կատարելապէս պահեր են :

Ատենօք Օգոստոս կայսրը վարձք մը խոտապցաւ, ով որ բռնէ բերէ իրեն Արօտոնոս անուանով մարդը՝ կամ թէ անոր գլուխը: (այս Արոտոնոս դատապարտեալ մարդ մի էր և շատ անուանի աւազակ մըն էր): Այս խոտամուկքը կայսեր Արօտոնոս ըսեց նէ, ելաւ եկաւ ինքիրէն Օգոստոս կայսեր գիմնացը կեցաւ: Անտաները Օգոստոս խոտամուկքը պահելով հրամայեց որ դատապարտութեան վճիռը վերնայ այն մարդէն:

Արդար և հաւատարիմ թագաւորին մէկն ալ՝ ատենօք ուրիշ այլ բանի վրայ չէր ուզէր խօսիլ, բայց եթէ խաղաղութեան և հաւատարմութեան վրայ, և կրտէր այս մեծ թագաւորս, « թէ որ ևս այս երկու բանս չի պահեմ, կրկորանցընեմ բոլոր իմ պատիւս և իմ համարմունքս »:

Եւ իրաւ որ՝ բանմալ չիկայ որ այնչափ գովելի և յարգելի ընէ զմարդս, որչափ արված խօսքը պահել և ըստ կանոնաց խոհեմութեան գործել: Եւ ամեն մարդ մանաւանդ իշխան մը և թագաւոր մը՝ որ մէկ մը բարի անուն հաներ է իւր հաւատարմութեանը և խոհեմութեանը համար, զատուք ՚ի գործ գնելով միշտ՝ որէ որ աւելի անուանի և համբաւաւոր կըլլայ, քան թէ մեծ ամեծ յաղթութիւններ ընելով և զիւր տէրութիւնը մեծցընելով:

Թէ որ մարդու մը միտքը խօթեա՝ թէ

գուն զնա հաւատարիմ և առաքինի մարդ
կըճանչնաս, ասով գուն զնա շատ գի-
րին կերպով մը հաւատարիմ ըլլալ կը-
նես: Իսկ այն մարդը՝ որ կը կարծէ կամ
կասկածի՝ թէ ևս զինքը կուզեմ խաբէլ,
գիտես թէ խաբէութիւնը ընել կուտայ.
և գիտես թէ մէկ կերպով մը իրաւունք
կուտայ ինձի՝ որ զինքը խաբեմ:

Բան մը չիկայ այնչափ գիրքին, որչափ
հաւատարիմ և սատախը սահօղ մարդու
մը բան յանձնել:

Ո՛վ որ ամենեկին սուտ չիտեսիր՝ այն
պիսին գիրքաւ ալ ուրիշին կուտայ. և
ո՛վ որ չի խաբեր զուրիշը, ինքը բողբոմին
վտաս հըլլայ ուրիշին: Խաբովքը՝ միշտ
տկարութենէ առաջ չիգար. վասն զի
կըճանարպի երբեմն՝ որ մեր բարի ըլլալէն
առաջ դայ: Բայց գուն զգոյշ կեցիր. մի
ըլլար այնչափ բարի, որ ինչվան ուրիշնե-
րը անկեց առիթ առնուն շար ըլլալու.
Հասցա միշտ ջանա՛ որ Քրիստոսի Տեառն
մերոյ խրատովք՝ Աշտնիի Գործքո՛ւթեան
նիւթը՝ ոսկե՛նա ևս օյոսն ալ շքեացո՛ւթեանը:

ԴԱՍ ԻԳ.

Աշքեաց և գործք փեմեղ մարդո՛ւ լեաց:

ՉԱՆՆ՝ գործքերուդ մէջը ըլլաս ո՛չ
միայն աչքըբաց, այլ և ձիւր (համարաց):
Վասն զի տեսեր ենք շատ աչքըբաց և

յաջողակ մարդիք, որ իրենց աջողակութեանը չափազանց ասպափնեւում և հասարակ միջոցները ՚ի գործ գնել զանց առնելով, պատճառ եղերեն որ իրենցմէ պահաս աչքը բացները՝ աւելի ժիր (համարագ) գանձվելով իրենցմէ վեր անցերէն :

Ժիր (համարագ) ըլլալը միայն՝ գեղեցիկ բախտ է . և առաքինի աչքը բացութիւնը՝ աղէկ ժառանգութի մի է : Ծուլութիւնը՝ կամաց կամաց առանց զգալու զմարդը կը կործանէ . իսկ աչքը բացութեամբ էտէ վէ իշնալը՝ մարդուս առնեցածը կավէլցնէ : Արնաս գուն բախտին ծառայ ըլլալ, բայց քու աչքաբացութիւնդ գքեզ իրեն ժառանգը կընէ :

Եզովպոս առակախօսը կըսէ, թէ որ մը ձկնորսին մէկը ձեռքը առաւ քնար մը՝ սկսաւ չալել, որ ձուկ որսայ . տեսաւ որ բան չի կրցաւ ընել . մէկ գի ձգեց քնարը, ձեռքը առաւ ուռկանը, նետեց ծովը, որ իւր հացը գանէ : Իմացիր առակին զօրութիւնը, թէ ինչպէս ամէն մէկ արհեստաւորը պէտք է իւր արհեստին խելքը աայ, թէ որ անօթի չուզէր մնալ :

Գիւրին բան մի է նայիլ գիտել երկինքը և տեսնալ, թէ ինչպէս մոլորակ ըսված քալող աստղերը՝ շատ երևեւի են բան զայն աստղերը՝ որ հաստատուն կըսվին : Գործ ունեայ և աչքը բաց մարդկանց վրայ՝ միայն կենար մի զարմանար . գուն ալ անանկ և զիր :

Գործք տեսնալը՝ աղնուական բան մի

է : Կրտսեանանք ամէն օր՝ որ ոչ միայն երկնային մարմինքը՝ արև , լուսին են , միշտ անսպասկաս շարժելու և բան տեսնելու հետ են , այլ և նոյնինքն բարձրեալն Աստուած և ամենակարող Տէրը՝ է միշտ Ամենակարող Գործողութիւնն ինչ : Այսին զի ինքը զիւր անհուն բարութիւնը միշտ նայելէն մտածելէն ՚ի զատ , նաև իւր Աստուածային նախախնամութիւնը գործքով կրցուցնէ միշտ իւր ամէն ըստեղծուածոյը վրայ :

Ամէն բան այս Տիեզերքիս մէջ մշտնջենաւոր շարժման մը հետ են , և այս մեր երկիրն ալ՝ կրտսեանանք որ ամէն ժամանակ հազար ու մէկ տեսակ բան բուսցնելով միշտ անսպասկաս շարժելու գործելու հետ է . միայն ծոյլ մարդը աշխարհիս վրայ մեռեալ ծովն է :

Խոհեմութիւնը կրպահանջէ՝ որ երբոր գործքի մը ձեռք պիտոր զարնես , յառաջ քան զբսկրսիլը՝ աղէկ մը հասուն խորհրդով մտածես : Այսին զի ետքը գրեթէ անկարելի է ետ քաշվիլ առանց արատաւորելու քու սրտիւրդ : Նայէ խորհուրդ հարցնես միշտ խոհեմ բարեկամի մը . վասն զի ո՛վ որ իւր անձին զատաբանը ինքը կուզէ ըլլալ նէ , այնպիսին գրեթէ միշտ անխելք անձ մը ձեռք կառնու սրտապանելու :

Որպէս զի մէկը կարենայ բարի անուն բարի համբաւ հանել իւր գործքերէն , այս շորս առաքինութիւնները պէտք են :

Առաջին՝ կատարեալ անմեղութիւն մը :
Երկրորդ՝ բարակ խելք մը : Երրորդ՝ ա-
ղէկ փորձառութիւն մը : Չորրորդ՝ հաս-
տատուն մտքով գործքը որոշելը :

Մտքիդ մէջը չափելը չափաքափելը և
որոշելը՝ որպէս թէ ձեռք մը և կերպ մը
կուտայ ամէն քու գործքերուդ . և քիչ
անգամ կը յաջողին այն գործքերը՝ որոնք
որ շատ արտորնօք կըմշտամովին :

Երբոր հաստատուն մտքով մը որոշե-
ցիր ձեռք զարնելու գործքդ , ալ անկէց
ետև պէտք չէ որ զգջաս , կամ թէ վախ-
նաս դժուարութենէ մը . սպա թէ ոչ՝
բոլորովին կըսկարացնես քու սրտիդ քա-
ջութիւնը : Եւ թէպէտ և դիպուածով
դժուարութիւներ ալ գուրս ելան , բայց
դուն մտքդ դիր թէ այլ ո՛ր և իցէ ձեռք
զարնելու գործողութիւն մը կրնայ զայդ
դժուարութիւնները ունենալ , կամ թէ
գուցէ աւելի մեծերը : Ի վերայ այսր ա-
մենայնի՛ աւելի խոհեմութեամբ մը կը
գործես , թէ որ դեմդ ելած գեղեցիկ
բախտէ մը կառավարվիս՝ քան թէ քու
առաջին որոշմանէդ :

Ըսկած գործքդ ջանաս ամենայն քա-
ջութեամբ ողւոյ առաջ տանիլ . բայց
քու խոհեմութիւնդ ալ ջանաս աղէկ մը
ցուցնել՝ առաջուց սպառնովցնելով քեզի
եա բաշվելու կերպը ըսկած գործքէդ՝
երբոր այնպէս կըպահանջէ տեղը և ժա-
մանակը : Ասն զի աշխարհի գործքերուն
մէջը՝ այնչափ շատ անստուգութիւն կայ :

որ կերենայ թէ լաւագոյն և ասպնտիւս,
գոյն քաղելու ճանապարհը այն ճանհան
է՛ որ որ մէկ դի քաղիլու ծակումնի
տեղեր շատ կրգանելին :

Քու գլխաւոր փախճանդ ամեն քու
գործքերուդ մէջ հաւասարապէս սիտոր
ըլլայ՝ հասարակաց բարին , ինչպէս որ
քու մասնաւոր բարիդ , և աւելի : Այսին
ղի թէ որ միայն քու մասնաւորդ նայիս
նէ , կրնայ որ հասարակաց փասս հասցը-
նես . իսկ թէ որ հասարակաց շահուն հա-
մար ձեռքէդ եկածին չափ աշխատիս
բրանիս , (թէպէտ և բնդդէմ մասնա-
ւոր շահուդ) , ան ատենը նաև քեզի ալ
նայնչափ օգուտ կրնես :

Թէ որ կրտամնաս որ գործքերուդ ա-
ջողութիւնը այնպէս առաջ չերթար կոր՝
ինչպէս որ կուզէիր կը յուսայիր , ամե-
ննին յարամիս սիրտդ չիկտարի . հապա
ուրիշ միջոցներու ալ նայէ որ ձեռք դար-
նես : Այսին զի սլ որ քաջութեամբ դէմ
կրդնէ բախտին և դիպուածներու , այն-
պիսին միշտ յազթող կելլայ , և վերջա-
պէս գործքը փառաւորապէս կը լըմնցնէ :
Նստեր թուղթ կրխաղաս , պէտք չէ որ
մէկէն ձգես ելլաս , տեսնելով՝ որ յաջող
թուղթեր քեզի չէն իգար :

Ջանաս միշտ աղէկ ուշադիր ըլլալ քու
գործքերուդ . բայց զգուշ կեցիր ջըլլայ
թէ չափազանց հոգով և կրքով անոնց
պատասղիս . և ամեննին ալ յանդգնաբար
չիտոտամնաս քեզի մէկ յաջող կտտա .

բաժ մը ըսկսած գործքերուց : Թէ որ
 դայս ընեն , անտակներ՝ գիտնաս որ հա-
 մարձակուածի առանց արդեւքի գործդ
 առաջ կրտանիս : Իսկ թէ որ հանարպի
 որ ուզածիդ պէս չի յաջողեցաւ , ասոր
 համար զգոյշ կեցիր՝ քեզ անհանգիստ
 մըներ :

Երբոր կրտաննաս՝ որ ինչպէս որ պէտք
 է բաները շէն յաջողիր , ան ատենը խո-
 հեմութիւնը կուզէ՝ որ ծանար շարժիս՝
 բանը ուշացնեն՝ ժամանակ որոտա . և ա-
 սով դուն կրկասարկիս զայն բոլոր ժա-
 մանակը՝ որ կրնայիր ունենալ բանըդ որո-
 շելէն առաջ : Եւ նոյն իսկ ժամանակը
 քեզի երբեմն առիթ մը աջողութիւն մը
 գիտացդ կըհանէ՝ որով որ կրնաս վտանգ-
 ներէ քեզ խաւացնել :

Բայց երբոր կրտաննաս քու անձինդ
 շահք օգուտը , ան ատենը բանը ուշացնե-
 լը՝ վտանգաւոր է : մանաւանդ ան ատե-
 նը պիտոր ջանաս որ գործքդ տեսնաս .
 մէյնը ծածկարար , և երկրորդ՝ աւելի
 ժրութեամբ : Այս երկու բանս է՝ որպէս
 թէ երկու ծիւնիք՝ որոնց վրայ հաստա-
 սուն կրկենան ամէն մեծ և երկեւի գոր-
 ծողութիւններ :

Մարի մեջ չափած չափըփած մեծ և
 երկեւի գործքերը՝ գիտեն ինչ բանի կը-
 նմանի . նման է ամենեկն ոսկւոյ կամ
 արծաթոյ հանքերուն , որ երբոր գուրս
 կելլան կը յայանըփին՝ իսկոյն ան ատենը
 կը յափշտակփին կրկորոզփին :

Պարտապ տեղ ժամանակ անցնելը տեսակ տեսակ գործքեր մտածելով միայն՝ առանց ձեռք զարնելու, և ամենեին նրման ըլլալ մէկ նուագարան չալօղի մը, որ նստի բոլոր ժամանակը ծախելիք նուագարանը համաձայնելու (տիւզէնի բերելու), առանց բան մը չալելու :

Ամէն քու գործողութեանդ մէջը չքը, ջահայեաց և ուշադիր եղիր. վասն զի սով որ բրածին միայն ուշ կըդնէ, այնպէս քին հասարակօրէն գործքը գլուխ կըհանէ :

Մէկ հասակ պատճառը՝ որուն համար անխելք մարդիք ձեռք զարկած գործքերնին չեն կրնար գլուխ հանել, այն է որ ուշադրութիւն չունին իրենց գործքին :

Ամէն բանի մէջ՝ միայն զիկար ընել այն բանին որ պէտք էր բոլորը ընել՝ ամենեին բան մը չընելէն աւելի դէշ է. և ճամբուն կէտը միայն հարկաւորիլ ընել՝ խիստ հարկ եղած դիպուածի մը համար, զի պուած մը նէ ասիկայ՝ աւելի վատ քան զամէն դիպուած :

Ինչպէս որ աշխարհիս վրայ չիկայ գործք մը՝ որ որչափ ալ գիւրին և ապահով երևնայ, չունենայ հեռը մէկ արգելք մը կամ մէկ անպատշաճութիւն մը, այսպէս ալ քիչ անգամ կը հանապաօրէն՝ որ գեղ մը ճար մը չիգանըվի նաև ան գործքերուն՝ որոնց վրայ գրեթէ յուսահատեք էիր :

Ո՛րչափ գեղեցիկ խրատ է՝ այն խրա-

ալ որ կուտայ Տիրերիսս կայսրը . Մի՛ ինչ-
 շուր, կըսէ, «իստ զործոյր . եւ ի խորին իմ
 շիղոսածին երեւոյ թի նայիլ : Բանականու-
 թիւնը քեզն առաջնորդ պիտոր ըլլայ՝ մա-
 նաւանդ ապահով երեցած գործքերուդ
 մէջը, քան թէ այն գործքերուն՝ որոնք որ
 ամենեկին ստորդ գիտուածով մը աջողու-
 թիւն կրդանան :

Բայց և գործքեր ալ կան՝ որոնց պէտք
 է առաջ նետովիլ ձեռք զարնել՝ թէպէտ
 և դժուարին ըլլան . կան ուրիշ գործքեր
 ալ որ մարդ կային խոհեմութենէ վեր են,
 և կրտեմանք որ շատ անգամ բախար
 զանոնք կաջողէ հասարակաց մեծ բար-
 ւոյն համար :

Ճշմարիտ է՝ թէ ով որ ամենեկին չու-
 զէր բախտին վաստակէ, և բանի մըն ալ
 ամենեկին ձեռք չի զարնէր՝ որն որ իրեն
 տարակուսական կերեմայ, այնպիսի մար-
 դը իրաւ է՝ թէ իւր այդ զգուշութեամբը
 անհամար վասնդնէրէ զինքը ազատ կը-
 նէ . բայց կըհանարպի ալ որ այս իւր չա-
 փազանց վախովը շատ անգամ շատ ազէկ
 առիթներ ալ կորսնցնէ :

Իմաստուն մարդը իւր ամէն ընելի
 գործքը կըփորձէ խոհեմութեամբ, կը
 շարունակէ յուսով, և կըտանի համբե-
 րութեամբ՝ ինչ որ ձախորդութիւն և դը-
 ժուարութիւն որ հանարպին :

Առանց անարնալու մէկէն ձեռք առ-
 նալ զինչ և իցէ պատվալոր առիթը՝ որն
 որ ուշացնելու չիգար, մեծ խոհեմութի

է : Արսնք որ առջի բերանը մէկէն յոյս
երնին կրկորանցնեն , այնպիսիները կը
կարծեն՝ թէ ինչ որ վերջը իրենց պիտոյ
հանարպի նէ՝ աւելի օգտակար ըլլայ :

Գործքերնիս առաջ տանելու ժամա
նակը՝ պէտք չէ որ չափազանց կերպով
պատիւնիս նայելու համար ես կենանք
անոնցմէ , այլ շարունակենք մեր ըսկը
սամ ճանապարհը . և ջանանք հասնիլ
այն վախճանին՝ որն որ մէկ մը գիմայնիս
գրինք առաքինի և պատուաւ որ միջոց
ներով :

Չափազանց արտորանք մը և չափա
զանց առջնաւ մը՝ միշտ վտանգաւոր են
ամէն տեսակ գործողութեանց մէջ . իսկ
չափաւորեալ համբերութիւն մը՝ միան
գամայն և խելքով զիջողութիւն մը՝ շատ
անգամ կը յաջողեն զայն բանը , որն որ
բարկութիւնը և յանգղնութիւնը կամ
բէ կըձգէ :

Արոնց հետք որ գործք մը պիտոյ տես
նաս , նայէ ջանա՞ որ անոնց բնաւորու
թիւնը աղէկ մը ճանչնաս . և զքեզ ա
նոնց յարմարցնես համաձայնեցնես՝ որ
չափ որ խելքդ և խոհեմութիւնդ քեզի
կրտորվեցնէ : Չըլլայ թէ անոնց չուզե
լով լսել՝ խօսքերնին կարես , այլ մանա
ւանդ թող տուր որ իրենց կարծիքը ա
զատութեամբ զուրցեն . խնդրէ ազաչէ
և ըստիպէ ալ որ խօսին . վասն զի կրնայ
ըլլալ՝ որ անոնք իրենց ազիտութեանը
համար կամ փորձառութիւն չունենալ

նուն համար լուեն շիզուրցեն բան մը՝ ուս-
կից որ դուն քու միտքդ գրած օգուարդ
կրնայիր հանել քեզի : Ազէկ խօսք տուր
և գեղեցիկ խոստմունքներ ըրէ, անոնց-
ասոնք են զորաւոր միջոցներ՝ քու միտքդ
գրածը գլուխ հանելու :

Քու կենցաղավարութիւնդ ըլլայ ա-
նոնց հետ՝ որոնք որ բարի և խելացի մար-
դիք են . բայց թէ անձանօթ օտարակա-
նի մը հետ գործք մը տեսնալու ունիս
նէ, ան ասեմը միտքէդ անցնուր՝ թէ կր-
նայ ըլլալ թէ այդ մարդը արգար չըլլայ .
(իրաւ՝ այս ըսածնիս քիչմը ծանօտ է,
բայց նկատմամբ քեզի շատ օգտակար է) .
թէ որ հանարպի որ արգար ըլլայ, քեզի
ան ասեմը ուրիշ ընելիք չիմնար՝ բայց մի-
այն կարծեքդ փոխել : Արտեր ասեմօք աշ-
խարհ ճանչցող խելացի մարդուն մէկը .
« Հաւատաս ինձի՝ որ շատ անգամ փոր-
ձեն անցերեմ իմ միտասովս . բան չիկայ
որ այնչափ կարող ըլլայ բոլորովին կոր-
ծանել զմեզ, որչափ երբոր անձանօթ
օտարական մարդկանց առաքինութեանը՝
չափազանց վատահ կըլլանք » :

Թէ որ կրնաս՝ այնպէս արամադրի
քու բաներդ, որ որուն հետ որ գործք
մի պիտօր տեսնաս՝ նայէ որ անիկայ ըլ-
լայ առաջին գործօղը : Ասանկ ընելով
թէ որ տեսնաս՝ որ խարբովեր ես զայդ մար-
դը ընտրելով դուն քեզի շնորհակալ կըլ-
լաս :

Արհանարպի երբեմն՝ որ հարկադրիս

արասրնօք սրտէլ մէկ գործք մը . նայե
ան ատենը շատ արթուն կենաս . վասն
զի խարէութիւնք և զրկանքը՝ միշտ ար-
տորնօք կըլլան : Չբխասահիլը՝ խոհեմու-
թեան աջ կողմի աչքն է . Չգահաւաւը՝
«դահ» է իբր , իմաստնոց հին Առածն է :

Միշտ յիշէ Եպիկարմոս փիլիսոփային
վճիռը . Յիշէ՞մի՞ Չգահիլ :

Խարէութեան գէմ ուրիշ այլ լաւա
գոյն գեղթափ չունինք՝ բայց ՚ի զգուշու-
թենէ :

Աւր որ չափազանց գիւրաւ հաւատալ
մը կայ , հոն նաև խարսկելու պատրաս-
տութիւն կայ : Թէպէտ և գիւրաւ հա-
ւատալը միշտ նշան մը նէ անմեղութե ,
սակայն գու ջանա՛ միշտ զգուշաւոր ըլ-
լաս . և զգուշութեանդ հեան ալ ունե-
նաս քաջութեամբ քու անձինդ պաշտպա-
նութիւնը և սպահովութիւնը : Կրաւ է՝
թէ շատ անգամ զրկանք անիրաւու-
թիւնը՝ ուրիշներուն անկատարութենէ
առաջ կուգայ . բայց քիչ անգամ մար-
դիք ուրիշներէն կրխարսկին՝ թէ որ առաջ
իրենք զիրենք չեն խարած չափազանց վը-
տասութեամբ մը :

Միշտ յուսացնել զուրիշները՝ խոհե-
մութիւն է . բայց վտասահիլ անոնց՝ ան-
խոհեմութի է : Ի վերայ այսր ամենայնի՝
պէտք չէ որ երկնատութիւն և կասկած
մը ցուցնես այն մարդուն՝ որուն հետ որ
գործք մը պիտոր տեսնաս . վասն զի այս
կերպ վարսիլը անքաղաքավարութենէն ՚ի

զատ՝ նաև կըդպչի այն մարդուն . և թէ որ յանկարծ անիկայ խմանայ այդ քուկասկածդ՝ կըդառնայ քեզի թշնամի կըլլայ :

Մեծամեծ գործողութեանց մէջ՝ թէ որ պատշաճ կըտեսնաս՝ շատ մարդիք քեզի օգնական ունեցիր . բայց քիչ մարդկանց վստահացիր . և երբոր մէկումը վստահացար, նաև ան ատենը միշտ միտքդ զիր հաստատուն՝ թէ միայն գու ինքնդ ես այն մարդը՝ որուն որ կրնաս աւելի վստահ ըլլալ :

Երբոր պատրաստական շահ մը օգուտ մը քու գիմացըդ ելաւ, ետ մի քաշվիր անկէջ՝ թէպէտ մարդ մը շատ ալ թախանձէ զքեզ . թէ որ ետ քաշվիս՝ վերջը պիտոր ցաւիս զգջաս :

Աս աշխրբիս գործողութիւնները՝ որպէս թէ քու շորս զիդ առած բոլորակքն են, իսկ գու՝ անոնց կեդրոնն ես :

Երբոր կըտեսնաս՝ որ սովորականէն աւելի քեզի մեծարանք և սէր և բարեկամութիւն կըցուցնեն, աչքդ բաց և արթուն կեցիր ան ատենը . վասն զի ո՞վ որ այսպիսի կերպով հետդ կըվարվի, գիտցիր որ այդ մարդը գիտաւ որութիւն մը ունի, և քեզմէ բան մը կուզէ ձեռք ձգել :

Մեծ և երևելի գործքերու մէջ մտիր քու հաւասարներուդ հետ, և մի քեզմէ շատ մեծերու հետ : Ապա թէ ոչ՝ անոնք կառնուն այդ գործքիդ պատիւն ալ օգուտն ալ . և քեզի հազարումէկ ալիսա-

առևթիւններ ապէն ետև , պէտք է որ նաև դռն ըլլաւ այն քիչ բանովը՝ որն որ քեզի անոնք ուզենան առև . թէ որ՝ ալ վառ բան մալ քեզի չիհանարպի նէ :

Թէ որ առիւծ մը՝ հանարպի որ կու վու մը հեա որս ելլայ , կամ այծու մը հեա կամ սլաարի մը հեա , ինչ վերջ կու նենայ այսպիսի ընկերութիւնը , ազէկ կրնաս հասկընալ . ուրեմն քեզի օրինակ ըլլայ այս զուրցածնիս , և դուն ալ զգու շանաս :

Քու խոհեմութիւնդ քեզի կըսորվեցընէ՝ որ դուն ուրիշ մարդկանց անկարգութիւններէն քեզի օգուտ հանես . վասն զի մէկ մարդուն խենթութիւնները , մէկալ մարդուն՝ բախան է : Այս մարդուս լաւագոյն յաջողութիւնը այն է , որն որ առաջ կուգայ՝ ուրիշներուն ըրածը թողածը գիտելէն քննելէն :

Ինչաջողութիւն որ կուզես՝ կրնաս ունենալ , միայն թէ ջանաս որ ինչ առիթներ որ մէկէն գիմացդ ելլան՝ ձեռքէ չի փախցնես , քեզի անոնցմէ օգուտ հանես : Բախար աջողութիւնը՝ ուրիշ բան չէ , բայց էթէ մէկ ուշագիր գիտողութիւն մը քննութիւն մը այն տեսակ տեսակ փոփոխութեանց՝ որ աշխարհս վրայ կըհանարպին դործողութեանց մէջ . և քննութիւն գիտողութիւն մը այն տեսակ տեսակ առիթներու՝ որ անոնցմէ առաջ կուգան :

Ունեցիր քեզի ազէկ հաշուեգիր մը

քու ամեն գործողութեանցդ . դարձեալ
և հաշուեցիր մը երևելի գիտուածնե-
րու ալ՝ ինչ որ կը լսես , և ինչ որ քեզի կը-
հանարայի :

Թէ որ ուրիշները քու գործքերուդ
կարգաւորութեան մէջը քեզ խաբեցին ,
կամ թէ դուն սխալմունք մը գործեցիր ,
խոհեմութիւնը քու կողմանէդ այս պի-
տոր ըլլայ՝ որ զայն յիշես չխնո՞նաս . մի-
անգամայն նաև ինչ փաստ որ քեզի եղաւ
այդ բանէն , կամ թէ կրնար ըլլալ . որ-
պէս զի այս ճամբով ետեւէ եկամ գործ-
քերուդ մէջը՝ աւելի զգուշաւոր ըլլաս ,
և աւելի խոհեմ :

Այն մարդն է աւելի խմաստուն , որն
որ շատ անգամ խաբված է : Եւ գեղե-
ցիկ խելացի կանոններ քեզի միշտ սորվեցը-
նեն՝ մանաւանդ քու յատուկ ըրած սը-
խալմունքներդ , քան թէ խելացի պա-
տուիրանքները և կենդանի օրինակները
ուրիշներուն :

Հեթանոս փիլիսոփաները մեզի խմաս-
տուն առակախօսութեամբ մը բան հաս-
կըցուցին , այսպէս : Օր մը , կրսնն , մեծ
վիճարանութիւն մեծ կախ մը ելաւ
խոհեմութեան և խենթութեան մէջ .
կուզէին գիտնալ թէ ո՞վ է իրենց մէջը
առաջինը և մեծը : Այնչափ տարցաւ ա-
սոնց կախը , որ հարկ եղաւ որ՝ միայն
չաստուածներուն մենծը Արամազդ այս
բանս կարէ , ասոնց կախը գաղբեցնէ :
Նստաւ Արամազդ գատատան ընելու .

սկսան երկուքն ալ իրենց պատճառները զուրցել : Երբոր երկուց կողմանց ալ ազնկ մը անկաճ գրաւ , յեայ դասեց , որոշեց , և հրամայեց որ խենթութիւնը առաջ քալէ , և խոհեմութիւնը ետեւն երթայ :

Նայէ որ ամէն իրիկուն ստակեւէն առաջ առնուս գրես համառօտ՝ բոլոր ինչ բան որ այն օրը գիտեցիր քննեցիր . և այսպէս քիչ ժամանակի մէջ կրուսնաս որ դուն քեզի շիներես՝ Բառգիրք մը խոհեմութեան և ճորձառութեան :

Հիմակվան խմատունները գոհ չեն՝ որ միայն աշխարհիս վրայ բնակին , այլ և կուզեն ետեւ էն՝ որ զնա գիտեն քննեն և հասկընան :

ԴԱՍ ԻԴ .

Խորհուրդի . և Խորհրդախաներու վրայ :

ԱՒԵԼԻ գիւրին է խորհուրդ ապը , քան խորհուրդ առնուը : Խմատունները մտքերնին գրած են , թէ խորհուրդի կարօտութիւն մը չունին . իսկ անխելքները՝ և ոչ մէկ խորհուրդի մըն ալ կուզեն մտիկ ընել :

Խորհուրդ առնուը՝ զմարդս չի սրբափկցնէր , խելացի ըլլալը մեծ ըլլալը ամենեին չիպահանջընէր : Երևելի և մեծ մարդկանց փառքը ստափւը՝ աւելի կը

չի մընչո՞ք ուր մընչո՞ք մընչո՞ք մընչո՞ք մընչո՞ք
համար :

Արտեր ստեղծող խմաստուն խորհրդա-
կանին մէկը . « Թէ որ ես անկեղծութիւն
չխտակը իմ մեծիս խոսող եմ նէ , ուրիշ
այլ բան չիմնար թերեւս ինձի՛ բայց եթէ
մեռնիլ . իսկ թէ որ մարդահամար եմ ,
ուզեմ չուզեմ՝ զուրիշը կըմնուցնեմ :

Խեղցիկ խորհրդականը՝ պէտք է որ մէկ
գործքին մանադրաբիկ պարագաներն ալ
տեղեկանայ . և այս ճամբովս կունենայ
ինքը զայն կատարեալ տեղեկութիւնը իր-
րեւ անսխալ առաջնորդ՝ որով որ կրնայ
ուզուել շիտակել իւր տալիք խորհուրդնե-
րը . « Ո՛ր է ինչ բանն ինչ ըսուել՝ ինչն
ի՞նչ պշտի՛ իբրեւնէն ինչ-մընչի՛ : Ըստ
անգամ ի՞նչ մեծ գործ-ընթիւննէր՝ ի՞նչ
պշտի՛նէրէն ի՞նչ-մընչի՛ն :

Չգուշ կեցիր՝ տարակուսական բանե-
րու մէջ խորհուրդը չխտաս իշխանին :
Թէ որ այդ բաները աղէկ յաջողին նէ ,
բոլոր փառքը անոնց՝ նա իրեն կըքաշէ .
իսկ թէ որ չի յաջողին՝ գիտնաս որ բոլոր
անպատուութիւնը քու վրայ կիյնայ :

Խմաստուն հեղինակին մէկը՝ նկատ-
մամբ խորհրդականներու՝ իրեն կարծիքը
ասանկ կըծանուցանէ , « Խորհրդութեան
կանոն էր , կըսէ , հին ստեղծ թէ խոր-
հուրդ . Ծէրոյ . Զինք Գոթանէոյ . այս
ինքն՝ թէ ձերերը պէտք են խորհուրդի
համար , և երիտասարդները պէտք են ի
գործ գնելու համար : Բայց իմ կարծիքս՝

կրակ՝ այս է . թէ (որովհետև հասարակօրէն մարդկանց տարիքը՝ ըստ Սաղմոսին՝ եօթանասուն է , կամ թէ աւելի՝ ութսուն) , արդ երբոր մարդիք աս տարիքին կէտը կըհասնին , ան տակնը խորհուրդ տալու անոնք իրրեմն աւելի յարմար են քան զճերերը : Այսն զի որոնք տարիքնին առած շատ ծերացեր են , (թէ պէտ աւելի փորձ ալ ըլլան) , այնպիսիները չափազանց տարակոյսներ և գիմարու թիւններ կըհանեն , չափազանց ուշ են բան մը որոշելու , խիտաքիչ անգամ կըհամարձակին քաջութեամբ բանի մը ձեռք զարնելու , և չափազանց շուտով կըզոյժան կըցաւին » :

Խորհրդականին բուն պարտքը այս է , որ մանաւանդ ձեռք զարնելու գործքը գիտնայ ազէկ մը հասկընայ , քան եթէ իւր իշխանին բնաւորութիւնը խառնըվածքը , և ան տակնը կըտեսնաս որ այնպիսի խորհրդականը՝ իւր մեծին կընայ աւելի խորհուրդ տալ քան թէ զնա շողորթել :

Ատենոք Արեսոս թագաւորը շատ հրաւիրանքով կանչեց իւր քովը զայն երևելի փիլիսոփայն Սոլոն : Եւս որոյ որ Սոլոն շատ խելացի խորհուրդներ ալվաւ իրեն , ըսեց զամէնքը այս թագաւորս և առաւեա խրկեց առանց պատուելոյ մը զփիլիսոփայն : Եզովպոս առականիտօսը այս ապերախտութեանս վրայ այնչափ սաստիկ ցաւեցաւ , որ համարձակեցաւ ըսել ա-

նոր, թէ « Ո՛վ Սողոն, թագաւորներու
կամ բան մը պէտք չէ ըսել, կամ թէ մի-
այն իրենց հաճոյական բանը զուրցել » :
Պատասխան արվաւ ասոր Սողոն իմաս-
տունը . Մանասէ՛ր ՚ի՛ն՝ իմ աշէ՛լը ոչո՛ք է
ըսել, իմ ՚ի՛ն՝ ա՛նէն-ի՛ն բան ՚ը ըրտել :

Արաւանանք՝ որ հասարակօրէն աւելի
կուղենք (թէպէտ և պէտք չէր այնպէս
ըլլալ), հաճոյական խօսքէրով զբօսեցը-
նել զիշխանաւոր մարդ մը, բան թէ աղէկ
խորհուրդներ անոնց տալ : Անուշ և ա-
խորժական և շողոքորթական խօսքերը՝
աւելի երես պէտք չէր դանալ . շիտակ և
պէտք և զամ խորհուրդ տալը՝ նեղութի
պէտք չէր պատճառել . և սակայն կը-
տեանանք որ շատ անգամ բարի և շիտակ
խօսող խորհրդականներուն ծառայու-
թիւնները՝ շատ աղէկ հատուցմունք մը
չեն ունենար կոր :

Թագաւորներու կամ ո՛ր և իցէ մենծե-
րու խորհրդականները պէտք են վարպե-
տութի խօսիլ . պէտք են անանկ կերպով
մը անոնց բան զուրցել, որպէս թէ կու-
ղեն իրենք յիշեցնել մտքերնին ձգել բան-
մը՝ որ թերևս անանք մոռցած ըլլան .
պէտք չէ խօսիլ այնպիսի կերպով մը՝ որ-
պէս թէ իրենց չքիտցածնին դուն իրենց
կրտորվեցնես :

Ո իճարանութեան բաներու մէջ խոր-
հուրդի ատենը՝ շատ մենծ խոհեմութիւն
է՛ վերջին խօսողը ըլլալ . ասով դուն ու-
րիշներուն՝ ուժը քեզ կառնուս կըձգես՝

որ քու խօսքդ առաջ քալեցնես ցուցնես :

Թէ որ մէկ իշխան մը զանազան ազգեր տակը ունի, խորհեմութիւն է՝ որ իւր խորհուրդին մէջը առնու ունենայ մարդ մը ամէն մէկ ազգէն : Այս բանն՝ նաև մէկ հատիկ միջոցն է՝ որ գոհ ըլլայ ամէն մէկ ազգը. որ բնականապէս աշխուհան բարի նախանձով մը կըջանայ ամէն մէկը՝ խեղճի կողմանէ և խելացի խորհուրդ տալու կողմանէ՝ մէկալէն վեր անցնի, և ասով լաւագոյն խորհուրդներ գուրա կելլան : Ասկէց ՚ի զսա՝ ազգ մը կառավարելու՝ նոյն ազգէն եղած խորհրդականը աւելի աղէկ խորհուրդ կուտայ՝ քան թէ օտարական խորհրդական մը : Ամէն մարդ իւր առնը ուրիշներէն աւելի գիտէ :

Երբոր մէկ իշխան մը, կամ ո՛ր և իցէ մեծ մը կուզէ մէկ երևելի բանի մը ձեռք զարնել, ապահովագոյն միջոցը այս բանիս այն է, որ իւր խորհրդականներուն ամէն մէկին ՚ի մասնաւորի՝ գլխաւորապէս զիւր միտքը առաջարկէ խնայել, հրամայելով անոնց՝ որ զսա զսա գրեն իրենց կարծիքը իրենց ստամառներով, և մէկ մէկու ամեննին շիցուցնեն : Վասն զի երբոր այսպիսի կերպով խորհուրդ կըհարցնեն, ամէն մէկը անատենը ինչ որ կարծիք ունին՝ աւելի ազատութեամբ մը և աւելի համարձակութեամբ կըզօրցնեն : Իսկ թէ որ այսպէս չըլլայ, կըտես նաս որ խորհուրդին մէջը՝ մեծը կամ թէ աւելի երես գանդը երբոր անգամ

մը իրեն կարծիքը իրեն խորհուրդը զուր
ցեց, բոլոր զուրիշներն ալ կառնու ետևէն
կրճգէ առանց մէկ գիմադրութեան մը .
և այսպէս՝ լուսագոյն կարծիքները կամ
ինչպէս յը պէտք է նէ չեն բացատրովոր,
կամ թէ բոլորովին խառարի մէջ կրմնան :
Իսկ թէ որ իշխանը՝ ձեռք զարկած գործ-
քին մէջը արգելք մը գրանայ, պէտք է
ան աստեղը հրամայել անոնց՝ որ գրով կար-
ծիքնին սրովին, որպէս զի դուրս հանեն
և հրապարակաւ ըսկսին պաշտպանել, և
պէտք է անոնց զայս բանս պատաճար
կերպով մը ընել, այսինքն՝ բոլորովին ա-
զատութեամբ մը, ամենեկին կողմ մը ջի-
քաշելով, և ամենեկին ո՛ր և իցէ մարդու
մը նկատուներ չընելով : Ասիկակ է մէկ
հասիկ միջոցը՝ բոլոր բանը մէկէն աղէկ
մը քննելու և աղէկ մը սրբալրակելու :

Լուսագոյն և ձեռք զարնելու խոր-
հուրդները՝ աւելի գիւրին է գլուխ հա-
նել : Ասան զի անոնք աւելի հաստատու-
են և անոնց համար հասուն մտածու-
թիւններ արգէն եղեր են, և անոնց վրայ
բախտին անհաստատութիւնը քիչ տե-
րութիւն ունի : Իսկ ամէն արատնօք և
վեր ի վերանց եղած խորհուրդները՝ ան-
հաստատ խորհուրդք են, ուստի և հա-
սարակօրէն յուսահատութիւն և ձա-
խորդութիւն կուգայ անոնց ետևէն :

Չըկայ բան մը՝ որ այնչափ վստակա-
ւոր ըլլայ մեծամեծ գործողութեց մէջ,
ինչպէս յանգղնական և արատնօք եղած

խորհուրդները : Արտորանք այս բանիս մէջ և յանդգնութիւնը՝ են որպէս թէ փոթորիկներ , մրրիկներ , որ նաւազնացութիւնը կարգիլեն և առուտուրի շատ վնաս կը հասցնեն , բայց հանդարտութիւնը՝ նման ամենեկին յաջող քամի մը՝ կառնու ապրանքը խաղաղութեամբ կը հասցնէ նաւահանգիստը :

Խորհուրդի մէջ հանդարտ և ծանր ըլլալը՝ հինները մեզի մէկ օրինակով մը ասանկ կը ցուցնեն : Խոհեմութեան կառքը՝ կըսեն՝ կառնու կը քաշէ այն ձուկը՝ որ Նաւակալ ձուկ կը կոչեն . (Վասն զի կը պատմեն՝ թէ այս ձուկը երբոր նաւուն կը փակչի , նաւը ծանար կը քաշէ) , իսկ խորհուրդին առնին շէնքը՝ տախակի տեղ՝ կը խայլին ամաններէն շինված է :

Ատենոք Պրակդոս անունով զորավարը՝ երբոր օր մը պատերազմի ատեն հարցուց Դեմեարիոս թագաւորին , թէ ինչու համար պատերազմը մէկէն ջրակիր Պաղոմէոս թագաւորին դէմ . որովհետեւ իւր ուժը և իւր զորաց բազմութիւնը շատ են քան զանոր . պատասխան սրվաւ Դեմեարիոս , թէ « Մէկ անգամ մը եղած դործքը՝ այլ չի կրնար չեղած ըլլալ , և թէ՛ երեւելի դործքեր ձեռք զարնելէն առաջ պէտք է երկար մտածել անոնց վրայ » :

Պուստարբոս այն մեծանուն և խնամաւոր պատմագիրը՝ շատ եվելջք կը գովէ Սերասրիոս անունով զորավարը . վասն զի խորհելու մտածելու ժամանակը՝ կը

սէ՛ հանդարտ էր . բանի մը ձեռք զարնե-
լու՛ ծանար էր . իսկ ՚ի գործ գնելու ժա-
մանակը՛ շուտ և արագ էր :

Պէտք է մարդուս միտքը դրած մեծա-
մեծ բաները ՚ի գործ գնել, յեա որոյ որ
զանոնք՛ որ այսպէս զուրցենք՛ աղէկ մը
կրիսարտոցէ, ծակէն (հետակէն) կը քա-
շէ , և աղէկ մըն ալ կը յղկէ (փերասհ
կուտայ) : Առակ է , ՚ի ԳԻՆԷՐԻ ԽՐԴՈՐԷՐ-
կուզէ ըսել . Աւելի լաւ է՛ ընելիք բանին
վրայ պատկիլ քնանալ , քան թէ արդէն
* Եղած բայի մը պատճառաւ ելլալ ար .
Թըննալ :

Ազեակղայոս այն խնատուն զօրավա-
րը և թագաւորը Սպարտացոց՛ կրբոր որ
մը կը յորգորէին կըստիպէին՛ որ պատաս-
խան մը տայ դեասպաններուն՛ զոր թերայ-
եցիք իրեն իրկեր էին , պատասխան ար-
վաւ այսպէս . « Ո՛չ գիտէք , եթէ ՚ի խոր-
հուրդ սահմանի պիտանեաց՛ յամբու-
թիւնն է յոյժ աներկեան » . Չէք գի-
տէր՛ կըսէր՛ որ ուշացնելը է մէկ հասիկ
ասպահով միջոցը՛ որով կրնանք բարեպէս
որոշել երևելի գործքերը : « Արտորնոք
եղած որոշումները՛ միշտ գրեթէ վասն
գաւոր և վնասակար եղեր են » :

Այն խորհուրդը՛ լաւագոյն խորհուրդ
կըսեպօլի , որն որ կուտայ մեզի մարդ մը՛
յատուկ իրեն շահուն գէմ :

Ատենօք Աթենացիները երբոր Մօ-
սայի պատերազմին մէջ յաղթօղ ելան , և
գրեթէ բոլոր Յունաստան տակերնին ա-

սին, կուզէին ան ատենը նաև Սիկիլիա
 կղզին տակերնին առնել: Այս բանիս
 վրայ ըսկասան խորհուրդ խորհուրդի վրայ
 ընել՝ խօսիլ մէկը այսպէս և մէկը այն-
 պէս: Այս խորհուրդիս մէջն էր նաև
 Նիկիաս անունով երևելի Աթենացին և
 քաջ կորեճ զօրավարը. այս Նիկիաս խոր-
 հուրդ արվաւ իրենց՝ որ այդ բանին ձեռք
 չիղարնեն: Մէկ հասիկ պատճառը՝ որով
 որ շարժեցան Աթենացիք ասոր խորհուր-
 դին մտիկ ընել և միտքի դրամնին ջընել,
 այս էր՝ որ Նիկիասին արված խորհուր-
 դը՝ իրեն բուն յատուկ շահուն գէճն
 էր. վասն զի թէ որ խաղաղութեան մէջ
 մնային Աթենացիք և պատերազմ չբա-
 նային, ան ատենը ուրիշ շատ երևելի Ա-
 թենացիք՝ կամ իրենց խելքովը կամ ի-
 րենց ճարտասանութեամբը ևն. Նիկիա-
 սէն վեր կանցնէին կրնատէին, և Տողովը-
 դեան առջև ավելի փառօք կրփառաւոր-
 վէին. իսկ թէ որ պատերազմ բանային,
 անատենը մէկ հասիկ Նիկիաս երևելի զօ-
 րավարը իրեն քաջութեամբը կորըճութիւնը՝
 ամեն Աթենացիներէն վեր կանցնէր և
 աւելի կրփառաւորվէր:

Խոհեմ և խմաստուն խորհրդական մը՝
 պէտք է որ իւր խելքովը որպէս թէ ներս
 մանայ թափանցէ տեանայ՝ չէ թէ ներ-
 կոյ գիմացի եղած բաները միայն, այլ և
 դաշխ բաները. և մտածէ քննէ ալեկ մը
 ամեն հեռեանքները այն բոլոր բանին.
 Ենմանապէս նաև ամեն անպառաջաճու-

Թիւնները կամ վնասները՝ որ անկէջ կր-
նան առաջ գալ : Չենք կրնար բաւակա-
նապէս զարմանալ և գովել միշտ մեծա-
մեծ գովասանքներով Ահնէտակցոց ծե-
րակուտին Տողովուն խելքը խոհեմա-
Թիւնը և իմաստութիւնը. սասնք՝ որ այս-
օրս ըսենք՝ խորհուրդ մը կրնէին բանի
մը համար, նոյն ատենը նաև կրմտած էին՝
Թէ քառսուն տարիէն ետև ինչպիսի հե-
տևանքներ կրնայ առաջ գալ այն բանէն :

Խորհուրդի մէջ պէտք չէ նմանիլ
Փոխգացի ըսված աղցին : Ասոնք՝ կը-
պատմեն՝ Թէ յետ օրոյ որ վիշտ մը ձա-
խորդութիւն մը գլուխնին կուգար. ան-
ատենը կարթըննային կեղային, Տողով
կըժողվէին, խորհուրդ կրնէին, տեսնել
Թէ ինչ ճամբով կրնան այդ ձախորդու-
թեան առջևը առնուլ :

Խորհուրդի մէջ չափազանց յանդըդ-
նութիւն պէտք չէ որ ըլլայ. վասն զի
կոյր է : Այդպիսի յանդգնութիւնը չի-
կրնար տեսնել վտանգները և անպատշա-
ճութիւնները՝ որ կրնան հետևիլ : Ասան
զի խորհուրդ ընելու ժամանակը՝ լաւ է
վտանգները տեսնալ. բայց ՚ի գործ գնե-
լու ժամանակը՝ պէտք չէ անոնց ուշ գը-
նել, Թէ որ խիտ մենծ վտանգներ չեն :

Բանի մը վրայ խորհուրդ ընելու ժա-
մանակը՝ լաւագոյն և խելքով մտածու-
թիւնը այն է՝ որ բանը ներկայարար ինչ
պէս է նե անանկ ճանչնանք. և որովհե-
տև արդէն եղած հանարպոց՝ բանը՝ ան-

կարելի է որ արդեւուս, պէտք է ուրեմն
ան ասենք ներկայ եղած շարին ճարը գե-
ղը մտածել զուրցել և գաղիք շարերուն
առջեր առնել: Խոհեմ խորհրդականը՝
մի և նոյն ասենք կրտսած է ինչ բան լա-
ւագոյն էր և պէտք էր անցած դացածին
համար, միանգամայն ալ հիմա ինչ բան
պէտք է և աւելի օգտակար է ներկայ
բանին համար:

Պերիկղէս այն երևելի և խմաստուն իշ-
խանը Յունաց՝ սովոր էր զուրցել, թէ
Խիստ ուղի՛ խորհրդանէ՛ յա՛մանա՛ն է:

Մեծ օգուտ է մասնաւոր անձի մը՝
երբոր խելքով մարդիք գէմը կելան՝ որ
կարող են իրենց խորհուրդը տալ անոր. և
մեծ խոհեմութիւն է՝ անոնց կարծիքին
զինքը յարմարել: Բայց մենձերուն կաս-
մամբ հասարակօրէն այս բանս չկաջողիք.
վասն զի ասոնք զայն մարդիքը աւելի կը
սիրեն՝ որոնք որ զիրենք կը շողորթըն
և զիրենք իրենց կարծիքին մէջը կը սա-
հեն:

Ասե՛նօք երբոր Քսերքսէս Պարսից
Թագաւորը անհուն անհամար զօրքով
կը վաղէր կուգար Յունաց գէմ, հարցուց
իրեն խորհրդականներուն՝ թէ արդեօք
ինչ կը խորհին ինչ կարծիք ունին իրեն
այս գործքին վրայ: Ամեն մէկը՝ մէյմէկ
բան ըսաւ. մէկը զայս ըսաւ՝ թէ ամե-
նեկին չի կրնան պիտոր Յոյները մէկ կեր-
պով մը իրեն գէմ պատերազմ ընել: Մե-
կալը դարձաւ ըսաւ՝ թէ այս պատերազ-

մին ժամանակը Քսերքսէս ուրիշ բանիւր
 դիմացը պիտոր չի գտնայ՝ բայց էթէ պա-
 րսպ քաղաքներ, դաւառներ. վասն զի
 Յոյները յանկարծակիի պիտոր գան այս
 պատերազմին մէջ: Միայն Դամասքեանս
 անուճով մէկ մը անոնց մէջէն՝ այս խոր-
 հուրքը արվաւ թագաւորին, և ըսաւ.
 « Մի այնչափ մեծ համարում մը ունե-
 նար ու թագաւոր՝ այնչափ անհամար դը-
 րացդ վրայ. վասն զի աւելի բեռ մը կառ-
 նուս կրտանիս կոր վրագ, քան թէ շահ
 մը օգուտ մը: Վասն զի իրեք հարիւր զօրք
 միայն՝ շեռներուն նեղ տեղուանքը կենա-
 լով բաւական են այդ անհամար զօրացդ
 դէմ, և կարօզ են ատանց բոլոր ոյժը կտա-
 բել ձգել »: Եւ իրաւ որ անոնկ եղաւ,
 ինչպէս որ ինքը նախատես ըլլալով զուր-
 ցեց: Վայ է իշխանին, վայ այն առաջ-
 նորդին՝ երբոր այնչափ հազարաւոր հազ-
 տակաց մէջէն՝ միայն մէկ հասփի հազ-
 տակ ունենայ, որ զճշմարտութիւնը իրեն
 համարձակի զուրցել:

Այն մեծ թագաւորը Ալփոնսոս՝ սո-
 վոր էր զուրցել այս բանս, թէ « Իմ մե-
 ած խորհրդականներս, այսինքն՝ իմ
 դիրքերս, շատ էվելըք օգտակար են ին-
 ձի՝ քան զկենդանի խորհրդականներս:
 Վասն զի անոնք բայց ու շխտակ զճշմար-
 տութիւնը կրղուրցեն ինձի, առանց շո-
 ղոքորթութե, առանց վախի, և առանց
 ամբչնալու »:

Բայց զինչ և իցէ, ապահովութիւնը

լի մնասակար բան չիկայ :

Ինչպէս որ խորհուրդի ժողովքին մէջ չիկայ բան մը այնչափ դեպեցիկ , որչափ բարի խելացի խորհուրդներ տալ մեծին . այսպէս ալ բան մի չիկայ որ այնչափ փառք պատիւ ըլլայ մեծին , որչափ զայն իրեն արված բարի խորհուրդները առնուլ և ՚ի գործ դնել :

Խոհեմութեան առաջին ոյժ թափելը՝ է բարի խորհուրդներ տալ . երկրորդը՝ է զանոնք ՚ի գործ դնել :

Այս պատճառիս համար հին խմատուն Եգիպտացիները՝ իրենց թագաւոր ընտրեցին Գիտոգորտս անունով մէկ մը : Ասան զի այս անձն այնչափ վարպետ էր խորհուրդ տալու , այնչափ ալ վարպետ էր խորհուրդ առնելու , և այնչափ ալ վարպետ էր խելքով զանոնք փոխելու՝ երբոր որ հարկաւոր էր , որ ինչլան այս խօսքս իւր վրայ կըզուրցէին . « Այդ մարդը ինչ ձև ինչ կերպարան որ կուզէ , կրնայ առնուլ » :

Այնչափ մնաս զատար հասարակապետութե մը՝ երբոր անպիտան մեծաւոր մը ունենայ՝ բայց ազէկ խորհրդականներ , որչափ որ մնասակար է՝ երբոր ազէկ մեծաւոր մը ունենայ՝ բայց անպիտան խորհրդականներու ձեռքը իյնելով խարովի :

Չիկայ բանմը՝ որ այնչափ չիվայլէ մէկ խմատուն իշխանի մը , որչափ երբոր մտիկ ընէ և հետեի արված խորհուրդին այն մարդկանց՝ որոնք որ իրեն նոյն խառնը .

վածքը և նոյն բնաւորութիւնը ունին :

Պէտք է որ խմաստուն խորհրդակցանք՝ միայն այնպիսի բան առաջարկէ , որն որ կրնայ ըլլալ : Ա՛ և իցէ մտածմունք մը որ հակառակ է խոհեմութեան՝ տեսակ մը նէ խենդութեան . և այս բանս բաղաբական նիւթի մէջ՝ թագաւորութեանց կործանման պատճառ կըլլայ : Եւ թէ պէտ և առջի բերանը այդ մտածմունքը գովելի զարմանալի մըն ալ կարծրվի , սակայն իրօք խաբէութի է . և իւր զարմանալի ըլլալը կըկորսնցնէ՝ էրբոր խեղճն ՚ի գործ գնելու ժամանակը կխմացվի՝ թէ ինչ պարսպ ինչ անպիսան մտածմունք է և զեր :

Ետեւօք էրբոր Ստարտացւոց իշխանները որ մը խորհուրդի մէջ էին , ելան ամանք բան մը առաջարկեցին , որ բոլոր Յունաստանը հարկատուութիւնէն խալըացնեն ազատընեն : Անասենը Ագիա անունով իրենց թագաւորը սս բանս զուրցեց . « Ահաւասիկ առաջարկութիւն մը՝ իրաւ շատ գեղեցիկ ՚ի գործ գնելու . և շատ ալ զժուարին գլուխ հանելու : Բայց սս ալ պէտք էք նայիլ ավ բարեկամք , որ այդ ձեր առաջարկութե համար՝ բանակ մի զոյրբու պէտք է և գանձ մի սս կույ » :

Չափազանց բարակ և չափազանց խորը մանօզ խորհուրդներու շատ անկած մի կախեր և շատ միտք մի հոգնեցնելեր . վասն զի քիչ կըհանարալի որ բարի

կատարած մը ունենան : Ասոր համար
Սպարապետը աս կողմանէս ավելի յաջո-
ղութիւն ունէին քան զԱթենացիս :

Այնպիսի խորհուրդները՝ չափազանց
բարակութեամբ մանված թելի մը պէս
գիւրաւ կը կրարին : Չափէ գուրս խորը
մանալը և չափէ գուրս բարակ արված
կանոնները՝ Ժողովուրդին բնաւորութիւնը
յարմար չի գար : Ժողովուրդը միշտ աւելի
մեծ և աւելի գիւցազնական բան կը
սեպէ կործութեամբ ըրած գործքը . խի
ծանար և ոչ ըրած գործքերը՝ թէպէտ
և աւելի ասպահով ալ ըլլան՝ այնպէս կը
սեպէ թէ արկար խեղճէ և վախկոտ մար-
դէ առաջ կուգան :

ԴԱՍ ԻԵ .

Ի՞նչո՞րք ի՞նչ խոհեմութիւն և ի՞նչ խելո՞ գեղո՞ր
է բանեցնել լցանգներու մէջ :

Ո՞ր արարված և սպականեալ գա-
րու մը մէջ կը ջանայ իր սպարազկանու-
թիւնները ընե՞լ բայց առանց պէտք ե-
ղած խոհեմութեան և աչքբայցութե՞ն,
և ետե՞ կիյնայ միշտ սուաքինի և արգար
կեանք մը վարե՞լ (որ շատ ցանկալի բան
է ամենուս համար և միշտ սպարազկան
ենք ամենեքս), բայց ասոնք կընէ՞ որպէս
թէ գոց աչքով մը առանց չորս գիննայե-
լու և առանց Աստուծակ՝ առած խեղճը

բանեցրնելու , գիտնաս որ այնպիսի մար-
դը վտանգի մէջ կիյնայ կորսնցնելու մի-
անգամայն եթէ իր ազատութիւնը , և ե-
թէ իւր բախար :

Գիտնաս , որ շատ մարդիք թէպէտ
և անմեղ և բարի՝ ըստ տեղւոյն խելքեր-
նին չիբանեցնելով կործանվեր են : Միշտ
յիշէ , թէ ժամանակ կըլլայ՝ որ կարծես
թէ երկինքէն ազուէաներ կըթափին : Բա-
րի մարդը՝ չար մարդուն ձեռքէն միշտ վը-
տանգի մէջ է . ուստի պէտք է աչքը չորս
բանալ :

Բայց դո՛հութիւն Աստուծոյ ամենա-
բարւոյն , որ այնպիսի ժամանակ մեզ աչ-
խարք բերեր է , որ ճշմարիտ առաքինի
մարդը վախ չունի , ապահով է . իր ար-
դար կեանքը՝ իր ձախորդութեան և նե-
ղութեան պատճառ չըլլար , և խոհեմու-
թեամբ վարվելով ոչ երբեք համարմուն-
քը կըկորսնցնէ :

Ատենօք Աթենացւոյ Ժողովքին մէջ
ելաւ մէկ հասարակ մարդ մը , առաջար-
կութիւն մը բրաւ՝ որ Արիստիդէս անու-
նով զայն երեւելի բարի մարդը քչէն հա-
նենքաղքէն . երբոր հարցուցին այս մար-
դուն՝ թէ « Ի՞նչ չար բան ըրեր է քեզի
այդ Արիստիդէսը » . պատասխան տը-
վաւ , թէ « Չար բան մը չեմ գիտեր որ
ինձի ըրած ըլլայ այդ մարդդ . բայց ինձի
փուշ մը եղեր է , իմ ականջիս միշտ կը-
ղարնէ՝ քանի որ անգաղար ամէն գիաց
կըլսեմ » թէ բարի արդար մարդ մի է այդ
մարդը » :

Գեշ և ավերված ժամանակները՝ բարի և անմեղ մարդիկ ծագելի կրչային այն պիսի առենի մարդկանց : Թէ որ բարի անմեղ էին , միամիտ է՝ կրսէին . Թէ որ ըզդուչաւ որ էին և աշխարհավարի մարդկանց երեւոր չէին նայիր , անխոհեմ է՝ կրսէին . խղճմտանքնին ծալլող մարդիկնեբուն խրատ մը յանդիմանութի մը տային , ինչ կուպիտ ինչ անբարոքավար մարդ է՝ կրսէին :

Առարքինի և համեստ կեանք վարելը՝ հանդերձ խոհեմութեամբ և շքահայեցութեամբ , է ճշմարիտ և բարի Քաղաքականութիւնը՝ որ Ֆրէյդէն կրսեն . և այսպիսի քաղաքականութեամբ վարվիլը միշտ խոհեմութիւնը հեար ունենալով է նոյն ինքն խիստ գեղեցիկ առարքինի կեանքը :

Ծովու մեջ ես , կերթաս կոր . կրտես նաս որ օգբբ խառնակեցան , փոթորիկը առաւ զքեզ , և վտանգաւոր կերենայ քեզի ժամանակը . սկտք է քեզի անտաներ խեղացի նաւապետի մը սկես սղիքներու հեա վարպետութեամբ մը խաղաւանանց տեղիք տալով կրնաս քեզ վտանգէն խաղացնել . այնպէս որ՝ փոթորիկը ուրիշ բան չիկարենայ ընել , բայց եթէ քու նաւըդ առնէ առդին անդին շարժէ ասնի բերէ . բայց քու առագաստներդ չիպատուակ , և զնաւը ցամաքի չիզարնէ :

Ճամբորդութեան ելեր ես , վտանգա

ուր անասաւ: մը սխտոր անցնիս, ուր որ տեսակ տեսակ կատապի գաղաններ կը բնակին. գուն որպէս զի ապահովութի կարենաս անցնիլ երթալ, պէտք կը լայ երբեմն նոյն գաղաններուն մօրթը վրայ առնես հազնիս երթաս: Շխտակ հասկը ցիր աս խօսքը. կուզենք բսել՝ թէ ուր որ պէտք է և կարելի է առանց մեղքի մը ուրիշի յարմարել զքեզ՝ խելք բանեցնելով, ես մի կենար. ասով թէ քեզի օգուտ կընես, թէ ուրիշներու. Այս այն խելք բանեցնելն է Պօղոս առաքելոյն, որ կըսէ թէ՛ « Խորապէս էի, խելք կալայ զձեզ » . և թէ՛ « Հրեաներուն հետ՝ հրէի պէս եղայ. անօրէններու հետ՝ անօրէնի պէս եղայ. բայց ես անօրէն չէի » ևն:

Աւազակներուն մէջէն անցնելինի, թէ որ մութացկան աղքատի մը պէս ճամբայ ընես՝ աւազակները քեզ չիճանչալու համար, գուն աս բանովս մութացկան չես ըլլար:

Զանաւ որ ուրիշներուն մէջէն զքեզ իբրև մասնաւոր մարդ մը գուրս չիցած կեցնես. հապա ուր որ կարելի է անմեղութեամբ և արդարութեամբ՝ քու ասունիդ քու ժամանակիդ եղած անտարբեր սովորութիւնները պահես:

Քաղքի մէջ բնակերես, կըտեսնես հանտեսակ տեսակ կողմնակցութիւններ (ծարաֆ քաշէլներ). գուն ամենին մէկ կողմն ու մըլլար: Այսան զի խելացի մար-

դը միշտ աղատ է . և ամէն կողմնակցութեանց մէջ ալ ջանաս խոհեմութեամբ մը չափ պահել :

Աս ճամբով ատենօք այն խնաստուն հումայեցիին Պանդոնիոս Ատափկոս անունով երջանիկ եղաւ ամէն կողմնակցութեան ժամանակը՝ որ իւր քաղքին մէջը կար . և ամմէնքն ալ կուգային՝ իւր հետը միայն կրմիաբանէին . և ինքը անոնց մէջը կեանք մը կը վարէր երջանիկ և հանդիստ :

Գիտնաս՝ որ Տերութեան մը մէջ եղած կողմնակցութիւնները երկան չեն գիտնար : Այսան զի թէպէտ և այդ Տերութիւնը զանոնք իւր իշխանութեամբը չիջնջէր չիվերցնէր ալ, անոնք իրենք իրենցմէ կը վերնան , իրենց մէջէն բուսած տեսակ տեսակ կռիւներէն կրակարանան կոչընչանան :

Ժողովրդեան մէջ բնակէր ես , կրտսանես որ բոլոր Ժողովուրդը միաբերան բան մը կուզէ . թէ որ գուն ան ստենը ամենին անտարբեր մընաս , գիտնաս որ քեզ նոյն վասնդի մէջ կը ձգես , ինչ որ հանաք պեցաւ սէկէմուկին (կէճէ զուշիին) , որուն վրայ թռչունները ե կան կայեցին , և միները վրան վաղեցին խածին :

Ատենօք խեղացի մտրդուն մէկը՝ բան հասկըցնելովն կատամամբ քաղաքական բաներու , ասանկ կը զուրցէր . « Այնչափ սիրա այնչափ քաջութիւն չունիմ ես , կրտէր , որ յանձն առնում՝ որ զիս մանա-

ւանգ առիւծ մը բանէ պատռէ ուտէ ,
քան թէ բոլոր կենացս մէջը ճանձերուն
ձեռքէն նեղութիւն քաշեմ : :

Ասկէց 'ի զսա , խնաստուն և առարի-
նի մարդիք չեն ալ կրնար այն մարդկանց
խելքին հետեօղ ըլլալ , որ ուրիշ բանի
համար չեն գործեր չեն աշխատիր՝ բայց
եթէ իրենց անձին մասնաւոր շահուն հա-
մար : Եւ նման են սյուսիսիները այն եր-
կակենցաղ , այսինքն՝ թէ ծովու թէ ցա-
մարի վրայ կեցող թռչունին . որուն վրայ
խելացի առակ մը ունի Վէոն Ափրի-
կանոս անունով մէկ մը . կըսէ թէ՛ այս
թռչունը այնչափ խորամանկ այնչափ
խարդախ էր , որ երբոր թռչուններուն
թագաւորը իւր իշխանութեամբը ասկէց
ալ տուրք կըպահանջէր , ասիկակ միշտ՝
Ես ի՞նչբո՞ւն ի՞րգի՞ն է՛մ , կըսէր : Իսկ եր-
բոր ձկներուն թագաւորը՝ ասկէց իւր ի-
րաւունքը կըպահանջէր կամ թէ մէկ ծա-
ռայութիւն մը ասոր կըհրամայէր նէ ,
ասիկակ միշտ , Ես ի՞նչբո՞ւն է՛մ՝ ի՞նչբո՞ւն է՛-
բո՞ւն ի՞րգի՞ն է՛մ կըսէր :

Երբոր քեզի մասնաւոր երևելի ձախոր-
դութիւն մը հանգրայի , մէկ հասիկ գե-
ղը ան ատենը քեզի այս է . այսինքն՝ ջա-
նա՛ ան ատենը գործք տեսնաս բան տես-
նաս , նայէ որ ամենեկին պարսպ չիկե-
նաս : Ա՛յան զի քանի որ պարսպ կենաս
և գործք մը չընես , միշտ նոյնպէս կըկե-
նան կըսիննան նոյն գիտութեամբնէրը՝ որ զայդ
ձախորդութիւնը գըլուխդ բերին . բայց

Թէ որ ոտք ելլաս շարժում մը ընես, կըրնաս թերես անկէջ քեզ խալացնել: Անկէջ ետե բանը ինչպէս որ ըլլայ, ինչ կողմն որ դառնայ նէ, դուն հանգիստ կեցիր՝ դուն քու կողմանէդ ընելիքը ըրիր, քաջասրտութիւնդ ցոյց արվիր. և հասկըցուցիր թէ բաւականապէս անվախութիւն ունիս եզեր բանի ձեռք զարնելու և քեզ այդ վտանգէն այդ ձախորդութիւնէն խալացնել ուզելու:

Բայց ՚ի վեր բան զամենայն՝ նայէ որ կարողութենէդ վեր գլխէդ վեր գործքի ամենեւին ձեռք վզարնես: Այսին ղի խիստ լաւ և խիստ դեղեցիկ խորհուրդը՝ որուն պիտոր հեանիս, այն է՝ որ աշխարհս կառավարելու հոգը թողուս միայն Աստուծոյ՝ ինչպէս որ ինքը կուզէ և ինչպէս որ ինքը կարգադրէ իւր անհուն խնաստութեամբը:

Ճար չիկայ. անհամար վտանգներով և հազարումէկ հանգըպելիքներով լեցուն է այս մեր կեանքը: Թէ որ ամենեւին դո՛հ և հանգիստ կեանք մը անցնել կուզես նէ, դուն քու կողմանէդ պարտքըրէ և այլ ամէն բանը յանձնէ ձգէ Աստուածային նախախնամութեան ձեռքը. և թո՛ղ առբ մարդկանց՝ որ խաղաղութեամբ վայելեն իրենց յատուկ եղած բաները:

ԴԱՍ ԻԶ .

ՍԻՐԵՆԻ ԱՆՄԵՆ Ե ՌԵԿՆԻՄԵՆ ԷՐԱՅ :

ԽՈՆԸՆԾՈՒԹԻՒՆԸ և խելքը կըսորվեցնէ , որ քանի որ աշխարհս մէջ ենք՝ ջանանք մարդավարութեամբ սիրելի ըլլալ : Երբաւ որ ուրիշ մեր դործքերուն մէջ առաջ պիտոր ըլլայ մեզի շատ օգտակար արվեստ մը :

Ծեր ըլլաս , երիտասարդ ըլլաս , զգուշ կեցիք ջըլայ թէ դէմ կենաս վար զարնես քու ատենիդ քու ժամանակիդ կըսած անտարբեր սովորութիները . այս է ճամբան սիրելի ըլլալու : Ապա թէ ոչ անունդ կապես և քու ատենդ տեղդ վատանդի մէջ կըձգես . որ մանաւանդ ջանաս պիտոր , թէ քու անունդ և թէ քու ատենդ ապահովցնել , մարդավարութիւնը սիրելի ըլլալով և ուրիշներուն սիրաբը շահելով : Այնն զի մարդ՝ մարդու կարօտ է :

Պզտտոն մեծ փիլիսոփան՝ խելացի մարդը կընմանցնէ վարպետ խաղցողի մը , որ նարաբ (զարբ) կառնէ կըձգէ , և ինչպէս որ կուգայ նէ , ինքն ալ անանկ իւր խաղը կը յարմարցնէ խելքովը : Նմանապէս խելացի և խոհեմ մարդը պէտք է՝ որ իր կեանքը վարմունքը յարմարցնէ զանազան զխալուածներու և պարագաներու , որոնց մէջը շատ անգամ պէտք է՝

որ մասնաւոր խելք մը բանեցնենք :

Պէտք է քեզի որ նմանիս Վաստն փիլիսոփային , որ իր բնաւորութիւնը կը յարմարցնէր ամէն զիպուածներու , և ամենին մէկ այլայլութիւն մը մէկ խառնութիւն մը երեսանց չէր ցըցնէր :

Պէտք է մեզի՝ որ մեր քաղաքական կենացը մէջ մեզ նմանցնենք աստե՛նին սովորութեանցը այն տեղոյն , ուր որ կը բնակինք :

Խոհեմ խելացի ծերը՝ թէպէտ և անցած դացած ժամանակը իրեն լու ալ երևնայ , պէտք է որ խոհեմութենով զինքը յարմարցնէ սովորութեանց ներկայ ժամանակին՝ երբոր անտարբեր բաներ են :

Երբոր մէկը քեզմէ մէկ խնդիրք մը մէկ շնորբմը կը իննդրէ նէ , որ գուն չէս ուղեր տալ իրեն կամ թէ չէս կարող , զգուշ կեցիր մէկէն՝ չէ չեմ խտար՝ մըսեր . հաստ միշտ յուսով մը յուսացուր զնաստով չիտանուդ լեզուութիւնը որպէս թէ կանուչցնէս : Անանկ եղանակաւ մը վարվէ , որ քու մարդավարութիւնդ՝ որպէս թէ խնդիրքը ըրածի պէս ըլլայ . քու անուշ խօսքերդ՝ քու գործքիդ պակասութիւնը նայէ որ լեցնէ : Եւ երբոր գործքով դու զմարդիկ գոհ չէս կրնար ընելնէ , գոնեա քու բարի սիրտդ ցուցուր անոնց :

Թէ որ մարդ ճանչնաս , աշխարհ ճանչնաս ինչպէս որ պէտք է , և միանգամայն մարդավարութիւն ալ ունենաս , ան ա-

տենը կըշահիս ժողովրդին սիրտը : Եւ թէ որ ինչ խելք որ Աստուած ավեր է քեզի , ինչպէս որ պէտք է նէ բանեցնես , ան տառնը շատ օգտակար և մեծ պատուք ներ կըգանաս :

Շնորհալի և մարդավարական վարմունք մը՝ գիտես թէ բուրբովին կըտիրէ մարդուս սրտին վրայ և իշխանութի կունենայ : Ռէ՛հ անու՛նով տառնըք մեծ իշխան մը իրեն մարդավարական կերպերով շատ մեծ գովեստներու արժանի եղաւ : Գիւրաւ ամէն մարդ կրնար միշտ մտախնայ այս մարդուս , իր բարքը բնաւորութիւր միշտ զուարթ էր . իր վարմունքը միշտ անուշ և հանդարտ . և երբոր մասնաւոր պատճառ մը կունենար , որ իրմէ խնդրած շնորքը չիտայ մէկին , ան տառնը այնպիսի անուշ կերպ մը կըբանեցնէր կըզուրջէր , որ իրմէ խնդրողները՝ թէպէտ և պարտոյ ձեռքով գո՛հ ըլլալով ետ կըդառնային :

Ճշմարտութի ըսած բանդ՝ շատ ուժ ունի . խելք և պատճառ ըսած բանդ՝ շատ հեղինակութիւն ունի , և արդարութիւն ըսած բանդ ալ՝ շատ կարողութիւն ունի . բայց աս իրեք բանն ալ ամենեին գեղեցկութիւն մը , ամենեին շնորք մը չեն ուներար , թէ որ մարդավարական վարմունք մը և մէկ շնորհալի կերպմունք հետեւին չունենան :

Արարեալ և խելացի նաւապետը միշտ իր տաազաստները՝ հովերը ինչպէս կը-

փչեն նե՛ անանկ կրգարձընէ կրչարմար-
ցընէ :

Քու կողմանէդ շատ մեծ խոհեմութի
մը կրնես , թէ որքու ամէն լաւ և հա-
նելու գործողութիւններդ , քու ամէն
գեղեցիկ բնաւորութիւններդ , քու ամէն
վարպետութիւններդ , նախ՝ Ճշմարիտ խո-
նարհութեամբ սրտիդ մէջը Աստուծոյ
ընծայես . և երկրորդ՝ լեզվովդ ալ զանց
չառնես ըսելու ըստ տեղւոյն , թէ Աս-
տուծոյ տուրքն են ասոնք , ես ասոնց մէջ
արդիւնք չունիմ : Գիանաս՝ որ շատ նա-
խանձոտ կայ աշխարհիս վրայ . սա ճամբով
դու աղէկ մը առջևը կառնուս չար նա-
խանձին , որ միշտ կրնայ քեզի գայել և
կործանել . սակէջ ՚ի զսո՞ նաև շատերն
ալ կրգրգուէ՛ քեզի դէմ կրհաննէ , և թըշ-
նամիներդ կրչաօցընէ :

Երբոր կենցաղավարութեան մը մէջ
պիտի մրանաս , կամ թէ երբոր գործքի
մը մէջ պիտի մանաս , նայէ անասունը որ
ամէն տխուր և դէշ բնաւորութիւնը և
մերամաղձատ խառնըվածքը քեզմէ հեռա-
ցընես մէկդի գնես , և մարդավար անուշ
կերպեր բանեցընես : Այս է մէկ հատիկ
ճամբայ սիրելի ըլլալու . և ասով աղէկ
մը քու վախճանիդ քու բարի դիտաւո-
րութիւններուդ կրրնաս հասնիլ :

Քսենոկրատես փիլիսոփային խառնը-
վածքը թէպէտ շատ խիտ և տխուր և
մաղձոտ էր , սակայն զուրցելու խօսակ-
ցելու ատենը շատ մարդավար և անուշ

էր : Աս բանիս վրայ երբոր որ մը Պղատան փիլիսոփային աշկերտները զարմանք ջու-
ցուցին , պատասխան արվաւ Քսենոկրաս
տէս ու ըսավ . « Ի՞նչ կը զարմանայք . ձե
զի զարմանք կը բերէ , երբոր կըսենայք՝
որ վարդերը և շուշանները վիշերու մէջ
կը բուսնին » :

Նմանապէս դուն ալ , թէպէտ ասուր
և մեջամտող ձուտ խառնը վաճք մըն ալ ու-
նենաս , ջանաս պիտոր կենցաղավարու-
թեան մէջ ուրիշի զգէզ յարմարչքնես ,
ուրիշներուն ըսածը վար չի զարնես , հա-
կառահասիրութեան ողի ամենեկին շու-
նենաս : Բայց թէ որ հանդիպի որ կեն-
ցաղավարութե մէջ շատ արտառոց խօսք
մը կամ կարծիք մը լսես ուրիշէն , ան ա-
տենը կամ մարդավարութեամբ մը քու
կարծիքդ զուրցէ , կամ թէ կատակի մը
բանը զորի գարձուր : Դնենք թէ՛ Անայր-
սաղորաս փիլիսոփային այն շատ արտա-
ռոց կարծիքն ալ լսես մեկէ մը կենցա-
ղավարութեան մէջ՝ որ ըսէ և պնդէ թէ՛
ձուշը ձերմտի չէ , սե է . դուն ասանց
հակառահասիրութեան՝ կատակի կրնաս
գարձընել ըսել , թէ ուրեմն՝ ձութն ալ
սե չէ , ձերմտի է . և գիշերը մուծ չէ ,
լոյս է : Այսմ թէ ինչպէս ստենօք Փարս-
րինոս փիլիսոփան կըսէր կըպնդէր , թէ
քառօրեայ ջերմը՝ հիւանդութիւն չէ , ա-
ղէկ բան մը նէ . ասանկ արտառոց խօս-
քեր կարծիքներ կենցաղավարութե մէջ
հանգրպին նէ , պէտք է ասանց կառու-

սիրութեան ներհական շխտակ կարծիքը շնորհով ըսել հաստատել, կամ թէ ինչ պէս ըսինք, կատակի դարձնել. վերջապէս նայիս պիտոր որ կենցաղավարութեան աշուտութեանը՝ կուռասէր վարմունքով կամ անշնորհ կերպերով լեզու-թիւն մը շխտաս :

Բայց աս ալ ջանաս պիտոր, որ չըլլայ թէ սիրելի ըլլամ ըսելով, չար սովորութեանց քու ատենիդ զքեզ յարմարցնես : Այսին զի այնպիսի պարագաներու մէջ նայիս պիտոր՝ որ աւելի Աստուծոյ և բարի մարդկանց սիրելի ըլլաս, քան թէ չարերու : Փիլիսոփայ մը ատենոք կրտսէր, թէ « Աւելի յանձն կառնում՝ թող կուտամ որ գլուխս կտրեն, քան թէ ես գլուխս ծռեմ ատենիս չար և փնասակար սովորութեանցը » : Ուստի և դուն որ կրտեսնաս՝ որ չար սովորութիւններ շատցեր են եղած ակղերրդ, ալ աղէկ է՝ որ քաջված նստիս, քան թէ կենցաղավարութեան մէջ մտնաս :

Նմանապէս երբոր կրտեսնաս որ վրագ այնչափ ախուր և մեղամաղձոտ խառնըվածք մը տիրեր է, որ ընկերութեան մէջ և ոչ անտարրեր սովորութեանց ատենիս պիտոր կրնաս քեզ յարմարցնել, և անով քու վրագ խօսիլ պիտոր տաս, շատ լու է՝ որ առանձնութեան կեանքը սիրես, և մինակ նստիս զքօսնուս, քան թէ զքեզ վտանգներու մէջ ձգես՝ ընկերութեան մէջ մտնալով :

Իսկ որովհետև մինակութիւն ալ անկարելի է որ անենաս, քանի որ սաշտօնի և գործք մը ձեռք ձգելու, և բաներու մէջ մտնելու հակէ ևս ընկեր, պէտք է որքան հասարակ կեանքը սիրես՝ որով որ մինակութիւն ալ կրնաս դանալ:

Իսկ թէ որչափ մեծ արվեստ և խոհեմութիւն է սիրել հասարակ կեանք մը և անով ապրիլ այս ցաւալի և վտանգալից կենացս մէջ. որչափ զուարճալի, որչափ մեղքերէ ազատ, և որչափ մեծ մեծ օգուաներ և ստուգներ կրբերէ մարդուս, կարգաւ ուշադրութեամբ ասիկց կանի Դասը:

ԴԱՍ ԻԷ .

Առանձին բաշխած և հասարակ ինքն շրջելու շրջել:

ԲԱՇԽԱԾ առանձին կեանք ըսելով հոս տեղս, մի խմանար՝ թէ աշխրբէ քաշվէ, կրօնաւոր եղիւր կուղևնք ըսել. հասոյա աշխրբի մէջ ալ մնալով, մեծամեծ սաշտօններուն և մեծ բաներու մէջ ինքիբնեղքեղ չիտօթես, հակէ չիյնաս. առանձնական և հասարակ կեանքը սիրես, զքեզ և տունդ տեղդ և զաւկներդ խաղաղութեամբ նայիս հոգաս:

Այսպիսի հասարակ առանձնական կեանք վարելը շատ զուարճալի, շատ օգ-

տակար բան է , և շատ հանգիստ և խա-
զաղ , և շատ անմեղ : Եւ կրնանք նմանցը-
նեւ այսպիսի կեանքը , որպէս թէ մէկը
քաշված առանձին նստած ըլլար գեղե-
ցիկ զուարճալի անասալի մը մէջ , մտալի
մէկ վաղուկ խտակ ջրի մը քով , անտեղը
կրվայելէ իւր առանձնութեան պտուղը ,
և կրվայելէ իրաւ որ երջանկութիւն մը ,
հանգիստ մը , ախորժ մը , որ աշխրհիս
թագաւորութիւնն ալ իրեն չէր կրնար
տալ այն հանգիստը , այն երջանկութիւնը :
Հոն կրտեսնէ կրգիտէ ինքը զՅնութիւնը՝
զայն գեղեցիկ մայրը , որ միշտ նորրոնոր
զգեսաներով կրծած կէ կրզարգարէ զհո-
ցը , հազար գունըցոն ծաղկներ բուսցը-
նելով : Անտեղը՝ անոր այնպէս կերևնայ
թէ վաղուկ ջուրերն ալ իրենց անուշ ձա-
ներովը դիմացէն անցնելին իրենց ա-
խորժանքնին իրեն կիմացընեն , որ զնա
հոն հանգարտ հանգիստ այնպէս նստած
կրտեսնան : Այն քաղցր և անուշ հովերն
ալ իրեն զովութիւն կուտան : Եւ վեր-
ջապէս՝ հոն այն մարդը այնպէս ստատիկ
ախորժանք մը կրվայելէ , որ ալ չուզէր
ցննախանձիք խիստ գեղեցիկ պարակզնե-
րուն , խիստ աղվոր ծաղկոցներուն ալ
խորշիս . ինպէս որ կրպատմեն թէ էին
տակնօք այն երևելի մարդկանց՝ Աղկի-
նոսին , Ագոլիսին , և Ղուկուզգէսին պար-
ակզները : Ահա այսչափ և աւելի է՝ նմա-
նութիւնը վայելմունքին և հանգստու-
թեան հասարակ կենացը՝ նկատմամբ մե-

ծառնե՞ծ բաներու մէջ մանեղ և զբաղալից
մարդու մը :

Այն էտե՛վէ ըյնիլները հանդերձ շատ
բրախմբներով, որ կրնէ աշխարհս՝ սլաշ-
տան մը իշխանութիւն մը ձեռք ձրդելու,
այն գերութիւնը ծառայութիւնը՝ իշխա-
նաց և թագաւորաց սլաշտախն մէջ եղող-
ներուն, այն խռովալից կողմնակցութիւն-
ները, այն ոգեւանջ նախանձը ուրիշին
կացութեւր վրայ, ուրիշին ըսակին վրայ,
ուրիշին աւելի երես գանելուն վրայ, և
այն ամէն բանը՝ որ կը քաշեն մարդիկ ի-
րենց ազահութիւնը և փառասիրութեւր
լեցընելու համար. սասնք ամէնը զտա են
հեռու են ամենեկին մարդուս առանձնա-
կան հասարակ վիճակէն, և իւր հան-
գիստ խողող բնակարանէն. ուր որ ինքը
կը վայելէ հանդիստ սրտով Աստուծոյ առ-
ված բարիքը, հանդիստ բարի խղճմտան-
քով մը, առանց վախի, առանց նախան-
ձի, և առանց այլ բանի մը բողձալու.
և միայն ան բանին կրբաղձայ՝ որ զինքը
սիրելի և մեծ կըրնայ ընել Աստուծոյ
առջևը, այս ինքն՝ չափաւոր զբաղանքով
իւր հասարակ կացութեան սարաքերը
ջանալ կատարել :

Թէ անկողին կերթայ պառկելու հա-
մար, իւր վրան է Աստուծոյ սաշտապա-
նութիւնը ձեռքը. աղքատուկ տունը՝ ի-
րեն բնակարան մի է ավելի ազահով քան
թէ փառաւոր սլաշտաները. հան աւեր
իւր սարկէշա աղքատութեանը մէջ կը-

վայելէ ախորժ մը ավելի մեծ, քան թէ մէկը կարենայ ունենալ հազար ու մէկ հարստութեանց մէջ. հոն իւր անուշիկ քուներ չիմիջահասիր ամենեկին. հոն տեղը կուենայ անխառվ հանգիստ մը. հոն գիշերը կանցնէ առանց վշտանալու առանց հառաչելու. հոն ցորեկը կանցնէ առանց վախի առանց կասկածանքի:

Ամեղուծիւներ՝ է իւր ապահովութիւնը, իւր պաշտպանը, իւր պահապանը, ուստի և դատաւորի ատեաններու հոն վախ չիկայ. հոն տեսակ տեսակ դոհարներու, լայն և փառաւոր հազուտաներու փառասիրութիւն չիկայ. վերջապէս՝ բան մի չիկայ հոն որ զինքը ցոփութեան շապուածութեան մէջ ձգէ:

Այսպիսի հանգիստ սրտով մարդու՝ գիտե՛ս թէ գեղեցիկ պայծառ երկինքը՝ է իւր վրայ իբրև փառաւոր վրան (շապըր) մը. և իւր բոլոր փառքը զարդարանքը և տեսնալու զուարճանալու՝ միանգամայն և գիտելու մտածելու բաները՝ է բոլոր Տիեզերքին շարժումը, և աստղներու և մոլորակներու մէկ կանոնով անդադար զարմանալի սլորտախլը քաշելը, և այն գեղեցիկ սքանչելի դրած կարգը Աստուծոյ նախախնամութեանը:

Իւր հանգիստ և դոհ սրտին պատճառաւ՝ թէպէտ և շատ ալ պզտիկ ըլլայ այսպիսւոյն բնակարանը, բայց հոն ինքը ուրախ կրնաստի. վասն զի ապահով կրնաստի, որովհետև շատ և աւելորդ բանե-

բու ալ բաղձանք չունի՝ պահելու և ըղ-
գուշանալու . ուստի և շատ փորձանքե
ալ, շատ վախէ ալ ազատ է :

Հասարակ կենաց վիճակը ազատ է բո-
ւորովն նաև այն ամէն աշխարհիս զբա-
ղանքներէն, որոնցմով մենք թէ զուրիշ-
ները անհանգիստ կընենք, և թէ մեր
հանգստութիւնն ալ կրխտովենք :

Այսպիսի վիճակիս մէջ մարդս դիւ-
րաւ կը գտնայ նաև երկինքին ճամբան ,
զոր իրեն կը բանայ կը ցըցնէ այսպիսի ան-
խտով անզբաղ կեանքը . և չէ թէ միայն
զայն սիրելի կընէ իրեն , այլ և ապահով :
Հեռու է այս ազնուական և երջանիկ վի-
ճակէն՝ կարօտութիւնը բազմութե ծա-
ռաներու . հեռու է ցուցամուտութիւնը .
հեռու է շատ ըստի սէտքը . հեռու է
մենծ առուստի մը զբաղանքը . հեռու
է վաճառականներու նաեւ սակ տեսակ հո-
գը մամտութիւնը :

Միմիլէս անունով Ագրիանոս կայսեր
մեծ զօրապետը, շատ աշխատալի վշտալի
և զբաղալից կեանք մի անցնէ լէն ետև , եօ-
թը տարի քաջակցաւ առանձնացաւ մէկ
դեղ մը : Առանկ առանձնութեամբ եօթը
տարի ապրելէն ետև , ինքը ետքը բերնո-
վը կրխտատովանէր , թէ միայն եօթը տա-
րի ապրեցաւ աշխարհիս վրայ . և ուղեց որ
մեռնէ լէն ետև իր գերեզմանին վրայ գրեն
այսպէս : Հ-ս Բ-ը լ-ծ է ՍԻՌԷՆ , ԻՐԷՆ
ԻՆՆԻԷ ԻՐՄ- ՆՊ ԿՐԻՆԵՐ ԿԵՆՆ . Բ-յօ Ի-
ԷԷ ԵՐԷ ԿՐԻ Բ-յն - ԳՐԵՑՆ :

Թերևս մեկը՝ իշխանաց և Թագաւո-
րաց պաշտօնին մէջ շատ աւելի բարե-
կամներ ունենայ քան զքեզ . բազմու-
թիւն սպասաւորներու իւր տանը մէջ՝
ավելի քան զքուկդ . ունեցած ըստակը
շատ ավելի ըլլայ քան զքուկինդ , և պա-
տիւ և փառք և պատվոյ անուններ աւե-
լի ունենայ քան զքեզ : Բայց հոգդ չը-
լայ ամենեւին , թէ ուրիշները աս պարտաւ
և շնորհուր բաներուս մէջ քան զքեզ
վեր ըլլան . միայն թէ նայիս՝ որ դուն ա-
ռաքինութեամբդ վեր ըլլաս , և անով
միշտ յաղթող երևնաս , սաքի սակ առ-
նես աշխրբիս խաբէութիւնները , աշխրբ-
քիս երազները :

Զենոն մեծ փիլիսոփայն որ մը լսելով ,
որ Թէոփրաստէս փիլիսոփայն կը դովէին՝
թէ շատ աշակերաններ ունի , ըսաւ . « Ի-
րաւ որ Թէոփրաստէսին սիրազ աւելի մեծ
է քան զինս , բայց իմ սիրտս աւելի ա-
նուշ ձայն ունի » : Նմանապէս՝ թէպէտ
և ուրիշները աւելի փառաւոր սպասու-
նուններ ունենան քան զքեզ , աւելի ըս-
տակ , աւելի երկիրներ ունենան , բայց
քու կեանքդ միշտ աւելի աղվոր և գեղե-
ցիկ է , վասն զի քաշված և անդբաղ , ա-
ռանձնական և անխառով կեանք է , և շա-
փաւոր ասքրուստով գոհ է :

Այսպիսի վիճակի մէջ՝ դիտես թէ
քան մը պակաս չէ . մանաւանդ կարծես
թէ՝ ամէն բան քու ուղածիդ պէս կը ը-
լան : Այս վիճակիս մէջ աժգոհութիւն

մը չիկայ բախտին վրայոքը, շատ քիչ ան-
գամ գիտուած կըստատահի որ զքեզ
խռովէ: Ամէն քեզի հանարպածներնալ
Աստուծոյ ձեռքէն եկածինալէս՝ այնպէս
սիրով և ուրախութեամբ կրնգունիս,
և կրնայիս կըջանաս՝ որ վիշտ մըն ալ կայ
նէ՝ համբերութենով քաշես կրես:

Ատենոք խելացի մարդուն մէկը՝ այս
պիսի վիճակի մէջ ըլլալով, այսպէս կը
զուրցէր «Թող չիղարմանան անխելք
մարդիք, թէ ես աս վիճակիս մէջ բանի մը
պիտանաւորութիւն գիտես թէ չեմ ու-
նենար կոր: Ասան զի բոլորովին գոհ եմ
այն ամէն բանովը, ինչ որ ունիմ. հող
մը և էտեղէ խնկը մը չիդար ինձի այն
բանին՝ որն որ չունիմ, և որովհետեւ բա-
ւական կըլլայ կոր ինձի ունեցած բանս,
ամէն բանն ալ ինձի մեծ կերկնայ»:

Ով որ այս մեր ըսած առանձնական
հասարակ կեանքը կըվարէ, հանգիստ
կեանք կըվարէ, բանէ մը չվախնար,
ուսկից որ ուրիշ կացութեան մէջ ըլլա-
լով կրնար վախնալ: Որոնք որ տանը վա-
րի գտնիկներ (խաթը) կըբնակին նէ, ա-
ւելի սուրհով են, վերէն վար խնկը
վախը չունին:

Ամէն փառք, ամէն մեծութիւն, ա-
մէն ոսկի, և ամէն բարիք աս աշխարհս
գիտես թէ բան մը չեն երկնար այնպիսի
մարդուն, նկատմամբ այն գոհ ըլլալուն,
այն հանգստութեանը, որ կըվայելէ իւր
այն վիճակին մէջ: Աշխարհս վրայ եղած

ամեն բանը՝ ուրիշ բան իրեն չերևնար՝
բայց եթէ մէկ կէտ մը . և սակայն մար-
դիք զայս մէկ կէտս կառնեն՝ կրբաճենն
ու կրբաճենն մենձ մենձ գաւառներ և
իշխանութիւններ, թագաւորութիւններ,
կայսերութիւններ, ևն :

Փիլիպպոս մեծ թագաւորը օր մը պա-
տերազմի մէջ գեափն ինկաւ . և երբոր
ոտք ելաւ, դարձաւ տեսաւ իր ընկած
մարմնունն ձեր չափը՝ որ ելած էր հողուն
աւազին վրայ, հառաչանք մը հանեց օրր-
տէն, և ըսաւ . « Ա՛հ, որչափ պզտիկ է
այս գեանոցս չափը՝ որն որ մեզի համար
Բնութիւնը տվեր է . և սակայն մենք կու-
զենք բոլոր աշխարք ձեռք ձգել » :

Կան ոմանք աշխրբիս վրայ, որ այնչափ
տժգոհ են իրենց հարուստ կացութեանը
և այնչափ ալ ազահ են, որ գիտես թէ
Կրասոս մեծ հարուստ թագաւորին ոս-
կիներն ալ, մանաւանդ թէ աշխրբիս բո-
լոր ոսկին արծաթն ալ չիկրնար իրենց
սիրտը լեցնել, զիրենք գոհ ընել : Բայց
չափաւոր և գոհ կեանքի մը մէջ առա-
քինի և խելացի մարդը գիտես թէ ու-
րիշ բանի համար չիկրնար ցանկալ ունե-
նալ շատ ոսկիներ՝ բայց եթէ ձեռքը առ-
նուլ զանոնք և երթալ՝ կամ կարօտելոց
բաշխել և կամ թէ հասարակաց տեսակ
տեսակ հարկաւոր և պիտվական բանե-
րու ծախել : Ոսկոյն շատնալը սրգար
ճամբով յաջողօք Աստուած է . և շատ
չընելուն վախճանը՝ այս իրեք բանս է :

Մեկ մը՝ որ հարուստը իւր տունը շափա-
 ւորապէս հոգայ : Երկրորդ՝ որ ազգա-
 տայ խեղճութիւնը թեթեւցնէ : Եւ եր-
 րորդ՝ որ իւր ազգը և հայրենիքը՝ պիտա-
 նի և օգտակար բաներով զարգարէ և
 փառաւորէ : Այս իրեք բանն որ ըլլայ՝
 ոսկին իւր վախճանին կը հասնի . իսկ ա-
 սոնցմէ դուրս, հարուստը՝ ճշմարտապէս
 հարուստ չէ . այլ իրօք՝ անխելք ազահ
 մի է . և թէ որ ալ ճշմարտաբար լսել կու-
 ղես նէ, ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ Արու-
 լէոս հարուստ թագաւորին Էջն է, ո-
 բուն կ'անակը միշտ ոսկւով լեցուն կըտես-
 նէին մարդիք, բայց շահ մը օգուտ մը
 անկէջ չէին տեսներ : Կրաւ է՝ թէ դուն
 որ հիմա հարուստ ես, հարստնալուզ հա-
 մար՝ (ինչպէս որ միշտ կը զուրցես) շատ
 մտմտայեր ես, շատ խելքեր բանեցուցեր
 ես (միայն թէ անիրաւութեան ճամբով
 չըլլայ) , շատ քրտինքներ ալ թափեր ես,
 և շատ վտանգներու ալ մէջ զբեղ ձգեր
 ես . ասոնք ամէնը իրաւ են . բայց մեր
 զուրցածը հիմա ոսկին շատցնելուն վրայ
 չէ, այլ շատցած ոսկին՝ խելքով ազէկ
 բաներու համար բանեցնելուն : Վիտնաս
 ազէկ՝ որ ոչ այնչափ խելացի կըցուցնես
 զբեղ աշխրբիս՝ ոսկիներդ շատցնելով,
 որչափ շատցած ոսկիդ՝ ազէկ բաներու
 ծառայեցնելով : Առջինին վրայ կրնան
 զուրցել մարդիք, և կը զուրցեն ալ . այդ
 մարդը հարստացաւ, և ասանկ շուտով,
 ո՞ր գիտէ՝ ինչ անիրաւութիւններ, ինչ

տիրութիւն չի կրնայ ընել :

Բան մալ պէտք է որ շինսմաներ, միտքերնէս անցնենք՝ թէ որչափ աւելի մեծանաւք, որչափ աւելի բանձրնանք, այնչափ ալ աւելի դուրս կը ցածկեն կերևանս մեր պակասութիւնները, մեր տկարութիւնները . ինչպէս որ բարձր տեղ նստողը՝ ամենուն կերևնայ : Այս է Քրիստոսի Տեսան մերոյ ըսածը, թէ « Աւուան վրայ եղած քաղաքը չի կրնար ծածկրկել » :

Արեւելի կայութեանց և մեծամեծ գործքերու մը մտնողներուն՝ գրեթէ չի կայ որ մը, չի՛լայ ամենեկին ժամ մը, որ իրենցը ըլլայ, ուրեմն ինչպէս կրնանք յուսալ հանգիստ և խաղաղութի գրանալ այն զբաղալից մեծերուն վիճակին մէջ, որուն ամեն բանը մեզմէ առաջ՝ միշտ գրեթէ անհամար վասնդներու մէջ եղեր է, տեսակ տեսակ փորձանքներու, և գուցէ ցաւալի մահուան ալ :

Ազէկ նայէ գիտէ երբոր դուն մեծ փառքի և մեծ իշխանութեան որ հասերես, շատ անգամ անոնք որ քու վրադ կը զմայլին կը զարմանան և երեսիդ կը խնդան, անոնք ծածուկ սրտերնուն մէջը՝ քու վրադ կը նախանձին :

Հասարակօրէն կը տեսնանք, որ փառաց և իշխանութեան հասնողները՝ կը կործանին ան մարդիկներուն ձեռքէն, փորձանքներու կը հանդըպին ան մարդիկներէն, որոնց վրայ որ աւելի ապահով

էին, և որոնցմէ քիչ կըլտինային: Պէտք
չէր այսպէս ըլլալ, և սակայն կըտեսնանք՝
որ ասանկ կըլլայ աշխրբիս մէջ: Մենք
ամենեկին ասպահով չենք, ոչ մեր յայտ-
նի թշնամիներուն կողմանէ, և ոչ մեր
ծածուկ բարեկամներուն կողմանէ. մեր
բարեկամները, մեր ծառաները, մեր ազ-
գականները, անոնք կեւլան կըմասնեն
զմեզ:

Առաջին բանը՝ որ մեզ կըգիմաւորէ,
երբոր կուզենք պաշտօ մը մանալ, մեծի
մը տուն մանալ, է ծառայ ըլլալը: Եւ
որչափ որ աւելի վերնանք և մեծուորու-
թիւն մը ուրիշներու վրայ ունենանք,
այնչափ աւելի անոնց տակը կիյնանք, ա-
նոնց գերին կըլլանք:

Անմեղութիւն՝ տեղ չունի այն փառա-
ւոր թագաւորական պաշտաններու մէջ,
ուր որ փառասիրութիւնը պատուասի-
րութիւնը միշտ կըկռվի կըպատերազմի
առաքինութեան հետ:

Գարձիբ մէկ մը մտածէ այն ամբոխը
չիթթը, այն բազմութիւնը մարդկանց՝ որ
մեծերուն պաշտաններուն չորս գին կըպը-
արաին, մտածէ անոնց տեսակ տեսակ
անարգանքը, թուք ու մուրը, որ անոնք
յանձկաւնուն՝ քանի որ ներս չեն մտած-
և նայէ թէ ներս մտնելէն ետե՛ ինչ բա-
նէր ալ անկէց ետե կըքաշէն: Արջան-
կութեան և հանգստութեան ճամբան
գիւրին բան մի է. իսկ այն ճամբան՝ որ
դէպ ՚ի մեծութիւնը դէպ ՚ի փառքը կը.

ասնի, գահավէժներով լեցուն է, և շատ
ասուկ ճամբայ է: Եւ թէպէտ և իշխանութեան մեծութեան մէջ, կարծես
թէ՛ պէտք էինք աւելի խաղաղ և հանգիստ
կեանք մը ունենալ, բայց կրտսե-
նանք որ բանը ասանկ չերթար, հակա-
ռակն է:

Ոսկի գաւազանները, գոհարներով
զարդարված թագերը՝ ուրիշ բան չեն,
բայց եթէ ոսկիէ մէկ շղթայ մը, ուրիշ
բան չեն՝ բայց թէ մէկ փառաւոր խեղ
ճութիւն մը: Եւ թէ որ մարդիկ աղէկ
մը ճանչնալ հասկընալ ուղէին աս բանս,
ան ատենը կրտսեանայի՛ր՝ որ աշխարհիս վրայ
թագաւորութիւններ աւելի կըլլային,
քան թէ թագաւորներ՝ աշխարհ կառա-
վարելու: Բայց պէտք է ալ որ թագա-
ւորներ ըլլան՝ որոնք որ Աստուած իւր
տեղը կառավարիչ գրեթէ է: Բայց դուն
աչքդ մի անկեր նայիր միայն թագին փա-
ռաւորութիւնը, գեղեցկութիւնը. միտքդ
գարձուր մտածէ նաև այն հազար ու մէկ
հոգը մամտութիւնը՝ որ այն թագին հետ կիսկ
են: Աչքդ մի գարձներ՝ մինակ գեղեցիկ
կարծիր ծիրանիին վրայ. ներս մտիւր մրա-
քովդ ինչպէս թագաւորաց սիրտը, և կր-
տսեանաս որ շատ անգամ՝ սիրտերնին գի-
տես թէ արիւնով լեցված՝ ծիրանիէն ա-
ւելի կարմրցած է: Ինչպէս թագը գըլ-
խուն չորս գին առեր պատեր է, ասանկ
ալ հոգը, մամտութիւնը, անհանգստութիւնը
և հառաչանքը՝ իրեն հոգին առեր պա-

չարեր են : Աշ գու երբոր կընայիս կը
տեսնաս իրեն զարդարված փառաւոր սա-
հարաններուն խումբը , մէկ մը աչքդ
գարձուր նայէ նաև իրեն հազար ու մէկ
վիշաք , տառապանքը , որ սահապաննե-
րեն աւելի անսպասու միշտ իր հեան են ,
ուր որ կերթայ :

Մտածէ ներքին վիճակը այն մեծ և
երևելի մարդիկներուն , որոնց վրայ ժո-
ղովուրդը կընայի կրկարմանայ . կարծես
թէ մէյմէկ մեծամեծ լուսաւոր գիտաւոր
ատաղներ են , և ուրիշներէն աւելի շատ
երջանիկ մարդիկներ կրակովին : Բայց
գուն խելքով մտածելու գիտնականը
կրտեսնաս կիսմանաս , որ այն անհասանա-
խրենց զբաղանքը . մտնաուքը , նեղարաւ-
թիւնը . վախը , հոգը , դաղանի մը պէս
անզարգար իրենց սիրտը կրծելու ուտե-
լու հեա է :

Մտածէ այն ամէն երևելի մարդիկ-
ները՝ որ աշխարհիս վրայ եկեր դացեր են ,
և իրենց մեծ մեծ արդեանցը համար վեր
ելեր բարձրացեր են խիստ վերին աստի-
ճանը փառաց և իշխանութեան , և կը-
տեսնաս՝ որ նոյն այն իրենց արդիւնքը
վերջապէս անմեղ սասաճառմը եղերէ ի-
րենց կործանմանը : Արտեսնաս՝ որ անոնց
մը կէտքքը կէտքքեր են մարդիք՝ վն-
գի չէին կրնար ինչպէս որ պէտք էր՝ ա-
նոնց բարի հասուցումն ընել . կէսն ալ
աւեր փոխեր են՝ չէ թէ չար մը ընելնուն
համար , հասրա վախեն՝ ջրլայ թէ իրենց

կարողութեամբը իշխանութեամբը չար մը ընեն :

Թեպէտ և Համայնցիք իրաւոր շատ պարտրկան էին Ռուդիլիոս անունով իրենց մեծ իշխանին , և Կամիլլոս անունով իրենց մեծ զօրապետին . սակայն երկուքն ալ իրենց փառաւոր անուանը և իրենց մեծութեան պատճառովը , անուորամարտ քշվեցան սքոտրվեցան :

Ամենայնք ալ ստենաք բշեցին գուրս հանին իրենց երկրէն , չէ թէ միայն անվանի մեծ զօրապետնին Միլախագէսը և Թեմիստոկլէսը , հասցա նաև նոյն պատիժը տրվին այն բարի մարդիկնեքուն՝ Փսկիոնին և Արիստիգէսին , որոնց որ վարքը կարգալու ըլլաս Պլուտարքոսին մէջ , կրսես թէ՛ սասնք մեր գիտցած մարդիկնեքէն չեն . այնչափ մեծ բարի օրինակ էին միշտ՝ բարեգործութեան և առաջինութեան իրենց քաղաքացիներուն :

Արտեանանք աշխրբիս վրայ և կրցաւինք մեծապէս , որ թարի բանը համեատ բանը՝ միշտ չիհանրվիր : Աշխրբիս բաները գիտես թէ տարվուն չորս եղանակին պէս՝ իրենց ժամանակը ունին . և անամէն բանը՝ որ աւելի բարձր և գերազանց բան մը նէ աշխրբիս վրայ , այնչափ ալ աւելի՛ ուրիշներուն ստատնութիւնը չարութիւնը կրկավի անոնց գէտ :

Աս բանս միշտ միտքդ պահէ , թէ ազէկ կեանք մը անցնելու տեղը՝ է այն տեղը , որ աշխարհագիրները՝ Բարեխոս

Գօթի կրսեւն . այսինքն՝ ուր որ ոչ սաստիկ
ցուրտ կըլլայ , և ոչ սաստիկ տաք , այլ
միջակ :

Թէ որ Աստուած քեզի ազատութիւն
մը արվեր է՝ որ քու տանդ մէջ գոհ և եր-
ջանիկ կեանք մը անցնես , ան տակերդուն
աս աշխարհիս ամէն երևելի կացութիւն-
ները և իշխանութիւնները խելքով մտա-
ծելով կրսես թէ անոնք իբրև թէ մէյ-
մէկ ցանց (թօս .) մի են՝ ձգած աս եր-
կրիս վայ՝ որ թռչունները ներս ձգեն
որսան . և դուն այդ կեցած պզտիկ բնա-
կարանիդ մէջ կրնաս զքեզ այնչափ մեծ
այնչափ երջանիկ սեպել , որչափ որ այն
մեծ թաղաւորը Աղեքսանդրը միտքը դրեր
էր այնպէս , թէ բոլոր աշխարհս իբրև
թէ մէկ մեծ քաղաք մը նէ , և իր զօրքե-
րուն բանակը՝ իբրև թէ անոր չորս գին
առած բերդն է :

Արսեր տակնօք փիլիսոփային մէկը .
« Թէպէտ և խիստ վերի սաստիճանն ալ
հասնիմ սրտովոյ և փառաց այս աշխար-
քիս , նաև այն տակնն ալ ես ուրիշ բան
մը չեմ , բայց թէ մէկ բեռնակիր մը՝ աշ-
խարհիս բեռը վերցնելու : Բացատրեմ քե-
զի խմբածս : Մարդուս ազնուական մա-
տը՝ որ է մտքս , քանի որ երկնքին ան-
սահման տարածութիւնը վեր կելլայ կը-
քայլէ , քանի որ հոն կեցած՝ կընայի կը-
մտած է բոլոր փեղեկերը , այն գեղեցիկ մէկ
մէկու հետ ամէն բաներուն կապակցու-
թիւնը , անոնց սրտաճառները , և շատ ի-

մաստուն և զարմանալի գործքերը Աստուածային ամենակարողութեանը. ասոնք ամէնը խմբիաբան ազէկ մը նայելով մտածելով, ալ անկէջ ետե ինձի շատ գիւրին բան մի է՝ որ այս խեղճ ողորմելի աշխարհիս աբաց (Թէքմէ) մը զարնելով բանի մը տեղ ամենեկին շխտեմ” :

Փորձը և պատմութիւնը յայտնապէս մեզի կըրցուցնէ կըսորվեցնէ, Թէ հասարակ և միջակ կեանք մը աս աշխարհիս վրայ՝ չէ Թէ միայն բաղձալի է, հազա նաև իշխաններու և Թագաւորներու վիճակէն ալ վեր է :

Դիտկեալիանոս այն մեծ կայսրը՝ իր կայսերութիւնը ձգելէն ետե, աւելի ախորժանք աւելի հանգստութիւն ունէր սրտին մէջը, երբոր գնաց քաջվեցաւ Մալոնա անունով քաղաքը և հոն պարտիզպանի մը պէս երկիր կըբանէր, հող կըփորէր, բոյսեր կըանկէր, քան Թէ երբոր հռոմայեցւոց վրայ մենձ կայսր էր : Ասան զի երբոր Մաքսիմիլիանոս հերքուլէսը Թուրք մը գրեց իրեն՝ որ գանայ նորանց ձեռք առնէ իրեն կայսերութիւնը՝ որ քանովերկու տարի փառօք և պատվով ինքը առաջուց կառավարեր էր, ասանկ պատասխան մը գրեց անոր Դիտկեալիանոս, և Թէ որ գուն Սոլոնա քաղաքը գալ կուզես, և հոն գիտել նայիլ՝ Թէ ինչ գեղեցիկ զարմանալի կերպով բնութիւնը հողուն ասկէն տեսակ տեսակ բերքը կըբուսցնէ կոր, և հոն տես-

նես՝ թէ ինչպէս իմ ձեռքէս ենկած կա-
զամբներն ալ առաջ կուգան կրմեծնան
կածին կոր, քեզի ան ասենը կարծեմ
բազմանք մը չէր իդար՝ որ դիտուդ վրայ
թագ մը ունենայիր, և ձեռքըդ գաւա-
զան մը թագաւորական ։

Նմանասպէս Գիտնեօիոս թագաւորը
Սիրակուսայի՝ թէ որ խելքով մտածէր,
աւելի հանգիստ աւելի ապահով կեանք
պէտք էր սեպել, երբոր քաջվեցաւ Կորըն-
թոս քաջաբը գնաց, և հոն վարժապետի
մը պէս աշկերտներ ժողվեր կարգացնելը
կրտորվէցնէր, քան թէ երբոր առաջ բր-
նաւոր թագաւոր ըլլալով՝ Սիրակուսայ
քաջաբը կրկառավարէր ։

Ահաւասիկ այս բանս է՝ որ յորդորեց
ստիպեց զայն Շխախոն մեծ զօրապետիչ
խանը, որ ինքնիրեն իր կամօքը երթայ
քաջվի՝ մէկ առանձին առն մը նստի ան-
տառի մը մէջ Վիթէրնոս քաղքին մօտ,
որ հոն հանգատութենով անչընէ մնացոր
դը իրեն փառաւոր կենացը ։

Արչափ աւելի բարձր են ծառերը, այն-
չափ ալ աւելի իրենց ծարերը մտազաշ և
տկար են, և եկու նայէ որ նախանձն ալ
միշտ բարձր տեղերը աչքը անկեր, զա-
նոնք կուղէ սոքի տակ առնել ։

Թէ որ հասարակ և միջակ կացութե՛
մէջ մարդուն ոտքը սահի, ձախորդութե՛ն
մը հանարալի, վնաս մը քաշէ, կարծեա
թէ միշտ տեղաց մը օգնականութիւն մըն
ալ գանալով, դարձեալ ոտքի վրայ գե-

բաւ կեցէ : Այսպէս չէ՛ բարձր տեղէն
իյնօղներուն :

Այս իրաւ է՛ որ երեւելի կայութեանց
և իշխանութեանց մէջ՝ ո՛չ ապահովու-
թիւն կայ և ո՛չ միտիծարութիւն, ո՛չ հան-
գիստ մը կայ և ո՛չ գոհ ըլլալ մը : Այս է՛
որ ասե՛նօք մեծ մարդունմը ըսել տրվաւ,
եթէ՛ ինչքե՛ի հանգիստ, և զ՛ քոթ . Բայց
ի՛նչ յանկէ՛ան արե՛տ՝ գի՛ր . Ի՛նչ . Հան-
գիստ կենաց մը, կըսէ, էտե՛վէ ընկայ .
բայց տեղ մըն ալ չըգտայ, ինչքան որ ա-
ռանձին տեղ մը չիքաշվեցայ, գի՛րք մըն
ալ ունենալով ինձի միտիծարանք :

Կըսէ մէկ իմաստուն մը . Կէ՛նց ասան-
ին, և ՚ի մեծանուն համբաւոյ քոթի՛ր : Վաշ-
ված կեանք մը սիրէ, կըսէ, և մեծ մեծ
անուններէ հեռու կեցի՛ր : Նայէ մտածէ
իմաստութեամբ . քանի՛ մարդիկ արդեօք
այս մեծ անուններով կրնան ձեռք ձգել
զայն քաղցրութիւնը, զայն միտիծարու-
թիւնը, որ գուն ունիս ան ասե՛նք՝ երբոր
այս աշխրբիս զբաղանքներէ և տեսակ տե-
սակ մտմտութիւններէն քաշված հեռու ես
կեցեր :

Նոր փիլիսոփային մէկը՝ մարդուս մի-
ջակ կայութեան լաւութիւնը գովելով,
ասանկ կըգրէ . « Զբաղալից աշխարհս
ինձի համար բանտ մի է . իսկ իմ ան-
խառով առանձնութիւնս հասարակ վե-
ճակիս մէջ՝ ինձի մտնեղէս առաջ ալ՛ իր-
բե թէ արքայութիւն մի է » :

Այն ամէն փառլիուն փառքը պատիւը

աշխարհիս՝ որ մարդկանց աչքը իրեն կը-
 քաշէ կրիսարէ, ուրիշ բան չէ, բայց թէ
 մէկ նկարոված քաշված դեղեցիկ ամալ մը :
 Ասմ թէ մէկ արևու ժամացոյց մը, ո-
 լուն աչքերնիս անկեր կընայինք, երբոր
 պատվոյ փառաց արևը հոն իրեն ճառա-
 դայթնէրը զարկեր է, և մէկ մըն ալ տես-
 նաս որ կը քաշէ կերթայ կանցնի : Ասմ
 թէ՛ մէկ թէ՛ ասարոնի մը խաղ է, որ շու-
 աով վերջ կառնու կը լըմըննայ :

Աս ալ հաստատուն դիմանայ, որ ե-
 րևելի կացութիւն մը և փառաւոր կեանք
 ունենալը՝ այնպէս չէ, որ երկան կեանք
 և հանգիստ մահ մըն ալ բերէ մեղի, թէ
 որ բարի վարքը և առաքինութիւնը և ար-
 գարութիւնը այն պատվաւոր վիճակին
 հետը միշտ մէկ ակո չըլլան : Շողոր-
 թութիւնը և նախանձը՝ որ են երկու այն
 հին դահիճները փառաւոր մարդկանց՝
 միշտ ետնին պահված կեցեր են, որ
 խիստ ամուր հիմերը (թէ՛ մէկնէրը) մեր
 աջողութեանը և մեր երևելի կացութեանը
 զարնեն և տակն ու վրայ ընեն :

Արեւմտեան ազգիս անդին նայելու հոգա-
 լու չէ, ոչ պատիւ, ոչ փառք, ոչ երևե-
 լի կացութիւն, դուն միջակ և հասարակ
 կեանքովդ՝ որ Աստուած քեզի արվեր է,
 ուրախ կեցիր : Հերիք է որ՝ խզմտանքդ
 քու պարաքերուդ մէջը մտքուր ըլլայ,
 մտածմունքդ և խորհուրդներդ բարի ըլ-
 լան, և գործքերդ առաքինի ըլլան, ալ
 անկէջ ետև դուն դքեզ աւելի երջանիկ

կրնաս սեպեւքան զմեծ թագաւորները
աշխրբիս, ինչպէս էին ստեղծեալ Ալեք-
սանդր կայսրը և Յուլիոս կեսարը :

ԴԱՍ ԻԸ .

Ի՞նչ շարգեքոս-ի-նն պէտք է ճարտաս ,
որ իրեն բախտ ճշ ճարե :

ԱՄԷՆ մարդ կարող է ըստ բաւակա-
նին՝ իրեն բախտ մը գանալ ճարեւ . բայց
չստ մարդիկ կան, որ զայն ճարեւու ժա-
մանակը՝ զիրենք կաւրեն :

Թէ որ աս աշխրբիս մէջ առաջ եր-
թալ կուզես նէ, առաջ նայիս պիտոր
թէ արդեօք ինչ խեղք որ Աստուած քե-
զի ավեր է, զայն ինչպէս որ պէտք է նէ՝
արդարութեամբ կրբանեցնեն . այս է ա-
ռաջին հարկաւորը : Իսկ երկրորդ՝ ինչ
պէս որ առակախօսները կրսեն նէ, նայե
որ՝ Սոքո-ի-դ Դէլը Արամաշտն աւ գո՛ւշէի :
(Արամազդը շաստուած հարստութեան,
ոսկի ըսել է) : Բայց ասիկայ խեղքով և
բարի անունով կրվաստարկվի : Թէ որ խեղք
բանեցնել չունիս նէ, գիտնաս որ քու ա-
ռաջ երթալդ աշխրբիս վրայ շատ կուշա-
նայ, և քու ուզած մեծութեանը և բախ-
տին ո՛չ երբէք կրնաս հասնիլ :

Նայե էտե՛վէ ընկիր՝ որ մեկ երևելի
մարդու մը աչքը մըանաս՝ սիրելի ըլլաս .

և քան զքու ուժդ՝ զայս բանս շատ աւելի զօրաւոր բան մը սեպէ քեզի : Առանց աս բանիս՝ գիտեն : բուն կընմանիս , նըման ես այն մարդուն՝ որն որ կուզէ մէկ լայն ու խոր փոսէ մը անցնիլ երթալ՝ առանց ձերքը ունենալու ամուր և երկան դաւազան մը : Նոյնք ունեցող մարդիք ազէկ գիտեն , որ շատ անգամ արգիւնաւոր մարդ մը՝ մեծութեան մը հասնելու համար՝ կըսարտասարի ելլալ սըտափիլ շատ երկան ճամբաներ ընել , երբոր մեծ երեւելի մարդ մը իրեն կանակ չունի նէ :

Աուզեն մենծ մարդիքներուն սաշտպանութիւնը ունենալ՝ կանակ մը գրանալ , օրինակով մը զուրցեմ՝ պէտք է քեզի սրախաղութեան արուեստին մէջ շատ վարպետ ըլլալ : Այսան զի այն մարդը առանց սիրալ կըշահի և անոնց աչքը կըմանայ՝ որն որ աչքըրացութեամբ գիտելով գիտնալով անոնց բարբը բնաւորութիւնը՝ ասեն կըլլայ որ անոնց աջ կողմը կըշարժէ , և ասեն կըլլայ որ ձախ կողմը կըշարժէ , իսկ ո՛վ որ միայն մէկ կողմը շարժելը գիտէ՝ թէպէտ և շուտ շուտ և յաջողակութեամբ ալ շարժէ՝ այնպիսին սպարապ կըլլայ :

Թէ որ սխտանաւորութիւն ունիս՝ մենծ երուն աչքը մանալու որ շնորք մը գրանաս , պէտք է որ անձամբդ երենալէն առաջ՝ ձայն մը համբաւ մը ելլայ քու արժանաւորութեցը քու արդեանցը վրայ : Աս ճամբովս դուն զքեզ անցնելէն ա-

ուաջ՝ սիրելի և ցանկալի կրնես, նաև մեծ
օգուտ ալ կրնես քեզի. վասն զի վերջը
անձամբդ զքեզ երեցնելով մեկէնիմէկ
ան ստենը բաւականապէս շնորք և հա-
տուցմունք մը կրդանաս անոնցմէ :

Բախտորդ դանաչու միանգամայն և
մենծցնելու համար, դիմնաս որ աս խո-
հեմու թիները պիտոր բանեցնես՝ որ պըզ-
տիկ բաներ չեն. այսինքն՝ նախ զուրցելի
բաներդ կարգի մէջ դնես, և արտաքին
կերպով մին ալ զարգարես սիրելի ընես :
Երկրորդ՝ ամէն մէկ մարդուն խառնը-
վածքը աղէկ մը զատես ճանչնաս : Եր-
րորդ՝ մարդկանց անտարբեր բարքին և
բնաւորութիւնը զքեզ յարմարցնես : Չոր-
րորդ՝ աղէկ դիտես նայիս և դիպուկ ժա-
մանակը ձեռքէ չիփախցնես : Հինդերորդ՝
խոհեմութեամբ աչքբրբացութեամբ քու
կողմանէդ ալ առիթներ դանաս տաս :
Աս ամէն ըսածնիս՝ են գեղեցիկ միջոցներ
որով որ գրեթէ քու ամէն ուզածիդ ծա-
րը կրնաս հասնիլ :

Վասն մարդիք որ ետեւ ընկեր իրենց
բախտը ճարելու ստենը, իրաւ է թէ ա-
ղէկ կրդիտեն կրճանչնան մարդկանց ինչ
ըլլալը. բայց գործքերուն ինչ ըլլալը չեն
գիտեր : Վասն ալ մարդիք՝ որ շատ վարպե-
տութեամբ կրճանչնան գիտեն՝ կանոննե-
րը և սկզբունքները աղէկ դաս առեր են,
բայց չեն գիտեր ժամանակը՝ որ ստեն
զանոնք պետք է գործածել, որ ձեռք
զարկած գործքերնին կարենան առաջաւ-

նիլ, և գեղեցիկ առիթներ ճարեն դուրս
հանեն :

Կան ուրիշներ ալ, որ իրենց մարդա-
հաճութեամբը և շողորորթութեամբը՝
(որ գիտես թէ հիմա շատ գործածելի
նորելուք արուեստ մը կըլեր է), բարձր-
ցեր են մենծութեան հասեր են, և ամեն
ուղածնին առաջ տարեր են՝ առանց մէկ
վասնդի մը մէջ իյնելու : Բայց գիտենք
ճշմարիտ և դու գիտնաս հաստատուն,
որ մարդահաճոյները շողորորթները՝ մար-
դուս ընկերութեան ժանապիտակ են, և
բոլոր մարդկային ազգի մեծ ձախորդու-
թիւն, միանգամայն և մեծ անարդու-
թիւն են :

Մեր առաջ երթալուն և մեծնալուն
շատ և շատ օգուտ կընեն՝ մեր վարմուն-
քին մէջ հեղ և խոնարհ և անուշ ըլլա-
լը, բայց միանգամայն և մեր վիճակին
կացութիւնը և սրտիւր պահելը : Հոս-
մայեցեաց մեծ ճարտասանին խօսքն է՝ որ
կըսէ . Խոհեմութեան յաբուի է այս բանս,
որ մարդս չանայ՝ մարդիանոց սիրտը չսնիլ իրեն
+ աշէլ, և իւր պիտոնաւորութեանոց համար
ըստ ժամանակին գործածել :

Ո՛րչափ հարկաւոր է վարպետութիւն
բանեցնելը՝ որ քու գործքերդ կատարեալ
և ճշմարիտ գովելի ընես, այնչափ ալ
հարկաւոր է քեզի՝ որ վարպետ ըլլաս քու
անկատարութիւններդ և քու պակասու-
թիւններդ շակելու վերջնելու :

Մարդուս բախափն բալ վարձ՝ իւր ձեռ-
քըն է :

Ա՛վ որ կուզէ իրեն բախա դանաւ ճա-
րել, պէտք է աչքը բանալ՝ ինչքը բա-
նեցնել, որ ազէկ և շխտակ ճանչնայ բուն
այն բաները՝ որոնք որ կրնան զննքը իւր
ուզած վախճանին հասցնել: Այսան զի
կան ոմանք՝ որ գործք տեսնալու ժամա-
նակը՝ միայն գրորվանց գեղեցիկ էրեցած
բաները կը վերագատեն քան զայն բաները՝
որոնք որ բուն ազէկ և հաստատուն բա-
ներն են:

Այնպէս մը կարգի և չափու մէջ զիբ
քու բաներդ, որ չըլլայ թէ զքեզ նեն-
գաւոր և խորամանկ մարդու մը տեղ
գնեն: Կամ չար և կամ անխելք մարդ-
կանց զուրցածն է, թէ՛ Առանց տասնի
ըլլալու մանաւանդ ասորվան օրս՝ մարդս
չիկրնար իւր հացը դանալ: Սուտ է, վն-
զի ոչ երբեք տեսնելիք է, որ խարեու-
թիւն չնող մարդը՝ անթմութենէ մե-
ւած ըլլայ:

Հաս լու է քեզի՝ և աւելի գիւրա-
բախտդ կը գանաս, թէ որ զքեզ աչքը-
բաց և խորագէտ մարդ մը ճանչնան՝ որ
բարի է. քան թէ խորամանկ և խարե-
րայ, որ չար է: Այսան զի խարե բայն՝ թէ
որ անգամ մը կամ երկու՝ խարեց և բան
մը ձեռք ձգեց, վերջը՝ շատ չանցնիր շու-
տով կրխայտատակի և բոլորովն զննքը
կը կործանէ. իսկ արդար և աչքը բաց մար-
դը՝ միշտ հաստատուն կը մնայ:

Գործքի մը վրայ՝ ստաշանի մը վրայ
դրին զքեզ, գիանաս որ քու առջի ան-

դամի աղէկ բռնած ճամբարդ՝ կարօզ է ցոյց տալ քու արդիւնքդ, և քու համարմունքդ և քու ինչ բլլալդ գիտցնել բոլոր աշխարքի: Ալ անկէջ ետև ինչ բան որ ջանաս ընելու, հազիւ կրնայ քեզի հասուցում մը տալ աւելի քան զառջի բրածդ:

Ամէն ատեն ամէն առիթներու մէջ որ ուզենաս քու բախտդ աճեցնել և կատարելագործել աւելի շահաւոր կերպով մը՝ որչափ որ կարելի է, պէտք է քեզի որ բարի և առաքինի կեանքիդ հետք միշտ մէկ վարպետութիւն մը մէկ ճարպահութիւն մըն ալ բանեցնես: Այսին զի առաքինութիւնը որ ծածուկ մնացեր է և չէ յայտնուած, նման է ամենեկին այն բանին՝ որ դեռ մարդիք չեն գտեր՝ ուստի և չեն ալ գիտեր:

Երբոր կրտսնաս որ յաջող է քեզի հովը, ատեն մանցներ, մէկէն բաց առագաստդ. և երբոր կրտսնաս որ ջուրը շատցեր է կըզաղէ, մի կենար՝ գուն ալ ետևէն գնա: Այսին զի թէ որ բախտին կենաս սպասես, ինչպէս մեզմէ առջինները՝ որ զայն կորուսին, այսպէս մենք ալ նոյն վտանգի մէջ կիյնանք:

Ծովու մէջ կերթաս կոր, թէ որ ջուրերուն ալիքներուն բռնութեանը գէմ գնել չունիս վարպետութիւն, հազիւ մէկ ապահով նաւահանդիստ մը կրնաս հասնիլ: Աղէկ գիտնաս, որ մեծութն հասընելու ճամբուն մէջը միշտ անպակաս

դժուարութիւններդէմք պիտոր ելլան :
Եւս մի կենար , նայէ ջանաս որ դուն ա-
մէն թելին դպչիս զարնես՝ որն որ անուշ
երաժշտութիւն մը (մուղիքա մը) կրնայ
ձեացնել . և սա ճամբով քու անձինդ
չա՛նք դիւրացնել և առաջ տանիլ :

Պէտք է քեզի որ արթուն և զգաստ
միտք մը ունենաս և խորը մանօղ խելք
մը . վասն զի խորը մանօղ խելքը՝ որպէս
թէ Պատգամ մը և վճիռ մը կուտայ տա-
րակուսական բաներու մէջ . և որպէս թէ
Մէն : « Ի՛նչ է ի՛նչ և ի՛նչ է ի՛նչ » :
Լարիւրինթոս ըսածնիս , ծուռ ու մուռ
հաղար ու մէկ ճամբաներով շինած կըր
տեղ մի է , որ մէջը մանօղը թէ որ ճամ-
բաները չգիտնայ , կրնոյրի կրկորարվի .
ուստի սակեօք մէկը թէ՛ ի՛նչ նշան կապե-
լով ճամբաներուն՝ անկէց դուրս ելաւ
խաղտեցաւ . և այս բանս վերջը՝ Առակ
մը եղաւ :

Գործքի մէջ ճարպիկ և շուտ բլլալը՝
մարդուս առաջ երթալուն շատ օգուտ
կրնէ : Իշխանները և մեծաւորները՝ մա-
նուանդ ան մարդիկները ձեռք կուզեն
առնել՝ որ աւելի ճարպիկ են և շուտ են ,
քան թէ՛ որոնք շատ խոր մտածող են
կամ շատ փորձ մարդիկ են :

Մէկ մարդուն խենթութիւնը՝ մէկ
ալ մարդուն բախան է . և մարդ չիկայ՝
որ այնպէս շուտով երջանիկ և բախտա-
ւոր ըլլայ , ինչպէս երբոր նայի դիտէ ու-
րիշներուն սխալմունքը սակասութիւնը :

Հասարակօրէն խօսելով կրտեանանք որ մեկուն բաղգը՝ ուրիշներուն աւերակներուն վրայ կը շինվի . և երբոր ծառ մը իյնելու վրայ է, կրտեանաս որ ան ստեներ աստիէս անդիէն ամենքը հոն կը թափին կը վազեն՝ որ շահ մը անկէց իրենց քաշեն :

Արնայիս կը գիտես սա աշխրբիս բնական կարգը, որ միշտ բան մը կապը վի և ետեէն բան մալ կը ծնանի : Աւ շատ մարդիք կան՝ որ իրենց բախար շիներ են ուրիշներուն կործանվելու ժամանակը բայց թէ որ ասոնք ետեէ ինկերեն զուրիշները կործանել, որ զիրենք կանգնեն, փորձի գիտենք ամենքս՝ որ այնպիսիները երկան սոքի վրայ շեն կրնար կենալ . այլ թէ Աստուծոյ դատաստանէն և թէ մարդու գատաստանէն՝ հասուցումնին շուտով կը գանան, և այնպէս մը չարաչար կը կործանին՝ որ անկէց ետե ալ սոք ելլալիք չունին : Աւրեմ մեր ըսելիքը սա է, որ դուն ուրիշներուն կործանվելէն իրաս առնես, աչքդ բանաս՝ որ ունեցած բախարդ խելքով պահես՝ կամ թէ չունեցածդ՝ սղէկի խելքդ բանեցնելով առանց ուրիշի վնասելու՝ ձեռք ձգես :

Աշխրբիս վրայ առաջ երթալ կուզես նե, պէտք չէ որ բաւական սեպես բեզի՝ որ երթաս միայն բախտին դրան գիմացը կենաս սոգտես՝ ինչվան որ բացվի : Մէկ գեղեցիկ յանդգնութեամբ առաջ նեա վիլ մը, և հանդերձ աչքը բացութեամբ և վարպետութեամբ առաքինի կեանք մը,

աս երկու բանս են՝ հարկաւոր միջոցներ
մեծութեան հասնելու :

Բաւական չէ մարդուս՝ արդիւնք ու-
նենալը և առաքինի ըլլալը , հապա հար-
կաւոր է նաև գիտնալ՝ թէ ինչպէս պէտք
է խոհեմութեամբ շարժիլ կառավարվիլ
ըստ անդոյն :

Շատ քիչ անգամ կրտսննաս՝ որ փառ-
քը պատիւը և պաշտօններու հասնիլը՝
ըլլայ հասուցումն առաքինութեան և
շատ անգամ կը հանաղալի՝ որ այդ բանե-
լը կիրքէ մը և շահէ մը առաջ կուգան :

Թէպէտ և իրաւ որ առաքինութիւնը
պէտք էր իբրև հաստատուն Վհայախան
Գիւր Տէ ըլլալ մեր ձեռքը՝ պատվաւոր աս-
տիճաններու և կացութեան հասնելու,
և խելքով բանեցուցած պաշտօննիս՝ որե-
օր պէտք էր մեր արդիւնքը իրաւամբ
շատցնել և մեզ արդիւնաւոր ընել , բայց
սակայն աշխրբիս վրայ շատ անգամ կը-
տեսնանք՝ որ աւելի խելք աւելի արդիւնք
ունեցողները՝ գիտմամբ և կամօք կրնուա-
ծին տակ կառնըվին կոր , Եւ այսպէս ա-
ւելի առաքինի և աւելի կատարեալ մարդ-
կանց՝ այն բանը կը հանաղալի կոր , ինչ որ
Վաակը կը սրտակ Ալուտարքոսեան ըսած
թռչունին վրայ , թէ այս թռչունը միշտ
կայեր կը ծեծէր կաղին ուտող մէկ թռչ-
ուն մը , զախնալով չըլլայ թէ ստեն դայ՝
անիկակ մեծնայ արծիւ ըլլայ :

Թէ որ աս աշխրբիս վրայ կը բաղձաս
բանի մը հասնելու , քեզի խորհուրդ չեն

խաար խելացիները՝ որ երթաս չափազանց գերազանց կատարելութեան մը ետեւէ իյնաս . և ոչ աշխատիս ջանաս՝ ըզքեզ չափազանց խմաստուն մը , կամ չափազանց կարգացող մը երեցնես : Այսին զի գիտեր են նայեր են խմաստունները՝ որ չափազանց կարգացողութիւնը երբեմն արդէլք կըլլայ կոր՝ միտքը գրած բանին հասնելու . և փորձիւ ալ տեսեր ենք՝ որ հասարակ խելք մը և հասարակ յաջողակութիւն մը ունեցողները՝ քիչ մի խելքերնին բանեցնելով և կարգի չափու մէջ գնելով բաներնին , զարմանալիկերպով առաջացնուիք ունեցեր են աշխարհիս վրայ :

Գիտնաս՝ որ աշխարհս զուսքիմուութիւնը և զարդիւնը այնչափ բանի մը տեղ կըդնէ կըսեպէ , որչափ որ անոնց ինքը պիտանաւ որութիւն ունի : Բայց ի վերայ այսր ամենայնի՝ աս ճշմարտութիւն ալ գիտցիր հաստատուն , որ մէկ Տերութեան մէջ չիկայ այնչափ աւելի վասնգաւոր բան մը՝ ինչպէս Տգիտութիւն մը , որ միանգամայն ձեռքը սուր մը և իշխանութիւն մը ունենայ :

Հասարակ խելք ունեցողները և մեծ մեծ պաշտօններու քիչ յարմարութիւն ունեցող մարդիքները , գիտէս որուն նըման են . նման են կարճ ու պզտիկ արձաններու՝ որ մեծ և բարձր խարխախներու վրայ մէկը գրած ըլլայ , որպէս զի տեսնողներուն աչքէն քիչ մը կարենայ խարխրել անոնց պզտիկութիւնը : Բայց

ընդ հակառակն կրտեանսս՝ որ խմաստուն
մարդ մը որ մեծ պաշտանի մը վրայ գրած
ըլլայ՝ նման մէկ մեծ գեղեցիկ մոլորակ
աստղի մը երկնքի վրայ կեցած, գիտես
թէ իւր առաքինութեան և իւր խելա-
ցութեան ճառագայթը լուսաւորութիւն
բոլոր թագաւորութիւնը կրտարածէ կու-
տայ :

Բայց հանդիսա կեցիր. մի խառվիր.
թէ որ դուն գիտնական կարդացող ևս,
ապահով կեցիր՝ որ թէ շուտ թէ ուշ
միշտ որ մը պիտոր ճանչցրվիս և քեզ բա-
նի պիտոր բերեն : Բախտը շատ առատա-
ձեւանութեամբ մը երբեմն հատուցմունք
կրնէ այն մարդկանց՝ որոնք որ համբե-
րութեամբ իրեն կրսպասեն :

Թէ որ համբաւ մը անուն մը և լեր և
վրադ՝ թէ առաքինի ևս՝ խմաստուն ևս,
զգոյշ կեցիր միշտ մի երկնար. քաշվէ որ
տղեւ մարդկանց նախանձեն խաղբօսի :
Խոյս քոչէ իմաստունն ՚ի կենդանիէ իմ-
ծանին. խելացի մարդը՝ կրտէ՝ պէտք է որ
հասարակ ժողովուրդին հետ սակազ վար-
վելէն փախչի :

Թէ որ միշտ ամեն որ մէկը իւր գեղե-
ցիկ կատարելութիւնները ուզէ երեցնել,
գիտնայ որ՝ իւր արդիւնքը կրկորանցնէ :
Ուստի խմաստուն մարդը պէտք է որ մէկ
պատվաւոր տեղ մը քաշվի նստի, և միա-
քը հաստատուն գլնէ՝ թէ այդպէս քաշ-
վելը իրեն այնչափ փառք կրբերէ, որչափ
որ երբոր կարիճ զորավար մը դուրս ևլ

ըստով զինքը աշխարհի շրջընկելով՝ մեծ քա-
ջու թիւաններ ընէր սպասերազմի մէջ :

ԴԱՍ ԻԹ .

Աստուծոյ շնորհքով :

Երբ որ բանի մը ձեռք պիտոր զար-
նեա, նայէ առաջ մտածէ քու ուժդ և
կարողութիւնդ . վերջը գիտէ քննէ զայն
բանը՝ որուն ձեռք պիտոր զարնեա . իսկ
վերջը՝ նայէ ճանչցիր զայն անձը՝ որուն
հետ որ բանդ պիտոր տեսնաս : Ձեռք
զարնելի բանդ առ գիր կշտաքի մէջ մէկ
տեղ քու ընդունակութեանդ քու կարո-
ղութեանդ հետը, և նայէ տես թէ եր-
կուքը մէկմէկու հետ ինչպէս են . ար-
դեօք կատարեալ կերպով մը հաւատար
կուգան . և ՚ի վեր քան զամենայն՝ մտա-
ծէ նայէ ինչպիսի վախճան կրնայ ունե-
նալ այդ բանդ . և թէ՛ այդ վախճանիդ
հասնելու օր միջոցներն են աչքի յար-
մար և սրտաշաճար :

Մեծ անխահեմութիւն է, թէ որ մէ-
կը սրտարաստի կտակ է ինչայ արծիւի պէս
թռչիլ մը թռչիլ, երբ որ կրտեսնայ որ
իւր ունեցած թռչիլը՝ ուրիշ բան չեն՝
բայց եթէ այն սղախիկ թռչունին թռչիլը՝
որ (Չայք քուչու) կրտեմք :

Մտածէ այն խելացի խօսքը . Աստուծոյ

չբե՛ցեն ուստ, և զԲ՛նչ Բառնալ հրաժարեալ
 ըն . Գեղեցիկ առած մը նէ . կուզէ ըսել .
 Նայէ թէ կոնակդ որ բանը կրնայ վերցը-
 նել, և որ բանը վերցնելէն ևս կը քաշվի .
 Նայէ զգոյշ կեցիր, այն բաներու ձեռք
 փզարնես՝ որն որ քեզմէ վեր են . վախ-
 ձիր՝ չըլլայ թէ Թաղէս փիլիսոփային գի-
 սուածը՝ քեզի ալ հանաւարի . աս փիլի-
 սոփան որ մը երթանինի՝ աշխրնէրը վեր
 վերցնելով գէտ ՚ի երկինքը՝ երբոր աստղ-
 նէրը կուզէր նայիլ գիտել, ընկաւ չարա-
 չար և զինքը փոսի մը՝ մէջ գտաւ :

Երբոր բանի մը ձեռք զարնելէն առաջ՝
 պակասինք և վերի գրածները չիտահենք,
 խկոյն ետեանց մեր վրայ նախաափնք և
 թուք ու մուր լսելու պատրաստ ըստա-
 սենք պիտոր : Այս է Քրիստոսի Տեառն
 մերոյ ըսածը . « Երբոր պատերազմը կու-
 ղես բանալ, առաջ քու ուժդ չափէ . եր-
 բոր ասն մը կուզես շինել, առաջ քու
 ծախքդ համրէ . որ չըլլայ թէ ամէն
 տեսնողները քակտին վրագ խնտալ, և ըսել .
 Այս ոյր ո՛րո՞ւ շինել, և ո՛ւ ի՞նչաց ի գործել :

Երբոր պատրաստվերես՝ երեւելի գործ-
 քի մը ձեռք զարնել, նայէ որ ուրիշ մարդ
 մի ալ քեզն ընկեր առնես . այս ընկերդ
 քեզ կարող է պահել պաշտպանել այն
 չարխնէրէն այն ձախորդութիւններէն՝
 որ բոլորը մեկէն կրնար քու վրագ խնտալ
 և գուն աս ճամբովս կրբաճնես և միայն
 մեկ մասը այն վրասներուն կը քաշես : Ար-
 տեսնաս ամէն որ՝ որ վարպետ բժիշկ մը

երբոր իւր հիւանդը չի կրնար կոր ընկալը նեւ, կրնայի միշտ՝ որ մէկ ուրիշ բժիշկ մըն ալ իրեն օգնութիւն կանչէ. ասոր քննարկը անուան կուտան, այսինքն՝ խորհուրդ. բայց ինքը այս անուանըս շքովը կրխաւացնէ զինքը հիւանդին ազդական ներուան ձեռքէն և վրան խօսելէն : Ա՛վ որ մինակ երևելի գործք մը իւր վրան կառնէ նէ, զիանայ՝ որ բոլոր նախանձն ալ բոլոր խօսիչներն ալ մինակ քաշել յանձն պիտոր առնէ :

Թէ որ ձեռք զարկած գործքդ կուզես գլուխ հանել, պէտք է՝ որ միայն բանա-կանութիւնը և խելքը՝ վերակացու ըլլայ քու ամէն գործողութեանդ մէջը : Գործքերուն մէջը բրած սխալմունքները՝ մարգուս անխելքութեանը նշանն են : Խենդերը ինչո՞ւ խեղճ ողորմելի են. վն զի ամենեկին մտնաալ մը չունին : Մարդիք իրենց անխելքութեամբը՝ զխալուածը և ձախորդութիւնը աւելի կը մեծցնեն քան զոր են, և անոնց ուժը կարողութիւնը աւելի կը շտայնեն : Նախազգուշութիւնը և հեռավանց տեսնալը՝ խոհեմութեան աջ կողմի աչքն է :

Խենդերուն առաջնորդը՝ կարծիքն է. իսկ խմտոտուններուն առաջնորդը՝ բանա-կանութիւնն է : Այս բանականութիւնը այս խելք բանեցնելը՝ գործողութեանց մէջ հանարպելու ձախորդութիւնները առաջուց կը տեսնայ կը զգուշանայ. և իւր թեկերովը իբրև թէ կառնու կը դրկէ կը-

պահէ զանոնք՝ որոնք իւր ետակէն երթալով, անանկով յարմար և պատշաճաւ որ գեղերը և միջոցները այդ ձախորդութեց կըսկսին փնտռել :

Երբոր բանի մը ձեռք զարկիր նախա-տեսութեամբ, նայէ որ քաջութիւնը սրտի այդ բանին պարտալիս : Այսն զի տարակուսիլը և կասկածոտութիւնը՝ վախ կըբերէ . և վախը՝ բանին ասպահովութիւնը կըկորսնցնէ :

Մտքիդ մէջը բան մը ողջաձև ընելուդ ժամանակը՝ չափազանց արտօրնօք մըլըլար . մեծ ողջաձևներու համար՝ մեծ ուշադրութիւն ալ պէտք է . և թող տուր որ վրան ժամանակ անցնի՝ որ աղէկ մը անոնք հասունանան . թէ որ ասանկ չընես՝ գիտնաս որ պատու մը չեն բերեր : Օր մը աղուէսը կը յանդիմաներ՝ երեսը կուտար էդ առիւծու մը՝ թէ աս ի՞նչ անանալ է, ի՞նչ ասանկ ուշ կըծնանիս : Պատասխան տրվաւ առիւծը . Իշ-է ըսածդ . Բայ ի՞նչ ծնածը՝ Ատի-ծ է :

Դժուարին գործողութեց մէջ պէտք չէ՝ որ ցանկելուդ պէս կենաս ըսպատես որ նաև պատուը մէկէն քաղես . պէտք է զանոնք առաջուց աղէկ մը կարգի մէջ գնել պատրաստել, և վերջը անոնց հասուն պատուները վայելել :

Երբոր մէկ երևելի գործքի մը կուղես ձեռք զարնել, զգոյշ կեցիր՝ իրրև թէ ձեռքդ փող մը (պտու մը) առնելով մի չալեր մի ձայն տար՝ որ ուրիշներնալ

գիտնան զայդ գործքդ :

Ա՛ր բանն որ կրճռչակիլի գուրս կեւ
լայ . գիտնաս որ այդ բանը շատ դատաս-
տաններու շատ խօսելներու տակ կիւ-
նայ . և թէ որ չի յաջողի գլուխ չեւայ ,
ծիժաղէլի կըլլայ : Ծածուկ պահելը՝ է
գեղեցիկ միջոց մը բանը գլուխ հանելու ,
ոչ միայն մեծ բաներու մէջ , այլ և մի-
ջակ բաներու : Այս ծածուկ պահելըս՝
կախ կըրոնէ զմարդիկ , աղէկ ուշադրու-
թեամբ մը սպասել կուտայ բանին , կար-
ծել կուտայ անոնց՝ թէ արդէօք ինչ խո-
րին խորհուրդ կայ այդ բանին մէջ , հա-
մարմունք կուտայ բանին , և միտք կը-
րելուէ այն մարդուն՝ որ ուղեց և կըցա-
ծածուկ պահել զայն բանը և այնպէս
գլուխ հանել :

Այն ամենին բանի մը ձեռք չիղար-
նես՝ որն որ արգար բան չէ , և որն որ
գլուխ հանելու աչքդ չիկարեր . Այնն
ղի անիրաւ բանը գլուխ հանելով՝ վերջը
որչափ որ պիտոր ցաւիս նէ , այնչափ ալ
աչքդ չիկարած բանէն պարտալ ելլալով
պիտոր ամբշնաս :

Այն մարդիք՝ որ խաղի թուղթը առ-
նել խառնել շատ աղէկ գիտեն , բայց
թուղթ խաղալ չեն գիտեր : Այն մար-
դիք ալ որ գործք մը տեսնալու շատ վար-
պեա են , բայց խորհուրդ տալու՝ յար-
մար չեն : Այն ալ որ վարպեա են խոր-
հուրդ տալու , բայց ՚ի գործ գնել չեն գի-
տեր : Պէտք է ուրեմն՝ որ յարմար ան-

ձինք ընտրէ մարդս՝ իւր գործքերը առաջ
տանկելու համար :

Գիտնաս՝ որ միշտ աղէկ չէ որ գործք
ընելու ժամանակը՝ մի և նոյն մարդը ձեռք
առնէս, կամ թէ մի և նոյն կերպը . որ-
պէս զի այն մարդիքն՝ որոնց հետը բան
պիտոր տեսնաս՝ չիգիտեն չիմանան քու
բռնած ճամբարդ . չըլլայ թէ արգելք մը
գնեն քու գործքերուդ : Թռչուն մը՝ որ
ասոցիս անդին անկանոն կերպով կը թռ-
չի՝ աւելի դժուար է զայնպիսին զարնե-
լու ըսպաննելու . որչափ որ գիւրին է
զարնել զայն թռչունը՝ որ միակերպ մէկ
գծի վրայ կը թռչի :

Իմաստուն մարդ մը՝ միշտ մի և նոյն
ճամբուն վրայ չիքալեր, միշտ մի և նոյն
կերպով չի վարվիր . հասլա ինչպէս որ
գործքին գիպուածները կըրպահանջէ նե՛-
կնքն ալ անանկ կըշարժի, և կըփոխէ խո-
հէմու թեամբ ըստ ժամանակին և ըստ
տեղւոյն՝ ուր որ կը գտնուի :

Գիտնաս աղէկ՝ որ մեծ խոհեմութիւն
մի է՝ յարմար ժամանակը գիտել ձեռք
առնել, գործքերդ առաջ տանկելու հա-
մար : Այսին զի այդ գործքերը շատ պա-
րազաներէ կախումն ունին . և նոյն բա-
նը՝ որ այս ժամանակիս մէջ կրնան աղէկ
կերպով գլուխ ելլալ, կըտեսնաս որ մէկալ
ժամանակին մէջ շատ վատ կատարած մը
կունենայ :

Ինչպէս պատերազմը առաջ տանողը
և պատերազմին չափը՝ ըստակն է, այս-

պէս ալ գործքը առաջ տանողը՝ գործքին չափ արվօղը՝ Ճամանակն է : Երբոր պէտք եղած աստե՛նը՝ զանիկայ ձեռք չես առներ , շատ քիչ անգամ գործքերդ գլուխ կեւլ լան . և գիտնաս՝ որ յարմար առիթները՝ որ դեմդ ելան՝ ուշացնել չըլար :

Ճամանակն է՝ որ իւր հեարը կըրերէ յարմար ժամը և գեղեցիկ առիթները քու գործքերուդ : Թէ որ դուն զանոնք ձեռքէ փախցնես , անկէց ետև քու ամէն ողջաձեներդ և մտածմունքներդ պարասկ կելլան և կոչընչանան :

Երբոր մարդու մը կրտօսիկնաս բանըդ տեսնալու համար , առաջ պէտք է՝ որ անոր ինչ բնութեան տէր ըլլալը ճանչնաս . վերջը՝ անոր երակը (տամարը) բըռնես նայիս . անկէց ետև նայէ՝ որ կիրքը աւելի կըտիրէ իրեն , այս ինքն է՝ նայէ որ խոհեմութեամբ և արդարութեամբ իւր տկար կողմէն բռնես . և կրնաս ան աստե՛նը ուղած բանըդ տեսնել :

Մեծ տարբերութիւն կայ մարդ ճանչնալու մէջը և բան մը ճանչնալու մէջը : Մեծ օգուտ է գիտել զանազանեւ՝ մարդկանց ինչ խելքի և ինչ բնաւորութեան տէր ըլլալը : Խիստ աղէկ ճամբան զանոնք ճանչնալու՝ այն է , որ նայիս գիտես նախ իրենց բնական խառնուածքը , և երկրորդ՝ իրենց վախճանը գիտաւորութիւնը : Առջինովը կը ճանչըրվին այն մարդկը՝ որոնք որ տկար են . խկ երկրորդովը՝ կրնաս խելքդ բանեցնել այն մարդկանց վրայ՝

որոնք որ խմաստուն են :

Խեղճով զուրցած խօսք է . բանն է՝
 ԴՊՊՊՊ ՏՊՊՊ . այս ինքն է՝ խօսիլը սրբ-
 օին թարգմանն է , մարդուս սրաին ինչ
 ըլլալը կիմացնէ : Այս է Քրիստոսի Տն
 մերոյ զուրցածը . Ի յանձնս զոր
 Իօնի Բէրան :

Թեպէտ և բերնէ ելած խօսքը՝ գի-
 տես թէ երբեմն բժիշկնեքէն տրված պա-
 րաս ջուրերու պէս բան մը նէ , այսինքն
 շողոքորթու թեամբ լեցուն է և անըս-
 տոյդ բան մը , սակայն բերնէ ելած խօս-
 քը զանց առնել պէտք չէ . պէտք է գի-
 տել՝ երբոր կրակնաւ որ այդ խօսքերը
 մասնաւոր կերպով մը և կրքով մը մար-
 դուս բերնէն դուրս կելան կոր :

Երբոր բանի մը համար մարդու մը կը
 մօտիկնաս , նայէ որ ան ատենը շատ խո-
 հեմ և շատ զգոյշ ըլլաս : Ասիկակ է իբ-
 րև բալկիքը՝ որով կրբանաս կրմանաս ներս՝
 ծածուկները կրնաս խմանալ : Թէ որ ա-
 սանկ չըլլաս , առուտուր մը մարդու հետ
 ինչպէս որ պէտք է՝ չես կրնար ընել :

Երբոր մարդէ մը շնորք մը պիտոր խընդ-
 րես . ինզրեւուդ ժամանակը նայէ ա-
 զէկ զննէ անոր երեսը , և թէ՛ ինչ կեր-
 պով շարժմանք մը կրնէ : Աս ճամբով
 դուն անոր սրաին մէջի եզածը կրնաս
 հասկրնալ , և ասիկակ քեզ առաջնորդ
 կառավար կըլլայ քու գործքերուդ մէջ :

Մեծ նշան է խելացիութեամբ երբեմն
 տգէտ երեցնել զինքը : Այս ժամանակ ,

կան գիտութեանք, որուն մէջք մեծ կատարեալ գիտութիւնը այն է, երբոր մէկը զինքը անանկ կրցուցնէ՝ թէ ամենեին բան մը չիյտէ :

ԴԱՍ Լ:

Ի՞նչ ԸՆՍԵ ԽԵՇՉԻ՞ այն ճարտան, որն որ շար Բազմաթիւութեան (այսինքն սոսք փոփոխութեան) էրէ-է է Ինկեր :

ԱՆԽԱՐԻՍ գիտես թէ ամէն օր տարբեր տարբեր լածեր վրան կառնէ կըհագնի, և այնչափ տեսակ տեսակ գիմակներ (մասխարաներ) կառնէ գործածէ, որ զինքը ճանչնալու խմանալու համար՝ պէտք է մարդուս որ շատ մեծ խելք և խոհեմութիւն ունենայ, և շատ մեծ խորագէտ մարդ ըլլայ :

Աս օրվան օրս աշխրբիս վրայ՝ աւելի աչքըրացութիւն, աւելի զդուշութիւն, աւելի խելք պէտք է մէկ խնամուն ըլլալու համար, որ հին սակեր այնչափ պէտք չէր՝ եօթը խնամուն ըլլալու համար : Ասկեղք բոլոր Յունաց աշխարհին մէջ՝ եօթը միայն խնամուններ կըդանըվէին, իսկ հիմակվան սակերս՝ հազիւ թէ այնչափ թուով միամիաներ կրնաս գրանալ բոլոր մէկ աղգի մը մէջ :

Ճշմարիտ և բարի Բազմաթիւան (փոփոխ) մարդուն պէտք է՝ որ Սանխա-

նին նմանի . առ երևելի մարդուն ուժը՝
ինչպէս որ Աստուածաշունչը կրակ՝ իւր
ձեռքին իւր բազուկներուն վրայ չէր , հա-
պա բոլոր ուժը գլխուն վրան էր :

Գանձ հիմա սուտ և չար Ֆոլդիքա
ունեցող մարդուն բուն սպասկերքը քեզի
քաշել ցրցնել որ խմանաս և զգուշանաս :
Այսպիսի մարդս շատ գիւրին կերպով
մը և մէկէնիմէկ առանց գժուարութեան
սղախի շնորքներ և սղախի ծառայու-
թիւններ կրնէ ուրիշի , և բոլորովին սրա-
բաստ է՝ որ քաղաքավարական խօսքերով
և յարգութենով վարվի ուրիշի հետ . ա-
ստիք ընելով միանգամայն ետեւէ կիյնայ
և կըջանայ՝ որ իւր վրայ վատահումիւն
ունենան : Այս ամէն ըրածին վախճա-
նը՝ ինչ է արդեօք . այս է՝ որպէս զի վեր-
ջը սէտք եղած ժամանակը կարենայ գիւ-
րին կերպով զուրիշը խաբել կամ թէ
կործանել :

Այնպէս կըցրցնէ զինքը , թէ ամէն
իւր գործողութեանց մէջը զինքը գլխա-
ւոր շարժողը՝ խղճմտանքն է . բայց ինքը՝
ինչպէս որ և որ տեղաց որ հովը կըփչե-
նէ՝ ըստ այնմ կառնէ կըշարժէ կըգար-
ծընէ զխղճմտանքը , միշտ իւր շահուն
համար :

Մեծ և երևելի մարդկանց քովը շատ
մտախի կենալը՝ իրեն ազէկ բան չիտեսներ .
կըվախնայ՝ չըլլայ թէ անոնց կործանովե-
լու ժամանակը ինքն ալ տակը իյնայ :
Նմանապէս շատ հեռու ալ կենալ անոնց .

մէ՛ աղէկ չիտեալեր . որ չըլլայ թէ անանց կործանվելու ժամանակը՝ չիկարենայ անկէջ իրեն շահ մը փրցնել :

Այսպիսի մարդս՝ միշտ անդադար մտքին մէջը մէկ նպատակ մը՝ մէկ սատանութիւն մը իրեն գիմացը ունի . վասն զի կրնամտէ՛ թէ միշտ կրնայ հանաքալի բան մը որ ինքը չէր կարծէր և անոր ինքը չէր ըստրասեր :

Թէ որ քսակը հանէ՛ մէկին բան մը տալու ըլլայնէ , ամենեկին նոյն բանը կրնէ՛ ինչ որ ձկնորսները կրնեն . կարթը կառնեն՝ խայծը (եէմը) կանցնեն , կրճգեն ծովը , որ ձկները խարսկին՝ մօտիկնան՝ բերաննին առնեն կարթը , և բռնըփին :

Իւր առաջին կանոնը և իւր մտքին մէջ գրած առաջին գեղեցիկ սկզբունքը , (որ է ըսել՝ իւր առաջին և բուն մոլորութիւնը) , այս է՝ թէ ո՛ր և ի՞նչ այն ամէն բանը՝ որն որ ճամբայ կրբանայ մարդուս մեծամեծ պատիւներու և փառքերու հասնելու , առաքինութեան և բարի վարույց ճամբէն ամենեկին գուրս բան մը չէ :

Այսպիսի մարդս՝ վար կըզարնէ կըզատապարակ Ա՛շտ-ճի՛ն ըսված բժիշկները , որ կրսեն՝ թէ մարդուս անդամներուն կազմըվածքին մէջ կապ մը կայ՝ որ մարդուս լեզուն սրտին հետը կրկապէ կըմիացնէ : Դարձեալ վար կըզարնէ՛ բանի տեղ չիգնէր՝ երեսն ալ չինայիր մեզմէ հեռու եղած այն ազգերուն այն մարդիկներուն , որոնք որ գեռ չիբարակցած՝ բը-

նական օրէնքով և բոլորովին անկեղծութեամբ և անմեղութեամբ վարվելով, ինչ որ կրմատեն և աղէկ կրսեպեն, զայն կըզուրցեն. և գիտես թէ՛ ասոնց լեզուն խիտ շատ մտախէ է իրենց սրտին. սիրտերնին ինչ է, լեզունին ալ այն է: Բայց այս մեր ըսած մարդը՝ այսպիսի մարդկանց երեսը ցինայիր կարհամարհէ. վասն զի ինքը կուզէ և միշտ կըջանայ՝ որ այս երկու անգամներս լէզու և Սիբիլ մէկ մէկէ հեռու ըլլան. մէկ մէկու հեռամեկնին առուտուր չունենան. ուրիշ բան ըլլայ սիրտը, ուրիշ բան ըլլայ լեզուն: Ահա ւասիկ քեզի սոսկալի ժանտախտը մարդկային ընկերութեան: Եւ կերենայ թէ՛ այսպիսւոյն հեռը մէկը վարվելով, թէ որ անոր Ս՛ ըսածը՝ ճէ՛ր՛մի՛ հասկընայ, և ճէ՛ր՛մի՛ ըսածը՝ Ս՛ իմանայ. Մը՛նէ՛ր ըսածը՝ ընէ, և Բը՛նէ՛ ըսածը՝ քնէ, քիչ կը սիտալի:

Առաքինութիւն և բարեգործութի՛ այսպիսի մարդըս ամենեկին ջնէր, բայց եթէ՛ սրչափ որ իրեն շահուն համար պէտք է:

Ուրիշ բանի այնչափ աւելի շիցանկար չիբաղձար, որչափ որ իւր վրայ բարի կարծիք բարի համարմունք ունենան մարդիկ. որպէս զի այս ճամբովս ուրիշները իրեն աւտալով իւր վրայ վստահութիւն ունենալու, ինքը աղէկ մը զանտիք խաբէ, և իւր ձեռք զարկած գործքերը առաջ տանի գլուխ հանէ:

Այսպիսի մարդուս դիմացը՝ խղճմը տանքը և պատիւը և բարի անունը՝ սրաբազ բաներ են :

Երբոր մեծ ողջւածն մը ասիկակ մտքին մէջը ըրեր է, որպէս զի կարենայ աղէկ մը իւր վախճանին իւր գիտաւորութեանը հասնիլ, կրնայի կըջանայ՝ որ զինքը բուրովին բարեպաշտ և սուրբ մարդ մը ձևացնէ . իւր բնաւորութենէն դուրս՝ անուշ մարդավարի կերպեր կըբանեցնէ . և կըսէ թէ՛ այս ճամբաս և այսպիսի վարմունքը՝ է այն բանը՝ որն որ փիլիսոփաները Մ֊գ֊ի֊ն զբնէն կըսեն : Ասով անիկա ամէն բան մէկ տեղ կըրերէ կըխառնէ կուժովցնէ՝ որ իւր գիտաւորութիւնները կարենայ գլուխ հանել :

Ըստ վարպետ է այս մարդս ըստ տեղւոյն , և ըստ ժամանակին , և ըստ անձանց , Ա֊գ֊ի֊ն ձերտակ ըսթը աւնուլ վրան հագնիլ . որպէս զի կարենայ աղէկ մը ծածկել գոյել իւր մտքին մէջ գրած չար և սատանայական գիտաւորութիւնները : Աման է ամենեկին այն առականոր մարդուն՝ որուն բանաստեղծները Պրոթէոս անուն կուտան , որ ամէն ժամանակ ըստ տեղւոյն ամէն տեսակ կըփոխվէր . նմանապէս այս մարդս ալ ուզած ձեր ուզած գէմբը իւր վրան կառնէ , որպէս զի կարենայ իւր ուզածները առաջ տանիլ :

Աեղծաւորութիւնն՝ է հիմը և հաստատութիւնը իւր ամէն կերպերուն՝ իւր

ամէն վարմունքներուն : Հաս խորամանկ է և շատ սատանութիւններ կը դանայ կը բանեցնէ՝ նորելուք բաներ գուրս հանելու և տարածելու համար , մանաւանդ այն բաները՝ որն որ ինքը յարմար կըտեսնայ խոր մտքին գրածները դուրս հանելու : Մեծ չար և միասակար բան մալ առաջ տանիլ կուզէ նէ , կամ թէ՛ (հեռու ըլլայ՝) բարի վարուց և սատուած պաշտութեան և հաւատքի մէջ ալ փոփոխութիւն մը կամ թուլութիւն մը խառնելու ետէն է նէ , ճշմարիտ և բուն աշկերտը ըլլալով Սատանային , առաջ խիստ պզտիկ և խիստ անտարբեր բաներէն կըսկըսի , կամաց կամաց էր քալէ , ինչ վան որ զմարդը սորվեցնէ բան փոխելու , նորութիւն սիրելու , և վերջը ետէն ետէն կըմեծցնէ :

Աերկնայ թէ՛ այս սուտ փոխիղիքներուն բուն պատկերքը բաւականապէս համառօտ ցոյց տրվինք . և բաւականապէս ալ ծանուցում տրվինք իրենց գլխաւոր սկզբանցը վրայ և բռնած ճամբուն՝ որով որ կըշարժին իրենց ամէն գործողութեցը մէջ . որպէս զի ամէն մեր կարդացողները աչքըբացութեամբ զգուշանան անոնց սատանութեանէն , և որչափ որ կարելի է՝ ետ կենան և փախչին անոնցմէ :

ԳԱՅ ԼՆ .

Ընդ Տարգման շրջան , որ Տեճերուն - Լճ
 Տարգման - Իրենի է եղեր :

Երբոր բախարզ բացվեցաւ , և կը
 տեսնաս՝ որ դու մեծ և երեւելի մարդու
 մը աչքը մըտեր սիրելի ես եղեր , ջանա
 ան առենը ամենեկին պարսպ չիկենաս ան
 հողու թեամբ . միշտ անմտաց պահելով
 մտքիդ մէջ , և գործքով ալ ջցնելով զայն
 խելացի խօսքը՝ որ կըսէ թէ Մարգար
 առջ երեւալուն Տարգման՝ Իրեն - Լճ է :

Աղէկ գիտնաս , որ շատ տեսակ տե
 տակ դռներ կան աշխրպիս վրայ՝ որ ներս
 կըրթան՝ ճամբայ կըրանան քեզի՝ առաջ
 երթալու և մեծութեան հասնելու . բայց
 սա ալ գիտցիր՝ որ բայ լիքները իշխաննե
 րուն և մեծերուն ձեռքն են :

Մեծերը հասարակօրէն՝ խնատուն
 մարդու տեղ կըգնեն զանոնք՝ որոնք որ
 իրենց խառնըվածքին և բնաւորութեանը
 աղէկ գիտեն զիրենք յարմարցնել : Ու
 րեմն սա բանս ալ պէտք է որ գիտնաս ,
 թէ ինչպէս մեծերը և իշխանները եղա
 նակ մը կերպ մը ունին կառավարելու զաշ
 խարքս , այսպէս ալ անոնց աչքը մանող
 և սիրելի եղողը՝ պէտք է որ իրեն կողմա
 նէ ինքն ալ կերպ մը ունենայ կառավա
 րելու զմեծերը :

Ո՛վ որ ետևէ է՝ որ իշխանին մասնա-
ւոր առանձնական շահք աջողել տայ ա-
ռաջ տանի, այնպիսին՝ կրտսնաս՝ որ եր-
բեմն մեծութեան կրհամանի և առ ժա-
մանակ մի մեծ է : Բայց ո՛վ որ հասարա-
կաց շահք և բարին կրջանայ առաջացնե-
լու, այնպիսին միշտ մեծ է :

Նայէ որ միշտ ամենեկին պատրաստ
ըլլաս քու կողմանէդ՝ համար տալ քու
ամէն գործողութեանցդ, երբոր քեզմէ
կուզեն նէ : Վշան զի ցած և խառնած
սակիի նման է այն մարդը՝ որն որ փոր-
ձարարեն (մէհէնկ թաշը) վախ ունի :

Արչափ աւելի սիրելի ես և մեծերուն
աչքն ես, այնչափ ալ աւելի՝ նայէ որ
անուշ ըլլայ բարբդ ամենուն հեա, և
այնպիսի վարմունք մը ունենաս՝ որ զի-
բառ քեզի մտիկեան ուղղակեբը : Մեծի
մը աչքը մանող սիրելի մարդը՝ է որպէս
թէ մեկ գրամ մը, որուն վրայ կրնայ
սարկել առաքինութիւնը . բայց զխոնաս՝
որ այն գրամին արժողէք ստողը՝ միայն
խանարհութիւնն է : Մեծութե և բարձ-
րութեան հասնող բախտ մը՝ գիտէս ինչ
բանի նման է . նման է մեկ մեծ բարձր
չինվածքի մը՝ որ պէտք է որ շատ հաս-
տատուն և խոր հիմ մը ունենայ :

Հպարտութիւնը և ամբարտաւանու-
թիւնը՝ կրտսնամար որ միշտ միտաս մը կամ
ամօթ մը հեռեանք ունեցեր են իրենց :
Մարդուս հպարտանալը իրեն գիտութեք
վրայ՝ ուրիշ բան չէ . բայց և թէ լուսոյ

մէջը լլալով կուրնալ . նմանապէս իւր առաջինութեանը վրայ հպարտանալը , ուրիշ բան չէ՛ բայց էթէ նոյն խիկ հետք ունեցած գեղթափովը (փանզէհիբ) զինքը թունաւորել :

Մարգուս , իւր մեծաւորաց հնազանդիլը՝ սարաք է . իւր հաւասարներուն խոնարհիլը՝ մարդավարութի է . խիկ իրմէ վարկններուն՝ աղնուականութիւն է : Բախար՝ մարգուս մեծութիւնը կրնայ սկզբնաւորել , բայց անոր առաջ տանողը և շարունակողը՝ առաջինութիւնն է :

Զգոյշ կեցիբ , աջողութեանդ ժամանակը ամենեկին չընես այնպիսի բան մը , որ վերջը ձախորդութեանդ ժամանակը քեզի ցաւ և ապաշաւ կրնայ բերել :

Միշտ ստիկակ միտքդ հաստատուն զիր և աւտա՛ , թէ խիստ գեղեցիկ մասը քու աջողութեանդ քու մեծութեանդ՝ բարի բլլալն է բարի սիրտ ունենալն է : Ո՛վ թէ , ի՛նչ գեղեցիկ ի՛նչ ազվոր տեսիլք մի է , երբոր կրտսնասս՝ որ մեկը նոյն ժամանակը որ սրտավոյ և փառաց մէջ է՝ և միանգամայն առաջինութեամբ ալ զարգարված է :

Շողոքորթող մարդը՝ գիտնաս որ որչափ դրսովանց անուշ կերևնայ , այնչափ ալ իրօք՝ շատ վտանգաւոր և փրասակար գազանն է ընկերութեան մը կամ Տէրութեան մը : Նւ սակայն կրտսնամբ՝ որ այսպիսիները՝ աշխարհիս վրայ երես գըտեր են :

Վասնդաւոր գործողութեց մէջ՝ նայէ որ միշտ քեզի ընտրեա առնուա մարդ մը՝ որ քու առջնէդ երթայ, և սէտք եղած տակնը քեզ սղաշտպանէ :

Իսկ տարակուսական գործողութեանց մէջ, սէտք է որ միշտ աչքը քրտացութիւնդ և վարպետութիւնդ պահաս չըլլայ. որ թշնամիներուդ սատանութիւնը պարտաւ ելլայ, և քեզ որոգայթի մէջ չիձգեն. և դու ոչ միայն զքեզ սպառնովցնես, այլ և քեզի համախոհ եղած մարդիկները :

Երբոր կրտսնաս որ քու խոհեմութիւնդ և խնամտութիւնդ բաւական չըլլար մարդ մը համոզելու՝ որ միտքդ դրած բարի բանը առաջ երթայ, նայէ ան տակնը՝ բայց խոհեմութեամբ և արգարութեամբ՝ անոր տկար կողմէն բռնես, և սպառնով եղեր՝ բարի բանդ առաջ տանելու :

Պիլիսոփային մէկը կրտս թէ՛ « Ինչ սէս մարդիկ ձեռքերնին փորձաքար մը ունին՝ ոսկին փորձելու. այսպէս ալ՝ կրտսէ՛ ոսկին փորձաքար մի է՝ զմարդը փորձելու » : Ե խոսակ հասկըցիր այս խօսքը. կուզէ ըսել՝ թէ ոսկին տրվողն ալ՝ անխրատութիւն մը առաջ տանելու, և ոսկին առնողն ալ՝ անիրատ գատաստան մը կրտրելու, երկուքն ալ իրենց ինչ ցած և անարդ սղւոյ տէր ըլլալնին կրցուցնեն. և երկուքն ալ միանգամայն այս գործքով բոլոր աշխարհիս գիմօցը անուա նարկ են :

Մարգուս խելքը մէկ զինարան մը նէ ,
 ուր որ շատ առատութեամբ կը գտնուին
 տեսակ տեսակ գործիքներ և զէնքեր . որ
 կըսեն՝ Պաշտպանաշահն , ինչպէս են՝ վա-
 ճան , սաղաւարտ են . իւր անձը պահե-
 լու պաշտպանելու համար : Աշխարհ է .
 թշնամիք անպակաս կրնան գտնուիլ , ան-
 համար գիպուածներ , հազար ու մէկ վը-
 տանգներ կրնան հանդըպիլ . խելքը խո-
 ճեմութիւնը քեզմէ կը պահանջէ՝ որ որ-
 չափ կարելի է՝ առանց ձեռքդ առնելու
 զայն զէնքերը՝ որ Աշտպան կըսեն ,
 ինչպէս են՝ սուր , տէգ , են , և առանց
 ուրիշի մնաս հասցնելու , քու անձը պա-
 ճեպաշտպանողական ըլլած զէնքերով :
 Ամեն կենդանիներու , ամեն գաղաննե-
 լու՝ որ խելք չէ տրված Աստուած , մնա-
 սողական զէնք մը տրվեր է : Մարգու մի-
 այն՝ մնասելու զէնք չունի . իւր զէնքը՝
 իւր խելքն է . ուստի և իւր խելքին և
 խոճեմութիւնը համար՝ Աստուծոյ պատ-
 կերը ըլլալով , պէտք է որ՝ որչափ կապրի՝
 նմանի Աստուծոյ բարեբարին , իւր խել-
 քը և խոճեմութիւնը միշտ աղէկի բա-
 նեցնելով :

ԳՆԱՍ ԱՆՏՐՁԻՆ

Ընդհանուր կանոններ, իբրև համաօգուտի
 իջեցուցող այս Գրքին :

ԿՆՐԾՆԾ քաւականապէս խօսեցանք
 աս Գրքիս մէջ՝ ինչ որ պէտք էն մարդուս,
 խելքը ալէկի բանեցնելու և կատարեալ
 մարդ ըլլալու համար : Հիմա դուն աս
 ըսելիք կանոններովս՝ իբրև վերջին Գաս՝
 համառօտէ միտքիդ մէջը առջի բոլոր
 լսածներդ :

Ա . Թէ որ պատվաւոր աստիճան մը
 ելար բարձրացար աշխրհիս վրայ, ալէկ
 գիտնաս՝ որ խիստ պզտիկ սխալ օտք կս-
 խել մին ալ՝ կրնայ զքեզ բոլորովին ձգել
 կործանել :

Բ . Դիպված եղաւ, մեծ օթենէզ վար
 ընկար կորուսիր, գնա՛ գարձիք քու ա-
 ռանձնութիւնդ և քու առաջին հասա-
 բակ վիճակդ, և հոն դուն զքեզ կրնաս
 գանալ :

Գ . Այնպէս շարժէ այնպէս վարվէ,
 որ ո՛ր և իցէ վիճակ մին ալ քեզ չիկարե-
 նայ յանկարծակիի բերել՝ այլայլէ և խառ-
 վել, և ան ստե՛նը հանգիստ կըլլաս ամեն
 վիճակի մէջ :

Դ . Չախորդ օթիւնները առջի բե-
 լանը միշտ կըլարչարեն, բայց երբոր կը-

տեսնաս՝ որ համբերութենէ՛ ՚ի զաս ուրիշ ճար չիկայ, սովորութիւնը զանոնք կրթեթեկցնէ, և հարկը՝ մեզի սիրտ կուտայ :

Ե. Երբոր մէկը քու ունեցածդ քեզ մէ կառնէ կրվերցնէ, մտածէ ան ատենը՝ թէ Աստուած զայն մարդը ձեռք առեր է՝ որ զայդ քեզի իւր փոխ տրված բանը քեզմէ ևս առնէ :

Զ. Թէ որ բան մը հանտարակցաւ՝ որ դուն արդէն նախատես եղած էիր, ինչ պէտք է ուրեմն՝ որ յանկարծակիի դաս և այդչափ դքեզ խառվես :

Է. Աս աշխարհիս վրայ ամէն բան փոփոխութեան ենթակայ է . պէտք չէ ուրեմն զարմանալ կամ թէ ցաւիլ՝ հանտարակիւք բանին վրայ :

Ը. Աւելի մեծ փաստը մարդուն՝ է ձախորդութեց յաղթել . և երբոր մարդս քաջութեամբ սրտի կրկրէ կըհամբերէ, ցոյց կուտայ՝ թէ բոլոր առաքինութեց դուամարը ինքը ունի :

Թ. Հալածանք և ձախորդութիւնք՝ ուրիշ բան չեն . բայց եթէ փորձ մը առիթ մը՝ որով քաջասիրտ մարդը զինքը միշտ կրնայ կրթել :

Ժ. Երբոր՝ Արիստիդէս արդար և առաքինի իշխանը Յունաց դատապարտուցաւ՝ որ տքսոր երթայ, ուրիշ խօսք մը բերնէն չհաննեց՝ բայց եթէ զայս . Ուրիշ լաբ Բան իջ չէ՛մ ցանկաբ իմ Հայրենեացս, Բայց զայս Բայն՝ որ իմ քաղաքս իմ անկէն իմ

բո՞ւ ԼԸԼԸ՞ն ԱՐԻ՞թԻԿԵ՞ի :

ԺԱ. Անցած գացած ձախորդութիւնը կամ թէ գալիքը՝ զքեզ պէտք չէ շարչարել. հիմակու հիմա գանդոված բանը՝ մի այն այսնեղկայ չարն է : Ուրեմն կարելի չէ, որ վայրկեան մը համբերես :

ԺԲ. Թէ որ մէկ մը մտքովդ գառնաս նայիս՝ թէ մարդ ես, և այս աշխարհիս վրան ես, հանդրազած ձախորդութիւնները՝ նոր բանի մը տեղ չես գներ. և թէ որ ուրիշներուն ձախորդութիւնները մտածես, քուկիններդ քեզի միշտ պզտիկ կերևան :

ԺԳ. Թէ որ այնչափ երջանիկ չես՝ որչափ որ կըրտողձաս, պէտք է որ գոհ ըլլաս՝ որ այնչափ ապերջանիկ և թշուառ չես՝ որչափ որ թերևս արժանի եիր :

ԺԴ. Բան չիկայ՝ որ զայս մեր կեանքը մեզի տանելի և համբերելի ընէ, որչափ մեր մտածութիւնը հանգերձեալ կենացը վրայ : և Նս իմ կողմանէս (կրտէ նոր փիլիսոփային մէկը) մէկ վայրկեան մը նալ չէի բաղձար ապրիլ, թէ որ ստոյգ չիգիտնայի՝ որ այս ժամանակաւորեայս չափ թշուառ կենացս ետեւն՝ յախտեանական կեանքը պիտոր գայ ? :

ԺԵ. Թէպէտ և բոլոր կեանքերնիս ալ զանազան թշուառութիւններով և ցաւերով ընցված ըլլայ, փոյթ չէ. վասն զի ժամանակաւոր և անցաւոր է այս կեանքս : Արջանիկ են այն թշուառութիւնները՝ որոնց կատարածը ուրախութիւն

է . Երջանիկ է այն ուրախութիւնը՝ որ
կատարած չունի . և շատ աւելի երջա-
նիկ է այն կատարածը որն որ անկատա-
րած յաւիտենականութեամբ կըսպասէ
վի անմահական փառօր :

Յ Ա՛Ն Կ

ԴԱՍ Ա .	Ուսման շրջան	13
ԴԱՍ Բ .	Կրթման շրջան	25
ԴԱՍ Գ .	Անկենսական և հասարակական շրջան	41
ԴԱՍ Դ .	Կենսաբանական շրջան Բնական պատմության հետ Բնական պատմության հետ Երկրագիտություն	47
ԴԱՍ Ե .	Խոսքի շրջան	63
ԴԱՍ Զ .	Լեզու, և խոսքի պատմական շրջան	71
ԴԱՍ Է .	Հասարակական և բարձր ուսման շրջան	80
ԴԱՍ Ը .	Պատմական-գիտական և Յուսման շրջան	87
ԴԱՍ Թ .	Գիտական-գիտական շրջան (որ Քրիստոսական գիտություն), և Չգիտական-գիտական, և բարձր բարձրագույն շրջան	96
ԴԱՍ Ճ .	Բարձրագույն շրջան	114
ԴԱՍ ՃԱ .	Անկենսական, և վերին խոսքի շրջան	129
ԴԱՍ ՃԲ .	Անկենսական շրջան	142

- ԳԱՍ ԺԳ . Բարեկամութիւն , և Բարեկամներու շնորհակալութիւն . . . 156
- ԳԱՍ ԺԴ . Չարութեան արարողութիւն , և խնայողութիւն . . . 169
- ԳԱՍ ԺԵ . Հարստութիւն և արծաթաբերութիւն . . . 177
- ԳԱՍ ԺԶ . Փառաստանութիւն և Բեթաթ Պաշտօններու շնորհակալութիւն . . . 197
- ԳԱՍ ԺԷ . Ինչ ճանաչել ի շնորհակալութիւն շնորհակալութիւն . . . 216
- ԳԱՍ ԺԸ . Ժողովարարութիւն . . . 233
- ԳԱՍ ԺԹ . Գաղութիւն , արեւելք . . . 249
- ԳԱՍ Ի . Խառնութիւն . . . 255
- ԳԱՍ ԻԱ . Անհատութիւն . . . 257
- ԳԱՍ ԻԲ . Ինչ արարողութիւն և Ինչ Խառնութիւն . . . 267
- ԳԱՍ ԻԳ . Անհատութիւն և Գաղութիւն . . . 276
- ԳԱՍ ԻԴ . Խառնութիւն , և Խառնութիւն . . . 290
- ԳԱՍ ԻԵ . Ինչ արարողութիւն և Ինչ Խառնութիւն . . . 306
- ԳԱՍ ԻԶ . Սիրելի շնորհակալութիւն և արարողութիւն . . . 313
- ԳԱՍ ԻԷ . Անհատութիւն և Խառնութիւն . . .

	373
Հրայ	319
ԳՒԱՍ ԻԸ . Ի՞նչ շարդեպոս-նի՞ պետ+	
է ճարդոսս , որ իրեն	
բախտ ճշ ճարե	339
ԳՒԱՍ ԻԹ . Աստուծոցի շարդ	350
ԳՒԱՍ Լ . Ի՞նչ շարդ իջառնի տն	
ճարդոսն , որն որ շար տա-	
շարտիանս-նիւն (այս-	
ինքնաստ-ք Փռնիդիտայի)	
եպե-ե է ինկեր	358
ԳՒԱՍ ԼԱ . Ան ճարդոսն շարդ , որ	
ճեծերոսն տառ ճարե տի-	
րենի է ելեր	364
ԳՒԱՍ ՎԵՐ ԶԻՆ . Ընդհանուր իանն-	
ներ . իբրև հաստատար-ի	
ճ իջար տ փոփն	369

Տիգրան . 1-40,

100 - 100

